

ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ : กรณีศึกษา บ้านจาน

ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

THE BELIEFS AND RITUAL VARIETIES IN EXORCISM :

A CASE STUDY OF BAN JARN VILLAGE

BAN JARN SUB-DISTRICT PUTTHAISONG DISTRICT

BURIRAM PROVINCE

วิทยานิพนธ์

ของ

พระครูโพธิ์รัตนคุณ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น

เมษายน 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระครูโพธิ์รัตนคุณ
เรียบร้อยแล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....ประธานกรรมการควบคุม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประภิช จันทะเสน)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรเชต วรรณวิชัย)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนันต์ ลิขิตประเสริฐ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตรา สังข์ศักดิ์ดา)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้โดยได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันและบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประกิจ จันตะเคียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรเชต วรคามวิชัย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนันต์ ถิษิตประเสริฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตรา สังข์ศักดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องตั้งแต่ต้นจนเสร็จเป็นที่เรียบร้อย และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้อำนวยความสะดวกในการประสานงานจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอบคุณชาวบ้านงาน ทุกคนที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และขอขอบคุณบุคคลต่าง ๆ อีกหลายท่านที่ไม่สามารถนำมากล่าวในครั้งนี้ ที่มีส่วนสำคัญทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จได้ด้วยความสะดวก

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เกิดประโยชน์ คุณค่าและความดีต่อสังคม ผู้วิจัยขอขอบเป็นพุทธบูชา และขอขอบพระคุณแก่บิดา มารดา บุรพจารย์ คณาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนชาวบ้านงานทุกท่านที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

พระครูโพธิ์รัตนคุณ

ชื่อเรื่อง	ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัย	พระครูโพธิวัชรคุณ (ทองเพชร จำนิกคำ)
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ ดร. สมมาตร ผลเกิด ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประกิจ จันตะเกียน กรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรเชต วรคามวิชัย กรรมการ
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สถิติการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่พิมพ์ 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาม 3) ศึกษาถึงอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาม และ 4) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า

การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูตผี ปีศาจ เทวดา ที่มีการสืบทอดกันมาจากรบรรพชน บนพื้นฐานความเชื่อว่า เทวดาภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้คนได้รับอันตรายเจ็บป่วยจนถึงชีวิตได้ หรือสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากวิถีชีวิต และสามารถที่จะบันดาลให้คนประสบกับความสุขได้

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นความเชื่อที่ได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน และพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้กลายเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวบ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการจัดทำพิธีกรรมสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาม มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อในเวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องฮีตสิบสองคองสิบสี่ เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์กับความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพุทธ 2) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์แต่มี

องค์ประกอบบางประการที่แตกต่างกัน กล่าวคือพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านจะใช้บทสวดในพุทธศาสนาเป็นหลัก และยังสามารถที่จะประกอบพิธีเองได้โดยไม่มีผู้นำพิธี และ 3) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง ที่เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ใหญ่ขึ้นทำกันเป็นกลุ่มหรือทั้งหมู่บ้าน ในโอกาสสำคัญ อย่างไรก็ตามพิธีกรรมนี้สามารถทำเป็นปัจเจกบุคคลได้เช่นกัน

การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีองค์ประกอบของพิธีกรรม ดังนี้

1. บุคคล ได้แก่ ผู้ทำพิธี ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และผู้เข้าร่วมพิธี
2. อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการตีบทของแต่ละบุคคลหรือธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ
3. โอกาสในการทำพิธีชาวบ้านจะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เมื่อครบรอบอายุเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อเกิดลาภไม่ดีขึ้นแก่ตนเองหรือคนในครอบครัว การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สามารถทำได้ตลอดปีทุกฤดูกาล แต่วันที่ถือว่าเป็นวันที่เหมาะในการทำพิธีกรรม ได้แก่ วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์
4. สถานที่ การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ นิยมใช้บ้านพักอาศัยของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์เอง ยกเว้นมีเหตุจำเป็นผู้ทำพิธีกรรมสามารถใช้สถานที่อื่นได้
5. พิธีกรรม คือขั้นตอนการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลังจากการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีครบถ้วนแล้ว ในขณะที่ทำพิธีผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ทำพิธีหรือหมอสวดอย่างเคร่งครัด หลังจากหมอสวดสวดคาถาจบแล้วจึงไว้ด้ายผูกข้อมือให้ จากนั้นให้นำกระทงไปทิ้งนอกหมู่บ้านบริเวณที่เป็นทางแยก โดยห้ามหันกลับไปมองเพราะจะทำให้การสะเดาะเคราะห์ไม่ประสบความสำเร็จ

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีอิทธิพลและมีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับความเจ็บป่วยและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตแล้ว ยังทำให้ได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท การสะเดาะเคราะห์ถือได้ว่ามีผลในทางการรักษาทางจิตสภาวะจิตใจ เช่น การป่วยเรื้อรังที่ต้องใช้เวลารักษาค่อนข้างยาวนาน ทำให้จิตใจเข้มแข็ง มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ สามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายสู่สภาพปกติได้เร็วยิ่งขึ้น ส่วนผลการรักษาโดยตรงแม้ไม่อาจพิสูจน์ให้เห็น ได้อย่างชัดเจนแต่ชาวบ้านก็ยังใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวใจมาโดยตลอด กล่าวได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าต่อคนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

TITLE : Beliefs and Rituals in Exorcism : A case study of Jan Village,
Jan Sub-District, Putthaisong District, Buriram Province.

AUTHOR : Phrakru Pothi Ratanakun (Thongpet Chumnikla)

ADVISORS : The sis advisor Dr. Sommatra Pholkerd.
Co-advisor Prakit Juntakien
Co-advisor Dr. Sorajet Woragamvijya

DEGREE : Master of Arts **MAJOR** : Community Research and Development

UNIVERSITY : Buriram Rajaphat University **YEAR** : 2008

ABSTRACT

This research aimed : 1) to investigate the components and steps of rituals in exorcism at Jan Village, Putthaisong district, Buriram province ; 2) to examine the relationship between the beliefs and rituals in exorcism toward Jan village people's ways of life ; 3) to find out the influences of beliefs and rituals in exorcism toward the relationship of Jan village people's ways of life ; and 4) to study how to preserve the rituals in exorcism in order to develop the local community.

The results were as follows :

1. Rituals in exorcism are based on the beliefs of supernatural things, including, ghost, bad spirits and Gods. All kinds of sickness, accident, suffering and happiness of human being could be brought about by them.
2. Beliefs and rituals in exorcism are intermixed between Hinduism and Buddhism which are still popular and important in Jan village.
3. Beliefs and rituals in exorcism can be classified into 3 types : 1) Brahmist ritual in exorcism which is believed in magic things and Gods combined between Brahmanism and Buddhism ; 2) Local Buddhist ritual in exorcism which is performed using Pali language in sermon and can be performed by oneself without the Brahman-; and 3) Grand ritual in exorcism performed as the important occasions in the villages which is invited all villagers to take part.

The components of rituals in exorcism were as follows :

- 1) People : ritual practitioner, ritual practitioner and observers.
- 2) Ritual offerings which may be different depending on the needs and wants of the traditions and cultures of each local community.
- 3) Time and occasions of rituals in exorcism depending on the requirement of practitioners which could be their birthday, auspicious age and important day performed on Tuesdays, Thursdays and Saturdays.
- 4) Ritual sites which may be the residence of the practitioner depending to the practitioner's requirement.
- 5) Ritual function which is the heart of the ritual in exorcism. After preparing the ritual offerings, the practitioner must follow the suggestions of the practitioner strictly. The holy robe was used to hold the practitioner's wrist after the sermon ended. Finally, the ritual offerings were left out of the village at the crossroad. Do not take a glance after leaving out the ritual offerings.

The rituals in exorcism is still acceptable and influence on the ways of life of Jan villagers. It gives the moral supports for the sickness and obstacles which may occur in the future of people. It is also behaved that it can make the sick people to stay longer. However, it does not prove that the ritual can help protect the bad things. It is still accepted and influence on the ways of life villagers up to the present time.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ค่าสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามคำศัพท์เฉพาะ.....	4
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความหมายของความเชื่อ.....	6
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ.....	8
ความสำคัญของความเชื่อ.....	28
ประเภทของความเชื่อ.....	29
แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรม.....	38
ความหมายของพิธีกรรม.....	38
ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรม.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	47
งานวิจัยต่างประเทศ.....	47
งานวิจัยในประเทศ.....	50
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	53
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	54
ประชากรกลุ่มเป้าหมาย.....	54
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	56
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	57

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชน.....	58
ที่ตั้ง อาณาเขต เส้นทางคมนาคม.....	58
ลักษณะภูมิประเทศ.....	58
ลักษณะภูมิอากาศ.....	62
การใช้ที่ดินของชุมชนบ้านจาน.....	64
การประกอบอาชีพ.....	66
สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน.....	70
ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน.....	71
การแบ่งเขตการปกครอง.....	73
จำนวนประชากร.....	74
สภาพทางเศรษฐกิจ.....	75
ศาสนา ประเพณี และความเชื่อ.....	81
ศาสนา.....	81
ประเพณี.....	82
ความเชื่อ.....	84
ศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวบ้านจาน.....	98
ภาษาพูดในชุมชน.....	99
5 ความเป็นมา ความเชื่อ และอิทธิพลของการสะเดาะเคราะห์.....	101
ความเป็นมาของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	101
ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาน.....	102
ประเภทของเคราะห์ที่ต้องทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาน.....	102
พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์.....	103
พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้าน.....	113
พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง.....	118
อิทธิพลและความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	122
ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์.....	123
อิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์.....	128

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บทที่ 5 (ต่อ)	
ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน.....	130
อิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน.....	134
ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง.....	136
อิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง.....	140
การอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	142
การนำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน.....	145
6 ผลการศึกษา.....	148
ความเชื่อองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	148
ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อวิถีการ ดำเนินชีวิต.....	155
อิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่อวิถีการดำเนินชีวิต.....	156
แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	157
7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	159
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	159
ความสำคัญของการวิจัย.....	160
ขอบเขตของการวิจัย.....	160
นิยามคำศัพท์เฉพาะ.....	161
เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล.....	162
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	163
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	164
สรุปผลการวิจัย.....	164
องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์.....	165
ประเภทของการสะเดาะเคราะห์.....	168
อภิปรายผล.....	169
ข้อเสนอแนะ.....	171

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	173
บุคคลนุกรม.....	178
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	184

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงความแตกต่างระหว่างศาสนาของชาวตะวันตกและศาสนาพุทธ.....	19
2 แสดงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์.....	21
3 แสดงจำนวนประชากรบ้านจาม.....	75
4 แสดงสภาพทางเศรษฐกิจและลักษณะอาชีพของชาวบ้านบ้านจาม.....	78
5 แสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน.....	80
6 เปรียบเทียบสำเนียงภาษาของชาวบ้าน.....	99
7 แสดงถึงความเชื่อของชาวบ้าน.....	149

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	53
2 แผนที่อำเภอพุทธไธสง.....	59
3 แสดงแหล่งน้ำในเขตบ้านจาน.....	61
4 แผนที่อาณาเขตติดต่อบ้านจาน.....	63
5 แผนที่หมู่บ้านบ้านจาน.....	65
6 ทางเข้าโรงเรียนวัดโพธิ์บ้านจาน.....	67
7 สภาพภายในบริเวณ โรงเรียนวัด โพธิ์.....	69
8 สภาพถนนภายในหมู่บ้าน.....	70
9 ทางเข้าหมู่บ้านบ้านจาน.....	72
10 การแต่งกายของผู้นำพิธีการสะเดาะเคราะห์.....	103
11 ผู้รับการสะเดาะเคราะห์.....	104
12 กระทั่งที่ทำด้วยกบกล้วยและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดใส่ไว้ในกระถาง.....	106

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบันได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง การศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ โดยมีกรนำเทคโนโลยีเข้าไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาทุกภาคส่วน จะเห็นได้ว่าสังคมไทยยุคนี้ เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของประชาชนทั้งในเมืองและชนบท

ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการแข่งขันด้านต่าง ๆ กันมากขึ้น เช่น การแข่งขันด้านการศึกษา เศรษฐกิจ ซึ่งการแข่งขันเป็น ไปโดยเสรีและมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการศึกษาในปัจจุบัน จะเป็นการศึกษาที่สนองตอบทางสังคมมากกว่าการนำสังคม ในด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ได้พัฒนา ถึงระดับการตรวจรักษาด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง ในการวินิจฉัยโรคของแพทย์มีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น การพัฒนาวัตถุและเทคโนโลยีเป็น ไปอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถพัฒนาคนให้ก้าวทันเทคโนโลยี

ทัศนคติของคนทั่วไปคิดว่าความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์สามารถที่จะทำให้มนุษย์มีความสุข ได้อย่างแท้จริง แต่ความเป็นจริงแล้วยิ่งมีการพัฒนามากเท่าใดการแข่งขันก็ยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น เช่นกัน ทำให้แต่ละคนต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน คนรวยยิ่งรวยมากขึ้นและยังมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ๆ ในทุกเรื่อง ผลจากการพัฒนาได้ส่งผลให้คนจนยิ่งจนลงและไร้โอกาสที่จะได้รับบริการด้านต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น ในด้านโอกาสทางการศึกษาคนจนไม่สามารถส่งลูกหลานให้เรียนในระดับสูงได้ เมื่อประชาชนมีการศึกษาค้นหาความรู้จึงส่งผลให้ไม่มีงานทำ ขาดรายได้ คุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำตามไปด้วย ในการบริการด้านการแพทย์สาธารณสุขยังไม่ทั่วถึง และมีราคาแพงคนจนไม่สามารถเข้ารับการรักษาได้ ประกอบกับการบริการจากรัฐไม่สะดวกจึงส่งผลให้ประชาชนคนไทยบางส่วนหันไปพึ่งด้านไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถาและอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อให้สบายใจ มีความหวังขึ้น การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน จึงทำให้มีชาวบ้านหันมาปรึกษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยการใช้วิธีการสะเดาะเคราะห์ในการรักษาพยาบาลมีจำนวนมากในแต่ละปี

แม้ในปัจจุบัน ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีจะมีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน งานมานานเกือบทุกด้าน แต่ชาวบ้านงาน ตำบลบ้านงาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ยังมี ความเชื่อและมีความนิยมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อยู่มาก ด้วยเหตุที่ความเชื่อเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม การสะเดาะเคราะห์ มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมานาน ดังจะเห็นจากผู้วิจัยได้ ทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายคน ดังให้ทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไว้ อย่างน่าสนใจ เช่น

การสะเดาะเคราะห์ถือเป็นพิธีกรรม ความเชื่ออย่างหนึ่งที่ชาวบ้านมักจะทำเมื่อเกิดเหตุที่เชื่อได้ว่ามีสิ่งอัปมงคล หรือเกิดสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในบ้าน เกิดกับคนครอบครัว สิ่งที่เกิดขึ้นและต้องทำการสะเดาะเคราะห์ เช่น ภูเข้าบ้าน ผีนไม้ตี นกเค้าแมวร้องที่บ้าน สัตว์เลี้ยงป่วยหรือตายผิดปกติ

นายจตุร ชำนิกล้า อายุ 65 ปี (2549 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านจาน หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เล่าถึงประสบการณ์การสะเดาะเคราะห์ว่า "ที่ได้ทำการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากภูเข้าบ้านเกิดความไม่สบายใจ จึงได้ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หลังจากทำแล้วทำให้สบายใจ และ โชคดีขึ้น

นางสาวศศิ สติระนาคะภูมินทร์ อายุ 54 ปี (2549 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านจาน หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เล่าถึงประสบการณ์การสะเดาะเคราะห์ว่า "ได้ทำการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากมีคนเสกมาจับที่บ้านและร้องอยู่ทุกคืนเป็นเวลาเกือบสัปดาห์ ครั้งแรกไม่ค่อยจะสนใจ หลังจากนกหายไปจะทำอะไรดีคิดซัดทุกอย่าง เกิดเจ็บป่วย ไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ยังมีอาการเจ็บป่วยเหมือนเดิม จึงได้ทำการสะเดาะเคราะห์ หลังจากทำการสะเดาะเคราะห์แล้ว อาการทางเจ็บป่วยก็หายไ้ มีความสบายใจ ทำอะไรก็สะดวกและสำเร็จลุล่วงด้วยดี เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์ทำให้ความเจ็บป่วย และสิ่งไม่เป็นอัปมงคลหายไ้จากการดำเนินชีวิตของเราได้"

นายสุมิตร จันทร์เสริน อายุ 66 ปี (2549 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านจาน หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์และทัศนคติเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ว่า "ทำการสะเดาะเคราะห์บ่อยครั้ง ที่ต้องทำการสะเดาะเคราะห์นั้นเพราะมีหมอดูมาทำนายว่าเป็นปีที่คนจะมีเคราะห์เนื่องจากทำมาชดช่าพรหมชาติ ตกปี คนคอขาด ทำให้ต้องทำการสะเดาะเคราะห์ จากคนที่สังเกตปีที่ตกปี คนคอขาดนั้น การทำมาชดช่าช่ายไม่ค่อยดี การทำงานก็ซัดซัดไปหมด หลังจากทำพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้ว ทำมาชดช่าช่ายดีขึ้น การทำงานสะดวกไม่ค่อยมีอุปสรรค ทุกคนในบ้านไม่มีเจ็บป่วยเช่นก่อนการสะเดาะเคราะห์ จึงคิดว่ากรสะเดาะเคราะห์เป็นการไล่ความชั่วร้ายออกจากตนเองและครอบครัว"

นายเลิศ แจบไธสง อายุ 68 ปี (2549 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านจาน หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวถึงประสบการณ์จากการสะเดาะเคราะห์ว่า "หลังจากทำพิธีสะเดาะเคราะห์แล้วเกิดความสบายใจ เหตุร้ายต่าง ๆ จะหายไป จะผ่อนหนักเป็นเบา ทำมาหากินสะดวกขึ้น จากความเชื่อดังกล่าว นายเลิศ แจบไธสง จึงทำการสะเดาะเคราะห์ทุกปี

จากความเชื่อและการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ทำให้ผู้ทำการวิจัยซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาในเขตตำบลบ้านจาน มีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม การสะเดาะเคราะห์ เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา ความเชื่อ องค์ประกอบ รูปแบบ ตลอดจนอิทธิพลที่มีผลต่อด้านจิตใจของชาวบ้านจาน และสามารถนำสาระของพิธีกรรมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สร้างคุณค่า เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ให้พิธีกรรมนี้ซึ่งมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมานานให้คงอยู่สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ องค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่หมู่บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาน
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจานอย่างไร
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ และนำไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้คงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ความสำคัญของการการวิจัย

1. ได้ทราบความเชื่อ องค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาน
3. ได้ทราบอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาน
4. ได้แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านจาน อำเภอทุพโกศล จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ในการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนและพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอทุพโกศล จังหวัดบุรีรัมย์

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

1.2.1 พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในหมู่บ้านจาน จำนวน 2 รูป

1.2.2 หมอธรรมผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจาน จำนวน 5 คน

1.2.3 ประชาชนชาวบ้านจาน จำนวน 40 คน

1.2.3.1 ประชาชนที่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน

1.2.3.2 ประชาชนที่ไม่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน

2. พื้นที่

บ้านจาน หมู่ที่ 6,7, 10 และ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านจาน อำเภอทุพโกศล จังหวัดบุรีรัมย์

3. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือนเมษายน 2549 - เมษายน 2550

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง การนับถือ ศรัทธา ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่สามารถบันดาลให้ทั้งผลดี และผลร้ายต่อชีวิตของมนุษย์ได้

พิธีกรรม หมายถึง ขั้นตอนการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยอาศัยอำนาจทางไสยศาสตร์และการสวดมนต์คาถา มีการจัดเครื่องเช่นสังวาลย์ ภูตผิและเทวดา

สะเดาะเคราะห์ หมายถึง องค์ประกอบ ขั้นตอน พิธีกรรมในการทำให้เคราะห์ร้ายหลุดพ้นออกไปจากคน ในที่นี้หมายถึงพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านจาน อำเภอทุพโกศล จังหวัดบุรีรัมย์

องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง บุคคล อุปกรณ์ ฤกษ์ยาม สถานที่ ที่จะใช้ในการดำเนินการสะเดาะเคราะห์เพื่อให้สิ่งชั่วร้ายออกไปจากคน

วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง หมายถึง พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีผู้นำในพิธีโดยใช้บทสวดของพระพุทธรูปศาสนาทั้งหมด ผู้ทำพิธีได้แก่พระสงฆ์ เป็นพิธีกรรมที่นิยมทำเป็นกลุ่มใหญ่พร้อมกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมในการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง การแสดงออกจากการนับถือ ความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่อยู่ภายในจิตใจของชาวบ้านนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์ทางสังคมที่ใช้เป็นบรรทัดฐานการกระทำของชุมชนต่อไปได้

แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง หลักวิธีในการปฏิบัติที่จะทำให้ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไม่ให้เสื่อมคลายไปจากจิตใจของคนในชุมชน

อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่เหนือจิตใจของชาวบ้านจนมีผลต่อด้านความคิดและแนวปฏิบัติ ทำให้มีการปฏิบัติต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นด้วยความเคารพสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้นพึงพอใจและก่อให้เกิดผลดีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนได้

เคราะห์ หมายถึง สิ่งที่เรายึดติดอยู่ในจิตใจ โดยเชื่อกันมาตามประเพณี เคราะห์เป็นคำกลางส่วนที่เรียกว่า สุขเคราะห์ หรือสมเคราะห์ ส่วนที่ไม่ดีเรียกว่าบาปเคราะห์

หมอลูตกร หมายถึง ผู้ทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้กับผู้รับการสะเดาะเคราะห์คนแบบพิธีที่ได้รับการสืบทอดมา โดยทำหน้าที่ลับขันตอนและสวดคาถาที่เป็นการสวดเฉพาะในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์

หมอลูธรรม หมายถึง ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ การทำนายดวงชะตา และมีความรู้เกี่ยวกับการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและนำไปเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ประเมิน พิธีกรรม และคติความเชื่อที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านงานตำบลบ้านงาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งหัวข้อและเอกสารที่เกี่ยวข้องออกเป็น 7 กลุ่มดังนี้

1. ความหมายของความเชื่อ
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ
3. ความสำคัญของความเชื่อ
4. ประเภทของความเชื่อ
5. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรม
6. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ความหมายของความเชื่อ

ความเชื่อ เป็นการยอมรับนับถือเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานการยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือค้ำองพิสูจน์ใด ๆ ทั้งที่เป็นแนวทางในทางค้ำติสินใจเชื่อ ปฏิบัติ ละเว้นการปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคลและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์

เนื่องจากความเชื่อเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์เรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น ความเชื่อจึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ให้ความสนใจ อธิบายให้ความหมายและค้ำนิยามมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักสังคมศาสตร์ คือ นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา เช่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน (2525 : 274) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เชื่อ” (กริยา) มั่นใจไว้ใจ เห็นตามค้ำว

มณี พยอมยงค์ (2523 : 66-67) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อทางศาสนาไว้ว่า ความเชื่อไม่ใช่สิ่งที ๆ จะเกิดพรวดพรค้ำขึ้นมา แต่เป็นผลของกระบวนการทางจิตและทางกายที่สลับซับซ้อนไม่น้อย ประกอบค้ำวขึ้นค้ำนต่าง ๆ มากมาย

บุญเลิศ ฤคสุชาติ (2525 : 24) ความเชื่อ หมายถึง เห็นตามค้ำวความมั่นใจ ไว้ใจ นับถือ อาจจะค้ำวความรู้สึค้ำ หรือการไตร่ตรองค้ำวเหตุผลเมื่อเกิดความเชื่อแล้วก็มักมีการแสดงออกทางกายคือการปฏิบัติ และทางวาจา เช่น ค้ำกค้ำน ตั้งศอน หรือ แจ้งให้ผู้อื่นทราบ โดยการสร้างสิ่งสมมติขึ้น เช่น มีศางเทวดา ตั้งศักค้ำติทศค้ำต่าง ๆ ค้ำอห้ำนค้ำวต่าง ๆ

นันทนา ชุนภักดี (2530 : 5) ได้ศึกษาความเชื่อของคนไทยในอดีตและกล่าวสรุปไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึงสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจและเห็นถ้อยคำและพร้อมที่ปฏิบัติตามสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจเห็นถ้อยคำและปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว เมื่อมีความกลัวแล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2531 : 115) กล่าวถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกลงและจิตใจ ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลหรือความเป็นจริงหรือไม่ สมัยโลกยังไม่เจริญ มนุษย์ขาดความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ มีความหวาดกลัวภัยธรรมชาติต่าง ๆ และความตายทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ผีตาง เทพเจ้าประจำ ดิน น้ำ ลม ไฟ และสิ่งต่าง ๆ ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินเป็นส่วนใหญ่ มนุษย์มีความเชื่อเพื่อผลิตทางจิตใจ การสร้างอุบิถีสถิต สุขภาพอนามัย ความเป็นระเบียบของสังคม ขนบธรรมเนียม พิธีกรรมต่าง ๆ เมื่อคนเรานับถือศาสนาที่เกิดความเชื่อจากบุคคลที่ยึดถือแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความเชื่อส่วนบุคคลและความเชื่อเป็นกลุ่ม

ชะลธ บุญช่วย (2532 : 17) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับที่แสดงถึงความจงรักภักดี ความศรัทธา และการยอมรับในอำนาจเร้นลับอื่น ๆ

Durkheim (1912 อ้างถึงใน สุริยา สมุทรคุปต์, 2533) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็นชุดของความคิดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อความหมายในขณะที่พิธีกรรมจะถูกกำหนดโดยรูปแบบของการกระทำ ซึ่งตรงนี้เองที่เป็นการแยก “ความคิด” ออกจาก “การกระทำ” ได้อย่างชัดเจน

มหาสิลา วีระวงค์ (2533 : 168) นักอักษรศาสตร์ ชาวลาว นิยามความเชื่อประเพณีว่า หมายถึงจารีตประเพณีอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งคนทั้งหลายยอมรับว่าดีว่าชอบแล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา

สถาพร ศรีสังข์ (2533 : 16) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริงการยอมรับนี้อาจเกิดจากสติปัญญาเหตุผลหรือศรัทธา โดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ มารองรับก็ได้

วิญญู ผลสวัสดิ์ (2537 : 188) นักวิจัยทางวัฒนธรรมของไทย ให้ทัศนะว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่น ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ ทั้งที่สิ่งนั้นมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

เจลิมพล คันสกุส (2541 :48-49) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นแนวความคิดที่คนเรามีต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากถาร ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเชื่อ ความเข้าใจต่อสิ่งนั้นซึ่งความเชื่อจะมีบทบาทสำคัญต่อเจตคติของบุคคล และเป็นตัวกำหนดแนวทางหรือรูปแบบพฤติกรรมของบุคคลได้เช่น คนที่เชื่อว่าเชื้อกทำให้เป็นโรคเรื้อน ก็จะมีเจตคติ คือความรู้สึกลังใจไม่ชอบเมื่อเจอและแสดงพฤติกรรม คือ การไม่กินเมื่ออก ความเชื่อเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะ โดยข้อเท็จจริงเมื่อไม่ใช้สิ่งที่ทำให้เป็นโรคเรื้อน นักสาธารณสุขจำเป็นต้องไปศึกษาถึงความเชื่อของบุคคลตลอดจนกลุ่มคนที่มอิทธิพลต่อเขาว่ามีความเชื่ออะไรที่ขัดขวางต่อการมี ความเชื่อ เจตคติ และพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง

จากการทบทวนแนวคิดของนักมานุษยวิทยาที่ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อว่าเป็น ความเชื่อ คือ การยอมรับข้อเท็จจริง ยอมรับนับถือ การยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลที่อธิบายให้เห็นเป็นจริงได้ ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยความเชื่อหมายถึง การยอมรับ ความศรัทธาที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชน และมีการถ่ายทอดการยอมรับศรัทธานั้นให้แก่คนรุ่นต่อไปไม่ขาดสาย และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านหรือผู้ที่มีความเชื่อศรัทธาคือสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสิ่งที่ได้รับการยอมรับศรัทธาอาจจะสามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์หรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ก็ตาม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ

คติความเชื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในความรู้สึกทางจิตใจของคนของสังคม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ แต่เราทำความเข้าใจได้ โดยผ่านศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคมนั้น ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น และมีพัฒนาการมาพร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตของสังคมนมนุษย์สมัยก่อนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ยังไม่ก้าวหน้าทันสมัยไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและสังคมได้

การศึกษาความเชื่อ เกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีประวัติศาสตร์ (Historical Theory) และทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (Structural Theory) มารวมกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ปัจจุบันได้มีการประสานการวิเคราะห์ทฤษฎีเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Theory) และทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (Structural Theory) เข้าด้วยกันเรียกว่าการวิเคราะห์โครงสร้างประวัติศาสตร์ (Structural Historical) โดยการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง เป็นการเน้นมิติในด้านพื้นที่ (Spatial Dimension) แล้วค้นหาหน่วยย่อย ๆ ของโครงสร้างต่าง ๆ จึงทำเป็นรายละเอียดต่าง ๆ

ในการทำงานประสานกันระหว่างโครงสร้างย่อย แต่ยังมีขีดจำกัด คือค่อนข้างเป็นการวิเคราะห์ที่ หยุคนิ่ง โดยเฉพาะด้านกาลเวลา ดังนั้นการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นการมองดีนเวลา (Time Dimension) จึงช่วยให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และความต่อเนื่อง ในมิติของกาลเวลา ทำให้ช่วยลดขีดจำกัด แห่งการหยุคนิ่งลงไปได้ พร้อมกับหาว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (กาญจนา แก้วเทพ. 2533 : 4-8)

แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างพัฒนามาจากการวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษา ในวิชาภาษาศาสตร์ที่ เริ่มต้นในปีต้นศตวรรษที่ 20 โดยนักภาษาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส คือ เฟอร์ดินานด์ เดอ โซซัวร์ (Ferdinand De Saussure) ที่วิเคราะห์โครงสร้าง ของภาษาในแต่ละประ โยคว่า มีความสัมพันธ์กันใน หน่วยย่อยและหน่วยย่อยนั้นสัมพันธ์กับส่วนทั้งหมดของหน่วยที่ใช้วิเคราะห์อย่างไร ตลอดจนวิเคราะห์ ถึงความหมายของตำแหน่งของคำที่อาจเปลี่ยนไปเมื่ออยู่ต่างตำแหน่งกัน นอกจากนี้ยังคำนึงถึง ความหมายของคำที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลัง หรือประ โยควั้น ๆ ที่จะเป็นต้องถอดรหัส (Decoding) เพื่อทำ ความเข้าใจในประ โยคทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ และได้มีนักวิชาการ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ความเชื่อไว้ดังนี้

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ (น.ป.ป. : 34) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้พอสรุปได้ว่า “มนุษย์ จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ โดยมีองขาดความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นได้ เข้าใจได้ และพิสูจนได้ ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ ทำให้เกิดความสบายใจ และความเชื่อทำให้มนุษย์ บรรลุถึงความสำเร็จได้

ไซเบอร์ (Cyber, 1970:40) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า สิ่งที่บุคคลกระทำขึ้น จวบแนวคิดที่เขาต้องการอะไรนั้นเป็น “คำนิยาม” และสิ่งที่บุคคลเห็นว่าถูกต้อง และพิจารณาแล้วว่าเป็น จริง คล้อยตามกันว่าเป็นสิ่งที่ เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับบุคคล หรือโลกซึ่งเป็นอยู่ปัจจุบันจัดว่าเป็น “ความ เชื่อ” ความเชื่อดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่คิดแน่นอนอยู่ในความคิดในความเข้าใจ เป็นรูปหนึ่งของ ความรู้สึกและการกระทำ เมื่อบุคคลมีความเชื่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็จะเป็นเครื่องกำหนดความ โน้มเอียงใน การกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน

พระยาอนุมานราชชน (เสถียร โกเศศ. 2515 : 38-39) กล่าวถึง มูลเหตุของความเชื่อของมนุษย์ไว้ สรุปได้ดังนี้ มูลเหตุของความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัวก็เกิดเป็นความเชื่อขึ้น นักมานุษยวิทยากล่าวว่า ความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะคลี่คลายออกมาเป็นศาสนาต่าง ๆ นั้นแบ่ง ได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ก็ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งเป็นแรงอำนาจอยู่ในตัวของสิ่งนั้นเองอาจให้คุณให้โทษแก่คนได้ ศคคความเชื่อใน

ภาษาอังกฤษเรียกว่า Animism ในภาษาไทยใช้ชื่อว่า ความเชื่อ ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ระยะต่อมา คนมีความเชื่อว่าคนคลอลงคนอื่น ๆ ที่มีชีวิตหรือ ไม่มีชีวิตก็ตามย่อมมีสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นตัวสิ่งอยู่ในนั้น คือผีหรือวิญญาณ ซึ่งพัวพันกันอย่างไร้ชีวิตจนแยกออกจากกันได้ยาก

วิทย์ พิณกันเงิน (2515 : 397- 403) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของความเชื่อเอาไว้ในหนังสือความเป็นมาของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปต้องการความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ความเชื่อต่าง ๆ มักจะได้จากคำบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่จะช่วยคุ้มครองรักษาตน จึงมีการประกอบพิธีขึ้นเพื่อเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นและเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะทำให้เกิดเหตุร้ายและเกิดผลดีได้ ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี ปีศาจ ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะปรับปรุงคนให้เจริญขึ้น

ประสาธ อิศรปริดา และคนอื่น ๆ (2518 :7) ได้กล่าวว่าความเชื่อของมนุษย์เป็นการตอบสนองความต้องการ เมื่อบุคคลมีความรู้สึกตัวว่าไม่มั่นคง การแสดงพฤติกรรมความเชื่อที่เกิดขึ้นในขณะที่มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น หรือเหตุการณ์นั้น เพราะฉะนั้นในการที่มนุษย์เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงและปลอดภัยจึงจำเป็นที่มนุษย์ต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวอาจจะเป็นทางเวทมนต์ คาถาหรือการเซ่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นกำลังใจที่จะเอาชนะสิ่งต่าง ๆ เมื่อทำได้เช่นนี้แล้วจะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่ด้านมนุษย์ขัดแย้งกับสิ่งเหล่านี้ก็อาจจะประสบเคราะห์กรรมได้

วิญญู จิตต์ธรรม (2518 : 54 – 72) กล่าวถึง ความเชื่อที่มนุษย์เรียนรู้และทำความเข้าใจโดยอาศัยเวลา ความเชื่อมีอำนาจลึกลับที่จะบันดาลให้มนุษย์เป็นไปทั้งทางดีและทางร้ายได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้ถูกลงโทษ มนุษย์จึงต้องเอาใจใส่ในสิ่งดังกล่าว ด้วยวิธีการต่าง ๆ เหตุนี้จึงเกิดประเพณีต่าง ๆ ขึ้นในเวลาต่อมา นอกจากนั้นยังแบ่งความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ และการสังเกตจากธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับชนกลางบ้าน ไสยศาสตร์ คาถาอาคมต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องโชคกลาง และความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

ชลธิรา กสัคชอยู่ (2519 : 14-15) ความเชื่อที่แท้จริงมีบ่อเกิดมาจากจิตใจของมนุษย์ คือ ความไม่เข้าใจ ความกลัวการสนองความต้องการจำเป็นทางใจแล้วกำหนดขึ้นด้วยจินตนาการสร้างสรรค์ออกมาด้วยกระบวนการทางจิตที่ซับซ้อนซึ่งปรากฏออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นสัญลักษณ์ นอกจากนั้นยังกล่าวถึงมูลเหตุ การเกิดความเชื่อ โดยพิจารณาทางพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องมิสางเทวดา ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อำนาจเวทมนต์ต่าง ๆ คาถาอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ รูปแบบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เป็นต้น

อมรา พงศพิชญ์ (2519 : 43-44) ได้กล่าวถึง ความยึดมั่นเชื่อถือสิ่งต่าง ๆ ของชนบทซึ่งมีความใกล้ชิดผูกพันกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเกษตร ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของกฎธรรมชาติ และชาวชนบทมีความยึดมั่นในศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความอบอุ่นมั่นใจ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ นอกจากนี้ยังได้นำไปใช้ในการดำรงชีวิต ในกรณีปัญหาการปรับตัวในภาวะกับชนที่เลี้ยงค่ออันตราย โดยปัจจัยต่าง ๆ มาเกี่ยวข้อง ได้แก่ อายุ เพศ

ประมวล ดิกคินสัน (2521: 90-93) ได้กล่าวถึงมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความสงสัย ใฝ่รู้ความจริง ตั้งแต่เด็กทารก มนุษย์คือผู้ธรรมชาติอย่างทรหด สิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะบันดาลมนุษย์มีอารมย์ มีความหมั่นครุ่นคิดและยังเอาชนะธรรมชาติไม่ได้ยังคิดว่ามีอำนาจลึกลับบันดาลอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์อันลึกลับของธรรมชาตินั้น คือสาเหตุที่ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วย จึงต้องเอาใจให้ได้รับความปราชัย ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองมีสิ่งที่จะคอยช่วยเหลือทำให้มีขวัญกำลังใจ

บุญถือ วันทาชนต์ (2524 : 47) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความเชื่อไว้ สรุปได้ว่า ความเชื่อมีความสัมพันธ์ เกื้อกูล สนับสนุน ควบคุมกับชีวิตมนุษย์มาเป็นเวลานาน แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าและมีอิทธิพลต่อชีวิตมากขึ้น แต่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธความเชื่อทางไสยศาสตร์และคาถาอาคมที่มีอยู่ได้ จึงยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติต่อความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ

ชัยพร พิบูลศิริ (2524 : 13) ได้กล่าวถึงความเชื่อในบทความชื่อ "ลัทธิความเชื่อในสังคมไทย" ดังนี้ ลัทธิความเชื่อเกิดจากสัญชาตญาณทางจิตสำนึกของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันว่า ความกลัวเป็นสัญชาตญาณทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง เพราะความกลัวเป็นเหตุความเชื่อถือในพลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวิญญาณ ภูตผีปิศาจจึงเกิดขึ้นตามมา เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นจากความเชื่อของมนุษย์เอง จำเป็นที่จะต้องมีสื่อกลางทำหน้าที่เป็นผู้ทำพิธีติดต่อร้องขอ หรือแจ้งความประสงค์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านั้นคือความเชื่อคัมภีร์หรือไสยศาสตร์ เป็นระบบความเชื่อมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุประมาณ 4,000 ปี มาแล้วที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จ่านง อคิวิมลสิทธิ์ (2525 : 102-103) ได้กล่าวถึง ทิศนะเริ่มแรกของฟรอยด์เกี่ยวกับศาสนาคือ การที่เขาช่วยตนเองไม่ได้ของมนุษย์ที่มีลักษณะอ่อนแอทางจิตใจ เขารู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่เชื่อมั่นในตนเอง มนุษย์จึงยึดถือสิ่งยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่ง เบื้องแรกมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนี้จึงสร้างรูปภาพเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ในจิตใจของเขาเชื่อว่าพระเจ้าสามารถทำการสามารถช่วยเหลือผู้ที่สวมนนต์อ่อนวอนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเริ่มแรกที่สุดมาจากครอบครัว

กิ่งแก้ว อัครถาวร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2528 : 26-267) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของมนุษย์โดยแบ่งระดับความเชื่อออกเป็น 2 ระดับ คือ ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบของศาสนาประจำชาติเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลอธิบายสิ่งที่คนสงสัยได้อย่างแจ่มชัด มีระบบมีตัวกำหนดพฤติกรรมรวมทั้งวิถีชีวิตของคนไทยในชาติ และความเชื่อพื้นฐานเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณี เป็นความเชื่อที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ หรือหาเหตุผลมาอธิบายแต่ความจำเป็นในการยอมรับมาปฏิบัติไม่ต้องเสียเวลา ในการหาเหตุผลความเชื่อทั้ง 2 ระดับนี้ได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพและความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด - ตาย

จิราภรณ์ กัทธานุกัทร. (2528 : 8 - 9) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยว่า ความเชื่อดั้งเดิมเป็นความเชื่อในการนับถือผีสาร เทวดา ซึ่งถือว่าอำนาจเหนือมนุษย์ และสามารถบันดาลให้ทั้งคุณและโทษแก่คนได้ ต่อมาคนไทยหันมานับถือศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ จึงมีการนำความเชื่อทางศาสนาเข้ามาปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับจิตใจ และสิ่งแวดล้อมโดยยังมีความเชื่อดั้งเดิมเป็นพื้นฐานอยู่ ดังนั้น ความเชื่อจึงเกิดจากการผสมผสานอย่างกลมกลืน

บุญลือ วันทายนต์ (2529 : 322-323) ให้ความเห็นว่า ความเชื่อเป็นปรากฏการณ์ทางจิตประเภทหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์ นั้นสามารถแสดงออกโดยผ่านทัศนคติที่ค้ำต่อสิ่งที่เชื่อถือ โดยกรยอมรับตั้งนั้น ๆ มาเป็นหลักยึดเหนี่ยวประจำใจอย่างสนิทใจ ฉะนั้นความเชื่อถือจึงจัดเป็นทัศนคติที่ตีประการหนึ่งต่อสิ่งที่เคารพนับถือ

สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์ (2529 : 467-468) ได้ให้ทรรศนะความเชื่อของชาวภาคใต้ไว้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นอย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังสืบต่อกันหลายชั่วคน ความเชื่อของชาวภาคใต้อาจผสมผสานกันอยู่ในประเทศเดียวกันมากกว่า 1 ประเภท เช่น ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนาอาจมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วย

จารุวรรณ ชรรณวิตร (2530 : 180-186) เสนอแนวคิดความเชื่อของคนไทยว่า ความรู้ดีกเชื่อถือและยอมรับตั้งใดทำให้มนุษย์มีหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เกิดความรู้ดีกชอบถุ่ม มั่นใจว่าอำนาจพิเศษคอยปกป้องคุ้มครองภัยให้กับตน ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งเสนอ วิวัฒนาการความเชื่อของมนุษย์เริ่มต้นด้วยการนับถืออำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ผีสาร เทวดา เทพเจ้าและนับถือธรรมชาติ ถัดมาบางชนิด รูปเคารพและศาสนา ซึ่งเป็นพัฒนาขั้นสูงที่เป็นระบบมีเหตุผลมากขึ้น ความเชื่อดังกล่าวได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณ ความเชื่อเรื่อง โชคตาง ความฝัน ปรากฏการณ์ธรรมชาติ โหราศาสตร์ คาถาอาคม หรือเวทย์มนต์ เป็นต้น

แสง จันทร์งาม (2531 : 96) ได้เสนอแนวคิดว่า ความเชื่อเป็นกิจกรรมหรือพฤติกรรมทางจิตที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน เราสามารถแยกความเชื่อออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ปสาทศรัทธา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยอารมณ์ เช่น ความรักหรือความกลัวประกอบด้วยความเชื่อที่ไว้วางใจ ความภักดี บางทีอาจจะถึงขั้นหลงใหลมันใจและมักเป็นความเชื่อแบบอัตวิสัย คือ เป็นความเชื่อของผู้เชื่อ

2. ความเชื่อชนิดศรัทธา หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่หรือเป็นอยู่โดยมีหลักฐานพยานสนับสนุนอยู่บ้าง มีเหตุผลอยู่บ้าง เนื่องจากมีเหตุผลมากขึ้น อารมณ์ย่อมจะน้อยลงมีความเป็นอัตวิสัยน้อยลง

3. ความรู้ หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริง เพราะได้เข้าสัมผัสกับสิ่งนั้น โดยตรง มีประสบการณ์ตรง มีหลักฐานพยานเต็มที่

กรดี มหพันธ์ (2532 :149-150) ได้กล่าวไว้ว่าสาเหตุของการเกิดความเชื่อและศาสนาประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. มนุษย์เป็นสัตว์ที่เกิดขึ้นมาในโลก ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่น่าอัศจรรย์มากมายธรรมชาติได้จัดเครื่องมือให้เขา 6 อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพื่อให้เขาได้ติดต่อบรรลุโลกภายนอก ขั้นนี้เราจะเรียกว่าขั้นสัมผัส คือการกระทบหรือการประจวบระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม

2. เมื่อมนุษย์กระทบสิ่งแวดล้อม คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มนุษย์ก็เก็บมโนภาพของสิ่งเหล่านี้ไว้ในสมอง และในเวลาเดียวกันก็เก็บภาวะทางจิตใจนี้ขึ้นมา 2 ชนิด คือ ภาวะปั่นป่วนใจเรียกว่า "อารมณ์" (Emotion) และภาวะสงสัยงุนงง อหาคำ (Doubt) ซึ่งเรียกว่า ภาวะเหตุผล (Reason) ก็ได้

3. เมื่อเกิดอารมณ์หรือเหตุผลขึ้นมาแล้วทั้ง 2 อย่างนี้ก็จะกระตุ้นให้คนคิดในแบบต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อหาคำตอบ ให้แก่ความสงสัยอหาคำของคนและวิธีที่ง่ายที่สุดสำหรับคนสมัยดึกดำบรรพ์ก็คือ การเดาและการสร้างจินตนาการด้วยการคาดคะเน

4. เมื่อเดาหรือคาดคะเนเสร็จก็ได้ความคิด (Ideas) มาจำนวนหนึ่ง ความคิดจำนวนนั้นในระยะแรก ๆ ก็คงมีลักษณะเป็นคำนิยามทางนามธรรมอะไรบางอย่างที่ไม่ชัดเจนนัก แต่ต่อมาภายหลังก็ได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้นมีระบบระเบียบขึ้นอย่างน้อยก็อาจจะเป็นรูปธรรมมากขึ้น

5. เมื่อเกิดความคิดขึ้นมาแล้วตนเองก็ยอมรับและเชื่อมั่น ในความคิดกลุ่มนั้น ถือว่าเป็นสิ่งดี มีคุณค่าสูงสุดในชีวิต พอถึงขั้นนี้ความมีศาสนา (Religiosity) ก็เกิดขึ้นในจิตใจของคน

6. การยอมรับและความเชื่อมั่นในความคิดเหล่านั้น จะกระตุ้นให้เขาปฏิบัติตามความเชื่อ นั้น การปฏิบัตินั้นบางทีก็เป็นเรื่องส่วนครอบครัว บางทีก็เป็นเรื่องชุมชน พอมาถึงขั้นนี้ศาสนาก็กลายเป็นเรื่องศาสนกิจและพิธีกรรมไป

7. ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาย่อมมีความรัก และความยึดถือในศาสนาของคนมีการอุทิศชีวิตให้แก่ศาสนา รวมตัวกันเป็นกลุ่มชนพิเศษ ทำการศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ศาสนาของคน ต่อจากนั้นสถาบันศาสนาก็เกิดขึ้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอกของศาสนาที่เราสามารถเห็นได้

จากองค์ประกอบทั้ง 7 ประการ ของกระบวนการทางกายและจิตนำไปสู่การเกิดความเชื่ออันนำไปสู่การมีศาสนา

จารุวรรณ ชรรณวัตร (2533 : 106) กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาที่เกินขีดความสามารถที่จะแก้ไขได้ จึงสร้างความเชื่อว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตนเองมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจเร้นลับ ด้วยอภิวาทหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมให้ถูกต้อง จะทำให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ และส่งผลให้อยู่เย็นเป็นสุข

เพ็ญศรี ตึก (2533 : 299-319) ได้กล่าวถึงคติความเชื่อไว้ว่า การปลูกสร้างบ้านเรือน การเลือกไม้ปลูกบ้านจะเป็นไม้เต็ง ไม้รังซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งและคงทนไม่ว่าจะยังฝังได้ดิน ไม้ที่ไม้เหมาะคือ ไม้กะเบา ไม้พะยอม ไม้ตะเคียนพวกนี้ไม่เป็นไม้มงคล ไม้บางชนิดไม่นำมาทำเครื่องใช้ เช่น ชิงชันเป็น ไม้สูงแม้เป็น ไม้สวยงามก็ไม่นิยมทำบ้านเรือน เพราะมีความเชื่อว่าเป็นพญาไม้ ไม่เหมาะกับการสร้างบ้าน จะต้องมีการประกอบพิธีขอเสาศาเอกพิเศษ คือ เอาหมอกกล้วยและดินฮ้อยผูกมัดไว้เสาศอกเสาทอ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเครื่องรางของขลังที่เป็นที่นิยมกันมาแต่โบราณที่ทำจากไม้รัก ไม้ยมกษามและแปดตัวรักนิคม ไม้โพธิ์มาและแปดรูป ไม้จิวคำมาและสลักเป็นอวัยวะเพศชายที่เรียกว่าปลัดจิก ไม้จิวคำเป็นยาอายุวัฒนะมักนำมาประกอบเป็นยาสมุนไพร และบางครั้งยังทำเป็นตะเกียบ ถ้าหีบอาหารที่เป็นพืชตะเกียบจะเปลี่ยนสีทันที บางคนทำเป็นพัด ถ้ามีอากาศเป็นพิษในบริเวณนั้น พัดจะเปลี่ยนสี หมอชาวบ้านใช้ไม้จิวคำรักษาโรค

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2534 : 13-245) ได้กล่าวถึง ความเชื่อของคนอีสานว่าชาวอีสานมีความเชื่อธรรมชาติจะนำโชคลาภความร่มเย็นและความอุดมสมบูรณ์ โลกทรัพย์บริวารเพิ่มพูน เช่น เชื่อว่าถ้าปลูกต้นไม้โพธิ์จะได้กุศล เวลามีบุญกุศลจะต้องมีต้นไม้กล้วย ต้นฮ้อย ผูกติดไว้ในโพธิ์จะทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ แก่นขามอยู่ในโพธิ์ (จอมปลวก) จะสามารถป้องกันภัยพิบัติได้ แก่นต้นมะขามนิคมและแปดรูปพระแล้วนำไปปลูกเสกต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ว่านเหนียว” ต้นหวายที่แทงทะลุเข้าไปดินไม้อื่นนำไปปลูกลง นิยมทำเสน่ห์ นิยมใช้กับพวกนายฮ้อยชายควาญ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงเครื่องรางของขลังที่ทำจากไม้จันทร์ ไม้โพธิ์ ไทหนาด ต้นมะยม ใบหญ้าคา แก่นจิวคำ ใบมะตูม ต้นจิว ต้นทอง ต้นนาค หัวขมิ้น ส้มป่อย และว่านต่าง ๆ

รวีช ปุณโฆทก (2534 : 67) กล่าวถึงความเชื่อพื้นบ้านสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสานไว้ว่า ความเชื่อถือ การยอมรับ อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์นั้น ๆ หรือสิ่งคนนั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ยอมรับให้ความเคารพยำเกรง สิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ความเชื่อ เมื่อเกิดความเชื่อทำให้เกิดการเช่นสร้างบวงสรวงเพื่อวิงวอนขอร้องให้เทพเจ้าหรือควมวิญญูณเหล่านั้นปกป้องคุ้มครองภทภัยให้ชุมชน จากความเชื่อเหล่านี้ได้พัฒนาเติบโตตามธรรมชาติ และสภาวะทางสังคมมนุษย์มาเป็นศาสนา

ผาสุก มุททมธา (2535 : 1-50) ได้ให้แนวคิดความเชื่อของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ใหญ่มีแนวทางการดำเนินชีวิตร่วมกัน ยอมรับกติกายของสังคม ต้องปฏิบัติร่วมกัน นอกจากมนุษย์จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันแล้ว มนุษย์ต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาก มีการแสดงออก ขก้อง คุ้มครอง ปกป้องให้พ้นอันตรายต่าง ๆ โดยเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีเทพเจ้า มีวิญญูณสถิตอยู่ต้องเช่นสร้างบูชา จึงจัดพิธีกรรมต่าง ๆ สภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันจะทำให้เกิดความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องคาถาอาคม หรือคาถานวทนต์และไสยศาสตร์ มีความเชื่อว่าจะแคล้วคลาดอันตรายทั้งปวง ส่วนเครื่องรางของขลัง เช่น ค้ายันต์ ตะกรุด เขี้ยวหมูตัน เล็บเสือ สิ่งของเหล่านี้เป็นของดีควเพื่อป้องกันอันตรายเป็นขวัญและกำลังใจ

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536 : 7) ความเชื่อ คือ ระดับสภาพจิตใจของบุคคลที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือ ความเชื่อมั่นต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ธีร ศรีสวัสดิ์ (2537 : 223) ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งเกิดมาพร้อมกับสังคมมนุษย์และในทุก ๆ สังคมต่างก็มีความเชื่อเป็นของตนเอง ซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างไปจากสังคมอื่นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาในการคิดหาเหตุผลของแต่ละชุมชน

พันใจ นครชัย (2538 : 226-227) ได้กล่าวถึง คติความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคมและเครื่องรางของขลัง อยู่ในพิธีกรรมเหยาเฮาสูป (สูป เป็นภาษาดั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ไซ ในพื้นที่ภาคอีสาน แปลว่า รุปร่าง) ในชั้นค่อนนั้น เหยาส่งผีและไล่ผีป่าให้หนีไกลออกไปจากบริเวณวัดนั้นจะมีคาถาปิดเป่าอยู่ด้วย ส่วนวัตถุมงคลใช้ประกอบพิธีกรรมที่ชาวผู้ไทยถือว่าเป็นเครื่องรางของขลังได้และอวัยวะเพศชายและเพศหญิง รูปและสลักอวัยวะเพศชายที่มัครวมเป็นมาลัยคล้องคอเหนอเหนานั้นชาวผู้ไทยมีความเชื่อว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์นำไปแช่น้ำยาบเพื่อรักษาโรคหัดผื่นคัน หรือนำไปแขวนไว้ที่ชั้นวางกระดังงีองไหมเพื่อคุ้มกันทำอันตรายด้วไหม และจะนำไปเลี้ยงไหมได้ผลดี

ศรีศักร วัลลิโภคม (2540 : 15) นักค้นคว้าวัฒนธรรมและโบราณคดีของไทยกล่าวว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ทำให้ มีความมั่นใจและมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็น่าจะทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกรูปทุกวัย ทุกแห่งต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนั้น การทำอะไรย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ

สำหรับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่ออีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างไปจากความเชื่อของศาสนาและวิทยาศาสตร์ คำว่า Magic เป็นคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษ แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยมีความหมายหลายอย่างด้วยกัน เช่น ละออง มีเศรษฐี (2520 : 138-139) มีคำแปลอยู่ 2 ความหมายคือ

1. แปลว่า ไสยศาสตร์ คือเป็นคำรวมและความรู้เกี่ยวกับสิ่งลึกลับที่มนุษย์ได้มาโดยผ่านลึกลับคาถาคะเนหรือคาถุ่ม
2. แปลว่า มายาศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สร้างทำ เล่ห์เหลี่ยมอันเป็นความไม่จริงก็ให้เกิดความเข้าใจผิดแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้

บุญสนอง บุญโชทยาน (2518 : 11) ยังอธิบายเกี่ยวกับไสยศาสตร์ว่า มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งคือ เป็นความเชื่อในโชคลาง

อุทัย หิรัญโต (2519 : 96) ได้แปลคำว่า Magic ว่า “เวทย์มนต์คาถา” ซึ่งเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติ อันมีจุดรวมอยู่ในความคิดที่เกิดจากการปฏิบัติแห่งพิธีการและเชื่อว่าสามารถควบคุมซึ่งจะทำให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผลได้

จากคำแปลของคำว่า Magic เป็นภาษาไทยนั้นมีหลายความหมาย แต่ว่าหากพิจารณาแล้วจะเรียกว่าไสยศาสตร์ก็ดี เวทย์มนต์คาถาก็ดี ต่างก็มีความหมายเหมือนกันและต่างก็เกี่ยวเนื่องกันและกัน

สำหรับความเชื่อของชาวบ้านในเขตภาคอีสานเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อในเรื่องเวทย์มนต์คาถา ความเชื่อเรื่องมายาศาสตร์ และความเชื่อเรื่องโชคลางต่าง ๆ ก็เรียกเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั้งหมด

ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเสริมสร้างพลังเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะแบ่งเขตแดนระหว่างความเชื่อศาสนาและความเชื่อของไสยศาสตร์ออกจากกันได้ นักวิชาการหลาย ๆ คนที่ได้รวมความเชื่อของศาสนาและความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ไว้ด้วยกัน เช่น

ไทเลอร์ (Tyler, 1874) อ้างถึงใน สนิท สมัยการ, 2539) นักมานุษยวิทยาแรก ได้รวมศาสนาและไสยศาสตร์ไว้ด้วยกัน คือไทเลอร์ มองพฤติกรรมทางศาสนาของมนุษย์ในความหมายที่กว้างที่สุด ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของวิญญาณ ภูตผีปิศาจ พระเจ้า เทพ

เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายรวมทั้งพฤติกรรมที่มีลักษณะสลับกับเหนือธรรมชาติทั้งหลายรวมทั้งไสยศาสตร์ วิชาศาสตร์ ส่วนแต่เป็นพฤติกรรมทางศาสนาของมนุษย์ทั้งนั้น

เนื่องจากว่าความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับ ไสยศาสตร์มีความใกล้เคียงกัน และเหมือนกันมากที่สุด แต่ศาสนาและไสยศาสตร์ก็มีบางจุดที่แตกต่างกัน ดังนั้นนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้แยกความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ออกจากกัน และจำแนกจุดแตกต่างกัน และเหมือนกันไว้ ดังนี้

มาลินอฟสกี (Malinowski, 1924 อ้างถึงใน สนิท สมัยการ, 2539) ได้แบ่งแยกพฤติกรรมทางศาสนาและวิชาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ออกจากกันอย่างชัดเจน มาลินอฟสกีเสนอว่า วิชาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ (Magic) นั้นเป็นศิลปะในทางปฏิบัติเป็นการกระทำ เพื่อหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ศิลปะปฏิบัติของวิชาศาสตร์นั้นไม่มีวิธีการอยู่ไม่ก็อย่าง ได้แก่ การว่าคาถา (Spell) การทำพิธีกรรม (Rites) และการปฏิบัติตนเป็นพิเศษ เพราะเป็นการทำพิธีกรรมใช้คาถาอาคมเพื่อผลในทางปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์เท่านั้น และผลนั้นก็จะต้องเกิดขึ้นในเวลาที่ไม่แน่นอนเกินไปนัก ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมหรือปฏิบัติการวิชาศาสตร์จึงเป็นการกระทำเฉพาะกรณี

ส่วนศาสนานั้น มาลินอฟสกี (Malinowski) (1924 อ้างถึงใน สนิท สมัยการ, 2539) ถือว่าเป็นองค์การที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ด้วยตนเอง แต่วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติการทางศาสนามักจะสลับซับซ้อนมองเห็น ไม่ได้ชัดเจนอย่างวิชาศาสตร์ ศาสนาของสังคมดั้งเดิมมักจะเกี่ยวพันกับนิยายปรัมปรา (Mythology) ว่าด้วยคตินแก่นิคมของชาติวงศ์ และมักจะมีการอธิบายถึงความเป็นมาของโลกและจักรวาลหรือสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าทั้งหลายในศาสนาด้วย ปฏิบัติการทางศาสนาจึงมุ่งที่จะสนองความต้องการทางด้านจิตใจในเรื่องความเชื่อในคุณงามความดีร่วมกันของผู้นับถือศาสนาเดียวกัน

เดอริไคม์ (Durkheim 1964 : 180-188 อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2533 :117-119) เป็นนักปราชญ์อีกคนหนึ่งที่ยุบายแยกศาสนาออกจากวิชาศาสตร์ เดอริไคม์ ถือว่า วิชาศาสตร์นั้นเป็นความเชื่อและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทางโลกโดยทั่ว ๆ ไป เป็นความเชื่อของบุคคลแต่ละคน และไม่มีผลผูกพันต่อชีวิตของกลุ่มหรือสังคมแต่อย่างใด คนที่มาปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากนักวิชาศาสตร์หรือนักไสยศาสตร์ก็เปรียบเสมือนกับลูกค้าที่มาซื้อของที่คนต้องการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีการผูกพันกัน ในทางศีลธรรมระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด ไม่เหมือนกับคนที่นับถือศาสนาเดียวกัน ซึ่งยอมรับนับถือบทบัญญัติหรือหลักศีลธรรมอันเดียวกันตลอดไป ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขอใช้วิชาศาสตร์กับผู้ให้วิชาศาสตร์ จะเปรียบอีกอย่างหนึ่งก็เปรียบได้เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไข้และหมอรักษาโรคเท่านั้น

จากความเห็นของนักวิชาการถึงความหมายของความเชื่อ ดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปความหมายตามทัศนะของผู้วิจัยได้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ระบบความคิดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อความหมาย โดยผ่านสัญลักษณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งคนทั้งหลายยอมรับนับถือยึดมั่นนับแต่ระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับสังคม พวกเขาสามารถทำความเข้าใจกับความเชื่อได้โดยผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏออกในวิถีชีวิต แนวความคิด และการประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ความเชื่อนั้นกำเนิด

เพื่อทำความเข้าใจ “ความเชื่อ” ให้ชัดเจนกว่านี้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา เพราะศาสนาเป็นระบบความคิดความเชื่อของมนุษย์ และมีพัฒนาการมาพร้อมกับการเจริญเติบโตของมนุษยชาติมาเป็นเวลานาน

ศาสนาเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน เป็นเรื่องนามธรรมไม่มีตัวตนปรากฏชัดแต่เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์และสังคมมานาน ทั้งเป็นแนวทางที่สังคมเชื่อถือยึดไว้เป็นหลักปฏิบัติของคนในสังคมให้มีแนวทางการประพฤติไปในแนวทางเดียวกัน ถือได้ว่าศาสนาเป็นสัญลักษณ์ของสังคม แต่ละสังคมจะแสดงออกที่แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก เนื่องจากพิธีกรรมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นจากความเชื่อทางศาสนาได้อย่างแยกกันไม่ออก อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของศาสนาไว้หลายทัศนะ ผู้วิจัยขอนำเอาความหมายของศาสนามาทำความเข้าใจเพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ ดังนี้

พระยาอนูมานราชชน (2503 : 69) อธิบายคำว่า ศาสนาไว้ดังนี้

1. ศาสนา หมายถึง ถิ่นที่ความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักแหล่งกำเนิด และความสิ้นสุดของโลกเป็นอันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง
2. แสดงหลักฐานเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งถิ่นที่กระทำตามความเห็น หรือคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น
3. ตามความหมายของศัพท์ศาสนาที่อนูมานราชชน ที่กล่าวมานั้นเห็นว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าไม่มีความหมายเหมือนกับศาสนาของชาวตะวันตก

ตาราง 1 ความแตกต่างระหว่างศาสนาของชาวตะวันตกและศาสนาพุทธ

ศาสนาของชาวตะวันตก	ศาสนาพุทธ
1. หลักความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก	1. หลักความเชื่อว่ากรรมเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก
2. หลักคำสอนต่างมาจากเทพเจ้าทั้งที่เป็นส่วนธรรมชาติและกฎหมายในสังคม	2. มีหลักเชื่อว่าคำสอนต่าง ๆ มาจากผู้รู้ คือพระพุทธเจ้า การไม่ทำชั่วทุกอย่าง การสร้างคุณดี การทำใจให้ผ่องแผ้วนี้คือพุทธศาสนา
3. มีความเชื่อบางอย่างเป็นอจินไตย คือ เชื่อไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ แต่อาศัยอำนาจแห่งพระเจ้าเป็นเกณฑ์	3. มีหลักให้พิสูจน์คำสอนนั้นตามกาลามสูตร
4. มีหลักการยอมรับมอบตนมอบการกระทำของตนและอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนให้พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี โดยไม่ต้องมีอะไรอื่น	4. มีหลักการมอบตนให้แก่ตนเองคือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

ที่มา : บุญเถิบ วันทายนต์ (2529 : 47 - 52)

จากความแตกต่างระหว่างศาสนาของชาวตะวันตกกับศาสนาพุทธศาสนานั้นทำให้มีนักปราชญ์บางคนแย้งว่าพุทธศาสนามีใช่ศาสนา ตัวอย่างเช่น วิลเลียมส์ (1890 อ้างถึงใน บุญเถิบ วันทายนต์, 2529) กล่าวว่าพุทธศาสนา มีใช่ศาสนาเพราะ ไม่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุด หรือพระเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่ง

สำหรับความหมายของศาสนานั้น นักปราชญ์ในสาขาวิชาการต่าง ๆ มีมุมมองเรื่องศาสนาแตกต่างกันไป แม้แต่ในแวดวงวิชาการยังมีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของศาสนา นักวิชาการของแต่ละสาขาก็มีลักษณะศาสนาตามแนวคิดวิชาการของตนตามความถนัด ตัวอย่างเช่น

นักจิตวิทยาของศาสนาว่า เป็นแหล่งแห่งความเข้าใจ แหล่งแห่งการลดความกระวนกระวายใจ เป็นแหล่งช่วยลดความต้องการทางอารมณ์โดยตรง เป็นแหล่งให้เกิดความขัดแย้งทางความรู้สึก เป็นความเพื่อฝันและเป็นสิ่งช่วยแสดงความมือขู่ของคน อาร์จิลี (Argyle, 1973 อ้างถึงใน จ้านง อติวัฒน์สิทธิ์, 2529)

นักทฤษฎีพุทธถึงศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ช่วยเปิดเผยให้เห็นสังขรณ์อันสูงสุด ซึ่งเป็นแก่นแท้ของศาสนา แมคกิงทอช (Mackintosh, 1972 อ้างถึงใน จ้านง อติวัฒน์สิทธิ์, 2529)

ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนาเป็นแหล่งเร้าใจให้เกิดการผลิตและการกระจายสินค้าไปยังผู้บริโภค หรือในทางกลับกันเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ เวเบอร์ (Weber, 1981 อ้างถึงใน จำนวน อติวัฒน์สิทธิ์, 2529)

ทอเลอร์ (Tylor 1874 : 148-152 อ้างถึงใน สมิต สมัครการ, 2539: 104-110) นักมานุษยวิทยา รุ่นแรก ให้คำจำกัดความของศาสนาเอาไว้ว่า ศาสนาคือความเชื่อในภูตผี ปีศาจ และวิญญาณทั้งหลาย ซึ่งเขาเรียกรวม ๆ กันว่า ความเชื่อในลัทธิวิญญาณ (Animism)

วอซซ์ (Wach, 1944 : 26-27 อ้างถึงใน จำนวน อติวัฒน์สิทธิ์, 2525 : 61-62) เป็นนักสังคมวิทยา อีกคนหนึ่งที่ให้คำอธิบายของศาสนา และอธิบายศาสนาตามลักษณะการแสดงออกของศาสนาหนึ่ง วอซซ์ (Wach) ได้รวมการแสดงออกของศาสนาเอาไว้ 3 ประการคือ

- 1 เป็นการแสดงออกทางทฤษฎีหรือเป็นระบบความเชื่อ
- 2 เป็นการแสดงออกภาคปฏิบัติหรือเป็นระบบการกราบไหว้บูชา และ
- 3 เป็นการแสดงออกทางสังคมวิทยาหรือเป็นแบบความสัมพันธ์ทางสังคม

เคอร์ไคม์ (Durkheim 1964 : 47) ให้คำจำกัดความหมายของศาสนาเอาไว้ว่า เป็นระบบรวมของความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายนั้น คือ สิ่งที่กำหนดและมีข้อห้ามแยกไว้เป็นพิเศษ ความเชื่อและการปฏิบัติเหล่านี้จะรวมคนเข้ามาเป็นกลุ่มที่ยึดถือศีลธรรมเดียวกัน ปฏิบัติคัมภีร์เดียวกันทำให้สังคมมีความปรองดองและเป็นปึกแผ่น

พาร์สัน (Parsons, 1965 : 128-130) ให้คำจำกัดความของศาสนาเอาไว้ว่า ศาสนาเป็นลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติ และสถาบัน ซึ่งมนุษย์พัฒนาขึ้นมาในสังคมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่สัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และระบบศาสนาดังกล่าวช่วยให้ความหมายสำหรับชะตาชีวิตของมนุษย์ และความหมายในเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

จากความหมายของรากศัพท์ศาสนาตามทัศนะของชาวตะวันตกและศาสนาของนักวิชาการไทย ที่ให้ความหมายของศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนานั้นมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อมองศาสนาตามคำจำกัดความของสังคมวิทยาที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่า ตามแนวคิดทางสังคมวิทยาแล้วศาสนาหมายถึง ศาสนาแบบศักดิ์สิทธิ์ คือ ความเชื่อในพลังที่อยู่เหนือธรรมชาติ และศาสนาที่หมายถึง คำสอน กฎหมาย และก่านิยมทางศีลธรรม ศาสนาสองอย่างนี้ล้วนเป็นความเชื่อที่ช่วยเป็นสื่อค้ำเหนี่ยวของสังคมให้เป็นชุมชนและเป็นสังคม จากจุดนี้ผู้วิจัยจึงขอสรุปความจำกัดความของศาสนาไว้ดังนี้

ศาสนา คือ ระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามข้อกำหนด ข้อห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นมาในสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในการสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งเหนือธรรมชาติ และความต้องการของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นสังคมอย่างมั่นคงต่อไป

เดอริโคม (Durkheim, 1964 : 183-184 อ้างถึงใน สนิท สมัยทรงกร, 2539 : 110-111) ได้แยกความเชื่อเวทย์มนต์ออกจากศาสนา โดยชี้แจงว่า “เวทย์มนต์คาถาเป็นสิ่งตรงข้ามกับศาสนา เพราะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม” และ เดอริโคม ได้กล่าวต่อไปว่า “เวทย์มนต์คาถามีลักษณะเฉพาะของส่วนบุคคล (Individualistic) และไม่สามารถเชื่อมโยงผู้เชื่อ หรือผู้ปฏิบัติกับชุมชนทางจิตใจ (Moral Community)” ชุมชนทางจิตใจตามความคิดของ เดอริโคม หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยใช้ความเชื่อเดียวกันและการปฏิบัติเหมือนกัน เช่น กลุ่มคนที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งมีค่านิยม บรรทัดฐานและศีลธรรมอันเดียวกันเป็นแนวทางปฏิบัติมีพระเจ้าองค์หนึ่งอยู่เป็นศูนย์กลางเพื่อควบคุมมนุษย์ โดยเฉพาะศาสนาต้องมีโบสถ์ที่ผู้นับถือเห็น ใจและใช้ในการประกอบพิธีกรรมร่วมกันได้ ส่วนเวทย์มนต์คาถาไม่มีโบสถ์มีแต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติเวทย์มนต์คาถาและลูกค้าเท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่เป็นศาสนา

อมรา พงศาพิชญ์ (2533 : 40-42) นักวิชาการไทย ก็กล่าวถึงศาสนากับไสยศาสตร์แล้วเปรียบเทียบเพื่อแสดงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ไว้ดังนี้

ตาราง 2 ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์

ศาสนา	ไสยศาสตร์
1. เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ	1. เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ
2. ความเชื่ออยู่เหนือประสบการณ์ตรง	2. ความเชื่ออยู่เหนือประสบการณ์ตรง
3. มีระบบสัญลักษณ์	3. มีระบบสัญลักษณ์
4. มีพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม	4. มีพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม
5. ผู้ประกอบพิธีกรรมคือตัวแทนของผู้สืบทอดศาสนาหรือพระแต่จะเป็นพระรูปใดองค์ใดก็ได้	5. ผู้ประกอบพิธีกรรมคือตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนที่ถูกกำหนดไว้โดยทั่วไปแล้วไม่อาจประกอบพิธีกรรมแทนกันได้
6. พิธีกรรมมีวัตถุประสงค์กว้าง ๆ เช่น เพื่อขอให้มีความสุขความเจริญ หรือเพื่อขอให้ได้ดังปรารถนา	6. พิธีกรรมมีวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น เพื่อขอให้บุคคลหายจากโรคเพื่อทำร้ายศัตรู เพื่อขอฝน เป็นต้น
7. ขั้นตอนของพิธีกรรมมักเป็นการสวดขอและไม่มีการจัดการให้เกิดกิจกรรมเชิงรูปธรรม	7. ขั้นตอนของพิธีกรรมมักมีการดำเนินการเชิงรูปธรรม เช่น การลงยันต์ การปลุกเสก การนำรากไม้มาใส่ขันของหมอน้อย

จากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาหรือไสยศาสตร์ที่กล่าวมานั้น ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นชัดว่า ความเชื่อเรื่องศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ใกล้เคียงกันมาก แม้ว่าการปฏิบัติบางอย่างเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์จะต่างกันบ้าง แต่ก็ต่างกันเพียงแต่วิธีการปฏิบัติบางอย่างเท่านั้น ส่วนจุดประสงค์และบทบาทหน้าที่ของศาสนา และไสยศาสตร์นั้นเหมือนกันอีกประการหนึ่งในคติความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ และความเชื่อเรื่องศาสนา เช่น พิธีกรรม ต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมา ซึ่งมีจุดประสงค์เฉพาะซึ่งตรงกับแนวคิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ของ อมรา พงศาพิชญ์ ที่กล่าวมาแล้ว และความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ก็ไม่มีโบสถ์เหมือนศาสนาพุทธ ซึ่งตรงกับแนวคิดไสยศาสตร์ของ เดอร์ไคม์ เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องไสยศาสตร์ของ อมรา พงศาพิชญ์ และ เดอร์ไคม์ กับความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของคนชนบทอีสาน พบว่า

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาจากแนวคิดเกี่ยวกับที่มาของศาสนาของ ไทเลอร์ และ เดอร์ไคม์ มานองความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของชาวชนบทอีสาน เห็นว่า ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของชาวชนบทอีสานเป็นความเชื่อที่เชื่อในโชคกลาง ไทโรศาสตร์ และมีบรรพบุรุษเหมือน “ลัทธิวิญญาณ” ของ ไทเลอร์ และเป็นการปฏิบัติที่สัญลักษณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ เหมือนแนวคิด “โตเค็ม” ของ เดอร์ไคม์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อเรื่องศาสนาที่ปรากฏในคติความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของคนชนบทอีสานเข้าด้วยกันและเรียกความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของคนชนบทอีสานนั้นเป็นลัทธิความเชื่อทางศาสนาผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวชนบทแถบอีสาน

จากการทบทวนแนวคิดความเชื่อทางด้านศาสนาพิธีกรรมและการสะเดาะเคราะห์ได้ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดของนักปราชญ์ และนักวิชาการหลายท่านที่ให้นิยามศัพท์และความหมายของความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์และพิธีกรรมที่กล่าวมานั้นสามารถมองเห็นหลายแนวความคิดด้วยกัน แต่เมื่อสรุปรวมแล้วมี 2 แนวความคิดใหญ่คือแนวความคิดของกลุ่มนักปราชญ์และนักวิชาการที่ให้ความหมายของความเชื่อ ไสยศาสตร์ และความเชื่อศาสนาไว้ด้วยกัน นักวิชาการที่เป็นตัวแทนของแนวคิดนี้ได้แก่ ไทเลอร์ ซึ่งได้ให้นิยามของศาสนาสั้น ๆ ว่าเป็นความเชื่อในภูตผี ปีศาจ และวิญญาณทั้งหลาย ซึ่งรวมเรียกว่า “ลัทธิวิญญาณ” นักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่า ลัทธิวิญญาณนี้เป็นที่มาของความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์และพิธีกรรมต่าง ๆ แนวความคิดของนักปราชญ์ และนักวิชาการกลุ่มที่ 2 ได้เสนอแนวคิดว่าความเชื่อที่ว่าความเชื่อ ไสยศาสตร์และความเชื่อทางศาสนาต่างกัน นักคิดกลุ่มนี้ได้พยายามแยกความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อทางศาสนาออกจากกันนักปราชญ์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มนี้ได้แก่ เดอร์ไคม์

เคอร์ไลม์ ได้ศึกษาความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์และพิธีกรรมไปสู่สัญลักษณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า “ลัทธิโคเด็ม” เคอร์ไลม์ มุ่งเน้นถึงสัญลักษณ์ตั้งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง และความเชื่อเกี่ยวกับการยึดถือปฏิบัติอย่างหนึ่ง นักปราชญ์และนักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่าศาสนานั้นอยู่เหนือกว่าไสยศาสตร์ในแง่ที่สามารถผูกพันกับกลุ่มคนไว้ด้วยศีลธรรมและสัญลักษณ์ โดฆแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนไสยศาสตร์มีลักษณะปัจเจกบุคคลมากกว่า

จากการสรุปเกี่ยวกับการทบทวนแนวคิดความเชื่อศาสนาและพิธีกรรมที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีความรู้สึกว่ แนวคิดบางครั้งใช้คำว่า “ศาสนาผี” ให้เลือกใช้ลัทธิวิญญาณของ ไทเลอร์ และแนวคิด “ลัทธิโคเด็ม” ของ เคอร์ไลม์ เหมาะที่จะนำไปอธิบายความคิดความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านในชนบท เพราะเหตุที่ชาวบ้านในชนบทมีความเชื่อและให้ความเคารพผีบรรพบุรุษ และสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเป็นอย่างมาก

จากแนวความคิดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ สิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ และคติความเชื่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านในชนบท ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านนั้น เป็นลัทธิหนึ่งในระบบความเชื่อทางศาสนาผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน ดังนั้นคติความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่จะกล่าวในวิทยานิพนธ์นี้ จึงเน้นความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในฐานะที่เป็นลัทธิหนึ่งในความเชื่อทางศาสนาผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านจริง

เมื่อนำแนวความคิดเรื่องที่มาศาสนาของ ไทเลอร์ และ เคอร์ไลม์ มาเปรียบเทียบกับความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจริง จะเห็นว่าความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจริง คือความเชื่อทางไรศกลางและศาสนาผี ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ เพราะความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจริงนั้นเป็นความเชื่อเรื่องวิญญาณ คือ เชื่อว่าการก่อให้เกิดเคราะห์ เกิดจากกรรมกระทำของผีบรรพบุรุษ และสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ดังแนวคิดของ ไทเลอร์ และเป็นความเชื่อ โคเด็ม คือ การประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาสักการะต่อผีบรรพบุรุษและสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ดังแนวคิดของ เคอร์ไลม์ ดังนั้นเพื่อให้ได้เห็นถึงแนวคิดของลัทธิโคเด็ม ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเอาหลักทฤษฎี “โคเด็ม” ของ เคอร์ไลม์ มาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ดังนี้

แนวคิด “ลัทธิโคเด็ม” ของ เคอร์ไลม์

เคอร์ไลม์ เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ผู้เสนอแนวคิด “ลัทธิโคเด็ม” เป็นแนวคิดหนึ่งในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งได้สืบสาวที่มาของศาสนาไปสู่ “สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์” ของแต่ละชนเผ่า ต่อมาได้กลายมาเป็นพระเจ้าของเผ่า หรือหัวใจของศาสนาแต่ละศาสนาในที่สุด

เดอริโคม ให้ความสนใจรูปลักษณะสูงสุดของข้อเท็จจริงที่ใหม่เป็นวัตถุ คือศาสนา ดังบทความ
จีนสำคัญของเขาชื่อ The Elementary Forms of Religious Life (1912) เดอริโคม ทำการศึกษาสังคม
บรรพชนเพื่อค้นหารากเหง้าของศาสนา ซึ่งเขาเชื่อว่าสังคมบรรพชนมีลักษณะง่าย ๆ มากกว่าสังคม
สมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะซับซ้อน ในความรู้ลึกของเดอริโคม แหล่งที่มาของศาสนาก็คือ ศักดิ์สิทธิ์
สังคมเป็นผู้นิยามสิ่งต่าง ๆ ว่ามีลักษณะในทางศาสนาโดยเฉพาะในกรณีที่เขาได้ทำการศึกษาชาติตระกูล
(Clans) ในสังคมบรรพชน

เดอริโคม (Durkheim, 1912 :107-108 อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกตุช, 2540 :42-43) ได้กล่าวว่า
ที่มาของศาสนาของสังคมบรรพชนคือ ลัทธิโตเต็ม หมายถึงกรเอาต้นไม้ และสัตว์เป็นสัญลักษณ์
ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพบูชาเป็นที่มาของศาสนาและความสำนึกว่าของกลุ่มคน ในสังคมบรรพชน
เดอริโคม ให้ความสนใจสัญลักษณ์ของกลุ่มที่ปัจเจกบุคคลผูกพันอยู่กับสังคม โดยผ่านสัญลักษณ์ คือ
วิธีการแสดงออกวิธีหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม ตัวอย่างที่น่าสนใจของเขา คือ การศึกษา
โตเต็ม ของชาวอะบอริจิน ประเทศออสเตรเลีย ในฐานะที่เป็นรูปแบบของการก่อระบบความคิดทาง
นามธรรมที่แสดงออกในรูปพิธีและสัตว์ที่ถือปฏิบัติเป็นลักษณะที่มาของความเป็นศาสนา และเป็นศูนย์รวม
ของความเป็นปึกแผ่นของ ชาวอะบอริจินในประเทศออสเตรเลีย

ในเรื่องการวิเคราะห์ความเชื่อทางศาสนา เดอริโคมได้ชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวพันระหว่างศาสนา
และสังคมว่า “ศาสนามีส่วนประกอบด้านสังคม และสังคมมีส่วนประกอบด้านศาสนา การที่สมาชิก
ของสังคมมีความเชื่อทางศาสนาเหมือนกันมีผลทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นในสังคม และ
ในขณะที่เดียวกันความเชื่อที่เหมือนกันนี้ก็ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นอีกรุ่นหนึ่ง ฉะนั้น
ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม จึงมีลักษณะเหมือนลูกโซ่ที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน”

จากแนวคิดลัทธิโตเต็มของ เดอริโคม ที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่าพื้นฐานแนวคิด โตเต็ม
ของเดอริโคม สนใจใน 2 ระดับคือ

1. ระดับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม
2. ระดับความสัมพันธ์ปัจเจกชนกับกลุ่มบุคคล

ฉะนั้นในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะนำเอาแนวคิด โตเต็ม ของ เดอริโคม ไปวิเคราะห์ความเชื่อ
เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในคติความเชื่อของชาวบ้านตามพื้นฐานแนวคิด
โตเต็มของ เดอริโคม

แนวคิด “ระบบ” ของ บราวน์

บราวน์ (Brown) เป็นนักทฤษฎีในกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมบราวน์ เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้นำแนวคิดของ โบแอสในแง่ของการเน้นการวิจัยภาคสนามและการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วนมาผสมกับมโนทัศน์ของ “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของ เดอร์ไกม์ เป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม บราวน์ มองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) ตัวอย่างเช่น ร่างกายของคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง เช่น ระบบย่อยอาหาร ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ เช่น กระเพาะ ลำไส้ ฯลฯ เพื่อทำหน้าที่ย่อยอาหารเป็นของเหลวและดูดซึมไปตามเส้นเลือด เป็นต้น ทุก ๆ ระบบภายในร่างกายจะทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอย่างปกติสุข หากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้เกิดอาการผิดปกติของร่างกาย สังคมก็เช่นเดียวกันประกอบด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ แต่ละระบบจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น

บราวน์ ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่ของนักมานุษยวิทยา ก็คือ การค้นหาและอธิบายว่าระบบต่าง ๆ ของสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร แต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบ ของสังคม คือ โครงสร้างสังคม (Social Structure) นั่นเอง ในแต่ละระบบจะเป็นส่วนหนึ่งของ โครงสร้างนั้นจะประกอบด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบไปด้วย ความเชื่อพิธีกรรมและองค์กรทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานอย่างใกล้ชิดเพื่อรักษา “ความสมดุล” ของสังคมเอาไว้

บราวน์ เสนอว่า สามารถศึกษาโครงสร้างของสังคม (หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม) โดย ดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลของสังคมได้อย่างไร บทความที่น่าสนใจของบราวน์ คือ งานวิจัยภาคสนามในหมู่เกาะอันดามัน ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ บราวน์ ได้รวบรวมไว้ในหนังสือ The Andaman Islanders (1922) ในหนังสือเล่มนี้ บราวน์ ได้อธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่าง ๆ ของชาวอันดามันว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบ ศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งของคนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พิธีกรรมทำหน้าที่หลักในการช่วยบำรุงรักษาความสามัคคีกลมเกลียวระหว่างสมาชิกสังคม ส่วนการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจนั้นเป็นหน้าที่รองลงมาของ พิธีกรรม

จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของ บราวน์ ที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปสาระสำคัญของแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมของ บราวน์ คือ การมองสังคมเป็นระบบ เหมือนระบบร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยหลายระบบ เช่น ระบบย่อยอาหาร ระบบหายใจ ฯลฯ ในแต่ละระบบจะมีโครงสร้างหน้าที่ของตัวเอง ทุก ๆ ระบบจะทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข สังคมก็เช่นเดียวกัน จะประกอบด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ระบบศาสนา และสถาบันต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบนั้นจะมีโครงสร้างหน้าที่เฉพาะ เพื่อทำหน้าที่บูรณาการให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดระบบของบราวน์ ไปมองคติความเชื่อเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจนว่าเป็นระบบย่อยที่สำคัญหนึ่งในระบบศาสนาผีของคนชนบทที่มีหน้าที่ช่วยบำรุงรักษาระบบสังคมชนบทไว้

แนวคิด “ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์” ของ มาลินอว์สกี

มาลินอว์สกี เป็นนักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ เป็นนักทฤษฎีในกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมอีกคนหนึ่งซึ่งเขาได้วางรากฐานแนวคิดแบบโครงสร้างหน้าที่นิยมอีกท่านหนึ่งแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมของ มาลินอว์สกี เป็นความพยายามผสมผสานแนวความคิดของเดอริโคม์ เข้ากับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ วันค์ และ เฟรูด ถึงแม้ว่ามาลินอว์สกี ได้นำมโนทัศน์เรื่อง “หน้าที่” ของ เดอริโคม์ มาเป็นพื้นฐานในการศึกษาทางมานุษยวิทยาเช่นเดียวกับบราวน์ แต่มาลินอว์สกี ได้วิจารณ์แนวคิดของเดอริโคม์ และบราวน์ ว่ามุ่งอธิบายระบบสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพิกเฉยต่อความสำคัญของมนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคม และความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจของมนุษย์ และหน้าที่หลักของวัฒนธรรม คือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วัฒนธรรมคัมภีร์ของมาลินอว์สกี จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิต

งานศึกษาที่สำคัญของ มาลินอว์สกี คือ การศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชาวเกาะโทรเบเรียนด์ โดยตัดขาดจากคนผิวขาวและใช้ชีวิตเช่นเดียวกับชาวพื้นเมืองประสบการณ์กว่าสี่ปีของการทำวิจัยทำให้เรียนรู้ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวโทรเบเรียนด์ได้เป็นอย่างดี งานวิจัยของ มาลินอว์สกี นับได้ว่าเป็นงานวิจัยที่ละเอียดและลึกซึ้งที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของวิชามานุษยวิทยาก่อนหน้านั้นและนับได้ว่ามาลินอว์สกี เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ได้วางแนวคิดของการทำวิจัยภาคสนามแบบใหม่ โดยเน้นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การเรียนรู้ภาษา และชีวิตคลุกคลีอยู่กับชาวพื้นเมืองเป็นระยะเวลาานาน เพื่อทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของชาวพื้นเมือง มาลินอว์สกี ได้เขียนหนังสือสำคัญหลายเล่ม คือ *The Group and the Individual in Functional Analysis* (1939), *Magic, Science and Religion* (1954) *Sex and Repression in Savage society* (1955)

ในบทความที่กล่าวมานั้นได้อธิบายหน้าที่ของวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ขนบธรรมเนียม พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแต่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมาลินอว์สกี ได้เสนอว่ามนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน ซึ่งจะต้องได้รับการตอบสนองจากสังคม ท่านได้แบ่งความต้องการ (Needs) ของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ(Basic Biological and Psychological Needs) เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโตและการสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrumental Needs) หมายถึงการทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ การทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรและสถาบันสังคมต่าง ๆ ขึ้น เช่น การหาอาหาร ก่อให้เกิดการจัดตั้งระบบเศรษฐกิจเพื่อผลิตอาหาร การแลกเปลี่ยนและการกระจายอาหารออกไปยังสมาชิกของสังคม ความต้องการทางด้านการเจริญพันธุ์ก็ได้รับการตอบสนอง โดยการจัดตั้งระบบครอบครัว การแต่งงานและระบบเครือญาติ ดังนั้น สถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็คือผลของการตอบสนองร่วมกันของมนุษย์ ในสังคมต่อความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย และจิตใจ

3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) ความต้องการประเภทที่สามของมนุษย์คือความต้องการเชิงสัญลักษณ์ ความต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ศาสนา โสยศาสตร์ และศิลปะขึ้นมาในสังคมมาลินอว์สกีอธิบายว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถสะสมความรู้ และประสบการณ์และรวบรวมให้เป็นระบบเพื่อนำไปใช้คิดแปลงแก้ไขวิถีชีวิตของตนต่อไปในภายภาคหน้า ระบบความรู้หรือวิทยาศาสตร์ ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว หรือฟ้าผ่าได้ มนุษย์ก็คิดค้นระบบโศยศาสตร์และศาสนาขึ้นมาแทนที่ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นและเพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความรู้สึกปลอดภัย นอกจากนี้ศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ ยังมีหน้าที่เสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม

สรุปแล้วสาระสำคัญของแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมของมาลินอว์สกีคือแนวคิดความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจของมนุษย์ มี 3 ประการ กล่าวคือ

1. ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่พักอาศัย
2. ความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกสังคม และ
3. ความต้องการทางสัญลักษณ์

ดังนั้นวัฒนธรรมเกิดขึ้นจึงมีหน้าที่หลัก คือ การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดความต้องการพื้นฐาน 3 ประการของมาลินฮอว์สกี ที่กล่าวมาแล้ว ไปอธิบายคติความเชื่อเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่เกิดขึ้นหลังจากพมเหตุที่เป็นกลางดีหรือไม่ดี ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจของชาวบ้าน คือ ต้องการความรู้สึกรู้สึกที่มีความปลอดภัยจากสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ และต้องการอยู่ร่วมในสังคมร่วมกัน หลอมรวมจิตใจในการที่จะนำเอาความต้องการทางด้านสัญลักษณ์ คือ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้กำลังใจ ให้ความหวัง ในความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจ ตามแนวคิดของมาลินฮอว์สกี

ความสำคัญของความเชื่อ

จากการให้ความหมายของความเชื่อที่กล่าวมาแล้วเห็นได้ว่า ความเชื่อ มิจะมีความสำคัญและอิทธิพลเป็นอย่างมากมีการผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาเข้าไปด้วยกันอย่างกลมกลืน นักวิชาการได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของความเชื่อไว้ดังนี้

ปราสาท อิศรปริศา (2518 : 69) ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวต่าง ๆ อาจกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน จะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณีและยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2521 : 30 - 41) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวใต้ไว้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งปกติจะมองไม่เห็นตัว แต่เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีอำนาจเหนือคนสามัญธรรมดาสามารถบันดาลให้คนได้รับคุณหรือโทษได้ เรียกความเชื่อเหล่านี้ว่าลัทธิผีสิงเทวดา (Animism) ถึงปัจจุบันจะมีศาสนาประจำใจอันประณีตก็ตาม แต่ความเชื่อดั้งเดิมก็ยังมีอิทธิพลเหนือนุชต์ตามพื้นบ้านตลอดเวลา เช่น การนับถือเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ ศิบรรพบุรุษ ผีเรือน อันเป็นผลแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมยังสืบทอดต่อกันมา

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2521 : 61-62) ได้กล่าวถึง ยานิสงส์ 108 กัมม์ เกี่ยวกับยานิสงส์สร้างพระพุทธรูป ได้พรรณานายานิสงส์แห่งการสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรพอเป็นเครื่องประดับสติปัญญา เพิ่มพูนศรัทธาแห่งการให้ทาน เช่น การรักษาศีลและกล่าวคำนโมสการว่าถึงคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ การที่มีบุคคลที่จิตใจเลื่อมใส ในพระรัตนตรัยระลึกถึงอยู่เมือง ๆ ทำเป็นอาภรณ์แล้วย่อมสามารถทำให้แคล้วคลาด จากอันตรายทั้งปวง

มารยาท กิจสุวรรณ (2526 : 6,14) ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อไว้ดังนี้ ความเชื่อของชนชาติไทยดั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือ เชื่อในสิ่งที่ไม่เห็นตัวตน โดยเข้าใจว่ามีฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้คิดหรือร้ายแก่คนได้ ความเชื่ออันนี้คือความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใด ๆ ความเชื่อนี้มีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคนไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดก็ตาม ความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติบางชนิดก็อาจจะจัดอยู่ในรูปของศาสนาดั้งเดิมก่อนที่จะพัฒนามาเป็นศาสนาใหม่ ๆ ในปัจจุบัน

จิราภรณ์ กัทธานุกัทร. (2528 : หน้าคำนำ) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อนั้น อันเปลี่ยนความเชื่อ พฤติกรรมก็เปลี่ยนตามไปด้วย และพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปของข้อห้ามข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นถึงอิทธิพลและความสำคัญของความเชื่อจากผู้รู้ ทั้งจากผู้สูงอายุและคนสมัยใหม่ ทอสรุปได้ว่า ความเชื่อที่มีความสำคัญและอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบทอีสานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งได้ผูกพันกับชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนและตายไปและชาวบ้านจำนวนมากมีความเชื่อในศาสนาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วและความเชื่อเรื่องกรรม เมื่อทำไม่ดีกรรมจะตอบสนองการทำชั่ว แต่ถ้าทำดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีเป็นสิ่งตอบแทน จากความเชื่อทางศาสนาและแสดงออกทางพฤติกรรมของชาวบ้านในชนบทอีสานเป็นผลส่งผลให้เกิดวิถีการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขมีการสืบทอดความเชื่อให้คนรุ่นต่อไปแบบรุ่นต่อรุ่น

ประเภทของความเชื่อ

ความเชื่อของสังคมไทยเรานั้นบางส่วนอาจจะรับเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามาก่อน ดังจะเห็นได้จากรูปเคารพต่าง ๆ และสิ่งก่อสร้าง เช่น ปราสาทหิน ตลอดจนหลักฐานอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีได้สร้างก่อนพุทธกาล เมื่อก่อนพุทธกาลนั้น ชาวบ้านก็มักจะเชื่อผีต่าง ๆ ตามธรรมชาติของมนุษย์ ผู้ซึ่งมีความกลัวเป็นเบื้องต้น จากนั้นก็จะเป็นการช้อนวอนต่ออำนาจลึกลับให้เข้ามาช่วย พ้ออิทธิพลของศาสนาเข้ามาถึงจึงพากันรับเอามาประพฤติปฏิบัติ แต่ความคิดเก่า ๆ ที่มีภูคหิปปิศาจนั้นก็ยังมีเหลืออยู่ ดังนั้น ความเชื่อของสังคมไทยจึงมีที่มาจาก 3 ทาง คือ

1. ความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์
2. ความเชื่อจากศาสนาพุทธ
3. ความเชื่อจากความเชื่อเก่า ๆ ที่คิดตามมา

มนุษย์มีความเชื่อหลากหลายในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความรู้ ความคิดของแต่ละกลุ่มคน จนไม่สามารถนำมาอธิบายได้ชัดเจนว่ามนุษย์มีความเชื่ออย่างไรบ้าง ดังนั้นความเชื่อของสังคมไทย ได้มีนักมานุษยวิทยา และ นักวิชาการด้านความเชื่อได้พยายามรวบรวมและแยกประเภทของความเชื่อของมนุษย์ไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับ ผีตางเทวดา (ราชบัณฑิตยสถาน.2530 : 453) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่าผีนี้ว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับหรือเป็นสภาพของวิญญาณ ที่มองไม่เห็น แต่อาจปรากฏตัวให้เห็นได้ อาจให้ทุกข์หรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่าตาช่า ผีน้ำ ผีเรือน ผีท่า และผีปอบ เป็นต้น เมื่อพิจารณาตามคุณสมบัติผีอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ ผีดี คือ ผีที่สามารถบันดาลให้เกิดผลดีแก่บุคคลที่เข่นสรรวบูชาและประพฤติตามกรอบความดีงามที่ผีดีได้กำหนดไว้ อีกประเภทหนึ่งคือผีร้าย เป็นผีที่คนทั่วไปเชื่อว่าอาจมาทำร้ายคนและทรัพย์สินของคนได้จึงจำเป็นต้องป้องกันหรือทำพิธีขับไล่ผีร้ายเหล่านี้ให้ออกไป แต่เมื่อก้าวโดยภาพรวมแล้วต่าง ๆ อาจถูกแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ เช่น ผีที่เกิดจากวิญญาณของผู้ต่า ผีดี ผีร้าย และผีที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ เป็นต้น

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ (ม.ป.ป. : 35) แบ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติไว้ 8 ประเภท

1. ความเชื่อเรื่องผีตาง เทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทย์มนต์
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามและสิ่งหรรพ์
5. ความเชื่อในสิ่งแมดก้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
6. ความเชื่อเรื่องความฝัน
7. ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน
8. ความเชื่อลักษณะบุคคล

พระพรหมมุนี ทิมที ธมฺมรฺุโ (2505 : 62-89) ได้จัดความเชื่อออกเป็นลัทธิ ซึ่งประกอบด้วย 2 ลัทธิ คือ ลัทธินับถือธรรมชาติเบื้องต้นและลัทธินับถือธรรมชาติเบื้องบน ในแต่ละลัทธินั้นก็ประกอบด้วย ตัวแทนของธรรมชาติ 6 ระดับความเชื่อ เช่น ลัทธินับถือธรรมชาติเบื้องต้น ได้แก่ การนับถือดิน ภูเขา พฤษภชาติ สัตว์ แม่น้ำ ไท ส่วนลัทธินับถือธรรมชาติเบื้องบน ได้แก่ ลัทธินับถือพระอาทิตย์ พระจันทร์ นับถือดาว นับถือฟ้า นับถือฝน นับถือลม

เสถียร พันธรังมิ (2516 : 57) ได้กล่าวว่หลักของความเชื่อหรือศรัทธา ความเชื่อศาสนา ประกอบด้วย 6 ประการด้วยกัน คือ

1. ความเชื่อในธรรมชาติ (Naturalism)
2. ความเชื่อในผีตางเทวดา (Animism)

3. ความเชื่อบรรพบุรุษ (Ancestor worship)
4. ความเชื่อเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism)
5. ความเชื่อเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism)
6. ความเชื่อที่ไม่นับเทพเจ้าองค์ใด (Atheism)

บรรพค วิระสัย (2517 : 35) ได้กล่าวว่า ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวอีสานได้แก่ ความเชื่อในเรื่องความเป็นตำนาน ความเชื่อ ในเทพนิยาย ความเชื่อในพิธีกรรม ความเชื่อในชะตา ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อศรัทธาในศาสนา ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม ความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ ล้วนมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมชาวอีสาน

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518 : 190) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 15 หมวดใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การเกิด การตาย
2. โชคร้าย โชคดี นางบอกเหตุร้ายเหตุดี
3. ความฝันและการทำนายฝัน
4. ฤกษ์ยาม
5. เวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่น ๆ
6. การดูลักษณะดี - ชั่ว ของสัตว์
7. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าที่ เจ้าแม่และอมนุษย์ต่าง ๆ เช่นผี ยักษ์ เปรต

ผีเสื้อสมุทร เจือก

8. เกล็ดและการนึ่งเกล็ดต่าง ๆ
9. มงคลและอัปมงคล
10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ
11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับฮาลางบ้าน
13. ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ชาติ ภพใหม่
14. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ด

กิ่งแก้ว อัดดากร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2520 : 92) ได้แบ่งความเชื่อของคนในสังคม

ออกเป็น 7 ประเภท

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับภพเกิดและการตาย
3. ความเชื่อเกี่ยวกับฮารักษาโรค

4. ความเชื่อการพยากรณ์
5. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชิต
6. ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสียมะและการได้กลับคืน
7. ความเชื่อเกี่ยวกับครวเรือน

ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญองค์ เกศเทศ (2520 :93-94) ได้ประมวลความเชื่อและแยกประเภทไว้ 11 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งมงคล
3. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์
4. ความเชื่อเรื่องเพศ
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ
6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โชคลาง
7. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง โสยศาสตร์
8. ความเชื่อเรื่องความฝัน
9. ความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีปิศาจ
10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์
11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

เสถียร พันธรังสี (2521 : 13) กล่าวถึงความเชื่อหรือศรัทธาคนโบราณ อันเป็นเหตุให้เกิดลัทธิศาสนาต่าง ๆ น่าจะมีอยู่ 11 ประการ คือ การยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ ความเชื่ออำนาจลึกลับ ความเชื่อมายาศาสตร์ ความเชื่อข้อห้าม พิธีชำระให้บริสุทธิ์ ความเชื่อมีชีวิตในทุกอย่าง การบูชาสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ การบูชาธาตุประจำโลก การบูชาบรรพบุรุษ การเชื่อเครื่องหมายและเครื่องราง และมีความเชื่อทิพย์ได้ ความเชื่อของคนที่มีวิวัฒนาการมาตามลำดับโดยเริ่มจากกรที่มนุษย์เกิดมามองเห็นธรรมชาติรอบข้างและพบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความสงสัยและหวาดกลัว เชื่อว่าสิ่งที่ไม่เห็นนั้นศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์ วิเศษกว่าตนเองมีอำนาจให้เกิดได้ คายได้ ให้ชั่วได้ ให้ดีได้ ควรแก่การเคารพบูชาและควรมอบให้ซึ่งเครื่องเช่นตั้งเวย

บุญเลิศ สดสุชาติ (2525 : 50) ได้รวบรวมและจัดประเภทของความเชื่อไว้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ
2. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญของมนุษย์
3. ความเชื่อเรื่องประเพณี การนับถือผี
4. ความเชื่อเรื่องผี เกี่ยวกับศาสนา

5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์
6. ความเชื่อเกี่ยวกับครัมรีอน และที่อยู่อาศัย
7. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
8. ความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานของความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข (2525 : 110-127) ได้ศึกษาศาสนาและความเชื่อของชุมชนโบราณในภาคใต้ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นฐานโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อที่มีต่อมนุษย์
2. ความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ
3. ความเชื่อที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

มารยาท กิจสุวรรณ (2526 : 14) ได้อธิบายลักษณะของความเชื่อของคนไทย ในถวามสนอ นทความเรื่องคติความเชื่อเรื่องของชนชาติไทยเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและ การกระทำของคนทุกยุคทุกสมัย ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติอาจแบ่งได้หลายประเภท คือ ความเชื่อ เรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อความฝัน ความเชื่อในสิ่งเวทลึกลับ และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องยากกลางบ้าน และความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคลซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะเป็นลักษณะร่วม ของบุคคลแทบทุกท้องถิ่น โดยมักจะเกิดมาจากปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นเพื่อความ ปลอดภัยด้วยการเช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยจึงมีความเชื่อทั้งใน ลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันไป

จิราภรณ์ ภัทรานุภัทร (2528 : 12-22) ได้กล่าวถึงประเภทและคติความเชื่อของไทย โดยอาศัย ข้อมูลจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมเอาไว้ ได้แบ่งความเชื่อของคนไทยออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ความเชื่อ เกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ ความ เชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการถือผี ซึ่งเชื่อว่าเป็น ความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย ก่อนที่จะมีการนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ความเชื่อเรื่อง ไสยศาสตร์บางประการต้องเรียนรู้จากครู หรือต้องเสี่ยงอันตราย จึงเกิดความเชื่อในการเวียนหรือ ประกอบอาชีพ

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2528 : 73) ได้จัดแบ่งความเชื่อไว้ 12 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน
3. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ผีน
5. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

6. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์
7. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน
9. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
10. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ดและการแก้เคล็ด
11. ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

ขุนพันธรักษ์ราชเดช (2529 : 468-472) ได้แบ่งความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของชาวภาคใต้ไว้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับเมตตามหานิยม
2. ความเชื่อเกี่ยวกับขู่ขงคงกระพันและเครื่องรางของขลัง ได้แก่ ศีลประเจียด การสัก ลูกประคำ พิศมร (ตะกรุด) และลูกอม

3. ความเชื่อเกี่ยวกับสมันต์ฮั่นเผด
4. ความเชื่อเกี่ยวกับการลงยันต์ต่าง ๆ
5. ความเชื่อเกี่ยวกับคุณไสย ได้แก่ ทำมนต์ และทำคุณ

หมื่น พยอนงค์ (2530 : 66-122) ได้จัดประเภทความเชื่อออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เชื่อว่ามีนรก สวรรค์ เทวดา ความฝัน เชื่อว่าฟ้าแดงถูกกุ้ง ฟ้ารุ่งถูกปลา เป็นต้น
2. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ยากกลางบ้าน ไชยถาง ถูกข่มขาม นิมิตฝัน ไสยศาสตร์ ลักษณะคนและสัตว์ ศาสนา การทำมาหากินและการประกอบอาชีพ ประเพณี เคล็ดและการแก้เคล็ด นรก สวรรค์ ชาติ ภพ เลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย เป็นต้น

พระอริยานุวัตร เขมจารีเดระ (2530 : 1-60) ได้แยกประเภทของความเชื่อของคนอีสานที่รับสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังนี้

1. เชื่อในอุกฤษยาม
2. เชื่อเทวดาศิวางนางไม้
3. เชื่อภูมิมืออง
4. เชื่อวิญญูณบรรพบุรุษ
5. เชื่อตางสังหรัณ
6. เชื่อตางจอมปลวก

7. เชื้อตางไก่อ่า อีแรงจับหลังคาเรือน
8. เชื้อตางนกแสด มูเห่า รูดึง
9. เชื้อป้าประเคราะห์ นิ่งข้าว-หุงข้าวแดง
10. เชื้อตางนกเค้าร่องกุ่ม-กุ่ม
11. เชื้อตางสัตว์ป่าวิ่งเข้าบ้านมาตาตรงหน้า
12. เชื้อประเพณีบุตรขวัญก่อง
13. เชื้อประเพณีคำโพธิ์ คำไฮ (โทร)
14. เชื้อประเพณีบุตรภาค-ชะตา
15. เชื้อประเพณีเชื้อผีฟ้าผืนดิน
16. เชื้อพิธีตัดกรรมตัดกรรมเวร
17. เชื้อประเพณีผูกเสี่ยว
18. เชื้อการมด้นกู่ชาพระเคราะห์
19. เชื้อประเพณีอีก 12 คอง 14

วิจิตรา ขอนยาง (2531 : 312-313) ศึกษาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงาน ขวัญและฝ้ายผูกแขนในประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านชาวอีสาน สรุปได้ว่าฝ้ายสำหรับผูกแขนเป็นความเชื่อเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ ค้ายสายสัญญาณเพื่อความเป็นสิริมงคลป้องกัน เรื่องขวัญการผูกแขน คือ การผูกขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว เพราะเมื่อใดที่ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวก็จะสุขสบาย คั้งนั้นฝ้ายผูกแขนจึงเปรียบเสมือนความตั้งใจ ความมุ่งมั่นของผู้ผูกที่จะให้เจ้าของขวัญสุขสมหวังในสิ่งที่ต้องการ

วิจิตร เศรษฐ (2532 : 192) ได้กล่าวถึง มาชาศาสตร์ โครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมไทย ไว้ว่า โสยศาสตร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถาอำนาจลึกลับของผีตางเทวดาสังคีติสิทธิ์ เช่น เครื่องรางของขลัง น้ำมัน เค็ดคคาถาและอาคม เป็นต้น โสยศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิญญาณ ผีตางเทวดา เครื่องรางของขลัง และโซกลาง

แสง จันทร์งาม (2534 : 245-246) ได้กล่าวไว้ในศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องเครื่องรางของขลังที่ใช้ติดตัวไปทุกหนทุกแห่งมีอยู่ 3 ประเภท คือ ของขลังโดยธรรมชาติหรือวัตถุมงคลโดยธรรมชาติ เช่น สัตว์เป็น อวัยวะของสัตว์ ดินไม้และพืชบางชนิด แร่ธาตุบางชนิด ประเภทที่ 2 ของขลังที่เกิดจากการปลุกเสก เช่น ตะกรุด พระเครื่อง ผ้ายันต์ เหรียญ เทวรูป ลูกอม โดยผ่านพิธีกรรมจากพระภิกษุหรือผู้ที่มีความสามารถอาจเป็นฆราวาสก็ได้ วัตถุเหล่านี้ถ้าผ่านการปลุกเสก จะกลายเป็นเครื่องรางของขลังทันทีและมีพลังอันศักดิ์สิทธิ์สามารถให้ประ โขชน์แก่เจ้าของได้และประเภทที่ 3 ของขลังที่เป็นผลพลอยได้จากการปลุกเสก หมายถึง วัตถุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปลุกเสกทำให้กลายเป็นของขลังไปด้วย

เช่น ค้ำธสาธตัญจนที่พระถือในพิธีสวดมนต์ ดอกไม้แห้งที่ใช้ในการบูชาพระ น้ำตาเทียนต้นหวายที่ใช้
น้ครอบพระอุโบสถ

จีน ศรีสวัสดิ์ (2534 : 224) ได้รวบรวมความเชื่อของมนุษย์ไว้ว่าน่าจะมีอยู่ 9 ประเภท คือ

1. เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ
2. เชื่อในอำนาจลึกลับ
3. เชื่อในเรื่องมายาศาสตร์
4. เชื่อในพิธีข่าระคนให้บริสุทธิ
5. เชื่อในการบูชาสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ
6. เชื่อในการบูชาธาตุประจำโลก
7. เชื่อในความมีชีวิตของทุกสิ่งทุกอย่าง
8. เชื่อในเครื่องหมายและเครื่องราง
9. เชื่อในเรื่องพิภพใต้ดิน

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536 : 8-9) ได้แบ่งความเชื่อทั้งหลายออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับฮวงจุ้ยบ้าน และสมุนไพร
3. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยกลาง ถูกข่มขามต่าง ๆ ลางไม่ดี
4. ความเชื่อเรื่องนิมิต และความฝัน
5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง คาถาศาครคมต่าง ๆ
6. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะคน สัตว์
7. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน และอาชีพ
9. ความเชื่อเรื่องเคล็ด
10. ความเชื่อเรื่องภูตผี ปีศาจ
11. ความเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์
12. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

หมุพันธ์ รัตตะนวงค์ (2537 : 6) นักวิชาการลาวได้จัดประเภทของความเชื่อของคนลาวไว้ 5
ประเภทด้วยกัน เช่น

1. ความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์
2. ความเชื่อผีฟ้า ผีดิน ผีเมฆ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ผีท้องถิ่นดินนา
3. ความเชื่อในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ

4. ความเชื่อในเวทย์มนต์ (คาถาอาคม)
5. ความเชื่อสัญลักษณ์ของเชื้อตระกูล ตามตำนาน

พุทธโฆส (2538 : 138-140) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังไว้ว่า เครื่องรางของขลังที่คิดค้นและบูชาและความเป็นมาของเครื่องรางของขลังตามโบราณที่มีพุทธคุณ ตามความเชื่อถือจากที่ปลูกเสกจากหลวงพ่อด่าง ๆ ว่าจะสามารถป้องกันอันตรายได้ และทำให้เกิดความอบอุ่นและมั่นใจเพราะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทำให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข วัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังที่กล่าวมา ได้แก่ ตะกรุด เขี้ยวพญาคันคัง นางกวัก ลูกสะกดศพญา เต่าเลื้อน เข็อกคาด ลูกอม ขานหมาก อื่น ปลัดจิก ฮันต์

เดือน คำดี (2541 : 14-15) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 10 กลุ่ม ดังนี้ คือ

1. ความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังตายที่แสดงออกมาในลักษณะเป็นผีสาว เทวดา เรียกว่า เชื่อใน อภินิหารกาย
2. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังลงกระป๋องชาตรี เรียกว่า เชื่อในทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคมและเวทย์มนต์ เรียกว่า เชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ
4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ลางสังหรณ์ นิมิต เรียกว่าเชื่อในประเพณี
5. ความเชื่อในเรื่องความฝัน เรียกว่า เชื่อในศุภนิมิต
6. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
7. ความเชื่อในเรื่องขากกลางบ้าน
8. ความเชื่อในเรื่องขวัญ
9. ความเชื่อในเรื่องลักษณะคนและสัตว์
10. ความเชื่อในเรื่องศาสนา นรก สวรรค์ ภูผ ชาติ เป็นต้น

เมื่อนำวิเคราะห์ประเภทความเชื่อต่าง ๆ จากนักวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปความเชื่อของมนุษย์ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์
2. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา
3. ความเชื่อเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์

ความเชื่อเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ คือ ความรู้ที่มีการจัดระเบียบ โดยผ่านขั้นตอนการพิสูจน์ทดลองตามวิธีการแบบวิทยาศาสตร์จนได้รับการยอมรับเป็นทฤษฎี สามารถนำไปพิสูจน์หาเหตุผล และจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมได้หลายครั้ง ในแต่ละครั้งผลการพิสูจน์ทดลองจะเหมือนกัน แต่เนื่องจากความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์ไม่ได้นำมาใช้ในกรวิจัยครั้งนี้ ดังนั้นจึงไม่ได้นำเอาแนวความคิด

ต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อในทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายและทำความเข้าใจในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่อในศาสนาเป็นแนวความคิดที่สำคัญที่จะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้ชัดเจน

แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรม

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาสนาและไสยศาสตร์ที่กล่าวมานั้น จะเห็นว่าทั้งความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ที่กล่าวมานั้น เห็นว่าทั้งความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ล้วนแต่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำโดยเจตาคือความเชื่อในศาสนา และความเชื่อในไสยศาสตร์ในสังคมแบบดั้งเดิม จึงถือว่าพิธีกรรมมีความสำคัญมากถ้าทำอย่างถูกต้อง ครบครัน ก็จะเป็นที่พอใจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำ สิ่งเหนือธรรมชาตินั้นจะลงโทษ ในสังคมปัจจุบันพิธีกรรมก็ยังถือเป็นเรื่องสำคัญ รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่นการจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ หรือพิธีกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น งานวันเกิด งานสังสรรค์ เป็นต้น

ความหมายของพิธีกรรม

ความหมายของคำว่าพิธีกรรม ตามคำจำกัดความทาง สังคมวิทยาศาสนา (2529: 374 –375) คือแบบอย่างพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำในสังคมแบบดั้งเดิมถือว่าพิธีกรรมสำคัญถ้าทำอย่างถูกต้อง ครบครัน ก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำเมื่อจบลงก็จะลงโทษ

เทอร์เนอร์ (Turner) (1970 อ้างถึงใน สุริยา สมุทคุปดี, 2533) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า : พิธีกรรม หมายถึง "ลำดับที่แน่นอนของกิจกรรม ซึ่งรวมถึงการกระทำ คำพูด และสิ่งของที่ถูกต้องจัดขึ้นในสถานที่ที่แน่นอน และจัดขึ้นเพื่อสนองต่อความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของผู้ประกอบพิธี

กิ่งแก้ว ชัดถาวร. (2534 : 1 – 27) กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรม คือ วิธีการชนิดหนึ่งที่น่าไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เราจำเป็นต้องมีการกระทำ และในการกระทำต้องมีวิธีการประกอบพิธีกรรม มีจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้ประกอบพิธีกรรม มีความสบายใจ และมีกำลังใจ องค์ประกอบของพิธีกรรม คือ ภาวะเหนือธรรมชาติ หรือภาวะเหนือปกติวิสัย พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ของคนในสังคมเป็นผู้สมมุติขึ้นให้เป็นสื่อและวิธีการ ซึ่งจะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งความหวังไว้ ในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องมีอุปกรณ์ ดอกธูปเทียน ทำตุง และถือธูป การใช้สัญลักษณ์ช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต

บุญลือ วัทยาณต์ (2529 : 302) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรม (Ritual) เป็นแบบอย่างพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิชมอย่างกว้างขวาง ได้รับการกล่าวขวัญถึงด้วยความสนใจ โศลกพระอัมรินทร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ตัวที่แสดงออกทางท่าทาง ถ้อยคำต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับการเลือกสรรมาอย่างดี โดยเฉพาะเพื่อต้องการให้เป็นที่ยินชมตลอดไป พิธีกรรมนี้ตามปกติแล้วจะประกอบด้วยความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ และการปฏิบัติโดยการสร้างสรรค์ เป็นการปรากฏด้วยกายภาพ และความเกรงกลัวต่ออำนาจลึกลับ

จากการทบทวนแนวคิดของนักวิชาการ พิธีกรรมตามทัศนะของสวิจัย หมายถึง วิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายโดยมีลำดับขั้นตอนที่แน่นอนและต้องปฏิบัติตามขั้นตอนนั้นอย่างเคร่งครัด โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะเป็นทั้งการกระทำและคำพูดต่อสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในแต่ละสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรม

พิธีกรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อ เป็นเรื่องที่ถูกพันกับจิตใจของมนุษย์และสังคมมาหลายศตวรรษนับเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละสังคมเชื่อถือสืบมาไว้เป็นหลักประกันในการปฏิบัติของมนุษย์ในแต่ละสังคมให้มีแนวปฏิบัติในรูปแบบเดียวกันอันถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคม แต่สัญลักษณ์ของแต่ละสังคมนั้นแสดงออกไม่เหมือนกันเพราะว่าพิธีกรรมเป็นแรงผลักดันสนับสนุนอยู่ในจิตใจของมนุษย์ในแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่ยุ่งยากอย่างไรก็ตามมีนักวิชาการและนักปราชญ์หลายท่าน ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้หลายทัศนะและหลายมุมมอง สวิจัยขอนำเอาความหมายของพิธีกรรมมาทำความเข้าใจดังนี้

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (ม.ป.ป. : 32) กล่าวว่าท่ามกลางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในการรักษาโรค เช่น การแพทย์อันทันสมัยได้กระชกสู่สังคมอีสาน แต่ชาวอีสานส่วนมากยังนิยมหาพ่อมด หมอผีอยู่และเชื่อว่าโรคบางชนิดที่ทางการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ แต่การรักษาแบบเดิมจะช่วยให้หายได้ หรือมีการรักษาทั้ง 2 วิธีประกอบกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวอีสานไม่ได้ปฏิเสธวิทยาการสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ทอดทิ้งคติความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โลกสิ้นเชิง และยังกล่าวถึงความเชื่อของชาวอีสานอีกว่า ชาวอีสานยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผี วิญญาณอย่างเหนียวแน่น แม้พระพุทธศาสนาจะเข้าไปมีบทบาทต่อวิถีประชาของสังคมอย่างแท้จริงก็ตาม แต่ปรัชญาและคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้ปลงล้างพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่สืบทอดกันมาเก่าแกและไม่ และจะพบว่าจารีตหรือพิธีกรรมอันเกิดจากความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ มักจะถูกนำมาผสมผสานเข้ากับพิธีกรรมได้

สุทัตตรา สุภาพ (2520 : 114) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของความเชื่อศาสนาและพิธีกรรมว่าทุก ๆ ศาสนาต้องมีพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมได้ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามัคคีกัน เชื่อถือยึดมั่นเต็มใจและจงรักภักดีต่อศาสนา

ประมวล ดิกกินสัน. (2521 : 135-159) ได้กล่าวถึงความเชื่อกับพิธีกรรมว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการประกอบพิธีกรรม โดยการประกอบพิธีกรรมเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนก่อนให้แก่เพื่อนมนุษย์ โดยก่อนจะมีการถ่ายทอดความรู้โดยการแสดงท่าทางอาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมอันเกี่ยวกับความอยู่รอดขึ้นในสังคมมนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ ต่อมากลายเป็นความเชื่อและความเชื่อที่ส่งเสริมให้ประกอบพิธีกรรม อันละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้น

วิชากรณ์ แสงมณี (2525 : 1) ได้กล่าวถึงลักษณะของพิธีกรรมว่า เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อถักทอความขลัง เป็นวิธีการแสดงออกถึงความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเชื่อถือเท่านั้น การประกอบพิธีกรรมมักมีการระบือ การระบือพิธีกรรมจึงมีบทบาทในการสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่น ความรู้สึกร่วมกัน ก่อให้เกิดความเคร่งขรึม ความขลังตลอดจนความปลื้มปิติแก่ผู้ร่วมพิธี

ประมวล ดิกกินสัน (2525 : 142-143) กล่าวถึง พิธีกรรมเกี่ยวกับความนับถือผีบรรพบุรุษเอาไว้ในหนังสือคหิชาบ้านในด้านมานุษยวิทยาว่า ในสมัยดึกดำบรรพ์นั้น พิธีกรรมอันผูกพันมนุษย์เข้าไว้ด้วยกันอย่างดีที่สุด คือ การเคารพบูชาบรรพบุรุษ การตระหนักว่าเรามีบรรพบุรุษร่วมกันทำความเคารพบรรพบุรุษเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็น “พวกเรา” สมัยโบราณผู้คนมีน้อยจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า ชนชาบบ้านกลุ่มหนึ่ง ๆ จะไม่มีบรรพบุรุษร่วมกัน เช่น ชาวจีนสมัยก่อนใช้แซ่เดียวกันทั้งหมู่บ้าน ชนชาบบ้านถิ่นอีสานมีคำว่า “มิไคเคียวกัน” หมายถึงเป็นญาติร่วมสายโลหิต เวลาเจ็บป่วยก็สามารถ “ส่องมิให้กัน ได้” หมายความว่า อาจไหววอนให้วิญญาณแห่งบรรพบุรุษช่วยขจัดโรคภัยไข้เจ็บให้กันได้

เดอริโคม (Durkheim, 1967:67-68 อ้างถึงใน บุญถิธ วันทาชนต์, 2529 : 74) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมเอาไว้ว่า ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นระบบความคิดที่เกิดขึ้นกับจิตใจ โดยเฉพาะส่วนพิธีกรรมเป็นการแสดงออกให้ปรากฏทางพฤติกรรมทั้งสองประเภทนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ และเป็นศูนย์รวมของทุกศาสนาและไสยศาสตร์ หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์แล้ว ก็ไม่สามารถเข้าใจพิธีกรรมทางศาสนาและไสยศาสตร์ได้ถึงแม้ความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์กับพิธีกรรม จะมีความสัมพันธ์กันจนแยกออกจากกันไม่ได้ แต่ก็มีสิ่งที่ไม่เหมือนกัน เช่น ความเชื่อในศาสนาและไสยศาสตร์ต่างเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์ไปไม่ถึง หรือสิ่งที่เคารพต่าง ๆ รวมทั้งการเกิดขึ้นของพฤติกรรม และความสำคัญของสิ่งเหล่านั้นต่อมนุษย์ด้วย ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการแสดงออกตามพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติ โดยความสัมพันธ์กับบรรดาสิ่งเคารพเหล่านั้น

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2530 : 325-349) ได้กล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมคนไทยไว้ว่า ก่อนสมัยพุทธกาลประชาชนในดินแดนไทย มีความเชื่อทางศาสนาตามแบบวิญญาณนิยมทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้วิญญาณ ที่เชื่อว่ามีจริง เพื่อขอความอารักขา และความสามัคคีมีชัยในกิจกรรมที่ตนทำอยู่ในจารีกสุโขทัย ได้กล่าวถึงการบวงสรวงเทพยดาที่รักษาเมืองสุโขทัย โดยกล่าวว่า หากประชาชนทำการช่นพลีถูกต้องก็จะอยู่เย็นเป็นสุข แต่หาก “ช่นบ่ดี พลีบ่ถูกต้อง” เช่นช่นบ้าน ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย แนวความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยมที่ปรากฏชัดเจนจากความเชื่อเรื่องเจ้าที่ คนไทยถือว่า ในอาณาเขตบ้านแต่ละแห่งนั้นมีวิญญาณคอยดูแลรักษา เป็นต้น

จรูรพรหม ชรรมวัตร (2530 : 190-192) กล่าวถึงพิธีกรรมว่า มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเพราะพิธีกรรมต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำ ไม่ว่าจะมีความเชื่อกันทั้งประเทศกับพิธีกรรมทั้งสองประเภทจะเหมือนกันคือมีความเชื่อเป็นรากฐาน การกระทำของผู้ประกอบพิธีกรรม รูปกรรมในพิธีเครื่องใช้ในการประกอบพิธี พิธีดำเนินการ และผู้ร่วมพิธี

เปรมจิต ชนะวงษ์ (2531 : 37) กล่าวถึงเรื่องพิธีกรรมไว้ว่า เมื่อมนุษย์เชื่อเรื่องเวทมนต์ มนุษย์ก็จะประกอบพิธีกรรม เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อ และพิธีกรรมเป็นสิ่งสัมพันธ์กัน ประการแรกเป็นลักษณะภายในของมนุษย์ บางความเชื่อ อาจมีนิยายปรัมปรา รองรับด้วยประการหลังเป็นการแสดงออกภายนอก ในการประกอบพิธีกรรมนั้น หมอผู้ประกอบพิธีกรรมต้องทำตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532 : 211) กล่าวว่า ในยามที่มนุษย์มีความเชื่อศรัทธาต่าง ๆ เป็นเวลาที่เกิดเหตุการณ์วิกฤตขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น เจ็บป่วย ไม่สบายใจด้วยเหตุต่าง ๆ จึงจัดพิธีขึ้นตามความเชื่อที่ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยขจัดวิกฤตการณ์เหล่านั้นจึงเรียกพิธีกรรมประเภทนี้อีกอย่างหนึ่งว่าพิธีกรรมรักษาโรค ได้แก่ พิธีการทำบุญเลี้ยงพระ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น โรคกาช โรคจิต ดังกล่าวนั้นมนุษย์เชื่อว่าเป็นการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ผี สาท เทวดา พิธีกรรมการรักษาแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ช่นชู่ ปราบปรามให้ชวดกลัว จนเลิกเบียดเบียนผู้ป่วยและยกย่อง บูชาขอโทษ เพื่อให้รับการชอกช้ำ แล้วเลิกเบียดเบียนผู้ป่วย

อมรวิ พงศาพิชญ์ (2533 : 41-45) กล่าวว่า “พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ หรือมีส่วนประกอบของศาสนาหลายศาสนาผสมกันทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติ ภาษาอังกฤษใช้ศัพท์ว่า Syncretism หรือการประสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน คนโดยทั่วไปไม่สามารถแยกได้ว่าส่วนใดเป็นของศาสนาใด และในทางปฏิบัติหรือความสภาพความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแยกแยะให้ชัดเจน”

รัช ปลูกโสมทก (2534 : 67-70) กล่าวถึง พิธีกรรมเนื่องด้วยความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีอื่น ๆ ไว้ว่า พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตส่วนใหญ่ จะเป็นพิธีกรรมเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องภูตผี เช่น การเกิดมีการปักคาถาเหลว้อ (มจลว) เพื่อเป็นการป้องกันภูตผีมารบกวนทารกและแม่ลูกอ่อน ในกรรมแต่งงานมีการไหว้ผีเสียมี่ การสู่ขวัญก็เป็นพิธีกรรมเนื่องด้วยผี หรือความเชื่อเรื่องของผีหลวง และความเชื่อเรื่องของไซกลางต่าง ๆ ถึงแม้พิธีกรรมอันเป็นกิจประเพณีส่วนรวมของสังคมจะคลี่คลายลงไปมากก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ ของปัจเจกบุคคล หาได้เจือจางลงไปอย่างสิ้นเชิงไม่

วิเชียร พลหาร (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา พิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยของหมอธรรม บทบาทหน้าที่ของหมอธรรมต่อสังคมชาวบ้าน และปัจจัยที่ทำให้หมอธรรมสามารถคงสภาพอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันพบว่า การประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยของหมอธรรมมีปรากฏทั่วไปคือ การจัดเตรียมเครื่องคายรักษา (เครื่องบูชา) การตรวจหาสาเหตุของการเจ็บป่วยด้วยการใช้เวทมนต์คาถา หรือกินน้ำมันเพื่อขับไล่ผีและอำนาจคุณไสยต่าง ๆ และจะทำพิธีกรรม หมอธรรมมีบทบาทหน้าที่โดยตรงต่อสังคมชาวบ้าน คือการรักษาผู้ป่วยโรคที่เกิดจากผี ส่วนใหญ่ประกอบด้วยหม้อน้ำมัน โคมอาไบเงิน ไบทอง ไบนาคใส่ลงไปขันน้ำมัน ในสิ่งของเหล่านั้นเป็นของขลังโดยธรรมชาติ มีการโยงสายตาดูจนไปรวมอยู่ในหม้อน้ำมันทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ตอนที่ทำพิธียังมีการประพรมน้ำมันโดยใช้ขมิ้นผงคน ได้แก่ ไบนะยม พิธีกรรมการปลุกเสกพระพุทธรูปเรียกว่า "พิธีพุทธาภิเษก" เป็นพิธีไสยศาสตร์ที่พระสงฆ์ทำหน้าที่แทนหมอไสยศาสตร์และพระสูตรเป็นภาษาบาลีแทนคาถาอาคม

วิกรม นาคี (2536 : 205-225) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เป็น ประเพณีเบิกฟ้า จังหวัดมหาสารคาม และวัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการตกแต่งพิธีกรรมว่า อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นมะพร้าว จะทำให้เกิดความสมบูรณ์และใบไม้ที่นำมาเป็นเครื่องสักการบูชา คือ ใบคูณหรือใบราชพฤกษ์ ใบฮอ ใบเงิน ไบทอง ไบนาค โดยนำมาใส่ถาดเพราะเชื่อกันว่า ใบไม้เหล่านี้เป็นมงคลนามเป็นคติความเชื่อที่คนไทยรู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยทั่วไปใบคูณ เชื่อกันว่าเป็นใบของต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ขึ้นอยู่ตามทั้ง 4 ทิศของจักรวาลใบฮอ หมายถึง การได้รับการยกย่องสรรเสริญสมกับชื่อใบเงิน ไบทอง ไบนาค มีความหมายแทนทรัพย์สินเงินทอง นาค เป็นสัญลักษณ์แห่งความร่ำรวย ดังนั้นจึงใช้ใบไม้ดังกล่าวมาเป็นเครื่องสักการบูชา

ศิริพร สุวรรณศรี (2536 : 68-137) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ประเพณีสู่ขวัญชาวอำเภอร้อยเอ็ด อุปกรณ์ที่ประดับหมากเบ็ง ทำให้มีความสวยงาม ได้แก่ ดอกไม้ ใบไม้ และชาวอีสานทั่วไปยึดถือ ดอกไม้เป็นสิ่งสำคัญจะต้องเป็นชื่อมงคลนาม เช่น ดอกรัก ดอกบานไม่รู้โรย แทนความรักมั่นคงตลอดไป ใบคูณ เป็นสิ่งบอกถึงความบริสุทธิ์มงคล ใบขนแทนคำยกย่องของคนทั่วไป ไบนะยมเป็นลักษณะแทนความนิยมชมชอบ ฉะนั้นใบไม้ที่ได้กล่าวมาจึงเป็นไม้ที่มีชื่อมงคล นำมาประกอบพิธีกรรมจะทำให้ผู้จัดพบแต่ความสุขความเจริญ

จากการทบทวนแนวคิดของนักวิชาการที่ได้มีแนวคิดถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรม ความทัศนะของผู้วิจัย พิธีกรรมเกิดขึ้นจากพื้นฐานของความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนอย่างยาวนานและความเชื่อเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะและขั้นตอนของพิธีกรรมตามประเภทของความเชื่อแต่ละประเภท

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

นายแสง ชำนิกล้า. (2548 : ต้นภาษณ์) อายุ 65 ปี ชาวบ้านจาม หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงองค์ประกอบของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมในแต่ละพิธีกรรมจะแตกต่างกันออกไป เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาจะมีพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญผู้นำในการทำพิธี ในการทำพิธีที่เรียกว่า “มัดคทาขก” ส่วนพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะมีองค์ประกอบที่แตกต่างออกไปจากพิธีกรรมอื่น ก็จะมีผู้ทำพิธีและผู้รับการสะเดาะเคราะห์ส่วนเครื่องเช่น ไหว้ก็แตกต่างกันออกไป ผู้ทำพิธีจะมีอยู่ 2 อย่างคือ พระสงฆ์ และ หมอธรรมที่ได้รับการสืบทอดการทำพิธีสะเดาะเคราะห์จากบรรพบุรุษ นอกจากผู้ทำพิธีแล้ว เครื่องที่ใช้ประกอบในการทำพิธีกรรม

การสะเดาะเคราะห์ คือ เทียนรอบศีรษะ 1 เล่ม เทียนยาว 1 ดอก 1 เล่ม เทียนยาวจากเอวถึงคอ 1 เล่ม เทียนยาว 1 คืบ 5 คู่ เทียนยาวจากปลายนิ้วกลางถึงกลางฝ่ามือ 1 เล่ม จีบหมาก (เมี่ยง) จำนวนเท่าอายุของผู้สะเดาะเคราะห์ ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวดอก ดอกไม้ น้ำส้มป่อย เสวตฉัตร ธงชัย ธงช่อ กระทง 4 มุม 9 ห้อง ขาวขึงละ 1 ดอก 1 กระทง รูปแรง 1 รูป รูปคน 1 รูป หลักในกระทงยาว 1 ดอก 9 หลัก บาล 9 บาท ห้อยฝ้ายแดง 2 หลัก ฝ้ายคำ 2 หลัก ฝ้ายขาว 2 หลัก ฝ้ายเหลือง 2 หลัก ดอกฝ้าย 1 หลัก ค้ำขสาขตัญจนล้อมกระทงขาว 1 วา 1 เส้น เส้นหม 1 เส้น คัดเล็บเท้า เล็บมือใส่ด้วยน้ำละ 1 ชั้น เลือค้ำคนปวยที่เคยใช้ค้ำขสาขนค้ำ หรือเส้นค้ำขบางเส้นทุกอย่างเจ้าของผู้ที่จะเข้าพิธีรับการสะเดาะเคราะห์เอาไปใส่ไว้ในกระทง สถานที่นิยมทำพิธีได้แก่ทำที่บ้านของคนที่จะทำการสะเดาะเคราะห์ กำหนดเวลาการทำต้องทำในตอนเช้าอย่าให้เลฆเวลาเที่ยงวัน ทำได้ทุกวัน แล่นิยมกันเลือกทำในวันพฤหัสบดี วันศุกร์ และวันเสาร์

สวิง บุญเจิม. (2539 : 114-115) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีการสะเดาะเคราะห์ว่า การสะเดาะเคราะห์นั้น ท่านให้จัดเครื่องสักการะเพื่อบูชาพระเคราะห์ให้หายเคราะห์ ดังนี้

1. เทียนรอบหัว (เทียนรอบศีรษะ) 1 เล่ม
2. เทียนยาว 1 ดอก 1 เล่ม
3. เทียนค้ำคิ่ง (เทียนยาวจากเอวถึงคอ) 1 เล่ม
4. เทียนยาว 1 คืบ 5 คู่

5. เทียนขาวคาใจมือ (จากปลายนิ้วกลางถึงกลางฝ่ามือ 1 เล่ม)

6. จีบหมาก (เมื่อง) เท่าอายุ

7. ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวตอกแตก ดอกไม้ น้ำส้มป่อย เสวตฉัตร ธงชัย ธงชัย
กระทง 4 นุ่ม 9 ห้อย ขาวมุลละ 1 สอก 1 กระทง รูปแรง 1 รูป รูปคน 1 รูป หลักในกระทงขาว
1 สอก 9 หลัก ห้อยฝ้ายแดง 2 หลัก ฝ้ายคำ ฝ้ายเหลือง อย่างละ 2 หลัก และให้ทำในวันพฤหัสบดี
วันศุกร์ และวันเสาร์ก่อนเที่ยงวัน

3. จีนประคิษฐ์ (นามแฝง) (2542 : 40-41) ได้กล่าวถึงสิ่งที่จะต้องเตรียมในการทำพิธีรดน้ำมนต์
สะเดาะเคราะห์ว่า ต้องเตรียมสิ่งของเหล่านี้ให้ครบถ้วน จำนวน 4 ชุด คือ

ชุดที่ 1 ไบมะทั้ง 9 อย่าง ใซ้อย่างละ 9 ยอด หรืออย่างละ 9 ไบ ดังต่อไปนี้

1. ไบมะยม	2. ไบมะขาม	3. ไบมะคั้น	4. ไบมะกรูด
5. ไบมะนาว	6. ไบมะระ	7. ไบมะแว้ง	8. ไบมะรุม
9. ไบมะเขือพวง			

ชุดที่ 2 ไบส้มป่อย ไบไผ่ ไบทับทิม ไบขมุน คั้นหญ้าแพรก ดอกมะเขือ ดอกมะลิ
ดอกกรัก ดอกดาวเรือง ดอกบวมไม่รู้โรย เหยี่ยวบาท 9 เหยี่ยว

ชุดที่ 3 ผลมะนาว ผลมะกรูด ผลมะขอม เป็ยแก้ว จะใช้ตั้งแต่ 1, 3, 5 ตัวก็ได้

ชุดที่ 4 เทียนขาวทำน้ำมนต์ รูปบูชาทานทรู เงินก้านลใส่พานทรู 12 บาท ควรใช้ดอก
เข็มหรือดอกบัวก็ได้ หรือทวงมาลัยดอกมะลิสด หรือทวงมาลัยดอกดาวเรืองก็ได้

ตามจำนวนของทั้งหมดนี้ ถ้าสิ่งใดหาไม่ได้จริง ๆ ก็ให้ผ่านเลยไปแต่ตอนนับจะต้องบอกว่าครบ
แต่สำหรับไบมะทั้ง 9 อย่าง จะต้องพยายามหามาให้ครบถ้วนจึงจะถูกดีอย่างสมบูรณ์

สีนัว จันทรเพ็ญ และคนอื่น ๆ (2544 : 110-111) ได้กล่าวถึงวิธีการสะเดาะเคราะห์ไว้ว่า “สิ่ง
ที่เราขี้มันเรียกว่า เคราะห์ ที่เป็นสิ่งที่ดีเรียกว่า ทุกเคราะห์ ไม่ดีเรียกว่า บาปเคราะห์ เมื่อขี้มันนั้นถ้อมมัน
ในสิ่งที่ดีและไม่ดีอยู่ จึงตกอยู่ในสภาพของคนมีเคราะห์เมื่อมีเคราะห์ การเสียเคราะห์หรือการสะเดาะ
เคราะห์ก็คือต้องมีพิธีทำถ้าทำถูกเคราะห์ก็หาย ถ้าไม่ถูกเคราะห์ก็ไม่หาย ก่อนที่จะเป็นเคราะห์มักจะมีดวง
ต่าง ๆ

ชอบ ดีสวน โทก และคนอื่น ๆ (2544 : 293-296) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์ไว้ว่า
เมื่อมีตางบอกเหตุว่าจะเกิดเคราะห์ หรือเกิดเข็ญแก่ผู้ใดแล้วความเชื่อของคนอีสานเชื่อว่าเคราะห์หรือ
เข็ญเป็นสิ่งที่ไม่ดีและเป็นสิ่งชั่วร้ายที่สามารถทำพิธีขจัดปัดเป่าออกไปได้ เมื่อได้ทำพิธีขจัดปัดเป่าสิ่งไม่
ดีและสิ่งชั่วร้ายออกจากตัวคนผู้มีเคราะห์หรือมีเข็ญ แล้วจะทำให้บุคคลผู้นั้นรอดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ
ได้ จากความเชื่อเช่นนี้จึงมี พิธีสะเดาะเคราะห์และเสียเข็ญ เพื่อให้คนผู้นั้นมีความเป็นอยู่ปกติสุข
เครื่องใช้ในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์กำหนดเครื่องใช้ในการทำพิธีกรรมไว้ ดังนี้

1. เทียนสอดหัว (เทียนยาวรอบศีรษะ) วัดรอบศีรษะของผู้ที่จะทำถาดสะเคาะเคราะห์ ต้องเป็นเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้ที่มีความยาวเท่ากับความยาวรอบศีรษะผู้สะเคาะเคราะห์ มีขนาดโตเท่านิ้วก้อยของผู้สะเคาะเคราะห์

2. เทียนคำถึง เทียนยาวเท่าลำตัวผู้สะเคาะเคราะห์ โดยวัดจากสะดือขึ้นมาถึงอุกกระเดือกมีขนาดโตเท่าเทียนสอดหัว ใช้ขี้ผึ้งแท้เช่นกัน

3. เทียนคำสอก คือเทียนยาวเท่ากับหนึ่งศอกของผู้สะเคาะเคราะห์ เป็นเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้ มีขนาดโตเท่าเทียนสอดหัว

4. เทียนคำสืบ คือเทียนที่ยาวหนึ่งศอกของผู้สะเคาะเคราะห์ เป็นเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้และมีขนาดเท่าเทียนสอดหัว

5. เทียนคำใจมือ คือเทียนที่มีความยาวหนึ่งใจมือ ซึ่งคนอีสานเชื่อว่า “ใจมือ” ของคนเรา อยู่ที่กลางฝ่ามือ ฉะนั้น “เทียนคำใจมือ” จึงเป็นเทียนที่วัดจากกลางฝ่ามือของผู้สะเคาะเคราะห์ไปจนสุดปลายนิ้วกลาง เป็นเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้และมีขนาดโตเท่าเทียนสอดหัว

6. หม้อน้ำมันต์ 1 หม้อ หรือขันน้ำมันต์ 1 ขัน ภายในหม้อหรือขันน้ำมันต์ให้ใส่สิ่งต่อไปนี้ลงไปลงในน้ำที่จะทำน้ำมันต์คือ

- 6.1 ดอกไม้
- 6.2 ว่านค้ำว่านชน (พลับพลึง)
- 6.3 ฝักส้มป่อย
- 6.4 ขี้มัน (ขมิ้น) เพื่อให้มีสีเหลือง

7. โถง 4 แฉ ขาวและ 1 ศอก (กระทงวางกล้วยี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ 1 ศอก) จำนวน 1 กระทง และแบ่งกระทงนี้ออกเป็นห้องเล็ก ๆ จำนวน 9 ห้อง (โดยแบ่งด้านละ 3 ห้อง) แต่ละห้องให้ใส่สิ่งของต่อไปนี้ลงไป คือ

- 7.1 ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวดอก ดอกไม้
- 7.2 รูปแดง (รูปแรง) 1 และ รูปคน (รูปคน) 1 (ปั้นด้วยดินเหนียวหรือใช้กาบกล้วยัด)
- 7.3 ดัดเล็บมือ เล็บตีน เส้นผม เศษเสื้อผ้าของผู้สะเคาะเคราะห์
- 7.4 จีบหมาก (หรือเมี่ยง) เป็นคำ ๆ มีจำนวนเท่าอายุของผู้สะเคาะเคราะห์
- 7.5 เศษตะกั่ว (เศษคัมภีร์) กุ้งช่อ (ธงช่อ) กุ้งไข (ธงชัย) (ธงช่อ ธงชัย คือ ธงกระดาษสามเหลี่ยม หรือธงสามชายปักไว้ในกระทง)

7.6 หลัก 9 หลัก แผลและหลักรยาว 1 ศอกของผู้สะเดาะเคราะห์ เสาแต่ละต้นบากให้เป็น 9 หัก และใช้ฝ้ายแดงห้อย 2 หลัก ฝ้ายดำ 2 หลัก ฝ้ายขาว 2 หลัก ฝ้ายเหลือง 2 หลัก และอีกหลักรหนึ่งติดดอกฝ้ายไว้ที่ปลายหลัก แล้วนำหลักที่ติดดอกฝ้ายนี้ไว้ที่กลางกระถาง ส่วนหลักรอื่น ๆ อีก 8 หลักรปักไว้ตามห้องต่าง ๆ ของกระถาง

7.7 ค้ายสายตัญจนี ฮาว 1 วาของผู้สะเดาะเคราะห์

7.8 ชั้นแปด 1 ชั้น (ชั้นแปด คือ ชั้นดอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่ ใต้งานหรือใส่พาน) ใช้บูชาครู วันที่จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นิยมทำกันในวันพฤหัสบดี วันศุกร์หรือวันเสาร์ ประมวล พิมพ์เสน (2545 : 192) ได้กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการสะเดาะเคราะห์ ว่า “การเตรียมการเมื่อรู้ว่าตัวของเคราะห์ไม่วิสัยจะมีการติดต่อหอยสะเดาะเคราะห์ จากนั้นก็มีการจัดเตรียม กระถางแก้วและอุปกรณ์กระถางแก้วทำจากกบกล้วย ทำเป็นกำช่อง รูปกรณ มีดังนี้

1. เทียนฮอบหัว (วัดรอบศีรษะ) 1 เล่ม
2. เทียนคำสิง (วัดยาวจากเขวถึงศอก) 1 เล่ม
3. เทียนคำศอก (ยาวเท่าศอกคนเข้าพิธี) 1 เล่ม
4. เทียนคำศับ (ผู้เข้าพิธี) 5 คู่
5. จันทน์ (หมาก) เท่าอายุ
6. ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวดอก ดอกไม้ น้ำส้มป่อย ธง 4 แฉ (4 มุม) หลักรงยาวเท่าศอก ข้าวเหนียว (สำหรับทวดข้าว)
7. รูปแปด รูปคน (รูปแรง รูปคน)
8. หลักรงฝ้าย 9 หลักร ยาวเท่าศอก ฝ้ายแดง 2 หลักร ฝ้ายดำ 2 หลักร ฝ้ายเหลือง 2 หลักร ฝ้ายขาว 2 หลักร และดอกฝ้าย 1 หลักร
9. เล็บมือ เล็บเท้า เล็บผม เส้นด้าย จากเสื้อผ้าที่เคยใช้
10. ค้ายสายตัญจนีรอบกระถาง

ในการเชิญเทวดาต่าง ๆ ลงมารับเอาเคราะห์กรรมที่ไม่ดีของผู้ป่วย ทั้งที่เป็นภรรยาและภานา อีสานแล้วจะทำกรทวดข้าว (ทวดข้าว) คือหมอยจะเอาข้าวเหนียวมาควักกรวาระห์กรวมออกจากผู้ป่วยแล้ว ใต้งไปนกระถาง เสร็จแล้วเอาไปล่อน้ำหรือทิ้งไกล ๆ ผู้ป่วย (ทางจิต) ก็จะเกิดความสบายใจมีพลัง เข้มแข็ง

สรุปได้ว่าการสะเคาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับโชค ดวง ที่บอกเหตุให้ทราบว่ามีเคราะห์ดี หรือเคราะห์ร้าย และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำพิธีสะเคาะเคราะห์จะมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์เป็นการบูชา สวดอ้อนวอน หรือข่มขู่ สิ่งชั่วร้ายที่เข้ามาในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้สิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นพึงพอใจ เกรงกลัว แล้วออกไปจากวิถีชีวิตซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างกรอบความคิดในการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากท่านผู้รู้ ได้พิจารณาถว้ถึงเรื่องพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์มาก่อน เนื่องจากพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ที่คงอยู่ในสังคมไทยอีสานมาเป็นเวลานาน และงานวิจัยบางบทจะเกี่ยวข้องกับการตีความสัญลักษณ์ เพราะพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ตามความเห็นของผู้วิจัยเป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยอีสานอย่างหนึ่ง ที่แสดงออกผ่านพิธีกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ โดยจะแยกได้ ดังต่อไปนี้

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

เทอร์เนอร์ (Turner 1967 : 52 -54) งานศึกษาพิธีกรรม และตีความสัญลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การศึกษาพิธีกรรมของชาวเคมบู (Ndembu) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแอฟริกา ในทวีปแอฟริกา เขาได้กล่าวไว้ในงานวิจัยครั้งนี้ว่า ชาวเคมบู มีคำที่ใช้เรียก "สัญลักษณ์" ในภาษาของตนว่า "Kijijijijila" ซึ่งมาจากคำว่า "Ku-jijijila" ซึ่งหมายถึง ทำเครื่องหมายและรอย สัญลักษณ์จึงเป็นเครื่องหมายเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ไม่รู้กับสิ่งที่รู้มาก่อน แล้วกระบวนการทางสัญลักษณ์ในพิธีกรรมของชาวเคมบูคือ การทำให้ความคิดความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึก สามารถเห็นจริงและจับต้องได้ สัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีคุณสมบัติที่มีหลายความหมาย (Polysemy or Multi Vocality) สัญลักษณ์คำเดียวอาจใช้แทนสิ่งต่าง ๆ ได้หลายสิ่ง สัญลักษณ์เด่นชัด (Dominant-Symbol) เป็นตัวครอบครองความหมายหลายอย่างที่เป็นกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งสามารถเชื่อมและอ้างอิงความหมายได้อย่างกว้างขวาง เทอร์เนอร์ได้ยกตัวอย่างต้นน้ำนม (Milk Tree) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมชาวเคมบู โศกพบสัญลักษณ์นี้ในพิธีกรรมมากกว่า 6 พิธีขึ้นไป ชาวเคมบู กล่าวว่า ต้นน้ำนมเป็นสัญลักษณ์ของหน้าอก เต้านม ความบริสุทธิ์ของผู้หญิง ภาวะความเป็นผู้หญิง การเรียนรู้ การดูแล ฯลฯ ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างแม่กับลูกและความสำคัญของระบบมาตุพงศ์ ในสังคมเคมบู จากตัวอย่างดังกล่าว เทอร์เนอร์ พยายามชี้ให้เห็นว่า สัญลักษณ์แสดงออกถึงความรู้สึกและอารมณ์หลาย ๆ อย่าง รวมกัน แต่ในขณะที่เคียวกันสัญลักษณ์ดังกล่าวก็มีความหมายถึง

ความเป็นเอกภาพร่วมกันในการปฏิบัติพิธีกรรม ความหมายทั้งหมดจะถูกนำมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว และมีผลสามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มตั้งคนแสดงออกตามต้องการ

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย “สัญลักษณ์สำคัญ” ของเทอร์เนอร์ คือ คุณสมบัติสำคัญ 3 ประการของสัญลักษณ์ เช่น

1. มีความโดดเด่นและชัดเจน
2. มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือการรวมความหมายหลายอย่างไว้ด้วยกัน
3. มีเจ้าของความหมาย คือ ขั้วอุดมคติและขั้วความรู้ลึก

คติความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของคนไทยอีสาน เป็นความเชื่อเรื่องสัญลักษณ์ที่แสดงออกโดยการเช่นสรวงที่บ่งบอกถึงความเชื่อและความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ดังนั้นงานวิจัยเรื่องสัญลักษณ์สำคัญของ เทอร์เนอร์ จึงเป็นงานวิจัยหนึ่งที่สำคัญที่ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้ในการวิเคราะห์และตีความสัญลักษณ์การเช่นสรวงในความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ปาร์ค และ เบอร์เกสส์ (Park and Burgess 1955) ปาร์ค และ เบอร์เกสส์ ได้ศึกษาการผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการผสมผสานที่ได้แสดงออกผ่านสัญลักษณ์ของสังคมอันได้แก่พฤติกรรมที่แสดงออกผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ จากการศึกษา ปาร์ค และ เบอร์เกสส์ ได้พบว่าการผสมผสานของศาสนาและวัฒนธรรม คือกระบวนการสอดแทรกระหว่างกัน (Interpenetration) และการเชื่อมต่อเข้าหากัน (Fusion) ระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งทำให้บุคคลและกลุ่มชนได้มีการแสวงหาความทรงจำ (Memories) ความไว้อใจ (Sentiments) ต่อทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มชนอื่น ด้วยการมีส่วนร่วมในประเพณีและประเพณีศาสตร์เดียวกัน และได้นำบุคคลและกลุ่มชนเหล่านั้นไปสู่สภาพชีวิต วัฒนธรรมร่วมกัน

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย “การผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม” ของ ปาร์ค (Park) และ เบอร์เกสส์ (Burgess) ลักษณะสำคัญของกรผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม คือ

1. กระบวนการสอดแทรกระหว่างกันของศาสนาและวัฒนธรรม
2. การเชื่อมต่อเข้าหากันระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม

ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวนบพ เป็นกรผสมผสานระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมที่ได้มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์ กับ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมา งานวิจัยเกี่ยวกับการผสมผสานทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

วิงเตงอู (2549 : 148) นักวิชาการทางศาสนาชาวพม่า ได้ศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ด้วย
 ฉัตรของชาวพม่าในเมืองมัณฑะเลย์ พบว่า วิธีการสะเดาะเคราะห์ (ยะดาซา-เจ) มีหลายรูปแบบ ในบรรดา
 วิธีการสะเดาะเคราะห์ที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ การถวายฉัตรต่อองค์พระเจดีย์ ชาวพม่าเชื่อว่าการ
 สะเดาะเคราะห์ด้วยวิธีดังกล่าวนี้เป็นบุญกุศลที่ประเสริฐสุด เพราะฉัตรที่ขอมเจดีย์เป็นจุดเริ่มต้นที่กางกั้น
 เจดีย์ให้เกิดความร่มเย็น ชาวพม่ายังเชื่ออีกว่าการสะเดาะเคราะห์ด้วยการบูชาเจดีย์ด้วยฉัตรเป็นการ
 ทำบุญที่ได้กุศลมากกว่าทำบุญอื่นใด ทำให้ชีวิตจะมีแต่ความร่มเย็น และประสบความสำเร็จ ฉัตรที่จะ
 นำไปถวายจะทำด้วยกระดาษสีเงิน สีทอง สีขาว สีเหลือง หรือสีเขียว สีของฉัตรมีความหมายที่
 แตกต่างกันไป หากเป็นสีทองหรือสีเงินจะแสดงถึงความมั่งมี แต่ถ้านำสีขาวจะแสดงถึงความ
 สงบสุข เป็นต้น

วิงเตงอู ได้มองคุณค่าและลักษณะของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ด้วยฉัตรของชาวพม่าว่า เป็น
 การผสมผสานระหว่างความเชื่อในเรื่องโชคกลางกับความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา เป็นความเชื่อใน
 อำนาจบุญกุศล ที่ช่วยปัดล้างความทุกข์ ภัย ออกไปจากวิถีชีวิต ทำให้เกิดกำลังใจ ความสบายใจแก่ผู้ที่
 ทำการสะเดาะเคราะห์

จากการทบทวนงานวิจัยของวิงเตงอู ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ด้วยฉัตรของชาวพม่า
 พบว่า การสะเดาะเคราะห์ของชาวพม่า จะยึดถือความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนา นิกรยเดรวาทและนำมา
 ผสมผสานกับความเชื่อในเรื่องของโชคกลาง สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ยึดหลักการปฏิบัติในพุทธศาสนานิกายเดรวาท ว่าการทำบุญเพื่อการสะเดาะเคราะห์เป็น
 การทำบุญกุศลที่ให้ผลบุญสูงสุดและนำมาซึ่งความร่มเย็นและประสบผลสำเร็จในชีวิต
2. เพื่อให้เกิดกำลังใจและความสบายใจแก่ผู้สะเดาะเคราะห์
3. เป็นการนำความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา นิกรยเดรวาท ผสมผสานกับความเชื่อเรื่อง
 โชคกลาง ได้อย่างกลมกลืน โดยจุดศูนย์กลางการทำพิธีจะเป็นเจดีย์ต่าง ๆ ไม่มีผู้ทำพิธีที่เป็นพิธีกร

ความเชื่อทางศาสนาพุทธ เดรวาทเป็นความเชื่อเรื่องของการกระทำ ซึ่งจะมีผลต่อผู้กระทำเอง
 แต่ได้มีการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาในส่วนของความเชื่อเรื่องโชคกลาง จากการ
 ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนาเดรวาท และความเชื่อเรื่องโชคกลางของศาสนาพราหมณ์
 ก่อให้เกิดพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่แฝงด้วยการทำบุญกับวัตถุ สถานที่ ของศาสนาพุทธ คือการ
 ถวายฉัตรเป็นการสะเดาะเคราะห์ของชาวพม่า การผสมผสานนี้เป็นลักษณะสำคัญของพิธีกรรมการ
 สะเดาะเคราะห์ ผู้วิจัยจะได้นำการศึกษาของวิงเตงอูไปวิเคราะห์ในการตีความสัญลักษณ์ที่เป็นการผสม
 ผสานระหว่างความเชื่อในพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องโชคกลาง ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

งานวิจัยในประเทศ

จำเนียร พันทวี (2540 :162-163) ได้ทำการวิจัยพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมูน ตำบลหมูน อำเภอเชิงขั้ว จังหวัดร้อยเอ็ด และได้กล่าวถึงที่มาของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไว้ อย่างน่าสนใจว่า “มนุษย์โดยทั่วไปย่อมมีสัญชาตญาณในความกลัวภัยและการป้องกันภัยหรือความทุกข์ร้อนที่มาถึงตน ต้องการให้ชีวิตของตนดำเนินไปอย่างมีความสุขและราบรื่นเมื่อได้รับความเดือดร้อนที่จะมาถึงตน ต้องการให้ชีวิตของตนดำเนินไปอย่างมีความสุขและราบรื่นเมื่อได้รับความเดือนร้อนจนสุดวิสัยที่ตนเองจะแก้ไขได้ ก็ย่อมนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่คิดว่ามีอยู่มาช่วยจัดปัดเป่าให้ตนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายเหล่านั้น ด้วยการสวดมนต์ข้อนวอน หรือกำหนดกิจกรรมขึ้นมาประกอบให้เป็นรูปธรรม จึงเกิดเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขไม่ให้ตนได้รับทุกข์ เช่น การเซ่นสรวงบูชา ฤกษ์เทวดา การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

การกราบไหว้บูชาและเคารพนับถือในอำนาจลึกลับที่มองไม่เห็น แม้จะไม่มีเหตุผลแต่ก็เป็นประโยชน์ต่อการจัดระเบียบของสังคม มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท มีขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ

นอกจากนี้เขายังได้มองไปถึงคุณค่าและประโยชน์ของการสะเดาะเคราะห์โดยทอสรุปถึงคุณค่าและประโยชน์ของสะเดาะเคราะห์ได้ว่า คุณค่าที่เกิดจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ นอกจากจะเป็นวิธีสร้างขวัญกำลังใจในการมีชีวิตรอดปลอดภัย ดำเนินชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้ โดยอาจจะเป็นลักษณะการสะเดาะเคราะห์เดือน ปี หรือ เดือนกระษัตรี เดือน หรือปี ซึ่งอาจจะหมายถึงการเตือนความทรงจำของบุคคลในด้านของเวลา บทบาท หน้าที่ เพื่อให้บุคคลได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท ในความเป็นจริงแล้ว พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ดังกล่าวยังถือได้ว่ามีผลหรือประโยชน์ในทางการรักษา โดยช่วยการรักษาทางด้านจิตใจ เช่น โรคทางกายที่เรื้อรัง ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการรักษาค่อนข้างยาวนาน โรคที่ต้องอาศัยการฟื้นฟูสภาพที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป การทำให้สภาพจิตใจมีความเข้มแข็ง มีกำลังใจพร้อมที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด จะสามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายของตนเอง สู่สภาพปกติหรือใกล้เคียงกับปกติได้เร็วยิ่งขึ้นลดปัญหาภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดความมาภายหลังได้เป็นอย่างดี ส่วนผลการรักษาทางกายโดยตรงนั้นแม้ไม่อาจที่จะพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนได้ อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็ยังคงมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งหนึ่งในที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงของบุคคลนับได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าต่อมนุษย์ ต่อบุคคลในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

จากการทบทวนแนวคิดจากงานวิจัยของจำเนียร พันทวี สามารถที่จะสรุปถึงคุณค่าและลักษณะของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้ว่า

1. เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพด้านจิตใจของบุคคลและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของผู้ป่วย
2. เป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของสังคมชนบท โดยการแสดงออกทางสัญลักษณ์นี้เป็นความต้องการพื้นฐานเชิงสัญลักษณ์ตามแนวคิดของ มาลินฮอฟกี ที่เป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ และสร้างความน่าเชื่อถือเดียวกันในสังคม
3. การสะเคาะเคราะห์เป็นการเตือนความทรงจำของบุคคลทางด้านเวลาบทบาทและหน้าที่ของบุคคลในสังคมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างทางหน้าที่ของเคอร์ไลม์ และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ของ บราวน์

วันเพ็ญ กายทอง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการสะเคาะเคราะห์ ของชาวบ้านในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยได้ศึกษาถึงความเชื่อและค่านิยมในการสะเคาะเคราะห์และพฤติกรรมของผู้ทำพิธีสะเคาะเคราะห์ในสังคมไทยรวมทั้งผลที่มีต่อผู้ประกอบการ จากการศึกษาพบว่าความเชื่อการสะเคาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าชะตาชีวิตเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างวิถีโคจรของดวงดาวในจักรวาล ควบคู่ไปกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาจนปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์มีขึ้นที่วัด โบสถ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผู้นำพิธีประกอบด้วยพระจำนวน 5 รูป ได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระลูกวัดจำนวน 3 รูป รูปแบบพิธีกรรมจะเป็นการประพรมน้ำมนต์ ยานน้ำมนต์ สวดบังสกุล และอื่น ๆ ทางวัดไม่มีการเรียกเก็บเงินจากผู้เข้าร่วมพิธี แต่มีการรับเงินจากการทำบุญ

จากการศึกษา เขาได้มองถึงคุณค่าของพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ที่พระสงฆ์เป็นประกอบพิธีว่าการประกอบพิธีโดยพระสงฆ์ ผู้เข้าพิธีกรรมจะมีความศรัทธาคือเจ้าอาวาสสูงทำให้มีการทำบุญทำกุศลมากขึ้น ซึ่งจากความศรัทธาดังกล่าวจะมีการใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมบ่อยครั้งทำให้สภาพแวดล้อมของวัดได้รับการดูแล สามารถดึงดูดคนได้จากทั่วสารทิศ มีการซื้อของอาหารเครื่องคัมและของฝาก สร้างอาชีพและรายได้แก่ชาวบ้าน พร้อมกับเกิดปัญหาตามมาได้แก่ความคับคั่งของการสัญจร ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องเปลี่ยนไป

จากการทบทวนแนวคิดจากงานวิจัยของ วันเพ็ญ กายทอง สามารถสรุปคุณค่าและลักษณะของพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ได้ว่า

1. พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคง ในสังคมไทย
2. พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ทำหน้าที่และบทบาทในการบำบัดทางจิตแก่ผู้คนในสังคม
3. พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สอดคล้องกับการศึกษาของปาร์ค และ เบอร์เกสส์

นพพัทธ์พร เท็งแก้ว (2549 : 180) ได้ศึกษาการสะเดาะเคราะห์ (บู๊ตชา) ของชาวย้อ ในจังหวัด เชียงใหม่ ในการศึกษานี้เขาได้พบว่า ชาวย้อเชื่อเรื่องเคราะห์เหมือนกับชาวไทยเผ่าอื่น ๆ แต่ความเข้าใจ ของชาวย้อมันั้น เคราะห์ หมายถึง สิ่งที่น่ากลัวร้ายมาให้โดยไม่ได้คาดหมาย เช่น ประสบอุบัติเหตุ สมารึก ในครอบครัวถึงแก่กรรมอย่างกะทันหัน บ้านถูกไฟไหม้ หรือถูกโจรปล้น ชาวบ้านที่ได้รับผลร้ายเช่นนี้ ถือว่ามีเคราะห์ ต้องทำพิธีบู๊ตชา (บูชา) เทวดาให้มารับเอาเคราะห์ไปจากชีวิต และในบางกรณีถูกหมอคู ทำนายว่ากำลังมีเคราะห์หรือจะมีเคราะห์ ต้องทำพิธีบู๊ตชามทวดาในเดือนดับคือวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เพราะถือเคล็ดว่าเคราะห์เวรกรรมจะดับไปพร้อมวันเดือนดับ ถ้าไม่สามารถทำพิธีบู๊ตชา (บูชา) ใน วันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ ได้ หมอสูตร หรือเจ้าพิธี (ผู้เชี่ยวชาญพิธีกรรม) จะเป็นผู้กำหนดวันเวลาที่ เหมาะสมให้เอง

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย การสะเดาะเคราะห์ของชาวย้อ ของ นพพัทธ์พร เท็งแก้ว คือ

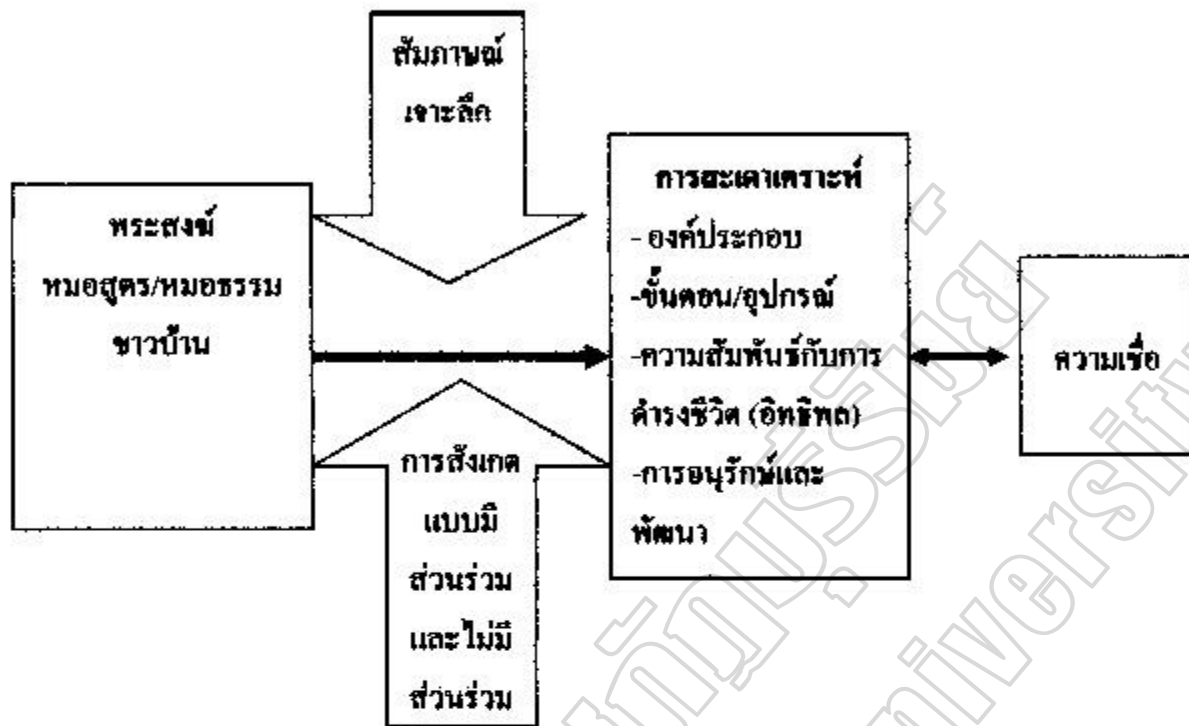
1. เชื่อว่าเหตุร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิดมาก่อนเป็นเคราะห์กรรม
2. การสะเดาะเคราะห์มีคู่กับสังคมไทยในทุกท้องถิ่นแม้จะมีความแตกต่างในด้านพิธีกรรม

ผู้ทำหน้าที่ในการสะเดาะเคราะห์คือหมอสูตรหรือเจ้าพิธี เห็นได้ว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของบุคคลใน สังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างทางหน้าที่ของเคอร์ไลน์ และทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ ของ บราวน์

3. การสะเดาะเคราะห์จะมุ่งเน้นไปที่เทวดา เป็นการแสดงการยอมรับสิ่งดีกลับเหนือ

ธรรมชาติ เรียกได้ว่าเป็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาผี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิถีวิญญาณ ของ ไทเลอร์ จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น จะเป็นแนวทางในการ วิจัย คติความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ โดยจะอิงคติความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ใน ท้องถิ่น คือ การสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อทางศาสนาผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาวย้อเป็น หลักในการวิจัยต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในครั้งนี้ได้ใช้แนวทางระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา อันเป็นการวิจัยที่เน้นคุณภาพเป็นหลักโดยการศึกษาทั้งแบบองค์รวม ด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมและศึกษาแบบเจาะลึกเฉพาะกรณีความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่หมู่บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธโสธร จังหวัดบุรีรัมย์ อันเป็นประเด็นหลักของการศึกษาโดยมีวิธีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรกลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

1.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนและพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธโสธร จังหวัดบุรีรัมย์

1.2 กลุ่มเป้าหมาย ทัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

- 1.2.1 พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจวน จำนวน 2 รูป
- 1.2.2 หมอธรรมผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจวน จำนวน 5 คน
- 1.2.3 ประชาชนชาวบ้านจวน จำนวน 40 คน
 - 1) ประชาชนที่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน
 - 2) ประชาชนที่ไม่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมภาคสนาม โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In depth Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิควิจัยสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อศึกษาในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมกระเสาะกระแสะ โดยทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ หมอธรรม และบุคคลสำคัญของชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ชัดเจนได้ โดยมีการสัมภาษณ์ซ้ำแบบเจาะลึกหลาย ๆ ครั้ง และใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key - Information Interview) โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยเทคนิคดังกล่าวตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย โดยการพูดคุยกับคนในชุมชนหรือนอกชุมชนเพื่อหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนให้ได้มากที่สุด เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญ ๆ อีกวิธีหนึ่ง

1.2 การสังเกตจากสถานการณ์จริงแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในพิธีกรรมกระเสาะกระแสะที่หมู่บ้านจาม

2. การบันทึกข้อมูล บริบทของชุมชน โดยบันทึกตามสาระดังต่อไปนี้

การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Ecological) ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังกล่าว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง อาณาเขต สภาพภูมิประเทศ การแบ่งเขตการปกครอง, กลุ่มชาติพันธุ์, ประวัติความเป็นมาของชุมชน คือ วัด โรงเรียน บ้านครัว ตลาด รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ เช่น อาหารการกิน และอื่นต่าง ๆ ที่ชาวบ้านชุมชนนั้นเป็นประจำ และจัดการทำแผนที่ (Making Maps) ซึ่งเป็นเทคนิควิจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาในช่วงแรกของการทำวิจัยทำให้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนได้อย่างชัดเจนถูกต้อง และสะดวกในการเข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ๆ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3. เครื่องมือเทคโนโลยีในการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาผู้วิจัยใช้

3.1 เครื่องบันทึกเทปเสียงและภาพในการเก็บข้อมูล หลังจากที่ได้รับความรู้ไว้วางใจจากผู้ให้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และมีการบันทึกภาพเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มีดังนี้

3.1.1 กล้องถ่ายรูป

3.1.2 เครื่องบันทึกเสียงและแถบบันทึกเสียง

3.1.3 แบบสัมภาษณ์

3.1.4 แบบสังเกต

3.1.5 สมุดบันทึก

การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้แนวการสร้างมาจาก วิชัยร พลหาญ (2534), และ เพชรรากรณ์ โสธำภา (2537), สมหมาย จินนาค (2539), งามพิศ ตัดย์สงวน (2545)

บทที่ 4

ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชน

ที่ตั้ง อาณาเขต เส้นทางคมนาคม

บ้านจอน ตำบลบ้านจอน อำเภอพุทธโสธร จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่หลักกิโลเมตรที่ 62 ถนนสายบุรีรัมย์-พุทธโสธร บ้านจอนมีพื้นที่ทั้งหมด 5,478 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่สาธารณะ 46 ไร่ หนองน้ำสาธารณะ 124 ไร่ ที่ตั้งบ้านเรือน 431 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 4,877 ไร่ (ข้อมูลชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจอน 2548 : เอกสารยึดสำเนา) แบ่งเขตการปกครองเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 12 มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านพุทธโสธร ตำบลพุทธโสธร อำเภอพุทธโสธร
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านบึงเมา ตำบลบ้านจอน อำเภอพุทธโสธร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านหัวหนองน้ำคำ ตำบลมะเพ็ญ อำเภอพุทธโสธร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านคลองม่วง ตำบลบ้านจอน อำเภอพุทธโสธร

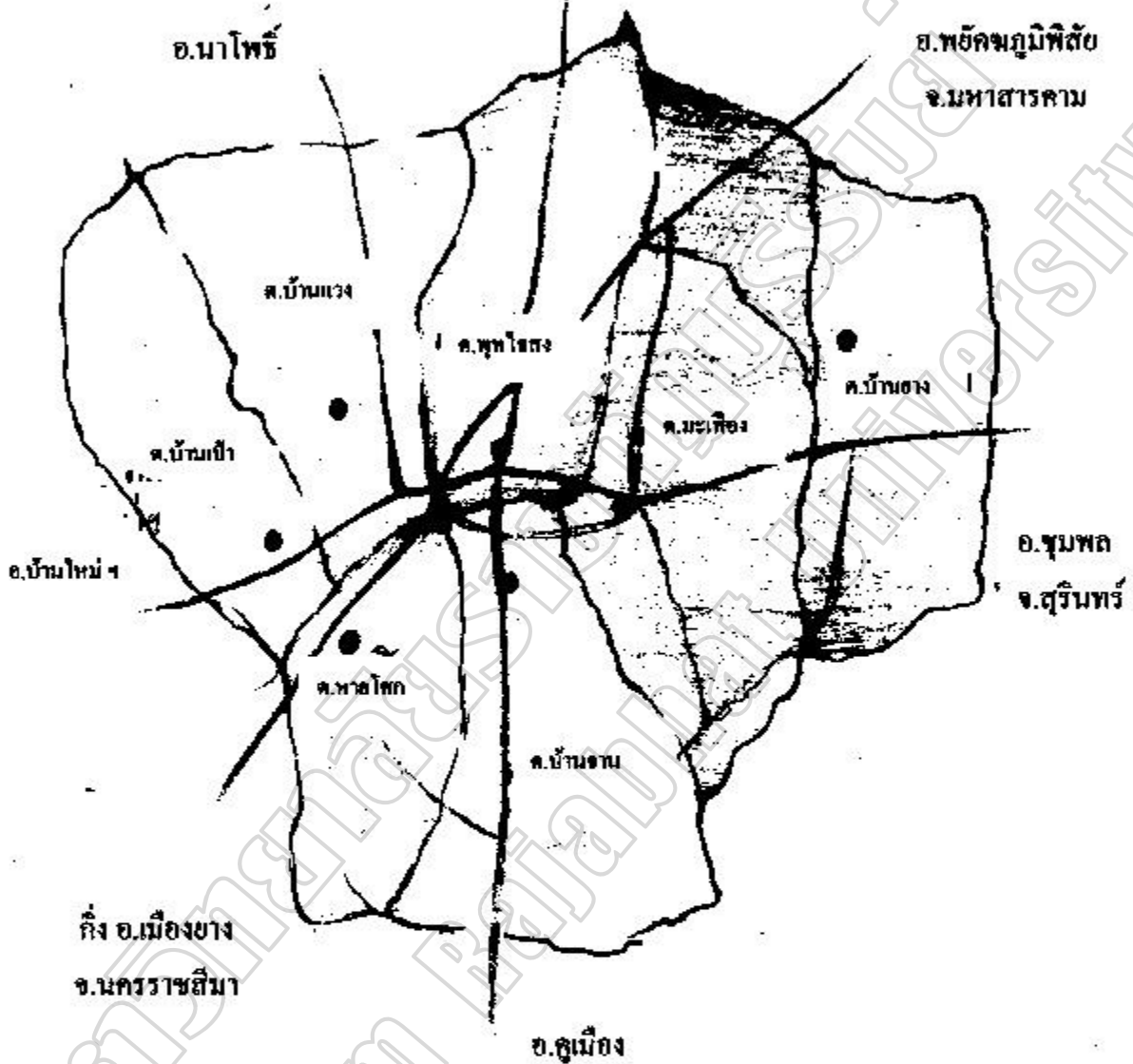
การเดินทางเข้าสู่บ้านจอน เป็นหนทางที่สะดวกเริ่มต้นจากหลักกิโลเมตรที่ 1 ถนนหลวงสาย 2074 ถึงหลักกิโลเมตรที่ 62 จะเป็นหมู่บ้านจอน ตำบลบ้านจอน อำเภอพุทธโสธร จังหวัดบุรีรัมย์ หากเดินทางจากเทศบาลตำบลพุทธโสธร จะมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จะถึงหมู่บ้านจอน ที่อยู่ริมฝั่งถนนหลวงหมายเลข 2074 ทั้งสองฝั่งทาง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่หมู่บ้าน บ้านจอน จำนวน 5,478 ไร่ (ข้อมูลชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจอน 2548 : เอกสารยึดสำเนา) เป็นที่ราบลุ่มคล้ายขอบพลา เป็นเนินสูงทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก ลาดลงเหลือด้านทิศใต้และตะวันตก ด้านทิศตะวันตกในปัจจุบันได้ก่อสร้างเป็นถนนลูกรังเพื่อเชื่อมต่อกับหมู่บ้านคลองม่วง หมู่ที่ 2 ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านจะเป็นที่ราบลุ่มสลับกับทุ่งหญ้า บริเวณนี้จะมี โคน โนน คอน สลับกับแหล่งน้ำธรรมชาติมากมาย เช่น คอนสำน โนนเพ็ก คอนตาจ้อย เป็นต้น นอกจากนั้นหมู่บ้านบ้านจอน มีหนองน้ำตามธรรมชาติหลายแห่ง เช่น หนองเมืองน้อย หนองอุ่ม หนองอุ่มหัววัว หนองซุ่น หนองหอย หนองใหญ่ เป็นต้น

แผนที่อำเภอพุทธไธสง

ภาพประกอบ 2 แผนที่อำเภอพุทธไธสง

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาน. เอกสารจัดสำเนา : 2547

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอุปโภคบริโภค และการเกษตรของชาวบ้าน มีดังนี้

1. หนองอุ่ม อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 ห่างจากหมู่บ้าน 180 เมตร มีเนื้อที่ 18 ไร่ ชาวบ้านใช้ในการประกอบกิจกรรมการเกษตร เช่น ปลูกผักสวนครัว ปลูกหม่อน ทั้งเป็นที่เพาะพันธุ์ปลาของหมู่บ้าน และใช้อุปโภคบริโภค

2. หนองหอย อยู่ทางทิศตะวันตก ติดกับบ้านงาน หมู่ที่ 7 ห่างจากหมู่บ้าน 40 เมตร มีเนื้อที่ 21 ไร่ ใช้ดำเนินการกิจกรรมการเกษตรของชาวบ้าน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาขนาดใหญ่ของหมู่บ้าน ไม่เหมาะสำหรับบริโภคเนื่องจากเป็นน้ำที่มีตะกอนขุ่นข้น ชาวบ้านที่มีที่ดินริมหนองน้ำจะนิยมสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ เช่น โคน กระบือ เป็ด ไก่ และสุกร

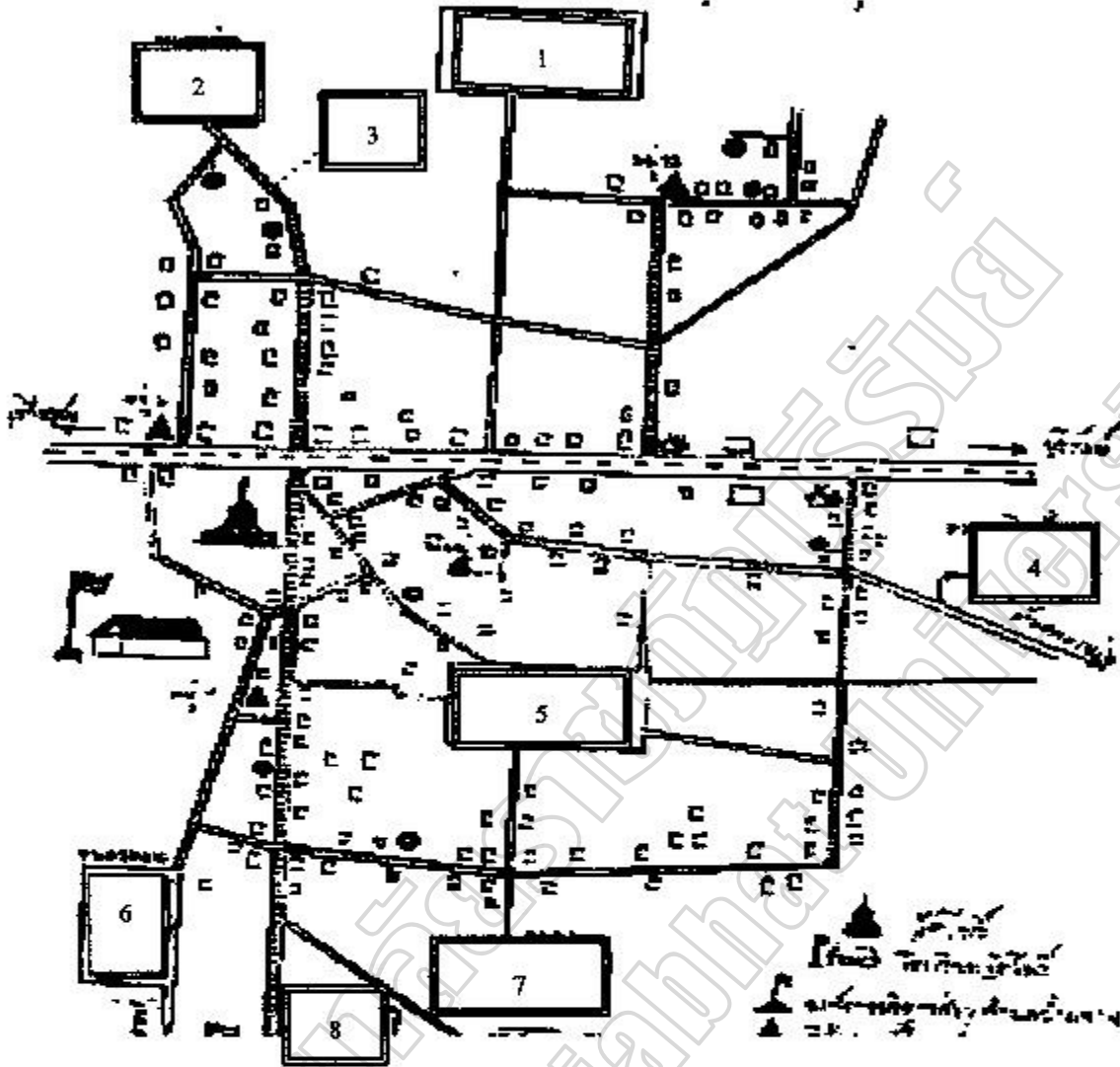
3. หนองเมืองน้อย เป็นหนองน้ำขนาด 16 ไร่ ห่างจากหมู่บ้าน ประมาณ 1 กิโลเมตร ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำที่ช่วยให้ชาวบ้านในแถบทางด้านทิศตะวันตกได้ใช้ในการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกหม่อน ของชาวบ้านที่ได้อาศัยน้ำในหนองเมืองน้อยนี้เป็นแหล่งน้ำในการทำ การเกษตร ในปัจจุบันหนองเมืองน้อยได้ถูกทับถมทำให้ตื้นเขินขึ้น และยังไม่ได้รับงบประมาณในการขุดลอก

4. หนองขุ่น เป็นหนองน้ำที่อยู่กลางหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 11 ไร่ เป็นแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคและมีความสำคัญในการดำเนินการเกษตรที่ชาวบ้านใช้ เช่น การปลูกผักสวนครัว เพื่อบริโภค และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาของหมู่บ้าน โดยปกติแล้วปลาและสัตว์น้ำในหนองขุ่นนี้จะไม่มีการจับมาเพื่อบริโภคและจำหน่ายเพราะจะใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และเก็บกักน้ำไว้เพื่อใช้

5. หนองใหญ่ เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 82 ไร่ แต่เดิมหนองใหญ่เป็นป่าช้าสาธารณะของหมู่บ้าน ต่อมาได้ดำเนินการขุดโดยงบประมาณพัฒนาจังหวัด ปี พ.ศ. 2538 เป็นหนองน้ำที่เก็บกักน้ำไว้เพื่อการอุปโภคบริโภค ใช้เพื่อการเกษตรใช้เป็นสถานที่พักผ่อน และที่หาอาหารของชาวบ้าน ในปัจจุบัน หนองใหญ่อังมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปลา ขนาดใหญ่ จำนวนมาก

แผนที่แสดงแหล่งน้ำในเขตบ้านจาน

แผนที่แสดงแหล่งน้ำในบ้านจาน

สัญลักษณ์ : 1 หนองใหญ่ 2 หนองคู่ม 3 หนองหมู 4 หนองเมืองน้อย
5 หนองน้ำจุ่น 6 หนองหอย 7 หนองพุด 8 หนองคู

ภาพประกอบ 3 แสดงแหล่งน้ำในเขตบ้านจาน

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาน. เอกสารจัดสำเนา : 2547

พืชพรรณธรรมชาติ

จากคำบอกเล่าของ นายน้อย ชำนิกล้า อายุ 87 ปี ได้เล่าถึงลักษณะพืชพรรณของหมู่บ้านวาระตะแรก ที่ชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านจาม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและมีต้นทองกวาวมากมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่มากมาย ประกอบด้วยพรรณไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้ตะแบก ไม้แดง ไม้มะค่า ไม้ประจูด ฯลฯ มีสัตว์ป่า จำพวก ช้าง กวาง สุนัขจิ้งจอก ลิงและสัตว์ป่าขนาดเล็กอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

เมื่อแรกที่ชาวบ้านได้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ก็เริ่มแผ้วถางป่าเพื่อทำเป็นที่นา ทางด้านทิศตะวันออกและ ทิศใต้ เมื่อชาวบ้านอพยพเข้ามามากขึ้น ได้แผ้วถางทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นที่นา และได้ขยายเพิ่มขึ้นเรื่อยมา

ปัจจุบันชุมชนบ้านจาม ไม่ปรากฏร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าเหลืออยู่ สัตว์ ป่าที่อาศัยอยู่ถูกล่าไปเป็นอาหาร หรืออพยพไปอาศัยที่อื่น ไม่มีสัตว์ป่าหลงเหลืออยู่ ยังคงมีให้เห็นเป็นป่า ขนาดเล็กที่เป็นที่สาธารณะ ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออกของหมู่บ้านเท่านั้น

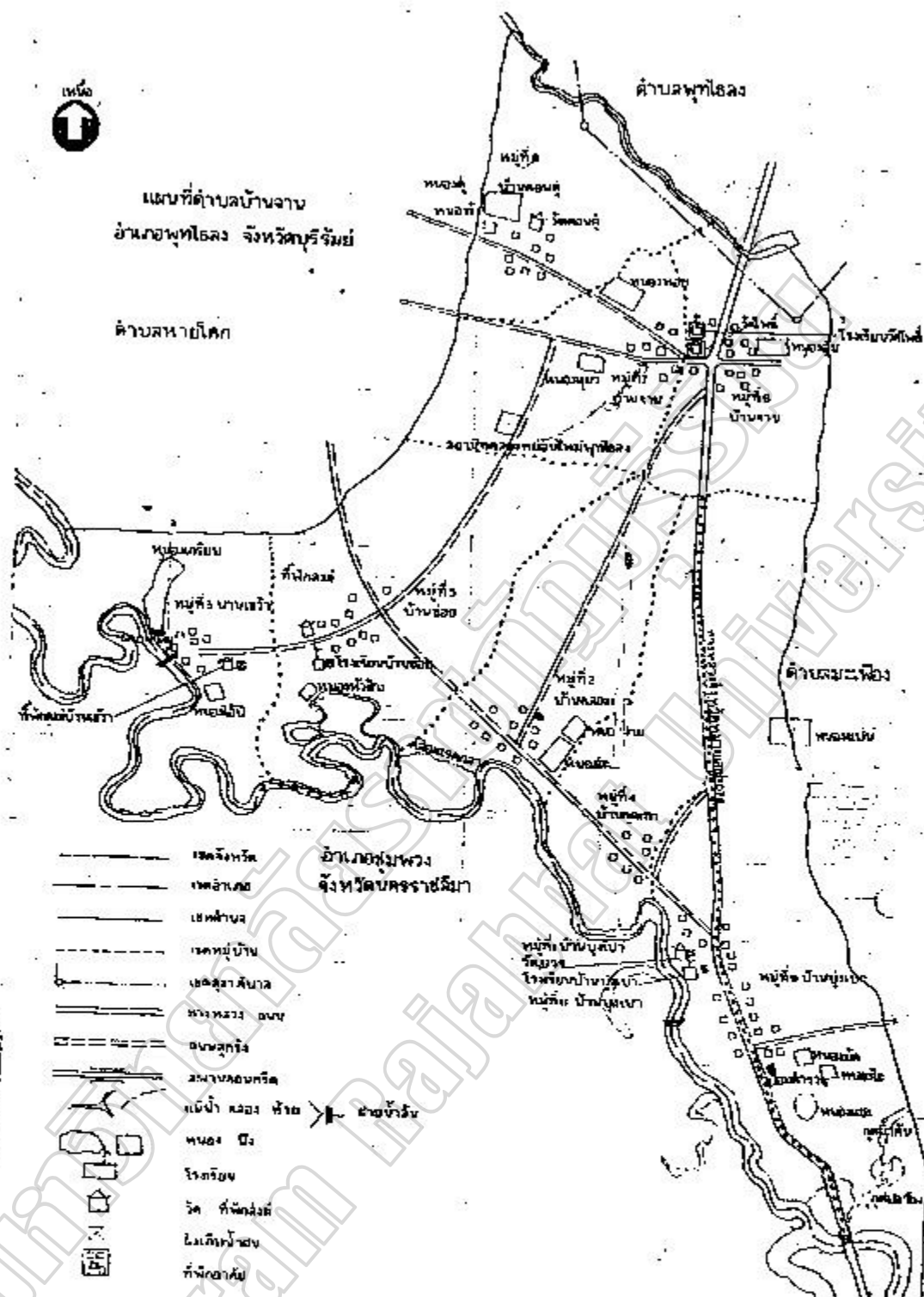
ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนบ้านจาม มีลักษณะเหมือนภูมิอากาศทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแบ่งสภาพภูมิอากาศในฤดูกาลต่าง ๆ ได้ดังนี้

ฤดูฝน เริ่มจากเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ประกอบกับบ้านจามอยู่ใกล้กับแม่น้ำมูล ทำให้มีน้ำท่วมสูงในฤดูฝน ปัจจุบันฝนไม่ตกตามฤดูกาลเพราะ สภาพแวดล้อมถูกทำลายไปมากปริมาณน้ำฝนน้อยลง ในปี พ.ศ. 2548 เกิดภาวะฝนทิ้งช่วงนานเป็นเวลา 4 เดือน ทำให้นาข้าวได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก

ฤดูหนาว เริ่มต้นจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีระยะเวลาประมาณ 4 เดือน เป็นช่วง ที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน หอบเอาความแห้งแล้ง หนาวเย็นมาจากประเทศจีน บางปีมีอากาศ หนาวเย็น ต้องอาศัยฮีตุนจากกองไฟ ในปัจจุบัน ฤดูหนาวไม่มีระยะเวลาที่หนาวดังเช่นในอดีต เนื่องจาก เกิดภาวะโลกร้อนขึ้น เป็นปรากฏการณ์เรือนกระจก เป็นผลมาจากมลภาวะที่เกิดขึ้นบนโลก

ฤดูร้อนเริ่มจากเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่มีสภาพอากาศมีความร้อนรุนแรงมากทำให้ แผลงน้ำบางแห่งในหมู่บ้านแห้งลงไม่เพียงพอในการทำการเกษตร ภาวะแห้งแล้งนี้เป็นปัจจัยหลักดันให้ คนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยแรงงานอพยพแรงงานที่ถิ่นฐานไปหางานทำในเมืองใหญ่ อันเป็นที่มาของปัญหาห ร้างคัมด้านต่าง ๆ มากมาย ที่ยากต่อการแก้ไขกลายเป็นปัญหาเรื้อรังในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 4 แผนที่อาณาเขตติดต่อบ้านงาน

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านงาน, เอกสารจัดสำเนา :2547

การใช้ที่ดินของชุมชนบ้านจาน

บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธโธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ทั้งหมด 4,578 ไร่ (ข้อมูลชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาน 2548 : เอกสารอัครสำเนา) ชาวบ้านได้แบ่งลักษณะการใช้ที่ดินในหมู่บ้าน คือ

1. พื้นที่ปลูกสร้างบ้านเรือน จำนวน 431 ไร่ สถานที่ตั้งบ้านเรือนจะหนาแน่นอยู่ที่จุดกึ่งกลางของถนนด้านตะวันตกก่อนไปทางทิศใต้ และทิศตะวันออกในแนวเดียวกัน ด้านตะวันออกเฉียงใต้เป็นหมู่บ้านที่เกิดใหม่ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนั้นหมู่บ้านยังขอจัดออกมาตามเส้นทางคมนาคม เช่น สายบุรีรัมย์-พุทธโธสง ปัจจุบันได้เริ่มมีบ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่นเพิ่มขึ้น

2. พื้นที่สาธารณประโยชน์ จำนวน 46 ไร่ เช่น เป็นที่ทำเลสำหรับการทำมาหากินร่วมกัน เช่น คอนสแตนต์ คอนดาจ้อย ธรรมชาติที่ปรากฏจะมีชนิดของพืชสัตว์ที่เป็นอาหารมนุษย์ตามสภาพของพื้นที่ เช่น หนุมา เหน พังพอน กบ เขียด เห็ด หน่อไม้ ถอยและผักต่างๆ จะมีมากเฉพาะพื้นที่

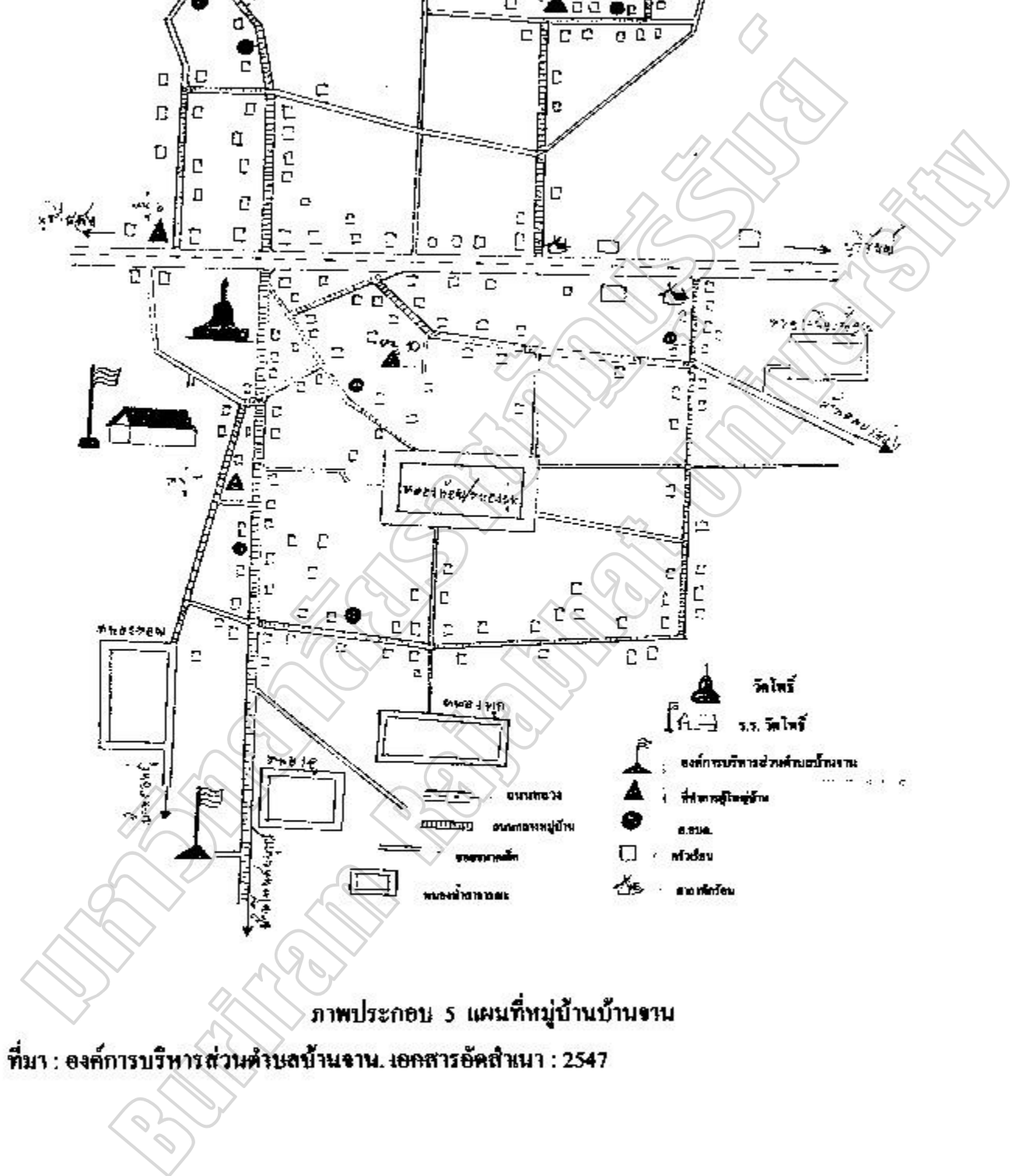
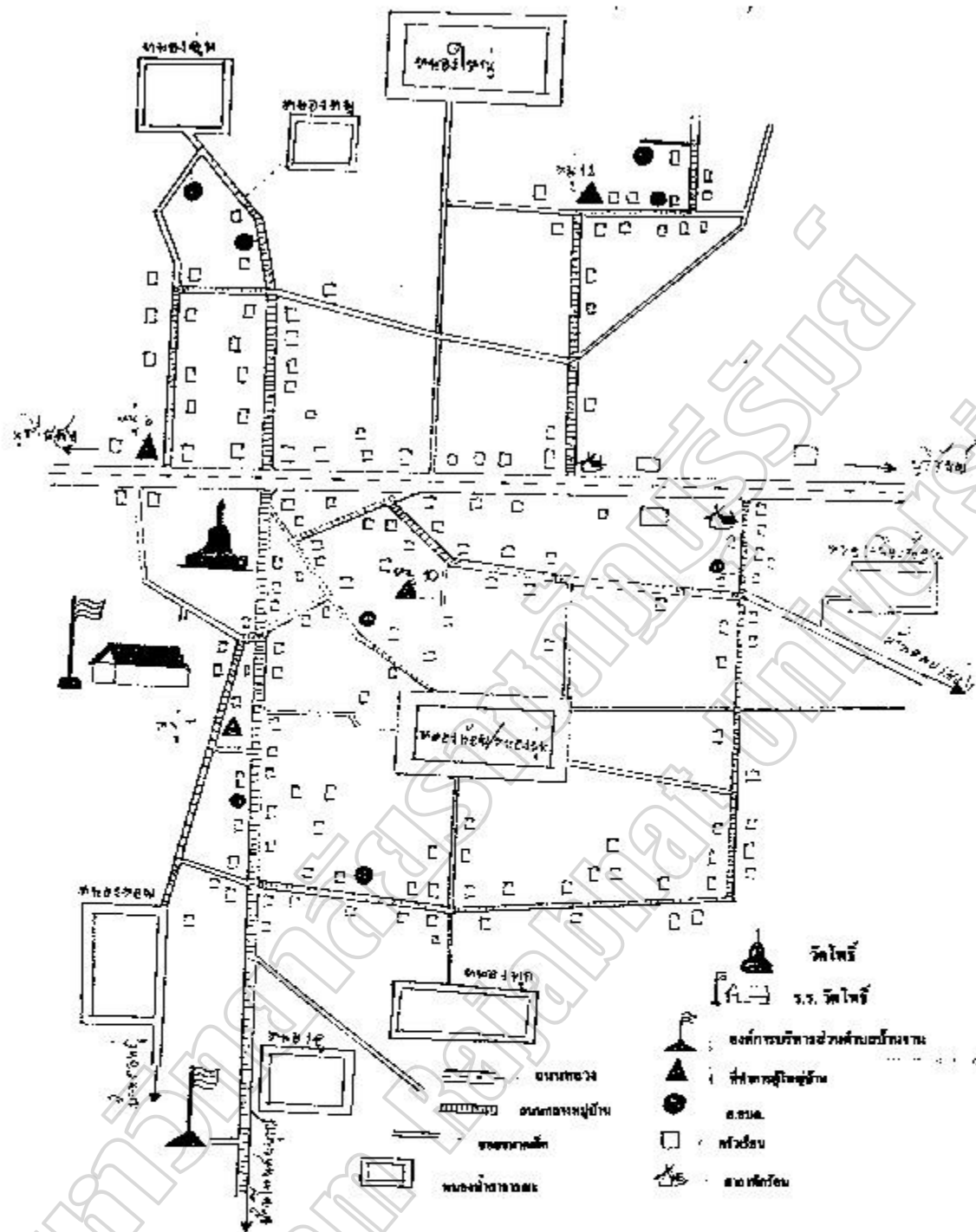
3. แหล่งน้ำสาธารณะ จำนวน 124 ไร่ นับเป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำกระจุกกระจายอยู่ในเกือบทั่วบริเวณพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งน้ำเหล่านี้ นอกจากจะใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์แล้วก็ยังเป็นแหล่งอาหารอันอุดมของชุมชนอีกด้วย ปัจจุบันแหล่งน้ำทุกแห่งได้รับการขุดลอกและสงวนพันธุปลา เปิดโอกาสให้ประชาชนจับมากินเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นฤดูวางไข่เท่านั้น

4. พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 3,977 ไร่ (สถิติข้อมูลชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาน 2548 : เอกสารอัครสำเนา) สภาพของพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

4.1 ส่วนที่เป็นดินร่วนปนทราย จะพบมากบริเวณสันเนินซึ่งลาดเทสู่ทุ่งรอบ ๆ หมู่บ้าน ด้านทิศใต้ ทิศตะวันตก และตะวันออกชาวบ้านมักหันคูไว้เก็บน้ำและเรียกนาดังกล่าวนี้ว่า นาบ้าน หรือ นาเชิง อันหมายถึงนาชายขอบเนินอื่น ๆ ด้วย นางอิงจะเป็นนาที่มีอิทธิพลจากเสื่อมสลายของพืชและสัตว์มาก เหมาะแก่การทำนาดี ให้ผลผลิตสูงหลังการเก็บเกี่ยวพื้นที่นาเหล่านี้จะเป็นลานนวดข้าว เป็นที่เก็บฟาง และเป็นที่พักปลูกผักนอกฤดูการ ฝังอองาม ปัจจุบันใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ รถเกี่ยว

4.2 ดินทราย หรือดินทราย หมายถึง นาที่มีดินทราย แต่เมื่อผสมน้ำมากจะแข็ง ที่ดินประเภทนี้จะเป็นที่ถ่มไถก่อนของน้ำชาวบ้านจะทำการชนิดนี้ด้วยการหว่านใช้รถแทรกเตอร์ไถ คราด และหว่านพร้อมกันไปด้วย

แผนที่บ้านงาน ต.บ้านงาน อ.พุนนัง จ.บุรีรัมย์

- วัดโพธิ์
- ร.ร. วัดโพธิ์
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านงาน
- ที่ตั้งศาลปู่โง้งบ้าน
- บ.หนอง
- ฝั้ว
- บึง

ภาพประกอบ 5 แผนที่หมู่บ้านบ้านงาน

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านงาน. เอกสารจัดถ้ำนา : 2547

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของชาวบ้านงานในอดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ และเพื่ออุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน อาชีพหลักของชาวบ้านงานจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ซึ่งเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม การประกอบอาชีพของชาวบ้านงาน ที่สำคัญในปัจจุบันที่นำมากล่าวได้แก่

1. การทำนา เป็นอาชีพดั้งเดิมตั้งแต่ยุคแรกของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านงาน และยังคงยึดถือเป็นอาชีพสืบมาจนปัจจุบัน ซึ่งมีข้อแตกต่างจากอดีต กล่าวคือ ในอดีตเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ต่อมาสภาพสังคมขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ การคมนาคมที่สะดวก กลไกการตลาดเข้ามามีบทบาทในการกำหนดระบบเศรษฐกิจของชุมชน จนกลายเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจึงทำให้การผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย จากปัจจัยทางสังคมทำให้หมู่บ้านงานกลายเป็นสังคมเมืองที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต แต่ผลผลิตยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำเนื่องจากสภาพดินของชุมชนบ้านงานเป็นดินที่ไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์ จากอัตราผลผลิตที่ต่ำและการผลิตโดยอาศัยเทคโนโลยีทำให้ต้นทุนสูง ผลผลิตที่ได้ในอัตราที่ต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินแก่ชาวบ้านเป็นจำนวนมาก

2. การปลูกพืชผักสวนครัว เป็นอาชีพที่ชาวบ้านงานทำเป็นอาชีพรองจากการทำนา จะทำในช่วงหลังฤดูการทำนา ในการปลูกพืชผักสวนครัวของชาวบ้านงานในอดีตเป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนที่เหลือจะแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้อง เป็นการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันจากปัจจัยทางสังคมด้านกลไกการตลาดทำให้การผลิตเพื่อบริโภคเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายมากขึ้น ในปัจจุบันได้มีชาวบ้านหลายครอบครัวที่ยึดอาชีพปลูกผักสวนครัวเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพหลัก

3. อาชีพรับจ้าง อาชีพรับจ้างในชุมชนบ้านงานเริ่มมีขึ้นหลังจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่ขยายขึ้น การก่อตั้งโรงงานในเขตอำเภอทุกไร่สง ทำให้คนในวัยแรงงานในหมู่บ้านส่วนหนึ่งได้หันไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก

4. อาชีพเลี้ยงสัตว์ ถือได้ว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านงานที่ได้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นแรงงานในภาคการเกษตร ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานเป็นการเลี้ยงเพื่อเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำควบคู่ไปกับการทำอาชีพหลักคือการทำนา โดยสัตว์ที่นิยมเลี้ยงเพื่อจำหน่ายในปัจจุบันได้แก่ โค สุกร เป็ด และไก่ เป็นต้น

5. อาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่มีมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยม ทั้งปัจจัยด้านการคมนาคมที่สะดวกขึ้น การทำนาได้ผลิตในอัตราที่ต่ำ ทำให้ชาวบ้านงานส่วนหนึ่งได้หาอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น ได้แก่การค้าขาย

6. อาชีพรับราชการ การรับราชการของชาวบ้านจามมีมาตั้งแต่อดีตชาวบ้านจามนิยมที่จะส่งบุตรหลานศึกษาในระดับที่สูงเพื่อให้ได้รับราชการตามบรรพชนที่ได้ทำเป็นตัวอย่างไว้ อาชีพรับราชการในปัจจุบันของชาวบ้านจามยังเป็นที่ต้องการอย่างมาก (ข้อมูลชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาม 2548 : เอกสารอัดสำเนา)

โรงเรียน

บ้านจาม เป็นหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญของการศึกษาและการพัฒนาอาชีพเป็นอันดับที่ 1 ในการดำรงชีวิต เพราะคนรุ่นแรกที่เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียน ประสบผลสำเร็จในด้านการรับราชการ มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ตัวอย่างที่ดีของคนรุ่นแรกทำให้ลูกหลานชาวบ้านจามคั้นร่นขวนขวายที่จะยกระดับตัวเองขึ้นมาด้วยการศึกษาเพื่ออนาคตที่ดีในวันข้างหน้า จนชาวบ้านจามได้รับยกย่องอย่างสูงจากสังคมอำเภอพุทธไธสงว่า หมู่บ้านการศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้จัดการธนาคาร หัวหน้าการประถมศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด อาจารย์มหาวิทยาลัย ตำรวจ ทหาร พยาบาล ครู ปลัดอำเภอ ทุกหน่วยงานจะมีชาวบ้านจามแทรกอยู่ทุกหน่วย ทั้งที่อิงอาศัยอยู่ในชุมชนเดิมและอพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกชุมชน ความสำเร็จในข้อดังกล่าวจึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่ถูกหลานคนรุ่นใหม่ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างเรื่อยมา

การก่อตั้งโรงเรียนวัดโพธิ์ บ้านจาม ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2481 ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลบ้านจาม 4 อาศัยศาลาวัดโพธิ์เป็นสถานที่เรียนเปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มี นายบุญเหลือ สวัสดิ์ เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาวันที่ 3 กันยายน 2495 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น โรงเรียนวัดโพธิ์ จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 6 ทางเข้าโรงเรียนวัดโพธิ์บ้านจาม

ที่มา : ผู้วิจัย 21 มิถุนายน 2549

ในปี พ.ศ. 2500 คณะครูและประชาชนโดยการนำของ นายเลียง คมลเจตน์ศรี ครูใหญ่โรงเรียน เห็นควรจะมีสถานที่ตั้งเป็นเอกเทศออกจากบริเวณวัดเพื่อจะอิสระในการบริหารงาน ชาวบ้านจึงมีความเห็น ว่าให้ยกที่ดินของวัดทางด้านทิศตะวันตกมอบให้โรงเรียน และได้พร้อมใจกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราว 1 หลัง เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2500 ต่อมาวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2506 คณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้านพร้อมด้วย ชาวบ้านได้ร่วมใจกันบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1ฯ (อาคาร 1) ขนาดกว้าง 9/45 เมตร 5 ห้องเรียน มีห้องมุขห้องกลาง 1 ห้องเรียน ปัจจุบันอาคารหลังนี้ทรุดโทรมมาก ใช้ได้เพียงบางห้องเท่านั้น

ปี พ.ศ.2517 สร้างอาคารเรียนหลังที่ 2 แบบ ป.1 ฉ(ใต้ถุนต่ำ) ขนาด 3 ห้องเรียนด้วยเงินงบประมาณ ของทางราชการ 120,000 บาท สร้างเสร็จเมื่อ วันที่ 1 กรกฎาคม 2517

ปี พ.ศ. 2520 ได้รับงบจัดสรรจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นเงิน 270,000 บาท สร้าง อาคารเรียนแบบ ป.1 ฉ พื้นสูงสองชั้น สร้างเสร็จ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2521 มีห้องวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา

ปี พ.ศ. 2521 ได้รับเงินจัดสรรจากทางราชการ 85,000 บาท สร้างโรงฝึกงานแบบ 312 เนื่องจาก โรงฝึกงานมีสภาพชำรุดจึงดำเนินการของบประมาณซ่อมแซม และได้รับงบประมาณซ่อมแซมในปี 2543 งบทั้งสิ้น 40,000 บาท นอกจากนั้นคณะครูได้ช่วยกันเสียดุลอุปกรณ์ในการก่อสร้างซ่อมแซม ปัจจุบันอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี

ปี พ.ศ. 2518 และปี 2521 ได้รับงบประมาณสร้างบ้านพักครูหลังแรกเป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท และหลังที่ 2 เป็นเงิน 80,000 บาท ในส่วนของบ้านพักครูหลังที่ 1 ใช้งานได้ซึ่งอยู่ในระหว่างขอรื้อถอน ในส่วนหลังที่ 2 ใช้งานได้บางส่วน

ปี พ.ศ. 2523 สร้างถังเก็บน้ำฝน แบบ ฝ 03 จำนวน 7 ท่อ จำนวน 1 ที่ด้วยเงินงบประมาณของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดและสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเงิน 25,000 บาท ในปี พ.ศ. 2526 สร้างถัง ถังเก็บน้ำฝนไม่ได้และใช้ได้เป็นบางส่วน หลังอาคารที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2531 สร้างถังเก็บน้ำฝนแบบ ฝ 03 จำนวน 5 ถัง สร้างด้วยเงินงบประมาณจังหวัดบุรีรัมย์ปี พ.ศ. 2535 ต่อมาปี พ.ศ. 2542 มีการซ่อมแซมใหม่ ใช้งานได้ดี

ปี พ.ศ. 2530 สร้างเรือนเพาะชำ 1 ที่ ด้วยเงินงบประมาณ 15,000 บาท เสร็จเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2530 ในปีงบประมาณที่ผ่านมาโรงเรียนได้รับการสนับสนุนทุนสำหรับจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 2 เครื่อง โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้อยู่เป็นประจำ

ปัจจุบันโรงเรียนวัดโพธิ์ เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 171 คน เป็นนักเรียนชาย 88 คน นักเรียนหญิง 83 คน ครูจำนวน 8 คน นักการภารโรง 1 คน ปัจจุบันมีผู้อำนวยการคือ นายสมศักดิ์ ชุนภิญโญศักดิ์

มีที่ดินจำนวน 2 แปลง

แปลงที่ 1 จำนวน 16 ไร่ 36 ตารางวา ใช้สร้างอาคารเรียนและบ่อเลี้ยงปลา 1 บ่อ

แปลงที่ 2 จำนวน 12 ไร่ 64 ตารางวา ใช้ทำการเกษตร บ่อเลี้ยงปลา 1 บ่อและทำนา

ภาพประกอบ 7 สภาพภายในบริเวณโรงเรียนวัดโพธิ์

ที่มา : ผู้วิจัย 21 มิถุนายน 2549

พื้นที่บริการ โรงเรียนวัดโพธิ์บ้านจาน เปิดทำการสอนตามเงื่อนไขของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีพื้นที่บริการ 5 หมู่บ้าน คือ บ้านจาน หมู่ 6, บ้านจาน หมู่ 7, บ้านจาน หมู่ 10, บ้านน้อยกระทุ่มทอง หมู่ 12 (บ้านจานเดิมแยกออกไปและตั้งชื่อใหม่) และบ้านคอนคู หมู่ 8 สำหรับนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วนักเรียนที่อยู่ในหมู่ที่ 6, 7, 8, 10 และ 12 จำนวนร้อยละ 100 จะเข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษาวิชาชีพและวิชาสามัญตามความสามารถและภูมิปัญญา

การพัฒนาการศึกษาจะสูงขึ้นและมีการพัฒนากว้างไกลเพียงใดก็ตาม แต่หากกระบวนการและแผนการศึกษามีได้จัดขึ้นบนพื้นฐานความสนใจและภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นแล้ว โอกาสที่จะสร้างสำนึกในความรักความภาคภูมิใจอันเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว ก็ยากที่จะจุดรั้งความคิดของคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญต่อไป

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

ไฟฟ้า เป็นสิ่งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ให้บริการแก่ชาวบ้านงานที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ชาวบ้านงานได้มีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ทำให้ชาวบ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในครัวเรือน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ตู้เย็น และพัดลม เป็นต้น

ถนน ถือได้ว่าเป็นสาธารณูปโภคที่จำเป็นอย่างยิ่งในกรรมนาคมของชาวบ้านงาน เพื่อการติดต่อค้าขายและเดินทางติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ บ้านงานมีทางหลวงแผ่นดิน ได้แก่ ถนนหลวงหมายเลข 2074 ตัดผ่านหมู่บ้านโดยเริ่มต้นจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์สิ้นสุดที่อำเภอพุทไธสง ระยะทาง 64 กิโลเมตร เป็นถนนผิวแอสฟัลต์ ซึ่งกรมทางหลวงได้สร้างในปี พ.ศ. 2531 และถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 4 เมตร หน้า 15 เซนติเมตร ซึ่งเป็นถนนภายในหมู่บ้านและรอบหมู่บ้านก่อสร้างโดยงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านงาน ถนนในหมู่บ้านแต่ละสายจะสร้างในระยะเวลาที่แตกต่างกัน โดยเริ่มสร้างสายแรกในปี พ.ศ. 2542

ภาพประกอบ 8 สภาพถนนภายในหมู่บ้าน

ที่มา : ผู้วิจัย 20 กันยายน 2550

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

นรินทร์ เสนาเพ็ง, เรื่องศิลป์ สิริสุวลักษณ์. (2542 : 11-12) ได้กล่าวถึงประวัติอำเภอพุทไธสง และชุมชนบ้านจานว่า จากการศึกษาจากตำนานและคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาถึงการตั้งรกรากบ้านจาน และจากการศึกษาประวัติของอำเภอพุทไธสง ว่า

พุทไธสง เป็นเมืองเก่าแก่ตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจปกครองดินแดนแถบนี้เมืองเก่าจะอยู่บริเวณ "บ้านกุ่มสวนแดง" (อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในปัจจุบัน) ในบริเวณนี้มี "ปราสาท" เรียกว่า "ปราสาทกุ่มสวนแดง" เป็นโบราณสถานที่มีภาพสลักบนทับหลังเป็นรูป "นารายณ์บรรทมสินธุ์" เพื่อใช้ประกอบศาสนพิธีตามลัทธิพราหมณ์

เมืองพุทไธสงเดิมมีคูเมืองเกือบรอบเมือง ปัจจุบันซากคูเมืองยังพอมีให้เห็นทำให้มีการสันนิษฐานว่า พุทไธสง มาจากภาษาขมเรียกว่า "บันทายสรอง" แปลว่า "กำแพงสูง"

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าพระยามหาคหบดีศรีศักดิ์ กล่าวไว้ว่า "เมืองไทรสมัน" ตั้งอยู่บ้านหมากเหือง" เมืองพุทไธสงคงสร้างยังไม่เสร็จเพราะคูเมืองไม่รอบตัวเมือง เหลือระยะทางอีกประมาณ 1 กิโลเมตร จึงจะบรรจบกัน คือ ระหว่าง "โรงเรียนดงสิริอนุสรณ์กับบ้านโนนหนองสว่างในปัจจุบัน ซึ่งคาดว่าบริเวณนี้จะเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของชาวเมือง เพราะสามารถท่อน้ำจากห้วยเคยเข้ามาได้ ส่วนบริเวณนี้รอบ ๆ เมืองคงเป็นคลองน้ำพุธรรมชาติ สำหรับประดูเมืองจะวางตามแนวทิศเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก ประดูเมืองด้านทิศเหนือ อยู่บริเวณประป่าและบริเวณสนามกีฬา กลางในปัจจุบัน ประมาณ พ.ศ. 2486 ยังมีสะพานโค้งที่ทำด้วยไม้ เชื่อมคูเมืองด้านบึงใหญ่กับคูเมืองด้านสนามกีฬากลาง การเข้าเมือง ก็จะลอดเขา- ออกประตูได้สะพานโค้งนั้น ประตูทางด้านทิศใต้จะมีสะพานไม้ อยู่บริเวณหน้าสถานีหมอนไหมพุทไธสงปัจจุบัน ประตูทางด้านทิศตะวันออก มีหลักฐานเป็นสะพานไม้ เส้นทางไปบ้านมะเฟือง ประตูเมืองด้านทิศตะวันตกจะอยู่บริเวณคูข้างกำแพงด้านทิศตะวันตกของโรงเรียนดงสิริราชกูร์อนุสรณ์ในปัจจุบัน

สันนิษฐานว่า ถ้าสร้างเสร็จจะมีประตูเมืองอยู่ 4 ประตู เหตุที่สร้างยังไม่เสร็จ คงจะเกิดภาวะแห้งแล้งหรือเกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง จนมีคนตายเป็นจำนวนมากคนที่มิชีวิตอยู่รอดคงจะอพยพไปอยู่ที่อื่น ดังหลักฐานที่พบใน "บริเวณสถานีขนส่งพุทไธสง" (บริเวณโรงเรียนพุทไธสงเดิม) และบริเวณ "ที่ทำการสาธารณสุขอำเภอ" (หน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอพุทไธสง) เคยพบโครงกระดูกคนบรรจุอยู่ในหม้อดินเผาฝังอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อผู้คนอพยพไปอยู่ที่อื่นหมดเมืองพุทไธสงจึงถูกปล่อยให้รกร้างตั้งแต่นั้นมา

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองพุทไธสง และการเชื่อมโยงระหว่างเวลาพอสันนิษฐานตาม
ตำนานและคำบอกเล่าของการตั้งบ้านจาน ได้ว่า

บ้านจานตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านคนแรกไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้เพียงแต่มีประวัติ
ที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ผู้มาตั้งถิ่นฐานกลุ่มแรกเป็นคนมาจากสองพื้นที่คือจากเมืองร้อยเอ็ด หาที่อยู่อาศัย
ที่อุดมสมบูรณ์และได้เห็น โนนบ้านจานมีความอุดมสมบูรณ์ มีดินไม้อุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำอยู่หลายแห่ง
เช่น หนองอุ่ม ทางทิศตะวันออก หนองน้ำข่อยทิศตะวันตก มีดินจาน (ทองกวาว) มากมายจึงหยุดพักที่ขย
ดูจึงได้ตัดสินใจตั้งรกรากอยู่ที่นี้แล้วตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านจาน" ตามชื่อต้นไม้ที่มีอยู่จำนวนมากในบริเวณ
นั้น (น้อย ชานิกถ์. 2548 : สัมภาษณ์) อีกส่วนหนึ่งมาจากจังหวัดสระเกษ อพยพมาหาที่ทำมาหากิน
พอมายังบ้านจานซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักปักฐานร่วมกับกลุ่มที่อพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ดสืบต่อ
กันมาจนปัจจุบันรวมระยะเวลา 224 ปี

ภาพประกอบ 9 ทางเข้าหมู่บ้าน บ้านจาน

ที่มา : ผู้วิจัย 20 กันยายน 2550

ชุมชนดังกล่าวได้ขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีครัวเรือนอยู่ 491 ครัวเรือน แบ่งออกเป็น
4 หมู่บ้านตามลักษณะของการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ บ้านจานหมู่ที่ 6 บ้านจานหมู่ที่ 7 บ้านจาน หมู่ที่
10 และบ้านจาน หมู่ที่ 12 (หมู่ที่ 12 ใช้ชื่อ บ้านน้อยกระทุ่มทอง) ในถารตั้งรกรากของประชาชนชาวบ้าน
จานนั้น เริ่มแรกได้มีการสร้างวัดขึ้นบริเวณที่มีดินโพธิ์ใหญ่นั้นและตั้งชื่อว่าวัดโพธิ์ตามชื่อต้นไม้ทั้งนี้ไม่มี
หลักฐานการตั้งที่ชัดเจน จากการศึกษา ตำนานและคำบอกเล่า สันนิษฐานว่า วัดโพธิ์บ้านจาน

เริ่มสร้างมาประมาณ พ.ศ. 2330 โดยมีหลวงพ่อทองแดง เป็นผู้ก่อตั้งวัดโพธิ์ และได้มรณภาพ อาจารย์เป้า เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกค่อนจากนั้นก็ได้มีเจ้าอาวาส มาจนถึงปัจจุบันที่พอสืบทราบได้ มีดังต่อไปนี้

หลวงพ่อทองแดง ภูริปัญญา	พ.ศ. 2330–2370
หลวงพ่อดุข สุภาโส	พ.ศ. 2370 - 2400
หลวงพ่อนุญ ฤทธาโส	พ.ศ. 2400– 2410
พระอาจารย์ตั้ง สุเมธ	พ.ศ. 2410 -2440
พระอาจารย์อ่อนดา สุชาโต	พ.ศ. 2440-2455
พระอาจารย์เป้า ดิสุสโร	พ.ศ. 2455 - 2460
พระอาจารย์ภู ญาณวฑฺฒโฑ	พ.ศ. 2460 - 2463
พระอุปัชฌาย์เหมือง กตปัญญา	พ.ศ. 2463 - 2485
พระอาจารย์เครื่อง สุมโน	พ.ศ. 2485 – 2487
พระอาจารย์ทอง ญาณเสวโร	พ.ศ. 2487 – 2491
พระอาจารย์แสง จนทโน	พ.ศ. 2491 – 2493
พระอาจารย์สนิท ปญฺญาปสุโต	พ.ศ. 2493 - 2495
พระอาจารย์คัมภาย สุทฺถสุโต	พ.ศ. 2495 – 2497
พระอาจารย์นุ่น สุทินโน	พ.ศ. 2497 - 2498
พระอาจารย์สวน สิริปัญญา	พ.ศ. 2498 - 2504
พระอาจารย์สุทนต์ วฑฺฒโน	พ.ศ. 2504 - 2507
พระอาจารย์ปวน สญฺญโน	พ.ศ. 2507 – 2509
เจ้าอธิการบุญเลิศ จนทสโร	พ.ศ. 2509 -2514
เจ้าอธิการทองเพชร โฆสนาโม	พ.ศ. 2514 –2521
พระวินัยธร (เดช) ปญฺญาปสุโต	พ.ศ. 2521 – 2534
พระครูโพธิ์รัตนคุณ (ทองเพชร โฆสนาโม)	พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน

การแบ่งเขตการปกครอง

การปกครองหมู่บ้านงาน ได้มีการปกครองจากอดีตมาเป็นการปกครองโดยการสืบสายโลหิตหรือเป็นบุคคลที่มีความพิเศษมีความรอบรู้ในด้านศาสนา พิธีกรรมทั้งพิธีพุทธและพิธีการบูชาบวงสรวงมีรายนามผู้ปกครองหมู่บ้านตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของตำแหน่งผู้ปกครองหมู่บ้าน จากอดีตที่ได้มาจากการแต่งตั้งจากส่วนกลาง ดังนี้

1. หลวงพิพิธ (สันตระกูล ปู่ชะโท) ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2330 – พ.ศ.2370)
2. นายจำปา แจบไธสง ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2370 – พ.ศ.2400
3. นายเป้า ปู่ชะโท ปกครองตั้งแต่ พ.ศ.2400 – พ.ศ.2415
4. นายบุญมา แสนมะณี ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2415 – 2430
5. นายตา จุมไธสง ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2430 – พ.ศ. 2445
6. ขุนจาง (สันตระกูลอาจจ่านนท์) ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2445 – พ.ศ.2475
7. กำนันทอง ปู่ชะโท ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2517)

การปกครองหมู่บ้านจางได้มีการพัฒนาการจัดการปกครองและผู้ปกครองตามลำดับ เริ่มมีการปกครองเป็นเพียง 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10 เท่านั้น

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2518 ได้แยกออกมาตั้งหมู่บ้านเพิ่มอีก 1 หมู่ คือ ฝั่งทางด้านทิศตะวันตกเป็นหมู่ที่ 7 ผู้ปกครองหมู่บ้านมีดังนี้

นายสวัสดิ์ วัฒนานุสิทธิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปกครองหมู่ที่ 7 (พ.ศ.2518 – 2530)

นายบุรี สารานุติ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่ที่ 10 (พ.ศ.2518 – 2538)

ปี พ.ศ. 2530 ได้แยก เป็นหมู่ที่ 6 ผู้ปกครองในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน มีดังนี้

นายขาว จำนิกกล้า เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครอง หมู่ที่ 6 (พ.ศ. 2538 – 2543)

นายเด่นชัย แสนมะณี เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครอง หมู่ที่ 10 (พ.ศ.2538 – 2543)

นายมานพ สติระนาคะภูมิรินทร์ เป็นกำนันปกครองหมู่บ้าน หมู่ที่ 7 (พ.ศ.2530 – 2548)

ปี พ.ศ. 2542 ได้มีการแยกหมู่บ้านจากหมู่ที่ 6 เป็นหมู่ที่ 12 ทำให้มี การแบ่งเขตการปกครอง เป็น 4 หมู่บ้านและมีผู้ปกครองหมู่บ้านปัจจุบันมี ดังต่อไปนี้

หมู่ที่ 6 นายสมนึก ชมชื่น

หมู่ที่ 7 นายประจักษ์ ชัดไธสง

หมู่ที่ 10 นายประสงค์ จรุงไธสง

หมู่ที่ 12 นายอัม พงเพ็ง (น้อย จำนิกกล้า. 2549:สันกาษณ์)

จำนวนประชากร

จากสถิติข้อมูลจำนวนประชากรของหมู่บ้านบ้านจาง ตำบลบ้านจาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาง ได้ดำเนินการสำรวจในปี 2548 บ้านจางมีจำนวนประชากร ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรบ้านจาม

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
1	บ้านจาม	6	236	270	506
2	บ้านจาม	7	339	372	711
3	บ้านจาม	10	324	330	654
4	บ้านน้ออกระทุ่มทอง	12	97	85	182
		รวม	996	1,057	2,053

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจาม, การสำรวจสำมะโนประชากรบ้านจาม เอกสารอัดสำเนา : 2548

สภาพทางเศรษฐกิจ

พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านจาม ผูกพันอยู่กับการทำนา นอกจากนั้นก็เลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจ เช่น วัว สุกร ส่วนเบ็ด โถ่ เลี้ยงไหมเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนชาวบ้านจามไม่รู้จักซื้อขายเพราะข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ผลไม้ตามฤดูกาลที่มีเองตามธรรมชาติก็มากเหลือกินเหลือใช้แต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา พ่อค้าจากต่างหมู่บ้านหรือแม้แต่ประชาชนบ้านจามเองเริ่มทำมาหากินเป็นนายอ้อยเดินทางหาซื้อควายตามหมู่บ้านต่าง ๆ และนำไปขายยังภาคกลาง กระแสทางเศรษฐกิจแบบเงินตราดังกล่าว ได้เข้ามาอิทธิพลแบบแทรกซึมที่ละเล็กละน้อยจนประชาชนปรับเปลี่ยนค่านิยมไปนิยมวัตถุและสะสมถวญเขาทรัพย์สินที่มีมากในท้องถิ่นถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ค่านิยมใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปรับและประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสมัยต่อ ๆ มา ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านมากขึ้น

เรื่องศิลป์ สิริสุวรรณ (2542 : 16) ได้กล่าวถึงกระแสความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในเขตอำเภอ พุทธิไสย มีลำดับพัฒนาการทั้งที่เกิดขึ้น โดยตรงและอ้อมแฝงตามลำดับดังนี้

1. เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หรือที่เรียกว่ายุคสินค้าแลกเปลี่ยนค้า ประมาณ พ.ศ.2375-2484 โดยไม่ต้องอาศัยตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า โครงสร้างของเศรษฐกิจแบบดังกล่าวเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และทรัพยากร ข้าวปลาอาหารสามารถหาได้เหลือกินเหลือใช้ในชุมชน กระแสความนิยมในโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบดังกล่าวมีมาแต่สมัยโบราณ และเริ่มเปลี่ยนแปลงบทบาทไปบ้างเล็กน้อย ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะความหวาดกลัวต่อภัยสงครามทำให้การทำมาหากินได้หยุดชะงักลงเป็นเวลานาน อีกทั้งมีพ่อค้าจากต่างหมู่บ้านมาตระเวนซื้อข้าว ผ้าขาว ลงไปขายที่ภาคกลาง เงินตราจึงเริ่มเข้ามา

บทบาทในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรมากขึ้น

2. เศรษฐกิจยุคปรับตัว ประมาณ พ.ศ.2500 ยุคดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่บ้านงานได้รับเอาวัฒนธรรมใหม่จากสังคมภายนอกเข้ามา มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะ โครงการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล บ้านเรือนของประชากรที่ปลูกสร้างขึ้น เพื่อเป็นที่พักพิงตามความจำเป็นพื้นฐานได้เปลี่ยนบทบาทเป็นเครื่องหมายแห่งฐานะ ประชาชนเริ่มตัดไม้ทำลายป่า ถางไร่ จับจองที่ดินที่ยังเหลืออยู่ สัตว์ป่าที่เคยล่าเพื่ออยู่กินเฉพาะครอบครัวได้เปลี่ยนไปเป็นล่าเพื่อการค้า กระบวนการให้บริการทั้งที่เป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับสินค้าและสินค้าแลกเปลี่ยนตราเริ่มแพร่หลาย กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตระเวนให้บริการถึงที่ตามหมู่บ้าน ช่วงเวลานี้บ้านเมืองเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ศักดิ์ศรีของการพัฒนาที่รัฐจัดให้ และประชาชนก็ได้อพยพออกไปทำมาหากินนอกชุมชนมากขึ้นอีกด้วย

3. ยุคเศรษฐกิจแบบเงินตราเต็มรูปแบบ การพาณิชย์ดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ปัจจุบันนับเป็นช่วงเวลาที่วัฒนธรรมที่ดึงมาของหมู่บ้านคลอนแคลนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากแผนพัฒนาสังคมชนบทที่มาจากหมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมมาก และมีการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา สาธารณสุข สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การจัดระบบการผลิตในภาคเกษตรกรรม จากผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นผลิตเพื่อการค้า การปล่อยสินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อเป็นทุนให้ชาวบ้านได้นำไปซื้อเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในนาแทนแรงงานสัตว์เลี้ยง ให้บริการเงินกู้ทั้งระยะสั้น ระยะยาว และให้เขียนโครงการเพื่อการเกษตรแบบครบวงจรขึ้น ประชาชนผู้กำลังเดือดร้อนจากสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเมื่อได้รับการช่วยเหลือแบบง่าย ๆ ได้รับการตอบสนองโดยไม่ต้องใช้ความคิดใคร่ครวญผลพวงดังกล่าวยิ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความสมดุลในดินและน้ำมากขึ้น วิถีทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านแอ่งลงมาก การหาอยู่หากินลำบากยิ่งกว่าเก่า ดังนั้นพฤติกรรมแปรเปลี่ยนซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่ทางเศรษฐกิจมีดังนี้คือ

3.1 การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์สลับกับการทำนาตามฤดูกาล ประชากรกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจสินเชื่อธนาคาร ไม่ตื่นตมกระแสความเปลี่ยนแปลงขยับทำมาหากินตามรูปแบบดั้งเดิม ประชากรกลุ่มนี้ดูภายนอกจะเหมือนไม่ทันสมัย ไม่ดูฉลาด น่าสนใจ แต่ในส่วนตัวแล้วพวกเขาเป็นคนรวยมีที่ดินนอกฤดูทำนาจะปลูกผัก ผลผลิตจากสวนจะถูกส่งไปขายยังตลาดทุกไร่สง พืชสมุนไพรดี ซึ่งจะอยู่ในรูปพ่อค้าคนกลาง และเจ้าของนำไปขายด้วยตนเอง ชีวิตจึงดูเรียบง่ายแต่คงงาม

3.2 ค่านิยมที่จะมีอาชีพรับราชการ เขวชาญรุ่นใหม่หลังจากประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปี พ.ศ. 2503 ทำให้ถูกหลานบ้านงาน ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพราะชีวิตข้าราชการทุกระดับที่ประชาชนชาวบ้านงาน มักประสบความสำเร็จในด้านหน้าที่การงานและข้าราชการ ก็มีชีวิตที่สุขสบายไม่เดือดร้อน ไม่ลำบากในการทำมาหากิน ดังนั้นกระแสความนิยมของเขวชาญจึงแข่งขันกันเรียนหนังสือและส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จอย่างสูง

3.3 การรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาอาชีพเสริม เช่น กลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มป่าไม้ชุมชน ปศุศุชาติปดัส กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น ในกรณีการรวมกลุ่มกันทอดผ้าจริง ๆ แล้วกิจกรรมการทอดผ้าเป็นการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมาแต่โบราณ ผู้หญิงทุกบ้านทุกเรือนต้องสามารถทอดผ้าไว้ใช้ในครอบครัวเพื่อตัดแปลงเป็นเครื่องใช้ตลอดเมื่อเงินตราเข้ามามีบทบาทในสังคมหมู่บ้าน และความต้องการบริโภคผ้าโดยผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องผลิตเอง กระแสดังกล่าวทำให้เกิดองค์กรผู้ผลิตผ้ามัดหมี่ขึ้นในชุมชนบ้านจาน มีการร่วมหุ้นกันผลิตขายตลาดในตลาดอำเภอและต่างจังหวัด นับเป็นการสร้างค่านิยมในการพึ่งตนเองโดยไม่ได้พึ่งพานักงานของรัฐ

3.4 กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น ช่างเสริมสวย ร้านอาหารของชำ อาหารสำเร็จรูปบริการซ่อมรถและเครื่องจักรกล ในส่วนนี้ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอย่างเดียวไม่ทำนาหรือทำเกษตรสาขาอื่นและส่วนใหญ่จะมีนาแต่ไม่ทำนา

3.5 กลุ่มผู้ทำงานในบริษัทห้างร้าน ส่วนใหญ่จะเป็นคนวัยรุ่นหนุ่มสาวที่หนี้ออกจากระบบโรงเรียนและก้าวออกไปจากชุมชนเพื่อแสวงหาความรู้ในระบบสถานศึกษา เข้าเมืองไปเป็นพนักงานตามห้างสรรพสินค้า ห้างร้าน บริษัทต่าง ๆ กลุ่มประชากรดังกล่าวไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นในการสร้างครอบครัวความต้องการแค่เพียงหาเงินให้มีกินมีใช้ไปวัน ๆ เท่านั้น

3.6 กลุ่มผู้ว่างรณกลุ่มบุคคลดังกล่าว จะพบได้ทั้งเป็นผู้ว่างงานแท้และผู้ว่างงานเทียม ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาการขาดทักษะ ความสามารถตลอดจนความอดทนกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะจับกลุ่มกันเล่นการพนันทุกรูปแบบ บางคนถึงกับยึดการพนันเป็นอาชีพหลัก เดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นทั่วราชอาณาจักร

การประเมินเศรษฐกิจหมู่บ้านไม่สามารถเก็บข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด แต่ขอให้ศึกษาตารางการสำรวจทรัพย์สินและการถือครอง ตลอดจนลักษณะอาชีพของคนในหมู่บ้าน ดังนี้

ตาราง 4 แสดงสภาพทางเศรษฐกิจและลักษณะอาชีพของชาวบ้านบ้านจาน

ทรัพย์สิน – สิ่งของ	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7	หมู่ที่ 10	หมู่ที่ 12	รวม
ประเภทยานพาหนะในครัวเรือน					
1. รถจักรยานยนต์	9	24	11	3	47
2. รถเก๋ง	1	6	2	1	10
3. รถบรรทุกเล็ก 6 ล้อ	1	8	7	1	17
4. รถสามล้อเครื่อง	10	16	19	2	47
5. รถจักรยานยนต์	88	137	94	56	375
6. จักรยาน	28	42	102	35	207
กรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน					
1. ครัวเรือนที่มีที่นาคต่ำกว่า 1 ไร่	-	11	18	-	29
2. ครัวเรือนที่มีที่นาคต่ำกว่า 10 ไร่	2	14	20	7	43
3. ครัวเรือนที่มีที่นาคต่ำกว่า 15 ไร่	6	52	34	29	121
4. ครัวเรือนที่มีที่นาคต่ำกว่า 20 ไร่	18	81	46	16	161
5. ครัวเรือนที่มีที่นา 21 ไร่ขึ้นไป	60	19	12	4	95
ลักษณะของการทำนา					
1. ครัวเรือนที่ทำนาบนที่นาของตน	86	166	122	56	430
2. ครัวเรือนที่ต้องเช่านา(ไม่มีที่นา)	-	11	18	-	29
3. ครัวเรือนที่เช่านาเพิ่มเพื่อทำนา	8	12	7	1	28
จำนวนร้านค้าที่ให้บริการในหมู่บ้าน	5	14	4	1	24
ร้านค้าที่ให้บริการอาหารสำเร็จรูป	3	4	1	1	9
ครอบครัวที่ทำนาโดยใช้รถไถนาเดินตาม	43	80	56	32	211
การเข้าร่วมเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นทรัพย์	86	177	140	56	459
การเข้าร่วมเป็นลูกค้า ร.ก.ส.	86	177	140	56	459

ตาราง 4 ต่อ

ทรัพย์สิน – สิ่งของ	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7	หมู่ที่ 10	หมู่ที่ 12	รวม
ประเภทงานอาชีพ	-	-	-	-	-
1. รับราชการทหาร (จำนวนคน)	1	6	2	1	10
2. รับราชการตำรวจ	3	18	11	1	33
3. รับราชการครู	-	-	-	-	-
4. รับราชการรัฐวิสาหกิจ	2	4	1	-	7
5. พยาบาลและสาธารณสุข	2	31	10	3	46
6. พนักงาน ห้างร้าน บริษัท	-	2	1	-	3
7. ประกอบอาชีพอิสระ (ตัดผมชาย)	1	1	-	1	3
8. ร้านเสริมสวย (สำหรับสตรี)	-	1	-	-	1
9. ร้านตัดเสื้อ	2	4	1	-	7
10. ร้านซ่อมรถยนต์และเครื่อง จักรกล	161	115	129	101	506
11. ทำนาอย่างเต็มตัว	14	20	32	8	74
12. ทำนาควบคู่กับอาชีพอื่น ๆ					

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทน์. ข้อมูลสำรวจพื้นฐานการถือครองทรัพย์สิน, เอกสารอัดสำเนา : 2549

จากตาราง 4 การสำรวจเศรษฐกิจหมู่บ้านเกี่ยวกับทรัพย์สิน การถือครอง และลักษณะอาชีพพอสรุปสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านได้ ดังนี้

1. กลุ่มผู้มีสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ หรือกลุ่มผู้มีอันจะกิน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป เช่น รับราชการและทำนรค้าขาย-ทำนา ทำนาแบบไร่นาสวนผสมหรือได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ครอบครัวลูกหลานมักประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วย

2. กลุ่มปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวใหม่ที่แยกตัวออกจากโครงสร้างเดิมกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่มีที่ทำนทำกินเป็นของตัวเองแต่มีจำนวนไม่มาก และมีอาชีพหลักอยู่แล้วครอบครัวจึงค่อนข้างมีฐานะดีตามควรแก่สภาพ

3. กลุ่มผู้มีปัญหาเกี่ยวกับรายได้ไม่แน่นอน ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว ไม่มีอาชีพเสริม เช่น ถ้าว่านาก็ทำนาเพียงอย่างเดียว และที่นามีจำนวนไม่มาก ที่นาขายฝากหรือจำนองกับธนาคาร หรือรับสินเชื่อจาก ธกส. นอกจากนี้ที่นาไม่เพียงพอต่อการผลิตแล้ว การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ก็น้อยมาก

4. การประเมินค่าความมั่งคั่งมีถิ่น ทบว่าพื้นฐานเดิมของความมั่งคั่งมีถิ่นของประชากรส่วนหนึ่งมาจากความสามารถ ในการรักษาทรัพย์สินอันเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษส่วนหนึ่งเกิดจากการต่อสู้ ก่อร่างสร้างตัวด้วยทักษะและความสามารถวิริยะอุตสาหะ การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ จึงเป็นพื้นฐานหนึ่ง สำหรับค่าเศรษฐกิจและสภาพคล่องในตลาดบ้านงาน

ชาวบ้านงานเป็นกลุ่มชนที่มีหลากหลายอาชีพโดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำเกษตรกรรม ดังนั้นทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านงานมีความแตกต่างกัน โดยข้อมูลสถานภาพทางเศรษฐกิจ ที่ดำเนินการสำรวจโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพุทธไธสง ประจำปี 2548 สถานภาพทางเศรษฐกิจของ ชาวบ้านงานมีสถานภาพทางเศรษฐกิจ ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านงาน

ลำดับที่	กลุ่ม	จำนวนครอบครัว	คิดเป็นร้อยละ
1	ผู้มีรายได้ตั้งแต่ 90,001 บาทขึ้นไป/ปี	60	14.46
2	ผู้มีรายได้ตั้งแต่ 51,001 – 90,000 บาท/ปี	229	55.44
3	ผู้มีรายได้ตั้งแต่ 28,000 – 51,000 บาท/ปี	122	30.10

ที่มา : ข้อมูลสำรวจรายได้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพุทธไธสง. เอกสารอัครสำเนา : 2548

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นว่าประชากรชาวบ้านงาน ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางขึ้นไปจนถึงฐานะ คี นั่นหมายความว่าสถานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี

ศาสนา ประเพณีและความเชื่อ

1. ศาสนา

พุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านจน เห็นได้จากการปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันผ่านสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาทั้งทางด้านวัตถุ และสัญลักษณ์อื่น ๆ เช่น การไปทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่วัด การกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรเจ้าที่มีอยู่ในครัวเรือนทุกครัวเรือน ซึ่งในบ้านของชาวบ้านจนแต่ละครัวเรือนจะมีหิ้งพระเพื่อเป็นที่กราบไหว้บูชาและแสดงออกถึงการนับถือศาสนา ในการแสดงออกถึงการนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้านจนมีการแสดงออกได้หลายประการ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังนิยมให้บุตรหลานที่เป็นชายที่มีอายุครบ 20 ปี เข้าบวชในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา การแสดงออกทางกรบวชนี้สังเกตได้จากในช่วงเดือน พฤษภาคม ถึง เดือนกรกฎาคม จะมีการจัดงานบวชให้กับลูกหลานในหมู่บ้านอย่างแพร่หลาย ส่วนการแสดงออกถึงการทำตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านนับถือนั้น ได้มีการแสดงออกที่เกี่ยวกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั่วไปที่ เช่น การแสดงความกตัญญูต่อบุพการีผู้มีพระคุณต่อตนเอง โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับในโอกาสต่าง ๆ สำหรับผู้มีพระคุณที่ยังมีชีวิตอยู่ จะเป็นการแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้ขอพรในโอกาสที่เอื้ออำนวยให้กระทำได้ เช่น ในช่วงวันสงกรานต์ จะมีคนนำคำหัวผู้สูงอายุเพื่อขอพรให้มีความ สุข ความเจริญในชีวิต ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อกว่

การนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้านจนมีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และการสืบทอดนั้นได้ปลูกฝัง ถิ่นทอดให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา โดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวบ้านได้ทำในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา ที่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี (เดือนกุมภาพันธ์) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 (เดือนพฤษภาคม) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 (เดือนกรกฎาคม) และในวันเข้าพรรษา ในวันสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ชาวบ้านจะออกไปทำบุญที่วัดตามความเชื่อที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพกาลจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ยังไม่ถึงวันสำคัญที่กล่าวมานั้น จะมีการประกอบพิธีกรรมและการแสดงออกถึงการนับถือพุทธศาสนาคือการ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดทุกวันพระ ได้แก่ วันขึ้น,แรม 8 ค่ำ และ วันขึ้น,แรม 15 ค่ำ เป็นต้น

จากการนับถือศาสนา และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดของชาวบ้าน ทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และเอื้ออาทรต่อกัน สามารถกล่าวได้ว่า การนับถือศาสนาช่วย ให้สังคมคงอยู่ได้โดยทางตรงและทางอ้อม ต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยการนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้าน เป็นการนับถือที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับลัทธิความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เป็นการผสมผสานอย่างกลมกลืนที่ได้แสดงออกผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรมที่มีอยู่

2. ประเพณี

ชาวบ้านจันทบุรีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพชน เป็นการสืบทอดผ่านการปฏิบัติทางพิธีกรรมทางศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมได้อย่างกลมกลืน ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาในหลักปฏิบัติทางประเพณีที่ทรงสังคมกำหนดขึ้น กล่าวได้ว่าประเพณีเป็นข้อกำหนด กฎเกณฑ์ การอยู่ร่วมกันในสังคมที่ทุกคนควรปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น ไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่เป็นการปลูกฝังค่านิยมในประเพณีที่ต้องปฏิบัติในชุมชน ประเพณีที่ปฏิบัติในชุมชนบ้านจันทบุรี สามารถแยกได้ดังนี้

2.1 ประเพณีบุญข้าวฉี่

บุญข้าวฉี่ ในบ้านจันทบุรี จะทำการกัน ในเมื่อถึงเดือน 3 ชาวบ้านชนข้าวขึ้นทุ่งฉี่แล้วจะนิยมทำบุญเกี่ยวกับข้าวอีกครั้ง คือ ให้นำเอาข้าวเหนียวที่นึ่งแล้วมาปั้นเป็นก้อนใหญ่ ๆ ใส่น้ำอ้อยข้างใน ทาเกลือข้างนอกนิด ๆ นำไปย่างไฟพอแห้งตัวก็นำเอาไข่ไก่มาทุบ ตีไข่ขาวและไข่เหลืองผสมกันแล้วทาก้อนข้าวนำไปย่างจนสุกแล้วนำไปถวายพระตามวันกำหนดพร้อมกันทั้งหมู่บ้านแล้วจึงพากันกิน ไม่มีการกินก่อนถวายพระเด็ดขาด ในวันนี้บางหมู่บ้านจะมีการฟังเทศน์ด้วย ในระยะแรก ๆ บ้านจันทบุรี ไม่มีการทำบุญมาจะมาช่วงหลัง ได้นำเอาการเวียนเทียนมาจะเข้ามาในบุญเดือน 3 นี้ ชาวบ้านถือว่าไม่ต้องให้เสียเวลาทำหลายครั้งจึงนิยมทำบุญข้าวฉี่ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 พร้อมกับวันมาฆบูชาซึ่งถือเป็นวันเดียวกัน

วิธีปฏิบัติ คือ ในตอนเย็นนำหินทรายและน้ำหอมไปรวมกันและฟังพระเทศน์และไปเวียนเทียนรอบโบสถ์หรือศาลาการเปรียญในตอนเช้า ทำข้าวฉี่ตามที่ได้อธิบายข้างต้น ในตอนเช้าวันแรม 1 ค่ำเดือน 3 จะนำข้าวไปถวายพระที่ศาลากลางบ้านหรือศาลาการเปรียญ แล้วนำเอาหินทรายและน้ำหอมที่พระสวดแล้วไปหว่าน ไล่เสนียดจัญไรในบริเวณบ้านแล้วเอาน้ำหอมจากคุ่มที่พระสวดแล้วนั้นไปรดหัวทุกคนในบ้าน ตลอดจนสัตว์เลี้ยงด้วย

คุณค่าที่ได้รับจากการปฏิบัติบุญข้าวฉี่ในช่วงเดือน 3 นี้จะมีการพบปะกันอีกครั้งของชาวบ้านในการทำบุญทำให้เกิดความรักสามัคคีแน่นแฟ้นขึ้นในสังคม

2.2 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์บ้านจันทบุรี นิยมปฏิบัติตามวันเวลาที่เป็นสากลเหมือนกับแหล่งอื่น ๆ ทั่วไปในประเทศไทย กำหนดเวลาในการทำบุญจะมี 3 วัน คือวันที่ 13 เมษายน เรียกว่าวันคำหัว วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า วันเนาถึงผด ซึ่งชาวบ้านจันทบุรีก็ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของบึงกักราช

วันปฏิบัติในวันมหาสงกรานต์คือวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านจันทบุรีจะทราบโดยทั่วกันเพราะจะมีการประกาศเสียงตามสายในตอนเช้าจะติดธง เพื่อเป็นสัญญาณให้เอาพระลงที่หอสงฆ์ ประชาชนชาวบ้านจันทบุรีจะทำน้ำอบน้ำหอม ดอกไม้ รูปเทียนไปรวมกันที่วัด ผู้อาวุโสเป็นผู้นำทำพิธีรดน้ำคำบูชาดอกไม้ ขอบมาที่ล่วงเกินรคน้ำ จากนั้นก็สร้างน้ำพระทั้งพระพุทธรูปและพระสงฆ์ทุกรูป สิ้นสุดการสร้างพระเสร็จก็จะเริ่มเล่นน้ำกัน

ในวันที่ 14 เมษายน เป็นวันที่ถูกหลานในครอบครัวที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานหรือทำมาหากินที่อื่นจะเดินทางกลับบ้านเพื่อเยี่ยมเยือนและเพื่อประกอบพิธีสงฆ์พระพุทธรูปประจำตระกูล สรงน้ำอัฐิของบรรพบุรุษที่ล่วงลับ มีการทำบุญถวายปัจจัยไทยทาน รดน้ำคำหัว ปูย่า ตายาย สายเลือด และสุดท้ายลูกทั้งหลายจะทำพิธีอาบน้ำให้พ่อแม่

ในวันนี้ ทางชาวบ้านจะมีการรวมคนแก่ที่เป็นที่เคารพในหมู่บ้านมารวมกันที่กลางบ้านและจัดให้นั่งเรียงแถวกัน จากนั้นชาวบ้านที่เป็นรุ่นลูก รุ่นหลานจะนำน้ำอบน้ำหอมมารดน้ำคำหัวขอพรจากคนเฒ่าคนแก่เหล่านั้นเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต

วันที่ 15 เมษายน ในตอนเย็นจะมีการสรงน้ำพระพุทธรูปที่วัด จนกว่าจะถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 5 ในวันนั้นจะจนทราขเข้าวัดในตอนเย็น และจะมีการเจริญพระพุทธรูปมนต์จนกระทั่งวันสุดท้ายจะมีการตกแต่งประดับประดาของประตาศักดิ์ชอกไม้รูปเทียน พระสงฆ์สวดฉลองเม็กปี กรวดน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ เป็นการสร้างความผูกพันให้กับครอบครัว และเป็นการแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน การแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อผู้ให้กำเนิดและเครือญาติที่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีของไทย และเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความดีงามของสังคม

2.3 ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง ได้ถูกจัดลงเป็นประเพณีประจำปีของชาวบ้านงาน ดังนั้น ในวันเพ็ญเดือนสิบสองชาวบ้านงาน ก็ได้เชิญชวนบุตรหลานแก่กระทงและนำกระทงไปลอยตามหนองน้ำ สระน้ำ ในวัดหรือที่อื่น ๆ ก็มี ซึ่งประเพณีลอยกระทงเกิดจากความเชื่อของชาวว่าเป็นการขอขมาต่อเจ้าแม่คงคาที่ชาวบ้านได้ล่วงเกิน และเพื่อเป็นการสักการะต่อเจ้าแม่คงคาที่ให้น้ำไว้ในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

วิธีการปฏิบัติ ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวบ้านงานจะร่วมกับทางวัดเพื่อจัดงานลอยกระทงโดยในตอนกลางคืนของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวบ้านและบุตรหลานจะนำกระทงที่ทำด้วยวัสดุธรรมชาติออกไปที่วัด เมื่อพร้อมกันแล้วจะนำกระทงไปที่หนองน้ำ ต่อไปจะกล่าวคำขอขมาต่อเจ้าแม่คงคา และรำลึกถึงบุญคุณของเจ้าแม่คงคา หลังจากกล่าวคำขอขมาและรำลึกบุญคุณเสร็จชาวบ้านจะลอยกระทงไปในหนองน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้บุตรหลานและคนทั่วไปสำนึกถึงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อสิ่งที่มีบุญคุณ และทำให้รู้จักรักษาสภาพแวดล้อมของน้ำให้ดีขึ้น

3. ความเชื่อ

ความเชื่อ ถือได้ว่าเป็นแนวทางการยอมรับ อันเกิดจากจิตใต้สำนึกของมนุษย์ที่มีต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งที่เป็นผลดี และผลร้ายต่อมนุษย์ แม้ว่าพลังอำนาจเหล่านั้นไม่อาจพิสูจน์หาข้อเท็จจริงได้เลยก็ตาม แต่กลุ่มชนชาวอีสานก็ให้ความเคารพยำเกรง ตลอดจนการสืบทอดจากคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการการดำรงชีวิต ความเชื่อของประชาชนชาวบ้านจนก็ได้แตกต่างจากวิถีดังกล่าวนี้เลย เช่น ความเชื่อเรื่องปลูกเรือน การครองเรือน การทำนาหาล้างชีพ ถ้าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ตนโบราณห้ามว่ามีให้กระทำ เพราะจะเป็นโทษและจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตัว จะไม่กระทำตราบนั้นซึ่งแนวความคิดดังกล่าวเป็นความคิดพื้นฐานเดิมของสังคมชาวอีสานทั่วไปและนี้อยู่ก่อนรับเอาลัทธิทางศาสนาอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานอีกด้วย

ความเชื่อของคนในสังคมโบราณกาล ได้มีวิธีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นปัจจุบัน โดยกระบวนการการดำรงชีวิตอย่างแนบแน่นในเรื่องของผีและวิญญาณต่างๆ ความเชื่อเหล่านี้ได้พัฒนาตามธรรมชาติและสภาวะของสังคมมนุษย์มาเป็นศาสนาซึ่งเป็นการนับถือที่เรียกว่า “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” (Popular Buddhism) ซึ่งหมายถึง พุทธศาสนาในท้องถิ่นที่ผนวกเอาลัทธิผีเข้าผสมผสานกันมาอย่างแนบแน่น และการนับถือพุทธศาสนาดังกล่าว บางครั้งคำสอนที่นำมาสอนกันคือ ๆ มา อาจจะไม่ตรงกับหลักคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็ตาม เช่น บุญข้าวตาก บุญข้าวสะหรือบุญเบิกบ้านเถียงเมือง บุญแจกข้าวบุญพระเวส และในเกือบทุกกิจกรรมในสัปดาห์สองกองสิบสี่ที่ประชาชนบ้านจนตั้งยึดถือในรูปของพิธีกรรมสืบมา อย่างไรก็ตามลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวในบางส่วนที่เป็นเรื่องที่ยังยากที่จะหาเหตุผลที่ชัดเจนมาอ้างอิง แต่ก็ยังเป็นเหตุเป็นผลที่คนพื้นบ้านจะค้นหาแทนที่ความนิยามไม่ได้เข้าเป็นค้ำยันปฏิบัติในระยะแรก แต่หากนานเข้าก็จะถูกกลืนเข้าเป็นความเชื่อดังกล่าวจนแนบแน่น และกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นสืบมา

มนุษย์ในสังคมบุรพกาลมีความเชื่อประจำกลุ่มของคน เช่น ประเพณีการสร้างบ้านแปงเมือง โดยการลงหลักเสาสร้างศาลากลางบ้านก่อนจับจองที่ดินปลูกสร้างบ้านเรือนของคน การสวดอ้อนวอนต่อผีสงเพื่อความปลอดภัยและเพื่อเสถียรภาพในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากความเชื่อเหล่านี้ได้พัฒนาตัวเองมาเป็นประเพณีและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชาวบ้านในที่สุด สังคมบ้านจนเป็นสังคมที่ผ่านกระบวนการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างผีกับวิถีพุทธมาแล้วอย่างงดงาม แม้ว่าในปัจจุบันพุทธศาสนาจะมีความสำคัญในฐานะสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เนื่องจากสังคมบ้านจนเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ความไม่แน่นอนผนวกกับความเชื่อค้ำยันของบรรพชน ได้กลายมาเป็นกระบวนการสืบทอดลงในสำนึกวิถีการดำรงชีวิตของคนรุ่นต่อมา

บ้านจน เป็นหมู่บ้านที่มีศิลปวัฒนธรรมที่ได้ผสมผสานกันมาอย่างงดงามแล้วระหว่างความเชื่อเรื่องผีสงผนวกเข้ากับวิถีแห่งพุทธ จนกระทั่งกลายเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้านมีความเป็นอิสระทางความคิดและความดำรงตั้งตนปฏิบัติปัญหาและได้สืบทอดถึงคนรุ่นลูกหลานสืบต่ององสิบสี่ (กองสิบสี่ คือ

หลักการครองคนหรือหลักการดำเนินชีวิต 14 ประการ เป็นหลักปฏิบัติของชาวอีสานที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล) จึงเปรียบเสมือนบันทึกวิถีชีวิตทั้งหมดของชาวบ้านงาน วิถีแห่งการผสมผสานวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความสะดวกในการ ศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอสาระสำคัญตามลักษณะของประเพณีความเชื่อ ดังต่อไปนี้

1. ประเพณี/ความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา
2. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวกับผีตางและสิ่งเร้นลับ
3. ประเพณี/ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งลึกลับและวิถีการดำเนินชีวิต

1. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

1.1. บุญเข้าปรีวาศกรรม

บุญเดือนห้าหรือบุญเข้าปรีวาศกรรมที่ชาวบ้านงานนิยมปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน มีเจตนาเพื่อปฏิบัติบุญและบริจาคทาน มิได้มีภารกิจกันแสดงเจตนากรรมนาคตามคติพุทธ ส่วนมากชาวบ้านงานจะนิยมไปร่วมเข้าปรีวาศกรรมกับวัดอื่น ๆ ที่จัดในเขตตำบลบ้านงาน การปฏิบัติ คือ นุ่งขาวห่มขาวนำข้าวปลาอาหารอื่น ๆ ไปบริจาคทาน ฟังเทศน์และทำสมาธิเท่านั้น

1.2. บุญพระเวส

เมื่อถึงเดือนสี่เป็นฤดูมีดอกไม้ตามชายทุ่ง ชาวบ้านงานมีความเชื่อตามโบราณที่คงปฏิบัติในเดือน 4 นี้ คือมีความเชื่อว่า พระผู้ที่จะมีมาศรีรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้า ในอนาคตคือพระศรีอริยเมตไตรย์ ใครอยากจะพบเห็นท่านจะต้องไม่ฆ่าพ่อฆ่าแม่ ไม่ฆ่าสมณะชีพรากหมัน ไม่ทำตาตงงให้แตกกัน และจะต้องฟังเทศน์พระเวสสังครชาดกให้จบสิ้นในวันหนึ่งวันเดียว และมีความเชื่อว่า บุญพระเวสนี้เป็นบุญที่ยิ่งใหญ่ มาก ดังนั้น ชาวบ้านงานจึงได้มีความเชื่ออย่างแรงกล้าและได้ดำเนินพิธีกรรมการทำบุญพระเวสในเดือน 4 นี้ สืบต่อมา

วิธีปฏิบัติ ในการทำบุญพระเวสของชาวบ้านงานจะมีวิธีการปฏิบัติ คือ ในวันกำหนดวันทำบุญ แบ่งหนังสือเวสสังครชาดก 13 ผูกออกเป็นกัณฑ์ เพื่อนำไปนิมนต์พระสงฆ์วัดต่าง ๆ มาเทศน์ตามวันที่กำหนด และทำหนังสือหรือสลากนิมนต์และเชิญชาวบ้านไปทำบุญด้วยกัน หนังสือนิมนต์นั้นจะนิยมเขียนในกระดาษ โดยในหนังสือจะมีใจความว่า

“อุทิศกรรมคำฟู่งเจ้าทั้งหลาย ภายในมีอาชญากรรม (พระสงฆ์) เป็นเจ้า ภายนอกมีอาชญาสิทธิ์ (เจ้าเมือง ถ้าในเมือง ถ้าเป็นบ้านก็ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน) ได้พร้อมกันจะจัดให้มีการทำบุญมหาชาติขึ้นที่วัด.....บ้าน.....มือ.....คำ.....เดือน.....พ.ศ.....เป็นมือโสมมือ.....คำ เดือน.....เป็นมือแสดงธรรม ขอนิมนต์พระสงฆ์ไปแสดงธรรมเทศนา และขอได้โปรดบอกออกคนอุชาติโสม ไปส่วน (ร่วม) ทำบุญด้วยกัน ตามมือที่กล่าวถึงด้วยเทอญ.” จากนั้นจะจับสลากนิมนต์พระ วัดอื่น ใครถูกวัด ไหนก็ให้เอาหนังสือที่ทำสลากนิมนต์นั้น ไปนิมนต์

ขั้นที่สอง ก่อนวันรวมทั้งวัดและชาวบ้านจะร่วมกันทำความสะอาดวัด ทำพวงมาลัย ทำรูปนก รูปสัตว์ให้เหมือนป่าหิมพานต์ ทำเครื่องบูชาคาถาพันทำผ้าธงพวงมาลัย ตั้งหออุปลุตและปรา ให้พระจากวัดต่าง ๆ และญาติโยมที่ติดตามพระนาคัน ได้พัก ผู้ที่ไปนิมนต์นั้นเป็นผู้จัดอาหารและน้ำมาต้อนรับจนพระและผู้ที่มาทำบุญกลับ สำหรับอาหารนั้นจรรยาสาถิ่นหลังจากพระฉันเสร็จแล้ว

ขั้นที่สาม วันรวมจะมีการ ไปรวมกันที่วัด ตั้งธงขึ้น 8 ทิศ รอบศาลาการเปรียญ ประดับศาลาการเปรียญ ทางผ้าพระเวศตั้งเครื่องบูชาคาถาพัน ค้อนรับพระ อัญเชิญพระอุปลุตมาสถิตย์หอ ตั้งหม้อน้ำมนต์ ทำสระ โบกขรณ์ ฟิ่งเทศน์มาลัยหมั้นมาลัยแทน

ขั้นที่สี่ ตอนเช้าประมาณ 4.00 น. ทุกคนจะไปรวมกันแห่ข้าวพันก้อนที่วัด ซึ่งมีทายอกจะนำพาว่าคำบูชาไปรอบศาลาการเปรียญ 3 รอบ จากนั้นก็กลับขึ้นบนศาลาการเปรียญและทายอกจะนำพาบริกรรมแล้ว อารธนา เทศน์มหาชาติ ฟิ่งเทศน์ถึงกาง และมหาชาติค้อยจนจบ

ขั้นที่ห้า ตอนก่อนเที่ยงชาวบ้านจะนำกัณฑ์เทศน์ออกไปที่วัด ซึ่งจะทำกันทุกครัวเรือนหรือบางทีก็หลายครัวเรือนค้อยกัณฑ์

ขั้นที่หก เมื่อฟิ่งเทศน์มหาชาติจบลงแล้วจะตีกลองรวมให้ชาวบ้านไปรวมกันที่ศาลาการเปรียญแล้ว ทายอกจะนำกล่าวคำอารธนาเพื่อขอโอสถกรรมถ้าได้ทำอะไรผิดไปในขณะที่ฟิ่งเทศน์มหาชาติ เสร็จแล้วพระสงฆ์จะให้พร จากนั้นจะแบ่งน้ำมนต์กัน และกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ เป็นการพบปะของญาติพี่น้องหรือคนในชุมชนก่อให้เกิดความรักผูกพันและสามัคคีกัน ในชุมชนนั้น ๆ จากที่ไม่ค่อยได้เจอหน้ากันก็จะ ได้พบปะพูดคุยกัน เป็นการปฏิบัติเพื่ออุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไปและยังส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักแบ่งปันให้ทาน มีความสุขทางด้านจิตใจอีกด้วย

1.3 บุญเข้าพรรษา (บุญประจำเดือน 8)

การเข้าพรรษา ชาวบ้านงานจะยึดถือตามจันทรคติที่ทางพุทธศาสนาได้กำหนดไว้ คือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 เป็นวันกำหนดการทำบุญ บ้านงานเป็นชุมชนที่นับถือพุทธศาสนาร้อยละ 98 จึงได้มีการทำบุญเข้าพรรษาเป็นพิธีกรรมที่ใหญ่ เนื่องจากเป็นความเชื่อ ความศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นมาตั้งแต่บรรพชน และเป็นการเตือนให้ทราบว่าจะถึงฤดูกาลแห่งการเริ่มเพาะปลูกข้าวหรือการทำนา

วิธีปฏิบัติ ก่อนวันงาน 1 วัน คือ วันขึ้น 14 ค่ำเดือน 8 ชาวบ้านจะออกไปรวมกันที่วัด จะมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อจัดพิธี ตอนเช้าวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 คนเฒ่าคนแก่จะนุ่งขาวห่มขาวเข้ารักษาศีลอุโบสถ ในตอนเช้าจะมีการฟิ่งธรรมเทศนาตลอดทั้งวัน

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างประชาชนกับวัดซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมได้มั่นคงขึ้น ประชาชนในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน

1.4 บุญออกพรรษา

บุญออกพรรษามาจัดทำขึ้นในวัน 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่พระสงฆ์ออกพรรษาในที่กำหนดครบเป็นเวลา 3 เดือน หรือสิ้นฤดูฝนแล้วตามที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ และได้มีความเชื่อทางศาสนาว่าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นี้ เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่ได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระนารดาเป็นเวลา 3 เดือน บุญออกพรรษาของชาวบ้านงาน เป็นการจัดพิธีที่ใหญ่เนื่องจากเป็นวันที่ญาติพี่น้องที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมาเพื่อประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาที่ภูมิลำเนา

การออกพรรษาเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ภิกษุสงฆ์จะได้จาริกไปในที่ต่าง ๆ ได้ โดยไม่ต้องกลับมาค้างแรมที่วัดเหมือนตามเดือนที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์หาผ้าบังเหียน (ไตรจีวร) มาผลัดเปลี่ยนได้

วิธีปฏิบัติ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในเช้ามีคของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (เวลาประมาณ 04.00 น. - 04.30 น.) จะมีการตีระฆังให้พระสงฆ์ทั้งวัดไปรวมกันที่พระอุโบสถ แสดงอาบัติต่อกันแล้วทำวัตรเช้า จากนั้นทำ "ปวารณา" แทนการสวดปาติโมกข์ (ปวารณา คือ พิธีกรรมทางศาสนาให้สงฆ์ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษา) ก่อนจะปวารณาให้ตั้งอุคคิก่อนและจะปวารณา รูปละ 1 จบ 2 จบ หรือ 3 จบ โดยให้พระเถระขึ้นนั่งบนอาสนะแล้วจึงตั้งอุคคิก่อนเป็นภาษาบาลี เมื่อตั้งอุคคิเสร็จ ลงจากอาสนะหันหน้ามาหาพระสงฆ์ทั้งหมด พระเถระกล่าวคำปวารณาต่อสงฆ์ ต่อจากนั้นพระเถระจะให้โอวาทตักเตือนพระสงฆ์จบโอวาทเป็นอันเสร็จพิธี

สำหรับฆราวาส จะมีพิธีกรรมในงานบุญออกพรรษา ดังนี้

1. จุดประทีป หรือ จุดน้ำมัน ชาวบ้านจะจัดสร้าง ร้านประทีป ขึ้นที่หน้าพระอุโบสถซึ่งสร้างด้วยเสาตีดิน แต่ละเสาประดับด้วยดินกด้วยดินอ้อยระหว่างเสาตีดินนั้นทำเป็นอกพื้นสูงประมาณ 1.50 เมตร ปูพื้นด้วยไม้ไผ่สาน และแขมด้วยกาบกล้วย ตกคอนกลางคืนของวันขึ้น 14 ค่ำ, 15 ค่ำ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะนำประทีป รูป เทียน นาคูปุซพพระรัตนตรัยร่วมกันที่ "ร้านประทีป"

น้ำมันที่นำมาจุดประทีปในวันออกพรรษาทั้ง 3 คืนนี้ ชาวบ้านจะจัดหาตนเอง โดยนำน้ำมันดังกล่าวใส่ละตامةพร้าว หรือถ้วยดินเผา นำเส้นฝ้ายมาปั่นเป็นรูปดินกา จุดน้ำมัน

2. ถวายปราสาทผึ้ง โดยใช้ขี้ผึ้งแท้ นำมาต้มให้เปื่อยจนเหลวแล้วใช้ไม้จุ่มลงไปในขี้ผึ้งที่ตักยกขึ้นมาจุ่มในน้ำเย็นก็จะได้ "คอกผึ้ง" จากนั้นจะนำไม้ไผ่มาสร้างเป็นรูป "หอยปราสาท" และนำเอากากกล้วยมาตัดเป็นหลอดต่าง ๆ เพื่อประดับหอยปราสาทผึ้ง ในปราสาทผึ้ง จะนำ หมอน เสื่อ ข้าวต้ม กล้วย อ้อย และเครื่องใช้อื่น ๆ ที่พระภิกษุจำเป็นต้องใช้ ใส่ไว้ข้างใน

จึงสรุปได้ว่า งานบุญออกพรรษาของชาวบ้านงาน จะมีพิธีกรรมใหญ่ ๆ อยู่ 2 อย่างคือ

1. จุดประทีป
2. ถวายปราสาทผึ้ง

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติชาวบ้านงานให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเมื่อถึงฤดูกาลบุญออกพรรษา ผู้ที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับมาเยี่ยมบ้านเพื่อร่วมพิธีกันอย่างมาก ทำให้ได้พบเจอกันระหว่างเครือญาติ ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพันระหว่างครอบครัวเพิ่มขึ้น ซึ่งสถาบันครอบครัวในสังคมไทยเป็นสถาบันหลักของสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

1.5 บุญกฐิน

บุญกฐิน เป็นประเพณีที่ชาวบ้านงานได้รับการสืบทอดในการปฏิบัติเป็นการส่วนครอบครัวมานาน ส่วนใหญ่การทำบุญกฐินเป็นการอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับด้วยความเชื่อที่ว่ามีผลทานานิสงส์แรง จึงได้กำหนดวันเวลาในการทำบุญขึ้นสำหรับเครื่องกฐินที่เป็นผ้ากฐินนั้น ปัจจุบันมีผ้าสำเร็จรูปทั้งชุดไม่จำเป็นต้องจัดหาตามตำนานเดิมอีกแล้วนอกจากนั้นก็จะมีประเภท กัณฑ์เครือ นะพริ้ว ดาลทะลวย คั้นกล้วย คั้นอ้อย ธงจระเข้ ธงตะขาบ ฉัตรและอุปกรณ์เครื่องครัวทุกประเภท การตั้งกองกฐินนี้จะมีการตั้งหอพระอุทิศและเมื่อนำกฐินไปทอดถวายจะนำเอาหอพระอุทิศไปด้วย

วิธีปฏิบัติ ในบ้านงาน ในการทำบุญกฐินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการทำบุญกฐินที่ทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน คือ ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจะเป็นเจ้าภาพในการทำบุญกฐิน ขั้นตอนปฏิบัติมีหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านในบ้านงานจะเรียกประชุมชาวบ้านที่วัด และให้มีคหบดีออกไปทำการจองกฐินที่วัดเพื่อประกาศให้คนทั้งหลายและพระสงฆ์รู้ว่าวัดดังกล่าวมีผู้จองกฐินแล้ว เนื่องจากในแต่ละวัดจะมีกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น และเพื่อไม่ให้คนอื่นนำกฐินมาทอดซ้ำซ้อนกัน ชาวบ้านงานเชื่อว่าถ้าผู้ใดทำบุญกฐินแล้วตายไปจะไม่ตกนรก แต่จะได้รับผลบุญที่ตนกระทำสะสมไว้ในชาตินี้จะส่งผลให้ในชาติต่อไป ฉะนั้นการทำบุญกฐินจึงจัดเป็นงานใหญ่ ผู้ที่จะทำบุญกฐินจึงบอกกล่าวลูก หลาน ญาติมิตรของตนให้รู้ถึงกำหนดการที่จะทำการทอดกฐิน ในการทำบุญกฐินของชาวบ้านงาน มาลำดับขึ้นในการเตรียมการดังนี้

วันรวม คือวันก่อนวันงาน 1 วัน จะตั้งองค์กฐินในหมู่บ้านหรือในวัด โดยในองค์กฐินนั้นจะมีเครื่องอัฐบริวารและเครื่องบริวารกฐิน ซึ่งเครื่องบริวารกฐินส่วนมากจะเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน มาวางตั้งไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ นำสิ่งของมาร่วมสมทบของกฐินได้ เช่น เสื้อ หมอน อาสนสงฆ์ ฯลฯ ในตอนเย็นของวันรวมจะมีมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์

วันงาน ตอนเช้าชาวบ้านจะนำกฐินจากบ้านไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เมื่อถึงวัดต้องนำเครื่องกฐินทั้งหมดรอบศาลาการเปรียญหรือพระอุโบสถ 3 รอบ เสร็จแล้วนำองค์กฐินขึ้นไปที่ชั้นบนศาลาการเปรียญ ค่อยจากนั้นจะมีถวายภัตตาหารเช้าแก่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ มัคคทายกจะจุดเทียนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล 5 แล้วกล่าวคำถวายกฐิน เป็นเสร็จพิธีฝ่ายฆราวาส

ในส่วนของพระสงฆ์จะประชุมสงฆ์ทั้งหมดในวัดแล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งถามที่ประชุมสงฆ์ว่า คำภักฐินและเครื่องบริวารควรจะมอบให้สงฆ์รูปใด จะมีภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งเสนอต่อที่ประชุมสงฆ์ว่า ควรให้แก่ภิกษุ (เอ่ยนามภิกษุรูปนั้น) ที่สมควรได้รับภักฐิน ชั้นตอนนี้เรียกว่า “อุปโลกภักฐิน” เมื่อที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบตามที่มีการเสนอแล้ว ก็จะปลงคำว่า “สาธุ” พร้อมกัน จากนั้นชาวบ้านก็จะพากันถวายเครื่องปัจจัยไทยทานแก่ภิกษุสามเณรอื่น ๆ ทั้งวัด พระสงฆ์รับแล้วจะอนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติชาวบ้านถือเป็นวันรวมญาติอีกวันหนึ่งที่จะได้พบปะกันอีกครั้ง โดยการทำบุญภักฐินนั้นมีคุณค่าทางด้านจิตใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกิดจากความเชื่อเรื่องภพหน้าที่เป็นการสั่งสมความดีเพื่อจะให้เกิดในภพหน้าพบเจอแต่สิ่งที่ดี ในส่วนของครอบครัวจะเป็นการสร้างบุญคุณเพิ่มมากขึ้นไป ด้วย

1.6 ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวช ของชาวบ้านงาน นิยมให้ลูกหลานบวชในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ของทุกปี เป็นประเพณีที่ในปีหนึ่ง ๆ จะมีประเพณีการบวชนี้มาก ประเพณีการบวช ของชาวบ้านงานได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนที่ได้ถ่ายทอดความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ มา ดังนั้น ประเพณีการบวชจึงเกี่ยวพันกับความเชื่อในเรื่องของศาสนาที่ชาวบ้านงานนับถือในปัจจุบัน

วิธีปฏิบัติ ชาวบ้านที่มีบุตรหลานจะทำการบวชลูกหลานจะบอกญาติและชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อไปร่วมทำบุญงานบวช โดยจะ มีการเตรียมงาน เป็นเวลา 3 วัน

วันที่ 1 จัดเตรียมสถานที่เพื่อใช้จัดงานตั้งญาติที่มาร่วมทำบุญในวันมีญาติจะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่เพื่อจัดทำอาหาร และสถานที่เพื่อต้อนรับญาติผู้มาร่วมทำบุญวันงาน จะมีการเตรียมทำขนมอาหารอื่น ๆ เตรียมไว้

วันที่ 2 เป็นวันที่ญาติจากที่ต่าง ๆ ที่เจ้าภาพได้บอกกล่าวให้มาร่วมทำบุญเดินทางมาช่วยงาน ในวันนี้จะมีการตั้งเครื่องรับผู้มาช่วยงาน ในช่วงเช้าจะทำพิธี โยนคมนาค ซึ่งพระจะเป็นผู้โยนคมนาคเป็นคนแรกต่อจากนั้นจะเป็นพ่อแม่ของนาค และญาติ ๆ ช่วงบ่ายจะนำนาคแห่รอบหมู่บ้านเพื่อเป็นการลาญาติ และเพื่อนบ้านเพื่อไปบวช ทั้งเป็นการขอขมาลาโทษที่ได้ล่วงเกินไปในขณะที่ยังไม่ได้บวชนั้น ในขบวนแห่จะมีคนตรี หรือวงมโหรี ให้ได้มีการต้อนรับเป็นที่สนุกสนาน หลังจากแห่มาครบหมู่บ้านเสร็จแล้ว จะมีการสู่ขวัญนาคในคอนเขียนการสู่ขวัญนาคนี้จะเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ หลังจากสู่ขวัญนาคเสร็จแล้ว หากมีมหรศพน โภช จะมีการพน โภชในคืนวันที่ 2 นี้

วันที่ 3 เป็นที่จะนำนาคไปบวชที่วัด เมื่อไปถึงวัดจะทำการทำวัตรพทธสีมา เพื่อให้ทราบถึงว่าภายในเป็นที่ประทับของสมเด็จพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของศาสนา ซึ่งเรียกกันว่า “พุทธาวาส” โดชมมากเมื่อเจ้านาคจะบวชจึงไปกราบไหว้ที่พทธสีมา เป็นการขออนุญาตเข้าไปในเขต จุดดอกไม้ธูปเทียนแล้วกราบ 3 ครั้ง ยืนยันว่า ดังนี้

อุกาสระ วันทามิ กันเด สัพพัง อะปะราธัง ชะมะณะเณ กันเด มะชาคะตัง ปุญญัง สามินา
อะนุโมติตัพพัง สามินา กะตัง ปุญญัง มัยหัง ทาคัพพัง สาธุ สาธุ อณุโมทามิ

นั่งลงว่า สัพพัง อะปะรัง ชะมะณะเณ กันเด อุกาสระ ทวาระ ตะเษ นะคะตัง สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะณะเณ กันเด อุกาสระ ชะนามิ กันเด (กราบลง 1 ครั้ง)

ยืนขึ้นว่า วันทามิ กันเด สัพพัง อะปะราธัง ชะมะณะเณ กันเด มะชาคะตัง ปุญญัง สามินา อะนุ
โมติตัพพัง สามินา กะตัง ปุญญัง มัยหัง ทาคัพพัง สาธุ สาธุ อณุโมทามิ (กราบลง 3 ครั้ง)

จากนั้น ให้พ่อแม่ ผู้ปกครองของมีอนาคเข้าไปในพระอุโบสถ แล้วจุดธูปเทียนดอกไม้สักการบูชา
ก่อนเข้าในบริเวณพระอุโบสถนั้น ควรทำประทักษิณ 3 รอบโดยเวียนขวา

หลังจากนั้นนาคจะรับศีลไตรจากพ่อแม่ แล้วเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ นำน้ำไตรดอกไม้รูปเทียนถวาย
ท่านแล้วกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ จากนั้น เป็นการขอพรพรหมเป็นสามเณร จากนั้นพระกรรมวาจาจารย์
และพระอนุสาวนาจารย์ จะสวดอุทิศเพื่อบวชเป็นพระภิกษุต่อไป เมื่อเสร็จแล้วจะถวายภัตตาหารพระ หรือ
ถวายจตุปัจจัยไทยทาน รับพร เป็นเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ ทำให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ได้มาพบกันอีกครั้งเนื่องจากการบวช
ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะได้บุญอย่างมาก จึงต้องบอกกล่าวให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ได้มาร่วมงานบุญ
อย่างพร้อมเพรียงกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน สังคม เพราะเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน
พร้อมทั้งเป็นการรักษาประเพณีทางพระพุทธศาสนาไว้สืบไป

2. ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับผีแดงและสิ่งเร้นลับ

2.1 บุญเบิกบ้านเมืองผีเมือง (บุญข้าชะ)

บุญเบิกบ้านเมืองผีเมือง เป็นประเพณีที่มีจุดประสงค์การทำบุญเพื่อบวงสรวงหลักบ้าน และ
ขับไล่ภูตผีปีศาจ ในการทำพิธีได้มีการผสมผสานเอาพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมด้วย คือ การเจริญ
พุทธมนต์ก่อนวันจริง 3 วัน การรวมเอาพิธีทางความเชื่อเรื่องผี ปีศาจ และพิธีทางศาสนาเข้าด้วยกันเพื่อที่จะ
รวมเอาพลังแห่งความเป็นสิริมงคลมาเป็นเกราะคุ้มครอง และขับไล่ภูตผีออกจากหมู่บ้านซึ่งเป็นการเชื่อที่
ได้ผสมกันอย่างกลมกลืน เป็นไปตามความเชื่อของชาวบ้านงานว่า อานาจแห่งพุทธศาสนาจะชนะความ
ชั่วร้ายที่เกิดจากภูตผี ปีศาจทั้งหลาย

วิธีปฏิบัติ ก่อนวันงานจริง 3 วัน จะมีการนิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ที่ศาลากลางหมู่บ้าน
ตลอดทั้ง 3 วัน ในเช้าวันที่ 4 ก็จะมีพิธีสงฆ์ควบคู่ไปกับพิธีถวายภัตตาหารเช้า กรวดน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ เป็นการสนองตอบความเชื่อเรื่องผี และมีคุณค่าทางด้านจิตใจที่ได้
บวงสรวงและขับไล่ภูตผี ปีศาจที่อยู่ภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสบายใจ

2.2. บุญข้าวประดับดิน

บุญข้าวประดับดินนิยมทำกันในวันแรม 14 - 15 ค่ำ เดือน 9 จุดมุ่งหมายของการทำเนื่องจากมีความเชื่อว่าวันนี้เป็นวันที่พวกเปรต นาร หรือญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้วจะถูกปล่อยให้เป็นอิสระ ดังนั้นเพื่อเป็นการสงเคราะห์อาหารให้แก่พวกเปรตมาร และญาติผู้ล่วงลับจึงได้จัดทำบุญข้าวประดับดินขึ้น

วิธีการปฏิบัติ

ในวันก่อนงานจะมีการห่อข้าวต้ม ทำขนม และหาอาหารหวานคาวที่ใช้บริโภคมัคค์เป็นชั้นแล้วจับหมาก จับพลู บุหรี่มวนบรรจุลงในห่อข้าวต้มนั้นด้วย ในตอนเช้าวันต่อมาชาวบ้านจะไปแจกข้าวห่อ โดยถารนำไปวางตามต้นไม้ ขอบรั้ววัด

ในเช้าวันต่อมา กลุ่มผู้รักษาเขตอุโบสถก็จะขอศีลเพื่อรักษาหลังจากแจกข้าวประดับดิน ในขณะที่แจกข้าวนั้น จะทำการนิมนต์พระเพื่อประกอบพิธีถวายทาน อาราธนาศีล 5 ถวายภัตตาหารเช้า กรวดน้ำ กล่าวคำอุทิศข้าวปลา อาหาร พึงธรรมเทศนา 1 ธรรมาสน์ เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติเนื่องจากบุญข้าวประดับดินเป็นประเพณีที่เกิดจากพุทธศาสนา ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์ จึงมีบทบาทสูงสุดในการทำพิธีเพื่อควมวิญญูณผู้ล่วงลับ เป็นกุศลโอบายที่ช่วยให้ประชาชนเกิดความกตัญญูคุณเวทิต่อบรรพชน

2.3 บุญเดือน ข้าวสาก (บุญข้าวกระยาหาร)

บุญข้าวสาก หรือสากกัก เป็นประเพณีในพุทธศาสนาที่คนไทยทั่วประเทศกระทำในทั่วประเทศ จุดมุ่งหมายของการทำบุญก็เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่นับถือหรือเปรตมารอื่น ๆ และนิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ในก่อนวันงานลูกหลานสาขที่น้องจะนำข้าวปลาอาหารที่ตนมีมากไปส่งหรือไปแลกสิ่งของข้าวปลาอาหารจากญาติผู้เป็นที่ นับเป็นประเพณีบุญที่โยงใยสายสัมพันธ์ในสายเลือดให้แน่นเหนียวและรวมใจกันส่งอาหารครั้งนี้ผู้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับ ซึ่งชาวบ้านงานถือว่าความปรองคองของคนปัจจุบัน และจะส่งผลแห่งความสุขสู่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

วิธีปฏิบัติ ในวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวบ้านจะห่อข้าวต้มทำขนมไว้แบ่งปันลูกหลานสรรหาเผือกมัน ถลอม หรืออาหารที่คนโบราณคุ้นเคยรวมใส่กระดังงาไว้ เมื่อลูกหลานสาขใดนำสิ่งของมาชวระเวียนใหญ่ก็จะแบ่งปันสิ่งที่เตรียมไว้ใส่ตะกร้าลอบกลับไป ตกเย็นก็จะทำการห่อข้าวสากตามจำนวนที่นาที่ตนจะนำไปถวาย บรรจุข้าวต้มที่ห่อแล้วใส่ตะกร้าเตรียมไว้ ในเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ ชาวบ้านจะนำอาหารหวานคาวห่อข้าวใหญ่และข้าวสากมาทำพิธีที่วัด หลังจากเสร็จพิธีสงฆ์แล้วกล่าวคำอุทิศข้าวสากกรวดน้ำและนำลงไปแลกเปลี่ยนกันที่สถานวัด ความสุข สนุกสนานเกิดจากการได้แข่งชิงแลกเปลี่ยนกันนี้เอง หลังจากนั้นเสร็จพิธี ชาวบ้านจะนำข้าวสากที่ได้มาวางที่ประตูสูงข้าว 1 ห่อ บันไคเรือ 1 ห่อ คิงไฟ (เตาไฟ) 1 ห่อ บ่อน้ำ 1 ห่อ นอกนั้นจะนำไปเลี้ยงตาแขกตามจำนวนที่นาที่มี

คุณค่าที่ได้รับจากการปฏิบัติ คุณค่าส่วนใหญ่จะเกิดจากศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนามากกว่าอย่างอื่นองค์ประกอบในส่วนของผู้เป็นปัจเจกบุคคลที่มีความสำคัญน้อยกว่าแต่ยังคงขาดไม่ได้คือ 6

3. ประเพณี/ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิถีการดำเนินชีวิต

อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานหนึ่งในสี่ของความจำเป็นของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะดำรงอยู่ได้รักษาความสมดุลของร่างกายและปัจจัยที่จะทำให้ร่างกายสมดุลได้คืออาหาร กิจกรรมการหาอาหารในการดำรงชีวิตนี้ เป็นพื้นฐานหนึ่งที่ทำให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรม เช่น มนุษย์คิดหาวิธีการที่จะอยู่รอด หาวิธีที่จะให้ทั้งหมันเสร็จเร็ว หาวิธีที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บ้านจามมี กิจกรรมที่เกิดจากวิถีการดำรงชีวิตคือ ประเพณีการลงปลา ประเพณีการทำนาสามัคคี ซึ่งมีเงื่อนไขแตกต่างกันไปจากกรรมกรลงแขกทั่วไป เป็นต้น

ในกิจกรรมการทำนาหากิน มักจะแฝงไว้ด้วยลัทธิพิธีที่เกิดจากความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาโดยกระบวนการ เพราะพื้นฐานของชาวบ้านจามก็ได้แตกต่างกันไปก็มีความไม่แน่นอนในภาวะธรรมชาติ เช่นแหล่งน้ำน้อยน้ำท่วมฝนดี หรือข้าวกล้าที่งมในนาถัยได้รับอันตรายจากแมลงจนเสียหายสิ่งที่ชาวบ้านไม่สามารถเอาเงื่อนไขทางธรรมชาติมาอธิบายได้ ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นมักได้รับการถ่ายทอดด้วยความรับผิดชอบต่ออำนาจลี้ลับ อันเป็นความเชื่อพื้นฐาน ดังนั้น เมื่อทำนาเป็นอาชีพหลักก็เชื่อว่า ที่นามีจิตวิญญาณมีเจ้าของเฝ้าอยู่เจ้าของในความหมายของชาวบ้านจามก็คือ ผี ทั้งที่เป็นผีเจ้าที่และผีบรรพบุรุษที่ตายทับถมแผ่นดิน ความเชื่อเหล่านี้จะมีผลต่อการสร้างพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ เป็นหลักประกันในความมือคู่มิถินในรอบปีต่อไป ดังนั้นรูปแบบประเพณีที่เกิดขึ้นจึงออกมาในรูปของกรรมบวสรวงบูชา เช่น การจุดบั้งไฟดวดนถน พิธีโถสุคนา (โถสุคนา คือการโถละ) เลี้ยงคนเสก (คนเสกคือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ดูแลรักษาที่นาและป้องกันสัตว์เลื้อยคลานไม่ให้มาทำลายพืชพันธุ์พืชไร่บวงตรวงคิปุตา ก่อนลงมตเลี้ยงเมื่อข้าวแตกรวงเป็นข้าวน้ำนม และเลี้ยงหลังการเก็บเกี่ยว เลี้ยงบ้านเมือง เป็นต้น ดังนั้น ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งลี้ลับและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจามสามารถจับเนกได้ดังนี้ คือ

3.1 บุญคุณสถาน

บุญคุณสถาน เดิมเป็นประเพณีที่เกิดจากวิถีการดำรงชีวิต เพื่อขอบุญพระแม่โพสพที่คิดบันดาลให้ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์และได้ผลผลิตสูง นิยมปฏิบัติกันในเดือนที่ 2 หรือปลายเดือนอ้าย เพราะช่วงเวลาที่ทำลอมข้าว ปลงข้าวและนวดข้าว เป็นกิจกรรมต่อเนื่องกันและหลังจากนวดข้าวเสร็จแล้วก่อนขนขึ้นทุ่งฉาง แต่เดิมจะเชิญนางทรงมาทรงเจ้าเข้าผี นางทรงจะแต่งกายด้วยสีคำล้วนดินหรือชายผ้าถุงแต่งด้วยขี้ ชาติพกคอดด้วยสีแคง ผ้าชะมัดทาควาที่คอกจำปา เครื่องบูชาดั้งเดิมคือ คันตะไคว้ 4 หัว หมามพุทรา 4 ก้าน อาหารควว อาหารหวานไก่คัมทั้งคัว เหล้าโรง 1 ขวด ไข่ปลอดคเชื้อ 1 ใบ ข้าวเหนียวป็นเป็นคำท่ากำป็น 1 ก้อน

วิธีปฏิบัติ เจ้าภาพจัดเครื่องบูชาลงในโลก ข้าวก้อน ไข่ คอกไม้ 1 คู่ บรรจุดลงในกระติบข้าว แล้วยกขึ้นตั้งบนชอกของกองข้าวแม่บางโศภจะเข้าทรงหลังจากทำพิธีกร่ำรำพรบ ๆ กองข้าว จากนั้นแม่บางก็จะรำนำหน้าขบวนดักข้าวขึ้นสู่ขึงนางพญาอาหารเครื่องบูชาจะถูกนำมาวางไว้ประขุขึงและจะวางบูชาไว้ถึง 4 วัน ซึ่งจะยกออกหรือบางทีก็ไม่ยกออกเลย ในปัจจุบันเจ้าแม่โศภถูกข่อยลงเพียงวางเครื่องบูชาที่เรียกว่าปลงข้าวเท่านั้น พิธีสงฆ์ก็เพิ่งถูกมาประสมประสานในระยะหลังและยึดถือปฏิบัติเฉพาะครอบครัวเท่านั้น ในส่วนที่เป็นพิธีสงฆ์ที่ปรากฏในปัจจุบันจะพบว่า ในคอนเข้ามีการถวายภัตตาหาร และอัญเชิญเครื่องบูชานำข้าวขึ้นสู่ขึงนางคุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ จุดมุ่งหมายของการทำบุญคุณถานมีจุดประสงค์เพื่อขอบคุณพระแม่แห่งความอุดมสมบูรณ์ และอัญเชิญท่านทำนุในขึงนางเป็นสิริมงคลแก่ชาวนาในอันที่จะมีอัฐมิกินในชีวิตประจำวัน ตอนหลังมีพิธีพุทธเข้ามามีเกี่ยวข้องกับน่าจะมีความหมาย 2 นัยคือ ประการที่ 1 เพื่อทำบุญถวายภัตตาหารเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งในด้านความอยู่เย็นเป็นสุข และความมีอัฐมิกินในวันต่อ ๆ ไป อีกประการที่ 2 เมื่อนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ และบอกเล่าญาติพี่น้องมาร่วมทำบุญหลังการถวายภัตตาหารพระและรับประทานอาหารแล้ว หลังจากนั้นพี่น้องที่มาร่วมงานจะเป็นแรงงานในการขนย้ายเป็นอย่างดี

3.2 ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟ หรือการจุดบั้งไฟถวายแด่น เป็นประเพณีที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไท-ลาว ที่อาศัยอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำโขง (วิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2530 : 79 - 95) ความมุ่งหมายของการปฏิบัติเพื่อตอบสนองความเชื่อเรื่องฟ้าแดนแนมเมืองอันเป็นบรรพบุรุษของบรรพชนตระกูล ไท - ลาว เนื่องจากประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวประกอบอาชีพการทำนา จึงจะเห็นเป็นประเพณีเบิกศักราชการทำนา เบ็ดกี เบ็ดเดือน ด้วยการบรรจุดั้งไฟบูชาพญาแอนของสิบสองปันนาสิบสองจุไทยหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

สำหรับการปฏิบัติบุญในงานบุญบ้านงาน เดิมทีปฏิบัติเพื่อการบูชาเบิกศักราชดัง ได้กล่าวข้างต้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ชาวบ้านงาน ก็ได้ประยุกต์เอาวัฒนธรรมคนเมืองเรื่องการประกวดแข่งขันเอาตีมพัน ดังนั้น การปฏิบัติบุญเพื่อสนองตอบความเชื่อดั้งเดิมจึงกลายมาเป็นธุรกิจ เป็นการเล่นสนุกเพื่อให้ได้มาซึ่งรางวัลวิธีการปฏิบัติบุญบั้งไฟบ้านงานจะกระทำขึ้นเพื่อบูชาต่อพญาแอนและได้ยึดถือแนวปฏิบัติในทุก ๆ ปี กำหนดการแบ่งออกเป็น 3 วัน คือ วันบูชา วันแห่ และวันจุดบั้งไฟ ในวันบูชา เจ้าเจ้าจะทำการคัดเลือกชายฉกรรจ์ที่มีร่างกายแข็งแรง มีความอดทนอดกลั้นและเสียสละ เพื่อไปทำการเสี่ยงทายที่คอนปู่ตาเพื่อเป็นรางวัลของมิควายเมื่อการบวชควายเสร็จสิ้นลงแล้วผู้ทำหน้าที่เป็นควายจ่า (หรือควายญาพ่อปู่) ก็จะเดินทางป่าวประกาศเพื่อบอกบุญ เสียงกลองและการร่ำรำของควายจ่าจะเป็นเครื่องหมายการเริ่มต้นงานบุญบั้งไฟ หมู่บ้านก็เริ่มคึกคักด้วยผู้คนห่อข้าวต้ม บิ๋นข้าวปุ้น (ข้าวปุ้น หมายถึงขนมจีน ปัจจุบันข้าวปุ้นจะซื้อจากร้านการทำขนมจีนในปัจจุบันชาวบ้านไม่ทำเองคงเหลือแต่การห่อข้าวต้ม) หรือเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ต้อนรับญาติพี่น้องที่จะต้องเดินทางมาร่วมงาน ตลอดจนมักท่องเที่ยว วัดโคคุ้มโคที่จัดตั้งบั้งไฟเข้าแข่งขันก็จะพากัน

ระดับคอกแต่งบั้งไฟหึ่งคองามและช่วยกันทำในวันนั้น วันที่ 2 เป็นแห่ใหญ่ในตอนเช้าแต่เจ้าจะทำพิธีบูชาผีปู่ตาอีกครั้งหนึ่ง โดยบั้งไฟบูชา 1 ขาเขย (ขาเขย หมายถึง ขาค้างคาบาทเพื่อรับการดึงบั้งไฟ 3 บั้ง) ควายจ่าจะทำหน้าที่แห่บั้งไฟดังกล่าวไปบอกผีปู่ตา เพื่อขอให้พิทักษ์รักษากิจกรรมบุญบั้งไฟที่จะเกิดขึ้นให้ราบรื่นไปด้วยดี ตอนบ่ายขบวนแห่บั้งไฟที่จุดถวายในวันรุ่งขึ้นการจัดขบวนแห่ใหญ่ คือ หอมผีปู่ตา พระอุปัชฌาย์ ควายจ่า บั้งไฟ และประชาชน เครื่องดนตรีที่นำมากำกับจังหวะ คือ กลองควายจ่า และกลองกริ่ง เป็นต้น เส้นทางที่แห่ คือ หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เสียงทุกหมู่บ้าน จุดมุ่งหมายเพื่อบอกบุญแก่เพื่อนบ้านทั่วไปตะวันตกคืนก็จะแห่ย้อนกลับบ้าน และวันสุดท้ายคือ การจุดบั้งไฟ บั้งไฟทุกบั้งจะถูกนำไปรวมกันที่กองอำนวยการ รอเวลาที่จะจุดแข่งขันต่อไป

คุณค่าของการปฏิบัติไม่มีนัยพิเศษในข้อปฏิบัติ เพราะจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติเพื่อสนองตอบความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ต้องการปฏิบัติเพื่อความสนุกสนานและให้เป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมเท่านั้น

3.3 ประเพณีการลงปลา

ประเพณีการลงปลาเป็นประเพณีเพื่อการดำรงชีวิตอีกประเด็นหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในทางตรงต้องการให้ประชาชนไม่เอาโรคเขนปรีชบในการแสวงหาผลประโชชน์จากแหล่งน้ำอันเป็นของส่วนรวม ประการที่ 2 เงินอุดหนุนที่ได้จากการเก็บค่าเครื่องมือในการจับปลาจะถูกนำมาเป็นเงินทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน ในทางอ้อมต้องการให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีกิจกรรมร่วมกันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์

วิธีการปฏิบัติ บ้านงานจะมีประเพณีลงปลาที่จัดขึ้นและออกประกาศเสียงตามสายเกี่ยวกับการลงปลาในช่วงหน้าแล้ง เป็นเวลาที่วันแคว้นแดดจัดคดกล่ง ส่วนราคาอุปกรณ์ ในแต่ละอุปกรณ์จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ และจะนำป้ายปักประกาศที่หนองน้ำอีกครั้งหนึ่ง บ้านงานมีหนองน้ำสาธารณะจำนวน 5 แห่ง และในแต่ละปีจะหมุนเวียนลงในแต่ละแห่งจนครบในแต่ละปีปีละแห่ง ซึ่งจะเป็นการตรวจพันธุ์ปลาในหนองน้ำนั้น ๆ ด้วย

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมการลงปลานเป็นกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิต โดยตรงจุดมุ่งหมายก็เพื่อความสนุกสนานการหาปลาอาจจะมีการพนันขันต่ออาจมีการร่วมกันดื่มกินสนุกสนานและก็เป็นประเพณี ใหม่ที่กำหนดขึ้นเป็นประเพณีประจำปีของชาวบ้านงานเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้วมา

3.4 การเลี้ยงผีตาแฮก

การเลี้ยงผีตาแฮกเป็นประเพณีที่เกิดจากกิจกรรมการดำรงชีวิตคือ การทำนาชาวบ้านงานถือว่าที่นามีจิตวิญญาณมีการตีบทอดจากบรรพบุรุษ ดังนั้นการเลี้ยงผีตาแฮกก่อนลงคราดไถ จึงเป็นประเพณีเพื่อ

แสดงความรักและธรรมต่อบรรพบุรุษและเพื่อบริการลูกหลาน และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่
 ชาวนาเอง

วิธีปฏิบัติ การแสดกน(โศคะ) ของชาวบ้านงานจะยึดเอา วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันแห่งพิธี
 ขวงสรวง การเตรียมเครื่องบูชาจะเริ่มตั้งแต่การนำเอาใบคองกล้วยมาเขียนเป็นกระทงปากแฉก เพื่อให้
 เป็นที่บรรจุก่อเครื่องบูชา เครื่องบูชาดังกล่าวประกอบด้วย

1. คำหมาก ๓๓ - มวน อาหารคาวหวาน อย่างละ 4 คำ
2. เมล็ดพืช
3. ดอกไม้ 1 คู่ รูป 1 คอด เหล้าขาว 1 จอก

การทำพิธีจะเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละครอบครัวว่าจะเริ่มต้นทำอะไรก่อนหลัง หรือให้ใครร่วมพิธี
 บ้าง เมื่อได้ของบูชาครบถ้วนแล้ว จะตั้งศาลคางแสดเป็นเรือน ไม้ไผ่สานมีหลักเสาไม้ไผ่ 1 เสา ดอกไม้รูปเทียน
 จะถูกนำขึ้นเก็บบนเรือนมี แต่ข้าวปลาอาหารจะวางติดกับพื้นดินผู้เป็นเจ้าของนา จะสวดอ้อนวอนขอพรให้
 ไร่เนาอุดมสมบูรณ์หรือประการใดก็สุดแท้แต่จะเลือกสรร คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ คงได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า
 การเลี้ยงผีคางแสด เป็นประเพณีเบ็ดเตล็ดการทํานาของชาวนาเพื่อความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์
 ของพืชพันธุ์ โดยนัยหนึ่งของการปฏิบัติ ถ้ามองในแง่มานุษยวิทยาแล้วการเลี้ยงผีคางแสดเป็นการเตือนสติตัว
 ผู้เป็นชาวนาเองว่าถึงฤดูกาลทํานาแล้วภาระหน้าที่ได้เริ่มต้นแล้วควรทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เพื่อตอบ
 แทนผีไร้ผีนาว่าลูกหลานรุ่นใหม่ไม่ได้ทอดทิ้งไร่นา

กิจกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องภูตผี จิต วิญญาณที่ได้นับถือกันมาจนกลายเป็นประเพณี
 ของชาวบ้านมีหลายอย่าง ได้แก่ การควดข้าว(คือการนำข้าวป็นเป็นก้อนเล็ก ๆ แล้วนำมาดูตามร่างกาย
 แล้วโยนทิ้ง) ต่งพรายแก่กำเร็ด การเลี้ยงผีบ้านประเพณีพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เดือนและปีและการเลี้ยง
 บ้านเลี้ยงเมืองซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

3.5 การควดข้าวต่งพรายแก่กำเร็ด

ควดข้าว เป็นภาษอีสาน ซึ่งหมายถึงการป็นข้าวเหนียวให้เป็นก้อนเล็ก ๆ ขนาดเท่าไข่นก
 กระต่า ทำให้มีสี 4 สี คือ สีแดง สีเขียว สีขาว สีดำ บรรจุใส่กระตางใบคอง แล้วนำมาหัดับคำข้าวแต่ละ
 คำกลิ้งไปตามร่างกายของเด็กเล็กหรือทารกที่มีสุขภาพร่างกายพิการ หรือเจ็บป่วยเป็นครั้งคราวไม่สมบูรณ์
 เพราะชาวบ้านดั้งเดิมเชื่อว่า สาเหตุของการเจ็บป่วยของเด็กนั้นเกิดจากผีแม่แก่แม่หลังตามมารังควาญ
 ซึ่งต้องทำพิธีปัดรังควาญด้วยการควดข้าวแค้นเมื่อร่างกายอ่อนแอเต็มที่ เด็กจะมีอาการร้องทรมทรม หรือไม่
 ร้องแต่ชักกระตุก ตัวเขียว จึงต้องทำพิธีควดข้าวเพื่อไล่ส่งภูตผี เพื่อมิให้ทำอันตรายแก่ลูกหลาน

วิธีการปฏิบัติ ก่อนอื่นพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีทารกแรกเกิดก็จะต้องมีการนัดแนะกับพ่อแม่ที่จะ
 มาทำพิธีโดยบอกวันเวลา จากนั้นในวันที่ทำพิธีพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องอยู่พร้อมหน้าจัดหาเครื่องเช่น คือ
 ข้าว 4 สี คงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และก็มีคำหมาก 4 คำ ๓๓ มวนใบคอง 4 มวน ดอกไม้ 1 คู่

เงินอีก 4 บาท ก่อนตะวันตกดินพ่อหมอละมา เมื่อหมอละมาถึงบ้านจะต้องกินไม่ให้สมาชิกคนใดถามพ่อหมอละว่า “มาทำอะไร” (มาทำไม) หรือต้องไม่มีผู้ใดทักทาย หากมีผู้ทักทาย การเริ่มพิธีทั้งหมดก็จะเลิกล้มรววันอังคารสัปดาห์ต่อไป แต่ถ้าทุกอย่างราบรื่น พ่อหมอละที่มาแล้วก็จะเดินตรงไปที่ห้องนอนของเด็กที่พ่อแม่ได้เตรียมเตียงไว้แล้ว พ่อหมอละจะเหน็บสายสิญจน์ พร้อมตะกรุดที่หูซ้าย มือขวาถือมีดคาบ ยกเอากระดิ่งเด็กมาขึ้นโพล์ที่ประตูห้องแล้วก็เริ่มทำพิธีท่องคาถา เมื่อจบบทที่ 1 ก็จะใช้มีดเคาะขอบกระดิ่งเด็กครั้งที่ 1 และจะท่องถึง 3 จบ และจะต้องเคาะทุกครั้งที่ต้องคาถาจบ เมื่อเด็กคลกใจร้องจ้าพ่อหมอละก็จะควดข้าวจนครบทั้ง 4 ก้อนญาติพี่น้องที่ยืนออกรออยู่ที่ประตูเรือน จะแย่งชิงเอากระดิ่งเด็กนั้นและอุ้มเอาเด็กไว้ พ่อหมอละจะหัวหรือทิ้งสายสิญจน์และปาเครื่องบูชาทั้งหมดกลับบ้านโดยไม่หูลงใจ พ่อแม่ผูกข้อมือเด็กก็เป็นเสร็จพิธี

คุณค่าของการปฏิบัติ ประเพณีควดข้าวส่งพรายแก่กำเริค เป็นประเพณีที่ยังยึดถือในกลุ่มชนชาวบ้านจน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ทั้ง 4 หมู่บ้าน คุณค่าของการปฏิบัติ คือ ความมั่นใจในการครอบครองเด็กทารกที่เป็นบุตรหลานว่าจะ ไม่มีสิ่งใดมาพรากไปจากครอบครัวใหม่ได้ แม่กำแม่หลัง (ตามความเชื่อแม่กำแม่หลังคือแม่ในอดีตชาติที่ยังมีความผูกพันกับลูกของคนอยู่) ถูกคิดสายโศภาคจากกันตั้งแต่นั้น

3.6 การเลี้ยงผีบ้าน

การเลี้ยงผีบ้าน เป็นประเพณีที่มีเฉพาะกลุ่มสกุลที่มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษหรือกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน หรือถ้าหากมิใช่บรรพบุรุษเดียวกันก็ หมายถึง กลุ่มที่สืบนามาจากสายการอพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้านพร้อม ๆ กัน การเลี้ยงผีบ้านนี้เป็นประเพณีที่ปรากฏอยู่ในบางกลุ่มของ หมู่ 7 เมื่อถึงเวลาเบ็กศักราชใหม่ของปี (สงกรานต์) ในวันพุธแรกของปีจะต้องมีการเลี้ยงผีดังกล่าว

วิธีการปฏิบัติ เมื่อถึงวันพุธแรกของปีเบ็กศักราชใหม่ตามคติเดิมของไทยก็จะมีการเตรียมเครื่องบูชาแต่เช้ามีคั่วข้าวเหนียวหรือน้ำตาล หรือคั่วกับกล้วยสุก 4 คำ กำหมาก 4 คำ ธาตุบวนด้วยใบตองกด้วยแห้ง 4 มวน น้ำคั้นครึ่งแก้วเตรียมไว้บรรดาอุกหลานที่นับถือก็จะนำเครื่องสังเวยในลักษณะเดียวกันมาร่วมทำพิธี แต่บางคนก็นำแคคอกไม้ 1 คู่ และเงินอีก 4 บาท เท่านั้นผู้ทำพิธีก็จะนำเครื่องบูชานั้นไปวางไว้ด้านทิศเหนือของเรือนซึ่งจะตั้งวางกับพื้นดินเท่านั้น ผู้ทำพิธีท่องคาถาและกล่าวเบ็กศักราชกรวดน้ำที่นำไปลงในกระทงที่มีอาหารคาวหวาน เป็นอันเสร็จพิธี

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ การเลี้ยงผีบ้านเป็นประเพณีเฉพาะครอบครัวไม่อนุญาตให้คนนอกเข้าร่วมพิธี คุณค่าที่ได้ก็คือ การเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติทั้งที่ตายไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ ให้ความรักใคร่ปรองดองนับถือเรื่องญาติการะธรรม ในการโยงสายสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้น

3.7 ประเพณีเสียเคราะห์เสียชัญญ์เดือนและปี

การเสียเคราะห์เดือนเคราะห์ปีของชาวบ้านงาน จะทำเฉพาะกลุ่มชนที่มีความสำคัญในฐานะ เป็นผู้นำชุมชนมาก่อนเท่านั้น คำว่าเสียเคราะห์มักจัดทำขึ้นในปีที่ประสบเคราะห์กรรมเช่น ประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วยเป็นเวลานาน หรือเกิดจากปัญหาในชีวิตสำหรับคนที่เคร่งครัดก่อนถึงวันครบรอบวันเกิดของตนแต่ละปีในวันอังคารก่อนวันเกิดจะทำพิธีเสียเคราะห์คำว่าเสียเคราะห์คือการสะเดาะเคราะห์นั่นเอง รายละเอียด ขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์จะ ได้กล่าวในบทต่อไป

3.8 การเลี้ยงบ้านเลี้ยงเมือง

การเลี้ยงบ้านเลี้ยงเมืองก็เป็นประเพณีส่วนรวมของชุมชนที่ครอบครัวจะต้องจัดกิจกรรมและ เครื่องบูชาไปเป็นส่วนตัวการเลี้ยงบ้านเลี้ยงเมืองนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะชำระเสนียดจัญไรที่เข้ามารังควาญ ครอบครัวในระยะเวลาผ่านมาแต่ละปีดังนั้น เมื่อถึงวันอังคารของเดือน 7 ครอบครัวต่าง ๆ จะส่งตัวแทนไป ทำความสะอาดศาลากลางบ้านจัดสถานที่ที่จะเตรียมการปฏิบัติบุญต่อไป พิธีในส่วนที่เป็นส่วนรวม ได้รับความผสมผสานเข้ากับพิธีพุทธจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว แต่ในส่วนที่เป็นส่วนตัวจะต้องแยกปฏิบัติเป็น พิเศษ

วิธีปฏิบัติ ก่อนวันอังคารแรกของเดือน 7 ในคอนเดือนของ 3 วันแรกจะมีพิธีสวดมนต์เย็น 3 คาบ (เวลา) แต่พิธีที่เป็นส่วนครอบครัวจะเริ่มในวันที่ 4 ในคอนเช้าของวันที่ 4 ทุกครัวเรือนจะทำกระทงกาบ กกล้วยเป็นกระทงหน้าวัว (กระทงสามเหลี่ยม) บรรจุอาหารลาวหวาน คำหมาก ดอกข่า (ฮามวนใบคอง) ข้าวคำ ข้าวแดง ดอกไม้ และตุ๊กตากาบกล้วยบรรจุลงในกระทงนั้น แต่ละบ้านจะมีหมอน้ำหอม (น้ำเจือ ขมิ้น) บ้านละหม้อ หินแห่ (หินถูกรัง) บ้านละ 1 ถุง ก่อนนำไปร่วมพิธี จะมีการสวดข้ามอาเสนียดจัญไร ออกจากร่างกาย ออกจากจิตวิญญาณของบรรดาสมาชิกในครอบครัว เมื่อสวดแล้วก็ทิ้งลงในกระทงและ นำไปรวมกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน ในกรณีจะมีการตั้งหอพระอุปัชฌาย์ หอผีปู่ตาไว้ต่างระดับกัน ได้หอพระ จะเป็นที่วางของอย่างน้ำหอมที่ทุกครัวเรือนนำมาบทร่วมกัน ได้หอผีจะมีกองหินแห่ (หินกรวด) และกองทราย ซึ่งปักธง 7 สีไว้ในระหว่างที่มีการสวดมนต์ของพิธีพระ เฒ่าเจ้าก็จะทำพิธีบูชาพระอุปัชฌาย์ เช่นสรงผีปู่ตา ไปพร้อม ๆ กัน หลังจากพระฉันอาหารเสร็จแล้ว ก่อนรับประทานอาหารร่วมกันของชาวบ้านทุกครอบครัว จะต้องเข้าไปนั่งล้อมวงหอพระอุปัชฌาย์และหอผีเฒ่าเจ้าจะเริ่มกล่าวคำบูชาให้ลูกหลานว่าตาม เสร็จแล้วก็จะ ตักน้ำพระพุทธรูปมนต์แบ่งกัน แบ่งหินแห่ แบ่งทราย กันให้ครบทุกครัวเรือน ทรายคั่งกล่าวทุกครอบครัวจะ นำกลับบ้าน น้ำนั้นจะถูกเทในตุ่มน้ำคั้นส่วนหนึ่ง ตุ่มน้ำอาบส่วนหนึ่งและประพรมที่ศีรษะลูกหลานอีกส่วน หนึ่งทรายจะโรยรอบ ๆ บ้านกันคี่สามที่จะเดินทางเข้ามาทำอันครวช ดิน หิน กรวด จะถูกสาดขึ้นบนหลังคา สิ่งปลูกสร้าง เพื่อความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์ในการประกอบอาชีพ สำหรับกระทงหน้าวัว (กระทงหน้าวัวมีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว) คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยการนำของเฒ่าเจ้าจะเป็นผู้นำ ออกไปส่ง หรือทิ้งคืนตะวันตกของหมู่บ้านต่อไป

คุณค่าที่ได้จากการปฏิบัติ ในประเพณีทุกประเพณีของชาวบ้านงานจะมีลักษณะเหมือน ๆ กับ ประเพณีของกลุ่มชนในตระกูลใด – ลาวทั่วไป คือ ระบบเครือญาติ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่ม ชาติพันธุ์ ประเพณีจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่จะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านที่กระจัดกระจายกันออกไปตั้ง บ้านเรือนไกลพวกห้องได้กลับมาประกอบพิธีกลับมาร่วมกิจกรรมสานสายใยความสัมพันธ์ให้มั่นคง และ แนบแน่นมากขึ้นอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นบรรทัดฐานที่กำหนดแนวทางการจัดระเบียบในสังคม การสอนค่านิยม แก่คนรุ่นต่อ ๆ มาอีกทางหนึ่งด้วย

3.9 ประเพณีแจกข้าวหาผู้ตาย

ประเพณีแจกข้าวหาผู้ตวงลับนี้ เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อหรือเกิดจากการดำรงชีวิตของ ชาวบ้าน แต่ได้มีการนำเอาพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งรูปแบบการจัดอาจจะเป็นประเพณี ทางศาสนา แต่ผู้วิจัยได้นำมาจัดไว้ในหมวดนี้ การทำบุญตามประเพณีการแจกข้าวหาผู้ตายนี้จะขึ้นอยู่กับผู้ ที่จะทำว่า จะกำหนดวันในการทำเมื่อใด เช่น เมื่อผู้ตาย ศาครครบกำหนด 100 วัน หรือเมื่อพร้อมในหลาย ๆ ด้านจึงจะทำก็ได้

วิธีการปฏิบัติ ผู้ที่จะทำบุญแจกข้าวหาผู้ตาย ก่อนวันงานจะบอกกล่าวญาติสนิทที่เป็นวงศ์ ตระกูลเดียวกันและกำหนดวันงานว่าจะทำในวันใด เมื่อกำหนดวันงานเสร็จแล้วจะมีการนิมนต์พระสงฆ์ เพื่อเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนา โดยงานจะแยกเป็น 3 วัน คือ

1. วันเตรียมงาน เจ้าภาพจะจัดเตรียมสถานที่เพื่อตั้งกองบุญ ซึ่งมีเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ที่บ้าน เจ้าภาพ เช่น เสื่อ หมอน ที่นอน เครื่องใช้ในครัวเรือน โด๊ะ แก้ว ฯลฯ ทั้งนี้แล้วแต่เจ้าภาพจะจัดหา
2. วันที่สอง เรียกว่า “วันโสม” (วันรวม) คือ วันที่ญาติพี่น้องที่ได้บอกกล่าวไปแล้วมาช่วยกัน จัดทำอาหารคาวร้อนรับแขกที่มาช่วยงาน ซึ่งการมาช่วยงานจะมีของมาร่วมทำบุญด้วย เช่น ข้าวสาร หมอนและ อื่น ๆ ความจิตศรัทธา ช่วงบ่าย จะมีการเทศน์ 2 ธรรมาสน์ เป็นการเทศน์ปุจฉา วิสัชนา เกี่ยวกับบุญที่ทำการ อุทิศให้แก่ผู้ตาย ในตอนเย็น พระสงฆ์ที่รับนิมนต์ไว้จะมาสวดพุทธมนต์เย็นที่บ้านงาน ในวันนี้ถ้าเจ้าภาพมี ทุนมาก จะมีการจ้างมหรสพ มหรสพ โกละ ด้วยก็ได้
3. วันที่ 3 เป็นวันสุดท้าย เรียกว่าวันคัลบาคร กล่าวคือ พระสงฆ์จะเข้ามาฉันภัตตาหารเช้าที่ บ้านเจ้าภาพจะมีการสวดชัยยะมงคลคาถา เพื่อความเป็นสิริมงคล จากนั้นมีคตทาทองจะนำกล่าวถวายปัจจัย ไทยทานเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย พระสงฆ์ให้พร ประพรมน้ำมนต์ เป็นอันเสร็จพิธี

ศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวบ้านงาน

ปรากฏการณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านงาน เป็นการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องแบบรุ่นต่อ รุ่น โดยการปลูกฝังการประพฤติปฏิบัติให้บุตรหลานในตระกูลตนเองสืบต่อ เช่น ศิลปะการแสดงหมอลำ วัฒนธรรมการจักสาน การเป็นหมอลำ และหมอลำกลางบ้าน วัฒนธรรมเหล่านี้ยังมีและคงอยู่กับชน

ชาวบ้านงานมาอยู่ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ได้จาก หมอชาคลงบ้านที่อั้งมีอยู่ และการรักษาอาการเจ็บปวด คิ้วตกราวค การจักษณด้ำตระกูลใดทำกรจักษณได้ คนรุ่นต่อมของคนในตระกูลนั้น ๆ ก็จจะจักษณ เป็น เป็นค้ัน

ภาษาพูดในชุมชน

ประชากรในบ้านงาน ค้ันตบ้านงาน อ้นกอทุทไรสง จ้งหวัดบุรีรัมย์ มีภาษาพูดหลออสำเนียง เนื่องจกสืบเชื้อสภษบรรพบุรุษหลออค้ันธุ์ เช่น ไทยกูย ที่อพยพมจกจ้งหวัดศรีษะเกษ และลาวจก จ้งหวัดร้อยเอ็ด และมีบางส่วนได้อพยพมจกนครราชสีมา ทำใหมีสำเนียงภาษาพูดในเขตบ้านงานมี ค้วชก้น 3 สำเนียง ซึ่งสามารถรู้ถึงชาติพันธุ์จกภาษาพูดได้ ดังตารางเปรียบเทียบถึงสำเนียงภาษาของชาว อีสานเขตจ้งหวัดบุรีรัมย์ของ สยามตร์ ผลเกิด ได้เปรียบเทียบไว้ ดังตาราง 6 (สยามตร์ ผลเกิด, 2538 : 62)

ตาราง 6 เปรียบเทียบสำเนียงภาษาของชาวบ้านงาน

คำ	สำเนียง		
	ไทยกูย (ส่วย)	ไทยลาว (อพยพจก จ. ร้อยเอ็ด)	ไทยโคราช
มะเขือ	เคือ	บักเขือ	มะเขือ
อรัย	เอ้ม	แฆบ	อรัย
มะพร้าว	โตง	บักพร้าว	มะพร้าว
ไปไหน	จินา	ไปไศ	ไปไฉ
ถึง	อะเว๊ะ	ลิ่ง	ถึง
ข้าวสุก	โคยเจน	เช่าสุก	ข้าวสุ๊ก
ปู	กะตม	ปู	ปู
ข้าง	อะเจียง	ข้าง	ข้าง
กินข้าว	จาโคย	กินเช่า	กินเช่า
ค้ัน	จิก	ค้ัน	ค้ัน
อูอะไร	แมอะมอ	เบ็งหยัง	คู้อ
หม้อ	อะเค๊ะ	หม้อ	หม้อ

ที่มา : สยามตร์ ผลเกิด, งานวิจัยกรเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน. 2538 : 62

ที่กล่าวมาเป็นลักษณะประเพณีความเชื่อของคนในชุมชนบ้านจาน ที่สร้างให้เกิดประเพณีขึ้นอย่างมากมายและเป็นแบบแผนกรดำเนินชีวิตรวมทั้งมีความเชื่อในด้านการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไปข้างหน้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บทที่ 5

ความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรม และอิทธิพลของการสะเดาะเคราะห์

ความเป็นมาของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ประมวล ทิมพ์เสน (2546 : 71-73) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เมื่อมนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและต้องการความปลอดภัยในชีวิตจึงทำให้เกิดการแสวงหาปัจจัยที่จะใช้เป็นเครื่องมือและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคง เมื่อต้องพบกับสภาวะที่ถูกคุกคามต่อชีวิตหรือประสบกับปัญหาในการดำรงชีวิตทั้งของตนเองและหมู่คณะ ดังนั้นเมื่อมนุษย์ประสบกับภัยพิบัติปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ หรือมีวิกฤติการณ์แห่งชีวิตเกิดขึ้นทั้งกับตนเองหรือคนข้างเคียง หากหาสาเหตุไม่พบมนุษย์จะกล่าวโทษถึงผีศาจ เทวดา หรือสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติว่าเป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องหาแนวทางป้องกันหรือขจัดเหตุร้ายนั้นให้ผ่านพ้น ไปเพื่อความสงบสุขโดยใช้วิถีทางไสยศาสตร์ ดังนั้นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงเป็นพิธีกรรมที่มนุษย์เลือกนำมาใช้เพื่อสร้างให้เกิดความรู้สึกว่ามีความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ดังนั้น ความเชื่อถือศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จึงเป็นที่พึงพอใจที่สำคัญของคนไทยในท้องถิ่นอีสานมานาน พิธีกรรมดังกล่าวจะผสมผสานไปกับความเชื่อเกี่ยวกับผีศาจ เทวดา ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน การสะเดาะเคราะห์อาจจะเป็นในลักษณะการขับไล่สิ่งอัปมงคลหรือปัดรังควาญให้หายไป ทั้งยังเป็นการสร้างกำลังใจให้มั่นคง กรณีที่ประสบเหตุร้ายแรง เช่น ไฟไหม้บ้าน นกแตกรังผ่านบ้าน ภูเขาบ้าน คอ แตน หึ่ง ทำรังภายในบ้าน จึงจกตกลงมาและไต่ตามตัว มีหนอนในกระต๊อบข้าว มีเลือดหยดกลางบ้าน เป็นต้น

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ชาวอีสานเชื่อว่าเป็นสิ่งอัปมงคล เป็นลางบอกให้รู้ว่ากำลังมีเคราะห์ จึงต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์เพื่อให้เคราะห์หายไป นอกจากนี้ยังรวมถึงการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ สิ่งของสูญหายหรือเดินทางไปไกลบ้านพบสิ่งเป็นลางบอกเหตุ เช่น พบหนอนไต่ขึ้นกลางถนนเป็นจำนวนมาก ก็อาจทำพิธีสะเดาะเคราะห์เช่นเดียวกัน เพราะเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์ เป็นการแก้เคล็ดหรือป้องกันไม่ให้เกิดภยันตรายแก่ตนเอง ในการทำเช่นนี้ก็เพื่อความสบายใจนั่นเอง

การสะเดาะเคราะห์ชาวอีสาน อาจถือเป็นแนวทางในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยได้ผสมผสานความเชื่อในวาทณ์มนต์คาถา ความเชื่อผีศาจเทวดา อิทธิฤทธิ์เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์และความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพุทธ มนุษย์ในบรรพกาลเมื่อประสบกับธรรมชาติที่ไม่สามารถต่อสู้หรือป้องกันได้ จะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นเกิดจากอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป ดังนั้นมนุษย์ต้องหาวิธีป้องกันและขจัดปัดเป่าเหตุร้ายนั้นให้พ้นไป หรือให้เบาบางลง วิธีที่มนุษย์ได้นำมาใช้ ได้แก่ การใช้วิธีการทางไสยศาสตร์หรือการใช้ฤกษ์ยามในการแก้เคล็ดต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดความมั่นใจหรือการสะเดาะเคราะห์ ตามธรรมเนียมวิธีที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา จนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นประเพณีและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชาวบ้าน ได้ผ่านกระบวนการผสมผสานทางสังคมวัฒนธรรม ระหว่างความเชื่อเรื่องผีสาเกตวดา กับวิถีทางของพุทธศาสนา พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานเป็นพิธีกรรมที่บ่งบอกถึงลักษณะของสังคมอีสานโดยภาพรวมที่มีความหลากหลาย ถึงแม้ว่าภาษาที่ใช้ในการให้คำจำกัดความในแต่ละพิธีกรรม องค์ประกอบและขั้นตอนต่าง ๆ จะแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีวัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมที่เหมือนหรือคล้ายกัน และองค์ประกอบหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์บางอย่างยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นประเพณีของท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนที่อาจจะคล้ายหรือเหมือนกับพิธีกรรมของท้องถิ่นอื่น ๆ ตามความเชื่อดั้งเดิมที่ได้มีการสืบทอดมาจกอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันชาวบ้านงาน ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อยู่มากแม้ว่าชุมชนบ้านงานจะรับเอากระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิต แต่ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ยังคงเหนียวแน่น จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านที่ศยและไม่เคยเข้าร่วมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ประเภทของเคราะห์ที่ต้องทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน

ความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน เกิดจากความเชื่อหลายประการ เนื่องจากเป็นความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ทั้งเป็นข้อห้าม และการประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันต่าง ๆ เช่น ภูเถื่อนเจ้าบ้าน จะถือว่าเป็นกลางที่ไม่ดี จะทำให้มีเคราะห์ นกแตกจิบที่ชายคาบ้านและส่งเสียงร้อง เชื่อว่าคนในครัวเรือนนั้นจะเจ็บป่วยหนัก เป็นต้น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานที่ได้มีการทำพิธีมาจกอดีตจนถึงปัจจุบัน แยกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์
2. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน
3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ทั้งสามประเภทนี้ มีส่วนองค์ประกอบและพิธีกรรมที่แตกต่างกันเพื่อความสะดวกในการศึกษา ผู้วิจัยได้แยกประเภท องค์ประกอบและขั้นตอนของการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์

1.1 องค์ประกอบของการสะเดาะเคราะห์

การประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อาจจะมีส่วนที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดของบรรพบุรุษที่ผู้ทำพิธีได้รับการถ่ายทอดมา หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ในที่นี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบที่เห็นใช้กันโดยทั่วไป ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1.1 บุคคล

บุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องมีหลายฝ่ายประกอบกันจึงจะทำให้พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีความครบถ้วนสมบูรณ์

1.1.1.1 ผู้นำพิธี หมายถึง ผู้นำในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ผู้นำพิธีชาวบ้านจะเรียกว่า “พราหมณ์” หรือ “หมอสวด” จะทำหน้าที่เป็นผู้สวดในการประกอบพิธี ผู้นำพิธีจะเป็นผู้ที่สูงอายุและได้รับการถ่ายทอดวิธีการสะเดาะเคราะห์มาแล้ว กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่จะอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ มีข้อสังเกตว่า ผู้ที่เป็นหมอสวด หรือ พราหมณ์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนในพุทธศาสนาเมื่อลาสิกขาแล้วได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้รู้ เพราะถือว่าเป็นผู้รู้เกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ และสามารถท่องเวทมนต์คาถาได้ ส่วนการแต่งกายของพราหมณ์หรือหมอสวดนั้น นิยมุ่งห่มด้วยชุดขาวหรือแต่งกายตามธรรมเนียมนิยมของชาวบ้าน

ภาพประกอบ 10 การแต่งกายของผู้นำพิธีการสะเดาะเคราะห์

ที่มา: ผู้วิจัย 11 ตุลาคม 2549

ภาพประกอบ 11 ผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์
ที่มา : ผู้วิจัย 26 ตุลาคม 2549

1.1.1.2 ผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์ ผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์ คือ ผู้ที่กำลังประสบเคราะห์ ผู้ป่วย หรือผู้ที่พบกลางบอกเหตุร้ายต่าง ๆ ที่คาดว่าตนจะประสบเคราะห์ร้ายในอนาคต ทั้งนี้ผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์ เชื่อว่า การเข้าพิธีนี้จะเป็นการป้องกันหรือแก้ไขเหตุร้ายที่จะนำความเดือนร้อนมาสู่ตน ผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์ต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีสะเคาะเคราะห์ ตามรายการที่หมอมสูตรกำหนดให้ครบถ้วนถูกต้อง และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในขณะประกอบพิธีอย่างเคร่งครัด

1.1.1.3 ผู้เข้าร่วมพิธี คือบุคคลทั่วไปที่อยู่ในบริเวณพิธี แต่ไม่ใช่ผู้ที่ให้บริการสะเคาะเคราะห์อาจเป็นญาติพี่น้องของผู้ให้บริการสะเคาะเคราะห์เอง หรือบุคคลอื่นที่ขอเข้ามาเข้าร่วมพิธี คอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และคอยให้กำลังใจหรือเพราะความอยากรู้อยากเห็นการประกอบพิธีกรรม

1.1.2. อุปกรณ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์มีหลายอย่างอาจแตกต่างกันไปตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น หรือตามข้อกำหนดของหมอมสูตรแต่ละคนที่ได้รับการถ่ายทอดมา ส่วนใหญ่จะเหมือนกัน ในส่วนของบ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีอุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธี ดังนี้

1.1.2.1 กระทง เป็นภาชนะที่ทำจากกาบกล้วย มีลักษณะสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ภายในคั่นด้วยกาบกล้วยเป็นห้อง จำนวน 9 ห้อง พื้นกระทงใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรง ไปด้วยใบคองกล้วย กระทงนี้จะใช้สำหรับใส่เครื่องบูชาและเครื่องสังเวยสำหรับประกอบพิธี

1.1.2.2 เมี่ยง เป็นอาหารที่ใช้สาส์นฆ่า ตะใคร้ คำกับเครื่องปรุงอื่น ๆ ใช้ใบมะยมห่อเป็นคำ ๆ เท่ากับจำนวนอายุของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ เมี่ยงนี้จะใส่ไว้ในกระทงทั้ง 9 ห้อง ถือว่าเป็นเครื่องสังเวยอีกอย่างหนึ่ง

1.1.2.3 หมาก พลุ บุหรี่ จีบหมาก พลุ เป็นคำหมาก 4 คำ และบุหรี่ยี่ที่ใช้กระคายหรือใบคองกล้วยมวนจำนวน 4 มวน เพื่อใช้เป็นเครื่องเซ่นผี โดยจะนำไปใส่ไว้ในกระทง

1.1.2.4 ข้าวตอก ได้จากการเอาข้าวเปลือกเหนียวมาคั่วในกระทะหรือหม้อให้ร้อนจนแตกออกจากเปลือก การใช้ข้าวตอกจะใช้ในปริมาณพอสมควรเพื่อใส่ไปลงในกระทงทั้ง 9 ห้อง

1.1.2.5 ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง เป็นข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาผสมกับสีที่ต้องการอาจเป็นสีที่ทำได้ในท้องถิ่นหรือตามธรรมชาติ เช่น สีคำใช้ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนกลม ๆ คลุกกับขมิ้นไฟ ข้าวแดงคลุกกับปูนที่ใช้กินกับหมาก และสีเหลือง ใช้ผสมกับขมิ้นชัน ความหมายของข้าวทั้งสามสีนั้นเป็นการทำสำหรับให้ผีกิน (นายแสง ชำนิกล้า, 2549 : สัมภาษณ์)

1.1.2.6 เทียนธูปหัวคำคิง (เทียนที่มีความยาวรอบศีรษะและยาวเท่าลำตัว) เป็นเทียนที่ทำด้วยขี้ผึ้งที่มีความยาวเท่าลำรอบศีรษะของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 ถ่ม และเทียนที่ยาวเท่าลำตัวของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 ถ่ม เทียนทั้งสองอย่างนี้ จะจัดทำเองโดยนำผ้าขาวเป็นไส้เทียนจากนั้นนำขี้ผึ้งมาต้มให้อ่อนแล้วนำมาหล่อให้ยาวตามที่ต้องการ

1.1.2.7 หลักรง หรือธงข่อยข่อย ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกความยาวประมาณ 50 เซนติเมตรจำนวน 9 หลัก แต่จะหลักรงจะทำให้เป็นรอกบวก 9 รอก เพื่อใช้เป็นที่ยึดฝ้ายสีต่าง ๆ คือ ฝ้ายสีดำ 2 หลัก สีแดง 2 หลัก ฝ้ายสีเหลือง 2 หลัก ฝ้ายสีขาว 2 หลัก และดอกฝ้าย 1 หลัก จากนั้นนำไปเสียบไว้มุมกระทงทั้ง 9 ช่อง

1.1.2.8 น้ำส้มป่อย ส้มป่อยเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีหนาม นิยมนำมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวอีสาน ในการใช้ส้มป่อย เป็นการแก้เคล็ดเพราะมีเสียงพ้องกับคำว่า “ปล่อย” หมายถึง การปล่อยเคราะห์ ปล่อยทุกข์ โศก โรคภัยออกจากผู้ทำการสะเดาะเคราะห์นั้น วิธีการนำส้มป่อยมาใช้ในพิธีคือการเอาน้ำใส่ลงในขันแล้วใช้ฝักของส้มป่อยเผาไฟใส่ลงขันและให้ลอยอยู่ในขันนั้น หากไม่มีฝักส้มป่อยให้ใช้ใบแทน (นายแสง ชำนิกล้า, 2549 : สัมภาษณ์)

1.1.2.9 ค้ายสายสัญญาณ ค้ายสายสัญญาณจะใช้โยงจากกระถงมาให้ผู้ทำการ สะเดาะเคราะห์ถือไว้ในขณะที่ทำพิธีกรรมจนกว่าหมอสวดจะท่องมนต์คาถาจนเสร็จพิธี

1.1.2.10 รูปจำลองโคยทำเป็น รูปคน รูปสัตว์ เช่น น้า ช้าง นิยมใช้กบ กล้วยมาตัดเป็นรูปต่าง ๆ ที่กำหนดและจะนำรูปสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ใส่ไว้ในกระถงซึ่งหมายถึง การเช่น ตรวจพหุหนะและคนรับใช้แก่กุดมี

1.1.2.11 เสื้อผ้าของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์

1.1.2.12 หม้อนึ่ง หวด ถ้วยชาม และเครื่องครัวเท่าที่หาได้

1.1.2.13 ชัน 5 เป็นเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน อย่างละ 5 คู่

1.1.2.14 คัดเล็บ คัดผมของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ใส่ลงในกระถง

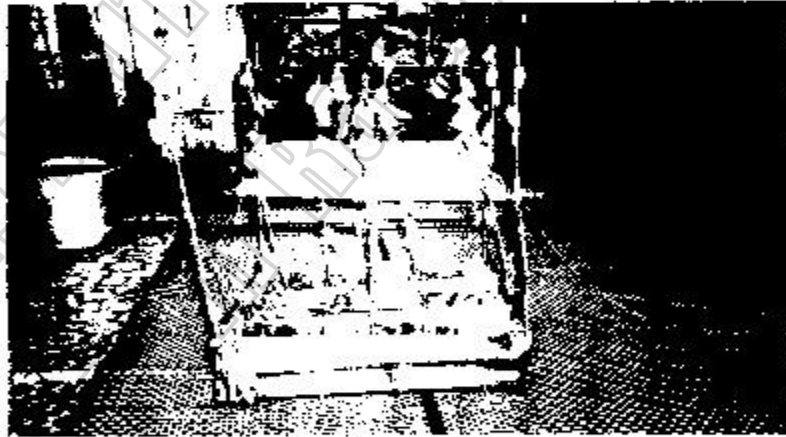
1.1.2.15 อาหารหวานคาว ได้แก่ ปลาบั้ง พริก เกลือ ปลาหัว เป็นต้น

1.1.3 โอกาสในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

มนุษย์มีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม และมีความต้องการความปลอดภัยในชีวิต และรอดพ้นจากอันตรายอันจะทำให้ถึงแก่ชีวิตและความเจ็บป่วย ดังนั้นมนุษย์จึงกำหนดพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อป้องกันและแก้ไข เพื่อสนองตอบความปรารถนาของตน โอกาสในการประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้คือ

1.1.3.1 เมื่อครบรอบอายุ จะมีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นกำลังใจและเพื่อความป็นสิริมงคลในการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

1.1.3.2 เมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยเรื้อรัง จะมีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เมื่อรักษาไม่หาย จุดมุ่งหมายในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์เป็นการทำเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยจะได้มีกำลังใจสู้กับอาการเจ็บป่วยต่อไป

ภาพประกอบ 12 กระถง 9 ห้องที่ทำด้วยกบกล้วยและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดใส่ไว้ในกระถง
ที่มา : ผู้วิจัย 2 พฤศจิกายน 2549

1.1.3.3 เมื่อเกิดกลางไมตรี ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเมื่อพบกลางบอกเหตุว่าจะประสบกับสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งอัปมงคล ชีวิตจะมีอันเป็นไป หรือจะมีเคราะห์ร้ายเกิดขึ้นก็จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เพื่อเป็นป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ลางที่บอกเหตุว่าจะมีเคราะห์ เช่น นกแสกร้องที่ชายคาบ้าน ภูเขาบ้าน นิ่งข้าวแล้วเป็นสีแดง เป็นต้น

1.1.3.4 เมื่อเห็นว่าดวงชะตาไมตรี ลักษณะนี้เกิดจากการทำนาของหมออุที่ใช้หลักโหราศาสตร์ในการทำนาย เช่น ตามตำรา 12 ราศี ถ้าวรอบอายุคนที่ปี คนขอขาด ตามตำราทำนายกล่าวว่าจะมีเคราะห์ ดังนั้น ถ้าเห็นว่าดวงชะตาไมตรีชาวบ้านก็จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เพื่อป้องกันและแก้ไขให้ชีวิตอยู่อย่างป็นปกติสุข

การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นี้ จะทำได้ตลอดปี วันที่นิยมทำกันมากที่สุดคือ วัน อังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

1.1.4. สถานที่

การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ผู้รับการสะเดาะเคราะห์ นั้นมักนิยมประกอบพิธีที่บ้านของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์เอง เว้นแต่กรณีจำเป็นไม่สามารที่จะทำพิธีที่บ้านของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ได้ อาจใช้สถานที่ตามที่หมอสูตรดักกำหนดให้

1.2. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

ภายหลังจากที่เตรียมสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ครบถ้วนแล้วผู้ทำพิธีหรือหมอสูตรจะนำเอากระทงมวงตามหลักของการทำพิธี จะนำเสื้อผ้าของผู้รับการสะเดาะเคราะห์มาวางติดกระทง หมอสูตรนำผ้าสายสิญจน์พันรอบกระทง 3 รอบ ให้ผู้รับการสะเดาะเคราะห์ถือส่วนปลายไว้

เมื่อเริ่มพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมอสูตรจะให้ผู้ที่รับการสะเดาะเคราะห์มานั่งใกล้กระทง หันหน้าไปทางทิศ "หัวใจเป็น" (ทิศใจเป็นความเชื่อของคนโบราณที่เชื่อว่าในแต่ละวันจะมีฤกษ์ดี ฤกษ์ร้ายอยู่ตามทิศต่าง ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนไปแต่ละวัน ซึ่งทิศหัวใจเป็นคือทิศที่เป็นมงคล และทิศใจตายคือทิศที่เป็นอัปมงคล) ให้หันหน้าเข้าหกระทง หมอสูตรจะนั่งตรงข้ามกับผู้ที่รับการสะเดาะเคราะห์ ในการหันหน้าไปทางทิศหัวใจเป็นนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลหมอสูตรจะเป็นผู้กำหนดให้ ดังนี้

วันอาทิตย์	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศเหนือ
วันจันทร์	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
วันอังคาร	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
วันพุธ	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศตะวันออก
วันพฤหัสบดี	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

วันศุกร์	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
วันเสาร์	หัวใจเป็นอยู่ทางทิศใต้

เมื่อเข้าประจำที่ตามที่ทำพิธีหรือหมอสวดร่ำกำหนดให้แล้ว ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ถือขันห้าขึ้นจบที่ศีรษะแล้วส่งให้หมอสวดร่ำเพื่อเป็นการบูชา จากนั้นนั่งประนมมือ หมอสวดร่ำก็จะเริ่มกล่าวนำด้วยการประกาศต่อเทวาอารักษ์ และตั้งศักดิ์สิทธิ์ให้รับรู้ถึงการกระทำ และกล่าวอัญเชิญให้ลงมาอำนวยพรให้แก่ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ให้หายจากทุกข์โศกและความเดือดร้อนทั้งหลาย และช่วยบันดาลให้มีโชคลาภตามที่ปรารถนา

ต่อจากนั้นหมอสวดร่ำจะสวดคาถาคำสะเดาะเคราะห์เมื่อจบแล้วจะนำขี้มนหินขี้ปัสเป็นก้อนและที่ฝ่ามือของผู้ป่วย 3 ครั้ง เพื่อเป็นการปิดรับความชั่วร้ายให้ออกไปจากตัวแล้ว โยนก้อนขี้มนหินทิ้งไป เค็ดเอาค้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้ผู้ป่วยเพื่อเป็นสิริมงคลและป้องกันอันตราย จากนั้นกินน้ำดื่มป้อนมาประพรมให้ เมื่อเสร็จพิธีหมอสวดร่ำจะให้ผู้ป่วยนำภาระทงไปทิ้งไว้นอกหมู่บ้าน ที่เป็นทางแยก ตามแยก หรือสี่แยกก็ได้

การนำเอาภาระทงไปทิ้งนอกหมู่บ้าน มิเคล็ดอยู่ว่า ผู้ที่นำภาระทงไปวางแล้วให้รีบเดินหนีทันที ห้ามมองกลับไปยังภาระทงอีก โดยมีความเชื่อว่าการมองกลับไปถือว่ายังมีความเป็นห่วงในเคราะห์กรรมของคนอยู่ และเคราะห์นั้นจะตามมาคืนสู่ร่าง ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า "สะเดาะเคราะห์ไม่สำเร็จ" อันเป็นความเชื่อที่ตกทอดมาแต่โบราณ

1.3. บทสวดในการสะเดาะเคราะห์

เมื่อเริ่มพิธี ผู้ทำพิธีหรือหมอสวดร่ำเข้านั่งประจำที่โดยหันหน้าเข้าหาภาระทงเครื่องสังเวท ตรงข้ามกับผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ โยงค้ายสายสิญจน์จากทางผู้ทำพิธีเวียนรอบภาระทงเครื่องสังเวทไปให้ผู้เข้าร่วมพิธีจับอีกด้านหนึ่ง จากนั้นการเริ่มทำพิธีจะเริ่มด้วยการกล่าวประกาศต่อเทวาโดยการยกขันคอกไม้ขึ้น แล้วกล่าวเชิญเทวดาและตั้งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับรู้ถึงการทำพิธี การกล่าวประกาศต่อเทวดานี้จะกล่าวเป็นภาษาบาลี ดังนี้

“ สักเค กาเม จะรูปุ เทริตนิระระตะญู จันตะลิกเช วิมาน เทเป วัฏฐู จะคาม ตะระนะคะ
หะเน เลหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา จะตะณะตะวิสะเม อักกะ คันธัพพะนาคา ตัญฐันตะ
สันตึกะยัง มุนิวะระวะจะนัง สวอะโว เม ตูอันตุ รัมมัสสะวะนะกะโล อะยังมะทันตะ รัมมัสสะวะ
นะกะโล อะยังมะทันตะ รัมมัสสะวะนะกะโล อะยังมะทันตะ ”

บทนี้เป็นการกล่าวคำประกาศอัญเชิญเทวดา เพื่อมาร่วมรับฟังและร่วมในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เมื่อกล่าวคำประกาศอัญเชิญเทวดาจบแล้ว หมอสวดร่ำก็จะทำพิธีควักขี้ว โดยเอาค้อนขี้วเหนียวที่เตรียมไว้มาเคาะที่ค้ายสายสิญจน์ แล้วถูหรือครูดจากทางผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์มาทางหมอสวดร่ำ หรือปลายอีกทางหนึ่ง แล้วกล่าวคาถาคือว่า

“โอมสิทธิ ครูองจารย์ พ่อมอบให้ข้าฯ นานก็ บัดนี้ข้าฯจักแก้ให้หายเสีย

เคราะห์กว้างใหญ่เท่าแองน้ำควายนอน แก้เสียวันนี้

เคราะห์ที่ใหญ่เท่าแองน้ำข้างนอน แก้เสียวันนี้

เคราะห์ที่มีลายคาด เคราะห์ห้อยเคราะห์แขวน แก้เสียวันนี้

เคราะห์ที่อยู่เรือนและที่อยู่บ้าน เคราะห์เกียดคร้านนอนกลางวัน แก้เสียวันนี้”

ต่อจากนั้น หมอสูตรจะแบ่งข้าวเหนียวออกเป็น 3 ก้อน เท่า ๆ กัน ใช้ก้อนที่ 1 รูดไปมาที่ด้ายสายสิญจน์ และทิ้งลงในกระทงแล้วหมอสูตรก็ใช้ข้าวก้อนที่ 2 รูด หรืออุบนค้ำสายสิญจน์ต่อไปอีก พร้อมกับกล่าวคาถาว่า

“เคราะห์เล็ก ๆ น้อย ๆ เคราะห์หนัก แก้เสียวันนี้

เคราะห์นอนกลางวันที่ถูกวงคักข้าง แก้เสียวันนี้

เคราะห์ที่หมากกลางคืน แก้เสียวันนี้

เคราะห์ตาฮีนโค้งโค้ง เคราะห์ศิษัณคูล แก้เสียวันนี้

เคราะห์มีของคนคืนเคย เคราะห์ที่รู้ศรอบงา แก้เสียวันนี้

เคราะห์ซ้ำร้ายท่านยิ่งว่ากล่าว เคราะห์ไม่รู้จักหมดท่านอิงเกลียดขัง ให้แก้เสียวันนี้

เคราะห์อยู่กอดคะไคว้และข่า เคราะห์อยู่กอดหญ้า ให้แก้เสียวันนี้

นี่ละ ทางนี้ไม่ใช่ทางเดินของเคราะห์

หากมีมองมาที่ถนนนี้ให้คามิแตก ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปให้คนของข้าฯอยู่สุขสบายโอมสหายะ”

หลังจากกล่าวคาถาเสร็จก็โยนข้าวเหนียวก้อนที่ 2 ลงไปในกระทง จากนั้นหมอสูตรก็เอาข้าวก้อนที่ 3 รูด หรืออุบค้ำสายสิญจน์ต่อไป พร้อมกับกล่าวคาถาว่าดังนี้

“บัดนี้ เคราะห์มีมือปีน เคราะห์วันดีแต่ง เคราะห์สืบตามความสืบทัดให้หายเสียวันนี้ให้
 อุหมิไปอยู่ป่าหิมพานต์พื้นเคือ ให้หนีไปตามพระอังคารปากวังลงสังัด หนีไปตามพระพฤหัสบดีปากวัง
 ลงเขินสืบปีสู่อยามอยู่ เก็บปีสู่อยามหา มาอีกครึ่งอุจิกน้ำ มาอีกครึ่งอุจิกหิน โอมสหาย”

แล้วโยนข้าวเหนียวก้อนที่ 3 ลงไปในกระทง ต่อจากนั้นผู้ทำพิธีจะสวดคำสะเดาะเคราะห์
 ก่อนที่จะสวดคาถาสะเดาะเคราะห์เป็นภาษาท้องถิ่น ดังนี้

“ สุฉันทุ โภณโต เม ทเวา สังฆา สะมาคะตา

ลูกอ่อนเทพยดาเทพเจ้าทั้งหลายผู้ที่รักษาวัดอารามภูมิสถาน ภูเขายาไม บ้านเรือน ที่สถิตในที่นี้จงเสด็จลงมาปกป้องรักษาฝูงข้าฯ ทั้งหลาย เนื่องจากเจ้าของบ้านเรือน เจ้าของเถื่อนค้า อย่างอื่น พวกข้าฯ มีความปรารถนาให้อันตรายทั้งหลายเหล่านี้หายไป จึงได้พร้อมกันจัดเครื่องบูชา เหล่านี้เพื่อถวายแด่เทพยดาทั้งหลาย ได้แก่ ภูมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา และมหัทธินเทวดา ทั้งหลาย คนหนึ่งชื่อชาสุเมรุโนราช จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์อันนี้เทอญ (เป่าน้ำมนต์ ไปрызข้าวคอกลงในกระทงครั้งที่ 1 และหยดเกล้าลงในกระทงด้วย)

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่เบื้องบนกลางอากาศ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์อันนี้ เทอญ วินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ. (เป่าน้ำมนต์ลงไป ในกระทง)

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศตะวันออก ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ. (เป่าน้ำมนต์ลงไป ในกระทง)

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ข้าฯ ขอเชิญมาปกป้องรักษาเจ้าบ้านทั้งหลายเหล่านี้ ขอให้เทพยดาจงเสด็จลงมารับเครื่องสักการบูชาเคราะห์อันนี้เทอญ วินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ. (เป่าน้ำมนต์และ ปรอยข้างคอกลงไป ในกระทง)

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศใต้ ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญ วินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ.

เทพยดาเจ้าคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ.

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศตะวันตก ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ.

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมารับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ.

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่เหนือ ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมา รับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาเสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลาย เทอญ.

เทพยดาคนหนึ่งสถิตอยู่ตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำเคราะห์มาสู่เจ้าเรือนและข้าฯ ทั้งหลายเหล่านี้ จงเสด็จลงมา รับเอาเครื่องบูชาเคราะห์อันนี้เทอญวินาเสติ ขอจงให้อันตรายทั้งหลายจงหายไปจากพวกข้าฯ ทั้งหลายเทอญ.

ข้าฯ ทั้งหลายได้ชวนขวายนครื่องบวงสรวงบูชาเทพเจ้าทั้งหลายเป็นคันท่า ข้าวด้า ข้าวดง แกลงต้ม แกลงหวาน ข้าวดเลียง ข้าวดขาว ธงช่อ ธงไชย ธงเหลือง ธงขาว เสวตฉัตร พัด หมอน รูปแรง รูปกา รูปหมู รูปสุนัข มีทุกอย่าง เครื่องกินมีทุกอย่าง ได้แก่กล้วย อ้อย หนากพดู ตูรา บุหรี่ ปลาบั้ง ข้าวมปลือกข้าวสาร 7 ประการครบถ้วนทุกประการ จัดเตรียมไว้เพื่อถวายแก่เทพยดาทั้งหลาย จงมารับเอาเคราะห์ที่อยู่ในที่นี้กลับไปบนชั้นฟ้า ตั้งแต่บัดนี้วันพรุ่งนี้เคราะห์อย่าได้มากล้ากลาย ให้หมดสิ้นไปในวันนี้ วันนี้มีเคราะห์ทำให้เจ็บขา ก็ให้หายหมดไปในวันนี้ เคราะห์เด็กซุกไม้เกรงท ยำแรงค่อเทพยดาทั้งหลายก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์ที่อยู่ในตัวคน ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์ที่เจ็บป่วย อยู่ในร่างกาย ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์เพื่อนใส่ร้าย ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์วิวควยตายหรือ เจ็บป่วย ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์คนขราผู้มีพระคุณตายหลายคน ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์ ขุนกวนควยจากชายหนุ่ม ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์สาวคนรักควยจาก ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์ทุกซอกซอกซึ้งใจ ก็ให้หายไปในวันนี้ เคราะห์ลูกเจ็บป่วยไข้ ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญที่อยู่ในทุ่ง นาที่รกร้างก็ให้ในวันนี้ ขวัญผิตหัว ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญมือไปถูกข้อมัน ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญขาไปถูกขวบหนักหมิ่นก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญอยู่น้ำเป็นปลาก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญอยู่ในถ้ำ ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญไปอยู่ภูเขาเป็นเงือก ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญไปเลือกที่นอนเมืองบนก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญหัวขึ้นกลับไปหาพญาแดน ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญหัวขึ้นเข้าเฝ้าแดนหลวงก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญหัวเอาดวงมาลาถลับไปดวงแดนก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญหัวขึ้นไปซุกซุกกับ พญาแดน ก็ให้หายไปในวันนี้ ขวัญหัวขึ้นเทิงหาแดนผู้เดินปิ่นเข้าหาล้อก็ให้หายเสียมือวันนี้

อุณันตุ โภณโต ย เทวา อูราเทพยดาเจ้าทั้งหลายก็จงให้หายอุปัทวันตราย ภายในและภายนอกต้องใช้ได้พยาธิเจ็บป่วยคยถึงหนักหนา สู่ข้าทั้งหลายปรารถนาให้หายอุปัทวันตราย เดือนร้อน แก่ฝูงข้าฯ ทั้งหลาย เป็นคันท่าข้าวดอกคอกไม้ซึ่งตั้งบนมือตั้งไว้ช่องหน้าประดับรอยแ่งเทพยดา เจ้าทั้งหลาย มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระลักษณา พระเกตุ พระนรราชย์อุบาทว์ พระเทพอุบาท เทพยดาเจ้าทั้งหลาย จงมาเสวยยังเครื่อง สักการบูชาเคราะห์อันนี้ แล้วจงให้เจ้าบ้านเจ้าเรือนอันนี้อยู่ศรีสวัสดิ์ มีเงินทอง ช้างม้าข้าวดาส วิวควย ไม่ขาด ไม่ประมาทบุญคุณ รุกขเทพยดาทั้งหลายจงให้หายโดยภัยพิบัติอุบาทว์ทั้งหมดเป็นคันท่า

พยาธิเกิดใหม่และจักเกิดมาภายหลัง ก็ให้หาหนือไปในวันนั้นก็เจ้าเทอญ จัคนาไร ชัมมา ชันว่าภูมิตรรณ ทั้งหลาย 4 ประการ คือ อาดู วรรณะ สุชะ พละ อะโรคะภาวะถ้วน 5 ปฏิภาณะถ้วน 6 อธิปไตยยะ ถ้วน 7 จงเสด็จมาจำริญในชั้นรัตนคานแห่งสูงช้าฯ ทั้งหลายทุกปี ทุกเดือน ทุกเมื่อ ทุกยาม ครอบทั่ว เข้าสู่ปริณิพพานทุกคนทุกคนก็เจ้าเทอญฯ

บทนี้เป็นคำแก้เคราะห์ที่ประสบพบมา โศกต่างถึงเทพดาที่รักษาอยู่ในแต่ละทิศที่ได้เชิญเชิญ มานั้นมาทำการปีครั้งคราว และนำเคราะห์กรรมที่อยู่ในตัวผู้นั้นกลับไป ไม่ให้มากล้ากลายอีก

หลังจากผู้ทำพิธีสวดคำแก้เคราะห์เสร็จจะกล่าวคำสะเดาะเคราะห์ต่อ ดังนี้

โอมอิทธิการ คุรบาอาจารย์ให้กูแก้ ให้กูสะเดาะเคราะห์อันร้ายชากูจักสะเดาะเสียวันนี้
 เคราะห์อันเล็กอันน้อยก็จักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์อันหลวงก็จักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์อันลูกน้อย
 ลูกบ่วงคักข้างกูจักสะเดาะเสียวันนี้ ข้างลูกบ่วงคักคาว กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์ต้องและมีคุณ
 กูจักสะเดาะเสียวันนี้ มีผู้ถักถูถอบก็จักสะเดาะเสียวันนี้ ปีนต้นไม้เจองูเห่ากูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์
 อันมาอยู่คั่นคักคั้นค้ำ กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์อันมาแต่เมืองคินกูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์
 อันปากหัวและปากท้อง กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์มีเมื่อยมีมันมาอยู่ยังตามแข้งและคั้นมือ กูจัก
 สะเดาะเสียวันนี้ ฟาร้องถูกช่ากูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์เป็นบ้าถูกนังกถางคิน กูจักสะเดาะเสีย
 วันนี้ เคราะห์ใหญ่เท่าม้า กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์วิวคาวตายจาก กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์
 ไฟฟ้าไฟเผา กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์คิดบ่วงนายพราน กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์ตัวค้างคิง
 หึ่งห้อย กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์ตัวน้อยคิงเห็นค่าง กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์คิดบ่วงท่าม้า
 กูจักสะเดาะเสียวันนี้ เคราะห์คิดบ่วงปากน้ำ กูจักสะเดาะเสียวันนี้ ปลาอยู่่น่านมิงก็หนีวันในนี้ ไก่
 กระจกหนีเจ็ญมิงก็หนีวันในนี้ เจ็ญอยู่ในกายเจ้ามิงก็หนีวันในนี้ คีปอบคี่เป่าสิบหัวให้มิงหนีวันในนี้
 คีเป็นคัมหมอนค้ำค้อให้มิงหนีวันในนี้ คีเป็นช่อคังคณให้มิงหนีวันในนี้ คีเป็นคังไก่คัวเกลือบตัวโร
 มิงจงหนีวันในนี้ โอมไชยะอิทธิ สวาทะฯ

โอมลับป้ออว่าบ่อแม่่นลับป้ออ ว่าเป็นหมากปอดคอกพันข้างบน อดคมนตรีบนฟ้า หน้าไม้
 และป็นกูแก้กูธา ไก่กระจกหนีเจ็ญกูแก้กูธา เคราะห์เจ็ญไม้หนีกูจะเจ็ญตามป้อมกุมารมาทิมแทง
 ให้เคราะห์เจ็ญหนี กูจะเจ็ญสามฝั่งทะเลมาคิงมาคิบให้เคราะห์เจ็ญหนีวันในนี้ คินนี้ยามนี้ ให้
 พวกเจ้าหนีไปอยู่กูเขาไปอยู่ที่เขมขิวโน้น คีหันหน้ามามาให้คาคินคอกไม้เท้ากูจะทิมคาคีไม้เท้าพระเจ้า
 กูจะทิมหัวใจคิแล้ว ไม้เท้าคินคักขปลายคี่เป็นกูก็มี เขาทางคินคี่ให้สูตคชสูก็คช กูเอาทางปลายคี่ให้สู
 เป็นสูก็ป็นคินมา กูได้เอาคานีคหมากคัมป้ออมาแต่เมืองอินทร์เมืองพรหมลงมาสระคัวข้างก็จักได้ป็น
 ข้าง 7 ภา ลงมาสระหัวพระยา พระยาก็จักได้ป็นจักรพรรดิราช เขาลงมาสระหัวกูจักได้ป็นใหญ่กว่าคิ
 ทั้งหลาย กูคณนี้ชื่อว่าท้าวคัทธนามมีคธาเท่าฟ้า มีฤทธิกล้าเท่าพระอินทร์ มีฤทธิ์แรงเท่ามหาพรหม

ภาศี ฝึตามห้อมหญาภูเขาให้สูหนึในวันนี้ ฝึที่ขวงลางคินฝึที่ชวคองทัวค้ำ ให้สูหนึมื่อนี้วันนี้ ให้สูหนึจากโรงข้างเถื่อน ให้สูหนึจากเขื่อนเมืองกู ในชมพูนึไม่มีกู กูจักเป็นง้าว กูนึชื่อว่าอ้อค้ำพร้า ลูกศุดท้อมแห่งพระยาค้ำข่า ฝึไม่เกรงกลัวลอมฝึจักขวด กูจักฟาดฟันแม่ฝึงฝึ ฝึคยโหงออย่าได้น่ายุงกับกู ฝึยักรับร้อสูอ่าได้มาหา ฝึที่องปองสูอ่าได้มาอง กูนึชื่อว่าหลานแก้ว พระยาใหญ่คัทธนาม นีฤทธิแรง กว่าฝึทั้งหลยฝึเอยทางเมืองกู ถนนเมืองกูสูอ่าได้มาคิน คนเมืองกูสูอ่าได้มาองกู พ่อแม่ที่น้อง เชื้อเผ่าพงศา ญาติกาของกูเห็นรอยเท้ากูสูอ่าได้มาเหยียบ สูอ่าได้มาเทียบควงแก้วควงประเศรัฐชื่อว่า นาโด โอม พุทโธ สวหาอะ ฯ

บทสวดบทนี้เป็นบทที่สวดเพื่อทำการสะเดาะเคราะห์ สิ่งที่เป็นเคราะห์ถางไม้ดีให้หายไ้จาก บ้านเรือน และจากญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ ๆ อย่ำให้เคราะห์กลับมามีอีก

2. การสะเดาะเคราะห์ตามแบบพุทธพื้นบ้าน

ความฝึนเป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าเป็นลางบอกเหตุประการหนึ่ง หากฝึนไม่ดี พบถางไม่ดี ทุกประเภทชะคาะชะคด หรือราหูเข้าแทรกควงชะคด ความเชื่อในเรื่องความฝึนโชคลางก่อให้เกดพิธี กรรมการสะเดาะเคราะห์ นอกจากการสะเดาะเคราะห์ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษโดยทั่วไปแล้ว ยังมีกรสะเดาะเคราะห์อีกประเภทหนึ่งที่ฝึคผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพุทธเข้ามา จึงเกดพิธี กรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธขึ้น ขั้นตอนวิธีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธนั้นเป็น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาว่าจะช่วยปกป้องรักษาและขจัดความชั่วร้ายออกไปจากชีวิตได้ ซึ่ง วิธีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธ มีดังนี้

เมื่อพบกับลางร้าย หลังจากกลับมมาถึงบ้านให้อาบน้ำ แดงค้วชุดใหม่ หากอกไม้ 5 คู่ เทียน 2 เล่ม เพื่อบูชาพระและทำคามขันคองคองไปนี้

ขันที่ 1 เข้าม้าขาวม้าพาคบ้ำข้างซ้ายเฉียงลงมาข้างขวา

ขันที่ 2 เขาคอกไม้และเทียนใส่ขันแก้วชุดเทียนตั้งในขัน 2 เล่ม

ขันที่ 3 กราบลง 3 ครั้ง กราบครั้งที่ 1 ระลึกในใจว่า พุทโธ ครั้งที่ 2 ระลึกว่า ฮัมโม ครั้ง ที่ 3 ให้ระลึกว่า สังโฆ

ขันที่ 4 ให้ยกขันคอกไม้ขึ้นแล้วกล่าวคำอาราธนาพระรัตนคร์ย ดังนี้

พุทธคุณฝึสส อาราธนัง กโรมิ

ธัมมคูนฝึสส อาราธนัง กโรมิ

สังฆคูนฝึสส อาราธนัง กโรมิ

ขั้นที่ 5 กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย

อิมีนา สักกาเรนะ คัง พุทธัง อภิปุชชามิ

อิมีนา สักกาเรนะ คัง รัมมัง อภิปุชชามิ

อิมีนา สักกาเรนะ คัง สังฆัง อภิปุชชามิ

ขั้นที่ 6 ไหว้พระรัตนตรัย ดังนี้

อรหังสัมมา สัมพุทธโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันคัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตธัมมา รัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ขั้นที่ 7 กล่าวคำมอบตัวแก่พระรัตนตรัย ดังนี้

พุทธัสสาหัง นิชยาเทมิ สหะริวัณฺณชิวัตถุจิจัง

รัมมัสสาหัง นิชยาเทมิ สหะริวัณฺณชิวัตถุจิจัง

สังฆัสสาหัง นิชยาเทมิ สหะริวัณฺณชิวัตถุจิจัง

ขั้นที่ 8 วางขันดอกไม้ลงบนหมอนหรือที่วางชั่วคราวที่หามาได้ ห้ามวางกับพื้นแล้วกราบ

3 ครั้ง

ขั้นที่ 9 ให้สวดต่อชะตาสะเคาะเคราะห์ ให้แก่ตน ตามลำดับดังนี้

บทสวดไหว้ครู

นะโม คัสสเถ ภะคะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสเถ

นะโม คัสสเถ ภะคะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสเถ

นะโม คัสสเถ ภะคะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสเถ

บทสวดต่อชะตา

พุทฺธัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

รัมมัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

สังฆัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

ทุติธัมปิ พุทฺธัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

ทุติธัมปิ รัมมัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

ทุติธัมปิ สังฆัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

คตติธัมปิ พุทฺธัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

คตติธัมปิ รัมมัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

คตติธัมปิ สังฆัง อาวุวักกะนัง เม ชิวิตัง ยาวะนิพพานัง สหะระณัง คัจฉามิ

บทสวดบทนอบน้อมพระรัตนตรัย

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ วิชชาจรณะสัมปັນโน สุคะโต
โลกะวิทู อนุตตะโร ปุริสทัมมะสารถิ สัตถา เทวะมนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

นัตถิ เม สรรณัง อัญญัง พุทโธ เม สรรณัง วะรัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ
เม โหตุ สัพพะทา กาเยนะ วาจาเย วะ เจตะสา วา พุทเธ กุกัมมัง ปะกะคัง มะธายัง พุทโธ
ปฏิคัมหากุ อัจจะขันตัง กาลันตะเร สัจจะวิตุจ วะ พุทเธ

สวากขาโต ภะคะวาธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะเนยฺยิโก
ปัจจุตตัง เวกิตฺโต วิญญู ทัตติ

นัตถิ เม สรรณัง อัญญัง ธัมโม เม สรรณัง วะรัง เอเตนะ สัจจะ
วัชเชนะ เม โหตุ สัพพะทา กาเยนะ วาจาเย วะ เจตะสา วา ธัมมเม กุกัมมัง ปะกะคัง มะธายัง ธัม
โม ปฏิคัมหากุ อัจจะขันตัง กาลันตะเร สัจจะวิตุจ วะ ธัมมเม

อุปะฏิปันโน ภะคะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะโตสาณะสังโฆ
สามิฉิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะธุคานิ อัญญะ ปุริสะบุคคะถา
เอตะภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลิ ะระณียโย อนุตตะรัง
ปุญญุกเขตตัง โลกัธสาติ

นัตถิ เม สรรณัง อัญญัง สังโฆ เม สรรณัง วะรัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ
เม โหตุ สัพพะทา กาเยนะ วาจาเย วะ เจตะสา วา สังฆเม กุกัมมัง ปะกะคัง มะธายัง สังโฆ
ปฏิคัมหากุ อัจจะขันตัง กาลันตะเร สัจจะวิตุจ วะ สังฆ

บทเสียดวง

มา กิณฺฐิ ปาปะมาคะมา อัมปะมาโณ พุทโธ อัมปะมาโณ ธัมโม อัมปะ
มาโณ สังโฆ ปะมานะวันคานิ สิริงสะปานิ อะหิวิจฉิกา สะคะปะที สุขณานาถิ สาระภู มุสิ
กา กะตา เม รัคชา กะตา เม ปะวิตตา ปะฏิกคะมันตุ กุตามิ โสหัง นะโม ภะคะวะโต นะโม
สัตตัมมัง สัมมา สัมพุทธานัง

บทสวดชะเคาะเคราะห์ แก้อา้งร้าย หรือฝันร้าย

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกฺขัณฺสสะ สักโท ปาปิก
กะโท ทุสสุปินนัง อะกันตัง พุทธานุภาเวนะ วินาสะเนนตุ

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกฺขัณฺสสะ สักโท ปาปิก
กะโท ทุสสุปินนัง อะกันตัง ธัมมานุภาเวนะ วินาสะเนนตุ

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกฺขัณฺสสะ สักโท ปาปิก
กะโท ทุสสุปินนัง อะกันตัง สังฆานุภาเวนะ วินาสะเนนตุ

บทสวดสะเคาะเคราะห์อุบาทว์ ครอบจักรวาล

สิริวิศิษฏ์คิณโฆระชะตัทธิมะหิทถิมหาคุณาปะรมิตะปญญาธิการัตตะ สัพพันตะ
ราชะนิวาระณะสะมัดถัสสะ ภาคะวะโค อะระพะโค สัมมาสัมพุทธัสสะ ทะวัตติงสะมะหาปริสสะ
ลักษะณานุภาวณะ อะสีตะขานุพะธัญชะนาอนุภาวณะ อัญจุตตะระตะมะมังคะลาอนุภาวณะ ฉัพพัตถะ
รังสีขานุภาวณะ เกตุมาลาอนุภาวณะ ทะสะอุปะปะระมิตตานุภาวณะ ทะสะปะระมิตตะปะระมิตตานุ
ภาวณะ สีละสะมาธิปญญาอนุภาวณะ พุทธานุภาวณะ สัมมาอนุภาวณะ สังฆานุภาวณะ เสดานุภาว
ณะ อิทถินุภาวณะ พะลาอนุภาวณะ เญยะธัมมานุภาวณะ จะตุราตีติสะหัสสะธัมมกัจฉันธานุภาวณะ
นะวะโลกุตตะระธัมมานุภาวณะ สะมังคิระมัตถานุภาวณะ อัญฐะสะมาปิตติขานุภาวณะ จะพะภิญญา
อนุภาวณะ จะตุสัจจะญาณานุภาวณะ ทะสะพะละญาณานุภาวณะ สัพพัญญุตะญาณานุภาวณะ เมตตา
กรุณามุทิตาอุเบกขานุภาวณะ สัพพะปะริตตานุภาวณะ ระคะนัตตะระสะระณาญาณานุภาวณะ

ดุษัง สัพพะโวกะโสกุปัททวะวาทุกะโหมะนัตถุปะยาสาปี วินัสสันตุ สัพพะ
อัมคะรายาปีวินัสสันตุ สัพพะสังกัปปา ดุษัง สะมิขมันตุ ทิฆายุตตา ดุษัง โหตุ สะตะวัตตะชีวะนะ
สะมังคิโต โหตุ สัพพะทา อากาสะปีฬะตะระนะภูมิกังคา มะหาสะมุททา อารักขะกา เทวะตา
สะทา คุณเห อะนุรักขันตุ

คำบูชาโชค

ชะชะสิทธิชะนัง ลาภัง โสคติภาคะยัง สุขัง พะลัง สิริอายุ จะ วัฒนโธ จะ
โลกัง วุฒิสสะ จะ ชะชะวา สะตะวัตตะสา จะ อาตุ จะ ชีวะสิทธิ กะวันตุ เค

คำแผ่เมตตาให้กับตนเอง

อะหัง สุขิโต โหมิ นิททุกโข โหมิ นิพพะโย โหมิ อะเวโร โหมิ อะนีโฆ
โหมิ อะภะชาปิซโย โหมิ สุขิ อัคคานัง ปะริหะรามิ

แผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ สัพเพ สัตตา นิพพะยา โหนตุ สัพเพ สัตตา
อะนีฆา โหนตุ สัพเพ สัตตา อัปปะชาปิซฆา โหนตุ สัพเพ สัตตา สุขิ อัคคานัง ปะริหะรันตุ

คำกล่าวขอพรจากพระ

อุกาสะ วันทามิ กัมเเต สัพพัง อะปะราธัง จะมะคะ เม กัมเเต มะชา
กะคัง ปุญญัง ตาмина อะนุโมทิตัพพัง ตาмина กะคัง ปุญญัง มัยหัง ทาคัพพัง สาธุ สาธุ สาธุ อะนุ
โมทามิ

เมื่อจบบทนี้แล้วให้กราบลง 3 ครั้ง เป็นการเสร็จพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์แบบพุทธ

หลังจากกล่าวขอพรจากพระเสร็จแล้ว ค่อยไปให้กล่าวคำปิดเคราะห์เพื่อไม่ให้เคราะห์นั้นเข้ามาใกล้ตัวหรือให้หนีห่างจากตัว

3. วิธีทำการปิดเคราะห์และการกล่าวคำปิดเคราะห์

วิธีทำการปิดเคราะห์ ให้จัดทำกระทงหนึ่งอัน เตรียมข้าวต้ม ข้าวแดง แต่ยังไม่ต้องนำเข้าไปในกระทง เมื่อหมอบอสุตรเดินทางไปถึง เรียกคนที่พบเหตุหรือตางไมตี เข้ามาหา เอากระทงที่เตรียมไว้วางใกล้ ๆ แล้วเริ่มพิธี ดังนี้

ขั้นที่ 1 กล่าวไหว้ครู ว่า นะโม คัสสะ ณะกะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ 3 จบ

ขั้นที่ 2 สวดไตรสรณคมน์ ว่าดังนี้

พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ รัชมัง ธรรมัง คัจฉามิ สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ ทุติยัมปิ
 พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ ทุติยัมปิ รัชมัง ธรรมัง คัจฉามิ ทุติยัมปิ สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ
 ตติยัมปิ พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ ตติยัมปิ รัชมัง ธรรมัง คัจฉามิ ตติยัมปิ สังฆัง ธรรมัง
 คัจฉามิ

ขั้นที่ 3 ให้หอบข้าวแดง ข้าวต้ม ขึ้นจากจานเอามาแต่ที่ตัวคนเป็นเคราะห์ แล้วว่าคาถาปิดเคราะห์ พร้อมเตือนข้าวต้มไปทั่วทางหรือรอบว่าคาถาว่า

"ปาปิง ปิจจักษามิ ปาปิตคะหัง ปิจจักษามิ ทุณณิมิตตัง ปิจจักษามิ พุทโธพุทธัสสะ กำจัด
 เคราะห์ออกไปอย่าให้มาใกล้ รัชมิมิตตสะ กำจัดเคราะห์ออกไป อย่าให้เข้ามาใกล้ สังโฆ สังฆัสสะ
 กำจัดเคราะห์ออกไป อย่าให้เข้ามาใกล้"

จากนั้นนำเอาข้าวแดง ข้าวต้ม ปิดเคราะห์นั้นไปลงในกระทง แล้วสวดกันเคราะห์ว่า

"สัพพัตตะ สัพพะทา สัพพะปารินัง สัพพะโสปี นิวาเรติ สัพพะโส นิวาเรติ สัพพะโสปี นิ
 วาเรติ กัน"

แล้วสวดคาถานท้อแก้ฝันไม่ดี ฝันร้าย ดังนี้

อันทุณณิมิตตัง อะระมังคะถัญจะ โย จามะนาโป สะกุกัสสะ สักโท ปาปิตคะโ
 พุทสุปินนัง อะกันตัง พุทธานุภาวนะ วินาสะเมณฑุ

อันทุณณิมิตตัง อะระมังคะถัญจะ โย จามะนาโป สะกุกัสสะ สักโท ปาปิตคะโ
 พุทสุปินนัง อะกันตัง รัชมานุภาวนะ วินาสะเมณฑุ

อันทุณณิมิตตัง อะระมังคะถัญจะ โย จามะนาโป สะกุกัสสะ สักโท ปาปิตคะโ
 พุทสุปินนัง อะกันตัง รัชมานุภาวนะ วินาสะเมณฑุ

หลังจากสวดบทนี้เสร็จให้คนเอากระทงไปทิ้ง หรือฝังตามทางสามแพร่ง หรือทำน้ำเพื่อเป็นการ
 ปลดออกเคราะห์ไม่ให้กลับมาอีก

3. พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หลวง

มีข้อสังเกตว่า ความเชื่อเรื่องโชคลาง นิमित โหราศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากสังคมบรรพกาล จนถึงปัจจุบันยังมีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวอยู่มาก จากความเชื่อเรื่องโชคลางนั้น ทำให้มนุษย์สร้างพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของตนเองและชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อาจจะมีหลายแบบที่นิยมใช้กัน ในที่นี้จะกล่าวถึงพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อีกแบบหนึ่งที่นิยมทำกัน คือ

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

ในการทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หลวงมีขั้นตอนในการประกอบพิธี ดังนี้

1. แต่งเครื่องบูชา โศภณูปกรณ์ ดังนี้คือ
 - 1.1 ถาดขนาดใหญ่เพื่อวางพระพุทธรูป
 - 1.2 เสาชั้นหมากบึง 2 อัน มาตั้งบูชา ซ้าย ขวาของพระพุทธรูป
 - 1.3 เสาชั้น 5 (ลอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) ชั้น 8 (ลอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่)
 - 1.4 เสาชั้นใสน้ำเพื่อทำน้ำมนต์วางถัดจากชั้น 5 และ ชั้น 8
 - 1.5 ค้ายสายสิญจน์ 1 เส้น
 - 1.6 เขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปี เกิด ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์วางในถาด
 - 1.7 คำครุขึ้นอยู่กับผู้รับการสะเดาะเคราะห์จะไต่ลงในชั้นนั้น
2. การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หลวง จะแยกทำเป็น 2 พิธี คือ
 - 2.1 ทำเป็นปัจเจกพิธี คือ สวดคนเดียว จะเป็นพระภิกษุ หรือฆราวาสก็สามารถที่จะทำได้ ผู้จะเข้ารับการสะเดาะเคราะห์ต้องจัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อเป็นเครื่องบูชา 7 ประการดังที่กล่าวมา
 - 2.2 ทำเป็นสงฆ์พิธี คือนิมนต์พระมาเป็นผู้สวดหรือทำพิธี ตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไป ส่วนใหญ่นิมนต์พระ 5-7-9 รูป
2. เมื่อจัดเตรียมอุปกรณ์พร้อม ผู้ประกอบพิธีจะกล่าวประกาศทวดตา ดังนี้

" สักเค กามะ จะรูปุ คริทธิมะระคะญะ จันตะสิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะคามะ คะระวะนะคะพะเน เคหะวิคคุมหิ เขตเต ภูมมา จาฮันตุ เทวา จะตะละละวิสะเม ยักกะ คันธัพพะนาคา ดิฏฐันตาสันติกะยัง นุนิวะระวะจะมัง สาชะโว เม สุนันตุ ฮัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฮัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฮัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา"
3. ผู้ประกอบพิธีประกาศว่า "ข้าแต่คุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า เทวดาศาสดินทั้งหลาย บัดนี้ ข้าพเจ้า จะประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์คืออาตุและบูชาโชคให้แก่.....
เกิดวัน.....เดือน.....ปี.....อายุ..... ขอให้หายเคราะห์มีอายุยืนขวัญยืน มีโชคชัยด้วยตลอด"

4. ถ้าผู้รับการสะเดาะเคราะห์อยู่ในบริเวณพิธี ให้ประนมมือถือสายสิญจน์ถ้าผู้รับการสะเดาะเคราะห์ไม่อยู่ให้เขียนชื่อของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ใส่กระดาษไว้ แล้วโยงสายสิญจน์ไปคล้องที่ชื่อผู้สะเดาะเคราะห์ เชื่อมคอกับขันนํ้ามัน โยงไปอังหม้อตุ๋น

5. เมื่อพร้อมแล้วผู้ทำพิธีจะตบทศวดมนต์ ดังต่อไปนี้

5.1 นะโม คັตตะ ภาคะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม คັตตะ ภาคะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม คັตตะ ภาคะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

5.2 ให้สวดไตรสรณคมน์ ดังต่อไปนี้

พุทธัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ัมมัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ังนัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ พุทธัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ ัมมัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ ังนัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ พุทธัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ ัมมัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ุติขัมปิ ังนัง อาวุวัฑฒะนัง เม จีวีตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ

5.3 สวดอุณหิสตวิษยคาถา ซึ่งจะสวดอย่างย่อ หรืออย่างพิศดารขึ้นอยู่กับผู้ทำพิธีดังนี้
 อุณหิสตวิษยคาถา (ย่อ)

อັถถิ อุณหิสสะ วิระโย	ขันโม โลก อะนุคคะโร
ถััพพะถัถคคะหิถัถถาอะ	คัง คะวัง คัมหิ เทวะเม
ปะริวัชเช ราชะทังเจ	อะมะนุสเสหิ ปาเวเก
พะยัถเม นาค วิเส กุเต	อะกาถะมะระเฒะนะ วา
ถััพพัตถมา นะระณา มุคโต	ฐะเปตวา กาทะนาริถัง
คັสเสวะ อานุกาณะ	โหตุ เทโว สุชี สะทา
ถัถถิถัง จินคิถัง ปุจัง	ชาระณัง วาจะนัง คะรุ
ปะเรถัง เทสะนัง สุตะวา	คັสสะ อาสุ ปะวัฑฒะติฯ

- 5.6 ในขั้นนี้จะเป็นการอัญเชิญเทวดากลับพิภพ โดยการสวด เทเวศา อุโชนะคาถา
ทุกข์ปัดดา จะ นัททุกขา	กะฮัปัดดา จะ นัทกะฮา
โสภัปัดดา จะ นิตโสกา	โหนตุ สัทเพปิ ปาณิน
เอตดาวะดา จะ อัมเหที	สัมกะคัง ปุญญะสัมปะทัง
สัทเพ เทวานุโมหันตุ	สัทพะสัมปิตติสัทธา
ทานัง ทะทันตุ สัทธาชะ	ทีลัง รักขันตุ สัทพะทา
ภาวะนาภิระดา โหนตุ	กัจฉันตุ เทเวศาคะคา ฯ
สัทเพ พุทธา พระดับปัดดา	ปัจเจกานัญจะ ชัง ทะลัง
อะระหังคานัญจะ เตะนะ	รักขัง พันธามิ สัทพะโสฯ
- 5.7 ขั้นตอนนี้จะเป็นบทสวดบทสุดท้ายของพิธีกรรม ให้สวดดังนี้
กะวะตุ สัทพะมังกะคัง	รักขันตุ สัทพะเทเวศา
สัทพะพุทธานุภาวนะ	สะทาโสคถิ ะวันตุเต
กะวะตุ สัทพะมังคะคัง	รักขันตุ สัทพะเทเวศา
สัทพะธัมมานุภาวนะ	สะทาโสคถิ ะวันตุเต
กะวะตุ สัทพะมังคะคัง	รักขันตุ สัทพะเทเวศา
สัทพะสังฆมานุภาวนะ	สะทาโสคถิ ะวันตุเต ฯ

5.8 เมื่อทำพิธีจบแล้ว พระสงฆ์ผู้ทำพิธีจะทำการประพรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ ในส่วนของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ให้วอปัจจัยไทยทานคัมภีร์เห็นสมควร เป็นอันเสร็จพิธี

อิทธิพลและความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ที่ได้มีการผสมผสานกับความเชื่อระหว่างพุทธศาสนากับและความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เป็นความเชื่อที่ได้มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ความเชื่อในโชค ไล่ นิมิตและโหราศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ได้มีอิทธิพลในการก่อให้เกิดพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีลักษณะพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของความเชื่อ และองค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ก็มีความแตกต่าง และมีส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แต่ละประเภท มีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์อย่างมาก จากการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ในแต่ละประเภทแยกได้ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นการผสมผสานความเชื่อระหว่างศาสนาพุทธกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ เห็นได้จากเครื่องเซ่น บวงสรวง ที่ประสงค์จะบวงสรวงแก่ผีสงหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ที่เป็นเครื่องเซ่นให้สำหรับผีสง หรือราหู เป็นต้น

1.1 ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์

ความเห็นจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ตามพิธีกรรมแบบพราหมณ์ซึ่งมีความเห็นถึงความเชื่อและอิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่อการดำเนินชีวิต แยกได้ดังนี้

1.1.1 กลุ่มประชาชนที่ขอรับการสะเดาะเคราะห์

ได้ให้ความเห็นในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ไว้ดังต่อไปนี้

1.1.1.1 ประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป)

นางทองดี งามดี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 69 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "มีความเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นอย่างมาก เพราะได้ทราบถึงลักษณะการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มานาน สาเหตุที่ทำให้ต้องทำการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากพบดวงที่ไม่ดี คือนั่งข้ามเป็นสีแดง คนในครอบครัวป่วย โดยไม่ทราบสาเหตุจึงทำให้ทำพิธีสะเดาะเคราะห์"

นายบุญทัน แจบไรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "มีความเชื่อและศรัทธาในการสะเดาะเคราะห์มาก เพราะในครอบครัวจะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ประจำปีทุกปีเมื่อถึงช่วงเวลาที่ได้มีการกำหนด คือช่วงเวลาเข้าพรรษา"

นายพรม แจบไรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 67 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์และจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ทุกครั้งที่ประสบกับกลางหรือเหตุที่ไม่เป็นมงคลกับตนเองและคนในครอบครัว"

นางสายสวาสดี สติระนาคะภูมิินทร์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อและศรัทธาในการทำกรสะเดาะเคราะห์มาก หากมีหมอดูทำนายว่าเป็นปีที่ไม่ดีหรือมีกลางบอกเหตุว่าเป็นสิ่งอัปมงคลจะทำการสะเดาะเคราะห์ทันที"

นางคุณ รุ่งรักษา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 66 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เชื่อและศรัทธามาก เชื่อว่าจะสามารถกำจัดสิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นได้และจะทำการสะเดาะเคราะห์ทุกครั้งที่มีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น”

นางคำควน เกียดโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 73 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “มีความศรัทธาและความเชื่อในการสะเดาะเคราะห์มากเพราะผู้ประกอบพิธีกรรมจะเป็นพระสงฆ์เป็นส่วนมากทำให้เกิดความสบายใจ สาเหตุที่ทำให้สะเดาะเคราะห์เพราะกลางrá๖๓ คือนกนเสกจะร้องที่บ้านตอนกลางวันซึ่งถือเป็นเรื่องอัปมงคลจึงต้องสะเดาะเคราะห์ปีครึ่งควาญ”

นางรัชนี ศาคโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 65 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เป็นพิธีกรรมที่น่านเชื่อถือศรัทธาอย่างมากเนื่องจากเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ สาเหตุที่ต้องทำการสะเดาะเคราะห์ เนื่องจากมีสิ่งบอกเหตุคือ พบหนอนจำนวนมากขึ้นกลางถนนและประสบเหตุร้ายเกิดขึ้นกับตนเองและคนในครอบครัว”

นายจรูญ ชำนิกล้า (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เชื่อในการสะเดาะเคราะห์ เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดความเชื่อมาแต่ให้และความอบอุ่นใจ ความสบายใจ สาเหตุที่ทำ มีหมอลูกมาทักว่า เป็นปีที่ตกคนคอขาด จะมีอันตราย”

1.1.1.2 ประชาชนกลุ่มวัยผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 30-59 ปี)

นายสัตย์ชัย จุนโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 37 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “การสะเดาะเคราะห์ไม่สามารถที่จะขจัดปีศาจสิ่งไม่ดีที่เป็นอัปมงคลให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้แต่มีผลทางด้านจิตใจที่ทำให้เกิดความสงบและสบายใจ”

นายชำนาญ ชนะหาญ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 41 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์เป็นการปีครึ่งควาญสิ่งอัปมงคล เกทภัยให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้”

นางฉลวย ปุระโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 44 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “มีความเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ทำให้สิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในครอบครัวผ่อนจากหนักเป็นเบาได้ และเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกจากครอบครัวและชีวิตได้”

นายประหัต ปัญญาสิทธิ์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 24 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์สามารถที่จะทำให้เคราะห์ร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีหันไปจากชีวิตได้ การที่จะทำการสะเดาะเคราะห์นั้นต้องมีเหตุร้ายหรือกลางร้ายเกิดขึ้นเป็นการทำเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายไม่เข้ามาในชีวิต"

1.1.1.3 ประชาชนกลุ่มวัยเด็ก (อายุ ตั้งแต่ 15-29 ปี)

นางสาวนภาพร แสนมณี (2550: สัมภาษณ์) อายุ 16 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อกันพ่อแม่ที่ได้ถ่ายทอดให้ฟังว่าการสะเดาะเคราะห์สามารถช่วยขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากครอบครัวได้"

นางสาวรัชฎา ทมวคโธสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 18 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์ทำให้โรคภัยไข้เจ็บหายไปได้ และสิ่งที่ไม่ดีที่อยู่ในตัวคนและครอบครัวจะหายไปด้วย"

นางสาวบุษยาริศา เถโธสง (2550: สัมภาษณ์) อายุ 20 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะทำให้เกิดสิ่งดี ๆ กับตนเองและครอบครัวและสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ไปจากชีวิตและครอบครัวได้"

นางสาวจรรยาภรณ์ ชำนิกล้า (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 18 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "มีความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์บ้างไม่มาก เพราะเป็นสมัยวิทยาศาสตร์ที่ควรจะมีการพิสูจน์ได้ และพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ แต่อย่างไรก็เชื่อว่ามีผลต่อด้านจิตใจของผู้รับการสะเดาะเคราะห์"

นายชราวดีต ชำนิกล้า (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 19 ปี ได้ให้ความเห็นว่าไม่เชื่อว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิตได้เนื่องจากเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้"

นายศุภชัย พงพัฒน์นา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 17 ปี ให้ความเห็นว่าไม่เชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เพราะเข้าร่วมพิธีแล้วไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

นายวานิชย์ พึ่งน้ำ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 22 ปี ให้ความเห็นว่ามีความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เพราะทำให้การทำงานมีความราบรื่นและจิตใจสบายขึ้นไม่ต้องวิตกกังวลในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.1.2 กลุ่มประชากรที่ไม่เคยเข้ารับการสะเดาะเคราะห์

นายวิโรจน์ แจนโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 50 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "มีความเชื่อถือศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดมา และเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์สามารถทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นและขจัดสิ่งอัปมงคลให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้"

นายทองใบ หาคโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 50 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะสามารถทำให้อาการเจ็บป่วยเรื้อรังหายหรือทุเลาลงได้ และมีความเชื่อว่าสิ่งอัปมงคลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกิดจากเคราะห์ที่เข้ามาสู่ครอบครัว"

นายอัม แพงเพ็ง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 53 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อและมีความศรัทธามากเพราะมีบทสวดที่เป็นการขจัดปีศาจสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิต และมีความเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์จะทำให้สิ่งชั่วร้ายหายไปได้จริง"

นางวาสนา แป้นพยอม (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 46 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความสบายใจ ไม่ต้องวิตกกังวลกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็นว่าจะมีอันตรายเข้ามาทำร้ายหรือประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่ดี"

นายสมนึก ชมชื่น (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 54 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอด และเชื่ออย่างมากว่าสามารถที่จะขจัดปีศาจสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งอัปมงคลให้ไปจากครอบครัวและการดำเนินชีวิตได้ สาเหตุที่ทำการสะเดาะเคราะห์บ้างครั้งฝัน ไม่ดีและเกิดสิ่งที่ไม่ดีให้เห็นคือตัวเขม้นตลอดทั้งวัน"

นายวิจิตร ชำนิกล้า (2550: สัมภาษณ์) อายุ 46 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่ามีความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มาก เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่มีจุดประสงค์ที่เด่นชัดว่าจะทำให้สิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งอัปมงคลไม่เข้ามาในชีวิต และจะทำการสะเดาะเคราะห์เมื่อประสบเหตุร้ายหรือดวงร้ายคือมีตาไหล โคลงไม่รู้สาเหตุ"

นางน้ำฝน ม่วงทา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 31 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า " มีความเชื่ออยู่บ้างเนื่องจากเชื่อกามบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดมา และส่วนมากจะเห็นผู้ที่ทำพิธีเป็นพระสงฆ์แล้วเกิดความศรัทธาและความเชื่อ"

นางสาวสุพิน บุญคงเดช (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 33 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์เป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลให้ออกไปจากบ้านเรือนได้ สิ่งอัปมงคลที่ทำให้ต้องทำการสะเดาะเคราะห์ได้แก่ลางร้ายตามที่โบราณได้กล่าวไว้ เช่น ภูเข้าบ้าน ภูเลื้อยคุดหน้า”

จากการศึกษาและทบทวนความเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ชาวบ้านจานมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มาก ถือเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่จะต้องทำทุกครั้งที่ประสบเหตุการณ์ที่ไม่เป็นมงคล หรือประสบกับลางที่เป็นอัปมงคล เป็นความเชื่อที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพชนมาอย่างยาวนาน ลางที่ชาวบ้านจานระบุว่า เป็นลางร้ายที่ต้องทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ได้แก่ ภูเข้าบ้าน นิ่งข้าวเป็นสีแดง นกแสรกร้องที่ชายคาบ้าน ผีนร่า และการทำนายของหมอดูว่าเป็นปีที่ไม่ดี และผู้ป่วยเรื้อรัง ตนเองหรือคนในครอบครัวประสบกับเหตุร้ายเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ต้องทำการสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ของชาวบ้านจาน เป็นความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งเป็นความเชื่อ ศรัทธาในลักษณะของพิธีกรรม บทสวดของพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตและจะทำให้ชีวิตดีขึ้น เป็นการตอบสนองของความกังวล เมื่อรู้สึกวุ่นวายและไม่มั่นคงและไม่มีความปลอดภัยในชีวิต จึงจำเป็นต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางอารมณ์เป็นทางเวทย์มนต์ คาถาหรือการเช่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นกำลังใจที่จะเอาชนะสิ่งต่าง ๆ เมื่อทำได้เช่นนี้แล้วจะทำให้เกิดผลสำเร็จ แต่ด้านมนุษย์สัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้แล้วก็จะประสบเคราะห์กรรมได้ (ปราสาท อิศรปริกา และคนอื่น ๆ 2518 : 7)

2. ชาวบ้านจานมีความเชื่อว่า การสะเดาะเคราะห์จะทำให้สิ่งอัปมงคลและเคราะห์ร้ายต่าง ๆ ให้ออกไปจากชีวิตได้ สามารถที่จะรักษาให้อาการป่วยที่เรื้อรังทุเลาหรือหายป่วย ทำให้ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ยังคงเป็นที่เชื่อถือและศรัทธาของชาวบ้านจานจนถึงปัจจุบัน

3. ชาวบ้านจานมีความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนโดยผ่านพิธีกรรมที่เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นความต้องการประเภทหนึ่งของมนุษย์ ที่เรียกว่าความต้องการเชิงสัญลักษณ์(Symbolic Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจของมนุษย์เพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความรู้สึกปลอดภัยและยังเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม (Malinowski 1963 อ้างถึงใน ๒๓ สันตสมบัติ, 2540)

1.2. อิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์

จากความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพชนแล้ว ชาวบ้านจนยังมีความเห็นว่า การสะเดาะเคราะห์นั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมากซึ่ง ความเห็นของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ มีความเห็นของอิทธิพลการสะเดาะเคราะห์ ดังต่อไปนี้

นายสัญญาชัย จุลโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 37 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์ มีอิทธิพลมากในการดำเนินชีวิต เพราะทำให้มีความสบายใจ การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น"

นางทองดี งามดี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 69 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์ ทำให้เกิดความสบายใจ การดำเนินชีวิตมีความราบรื่นขึ้น"

นางคำควน เด็ชโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี มีความเห็นว่า "หลังจากการ สะเดาะเคราะห์ทำให้ไม่ต้องกังวลว่าจะมีสิ่งที่ไม่ดีเข้ามาในครอบครัว การดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขมากขึ้น"

นางน้ำฝน น่วงทา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 31 ปี มีความเห็นว่า "ทำให้คนใน ครอบครัวมีความสบายใจ มีกำลังใจในการประกอบอาชีพ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต เชื่อว่าจะไม่มีสิ่งอัปมงคลเข้ามาในชีวิต"

นางสายสวาสดี สติระนาคะภูมิบุตร (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี มีความเห็นว่า "ความ วิตกกังวล อาการเจ็บป่วยและทาง ไม่วิตที่เกิดขึ้นจะหายไป ทำให้การดำเนินชีวิตราบรื่นขึ้นมาก"

นางเต็มขัน เคลื่อนโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 52 ปี มีความเห็นว่า "ก่อให้เกิดความ ผูกพันกันในครอบครัวมากขึ้นเพราะได้ทำเป็นประจำ ถ้าขาดพิธีกรรม และอาการเจ็บป่วยของคนใน ครอบครัวจะทุเลาลงหรือหายจากอาการเจ็บป่วย"

นางสาวสุพิน บุญคงเดช (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 33 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะ เคราะห์จะทำให้วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่สะดวกขึ้น มีความมั่นใจในพิธีกรรมว่าจะทำให้ไม่มีสิ่งอัปมงคลเข้า มาในชีวิตและครอบครัวอีก"

นางสาวบุณชริกา เถโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 20 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะ เคราะห์ทำให้คนในครอบครัวที่ป่วยหรือที่ประสบกับเหตุร้ายมีอาการดีขึ้นอย่างรวดเร็ว การเดินทางมี ความปลอดภัย และไม่มีความกังวลใจ"

นางสาวรัชฎา หมวคโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 18 ปี มีความเห็นว่า "พิธีกรรมการ สะเดาะเคราะห์หลังจากทำพิธีแล้วจะทำให้เกิดความสบายใจ ไม่วิตกกังวลกับเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นใน อนาคต เพราะเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์จะทำให้สิ่งไม่ดี หรือลางร้ายถูกขจัดไป"

นายประหวัค ปัญญาสิทธิ์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 24 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์จะทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น สิ่งที่ไม่ดีได้ถูกขจัดออกไปจากการดำเนินชีวิต"

นางฉลวย ปุยะโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 44 มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์ทำให้การประกอบอาชีพที่กำลังประสบกับปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว และทำให้เกิดความสบายใจ ไม่กังวลกับเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น"

นางคำควน เฉียดโฮง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 73 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์ทำให้สิ่งอัปมงคลที่เกิดขึ้นถูกขจัดไป ทำให้สบายใจไม่วิตกกังวลกับสิ่งที่เกิดขึ้นอีก การดำเนินชีวิตมีความราบรื่นขึ้น"

นางรัตน์ ผาคโฮง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 65 ปี มีความเห็นว่า "การสะเดาะเคราะห์มีผลต่อการดำเนินชีวิตมากหากมีสิ่งบอกร้ายที่ไม่ดีจะทำให้ไม่สบายใจ หลังจากทำการสะเดาะเคราะห์ มีความสบายใจ สิ่งไม่ดีได้ถูกขจัดออกไปจากครอบครัว การดำเนินชีวิตมีความราบรื่นขึ้นไม่วิตกกังวลกับเหตุร้ายอีก"

จากการทบทวนแนวคิดจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ถึงอิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ จากการศึกษาพบว่า

1. การสะเดาะเคราะห์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะทำให้เกิดความสบายใจ ไม่มีความกังวลในสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตหากไม่ทำจะทำให้มีความหวาดกลัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่สบายใจเมื่อเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ การดำเนินชีวิตราบรื่นขึ้น

2. มีอิทธิพลต่อจิตใจ มีผลทำให้เกิดความสบายใจในการประกอบกิจวัตรประจำวันและการทำงานในแต่ละวัน มีความสุขใจและเชื่อว่าเป็นการปัดเคราะห์ส่วนที่เป็นเคราะห์ให้หายไปจากชีวิตได้

จากความเห็นของชาวบ้านงานเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตจากการศึกษาพบว่า การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ตามแบบพราหมณ์เป็นที่นิยมของชาวบ้านงาน และได้รับการสืบทอดมาจากรบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง เป็นความเชื่อที่มีความเป็นไปได้อย่างมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ป็นสัญลักษณ์บอกได้ว่าเคราะห์ที่ได้เข้ามาในชีวิตจะถูกขจัดไปพร้อมกับการทำพิธีนี้ และจะทำให้การดำเนินชีวิตมีความราบรื่นขึ้น

ในส่วนอิทธิพลต่อด้านจิตใจนั้น จะทำให้มีความสุขและความสบายใจมากยิ่งขึ้นการดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น วิเคราะห์ได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นี้ผลหรืออิทธิพลต่อจิตใจของผู้รับการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์จริง ซึ่งเกิดจากความเชื่อและศรัทธาในขั้นตอนและวิธีการของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ทั้งนี้เป็นความเชื่อที่เกิดจากจิตสำนึกถึงความปลอดภัยว่าหากมีการผ่านสรวงต่อสิ่งลี้ลับ หรืออ้อนวอนต่อสิ่งลี้ลับแล้วจะทำให้เคราะห์ถูกขจัดไป ก่อให้เกิดความสบายใจ ความเชื่อในอิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน เกิดจากความเชื่อที่ว่าสิ่งแวมดล้อมมีอำนาจเหนือคนสามัญธรรมดาสามารถบันดาลให้ได้รับคุณหรือโทษได้เรียกความเชื่อเหล่านี้ว่า ลัทธิผีสางเทวดา (Animism) ถึงปัจจุบันจะมีศาสนาประจำใจอันประณีตก็ตาม แต่ความเชื่อดั้งเดิมก็ยังมีอิทธิพลเหนือนมนุษย์ตามพื้นบ้านตลอดเวลา (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ 2521 : 30-41)

2. ความเชื่อ และอิทธิพลพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน มีความแตกต่างจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ บทสวดในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านนั้นจะอาศัยบทสวดที่เป็นบทสวดทางพุทธศาสนาในส่วนเครื่องเช่นสวด บวงสวด ไม่มีการกำหนดเพื่อประสงค์ที่จะบวงสรวงต่อผีสาง หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ แม้ว่าจะมีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอยู่ก็ตาม

2.1 ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน

จากความเห็นจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านชาวบ้านมีความเห็นเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน ถึงความเชื่อและอิทธิพลในการดำรงชีวิตและด้านจิตใจ มีดังต่อไปนี้

2.1.1 กลุ่มผู้ที่เคยเข้าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน

2.1.1.1 ประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป)

นางเบ้า แจบโธสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 73 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า "เชื่อว่าจะทำให้เกิดผลดีแก่ผู้ที่ทำการสะเดาะเคราะห์ เพราะสิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในตนเองหรือครอบครัวนั้นมาจากการกระทำของเคราะห์ และการสะเดาะเคราะห์จะป้องกันและปัดรังควาญเคราะห์ให้หายไจากตนเองและครอบครัวได้"

นางคา เตโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 61 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อว่าสามารถทำให้สิ่งไม่ดีที่อยู่ในครอบครัวถูกขจัดได้ ทำแล้วเกิดความสบายใจ การดำเนินชีวิตมีความสุขและไม่เกิดปัญหา”

นายดิน จันทระเสริม (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 71 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธามากในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธ เพราะเป็นประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชน และบทสวดในการประกอบพิธีเป็นบทสวดในพระพุทธศาสนา จะทำการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านทุกปีเพื่อรวมญาติ และเพื่อความสงบสุข สติระมัดระวัง หลังจากทำแล้วทำให้เกิดความสบายใจ การดำเนินชีวิตมีความสุข”

นายประยงค์ จรูญโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 66 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธามากเพราะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนานับบทสวดที่ให้ความรู้สึกว่าได้ทำบุญกับพระสงฆ์ที่ทำพิธี สาเหตุที่ทำการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากการเจ็บป่วยที่เรื้อรังหลังจากทำการสะเดาะเคราะห์แล้วมีความสบายใจ อาการป่วยเรื้อรังทุเลาลงเชื่อว่าโรคภัยและสิ่งไม่ดีได้ถูกขจัดให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวแล้ว”

นายรัชชัย ปุตะโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี มีความเห็นว่า “การสะเดาะเคราะห์แบบพุทธเป็นพิธีกรรมที่ใช้พระสงฆ์จึงมีความเชื่อและศรัทธามาก สาเหตุที่ทำการสะเดาะเคราะห์ เนื่องจากคนในครอบครัวประสบกับเหตุร้าย หลังจากทำการสะเดาะเคราะห์แล้วเหตุร้ายที่ประสบอยู่หายไป มีความสบายใจการดำเนินชีวิตสะดวกราบรื่นมากขึ้น”

นางคำภา สิบสำราญ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 74 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อในการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธมากเป็นการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ทำพิธีตามหลักศาสนา ที่ทำพิธีสะเดาะเคราะห์แบบพุทธเพราะเชื่อในบทสวดว่า สามารถขจัดสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้ ทำให้สบายใจ มีความสุข การดำเนินชีวิตมีความสุขไม่มีสิ่งไม่ดีเข้ามาอีก”

นางชม ดวงปัดศรี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 62 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธามากเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีมีการทำที่เหมือนกับการทำบุญในพุทธศาสนา เชื่อในบทสวดว่าสามารถขจัดสิ่งที่เป็นอัปมงคลให้หายไปและมีผลมากในการดำเนินชีวิต เพราะทำให้สบายใจ สุขใจ”

นายแก้ว ผาดโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 72 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธามากเพราะเหมือนกับการทำบุญทั่วไปบทสวดที่ใช้สวดคือบทสวดในพุทธศาสนา ทำประจำทุกปีเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลในครอบครัวให้หายไป และมีผลต่อการดำเนินชีวิตและจิตใจเป็นอย่างดี มีความสุข สบายใจ ไม่วิตกกังวล”

นายวารี กาวโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 69 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธาในพิธีกรรม จะทำเมื่อเกิดกลางไม้คี่แก่ตนเองและครอบครัวหลังจากทำแล้วประกอบอาชีพสะดวกขึ้น มีความสบายใจ”

2.1.1.2 ประชาชนกลุ่มวัยผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 30-59 ปี)

ประชาชนกลุ่มวัยผู้ใหญ่นี้เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่เคยเข้าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้าน ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มอายุตั้งแต่ 30 - 59 ปี ได้ให้ความเห็นดังนี้ คือ

นายอุคร แจบโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 53 ปี ให้ความเห็นว่า “เชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านมาก เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ใช้บทสวดของศาสนาพุทธ สาเหตุที่ทำให้ทำการสะเดาะเคราะห์เนื่องจากฝันไม่ดี ไม่มีความสบายใจ กังวลใจ และการสะเดาะเคราะห์มีผลต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างมาก จึงทำให้มีความสบายใจ ไม่วิตกกังวล การดำเนินชีวิตมีความรื่นรมย์ขึ้น”

นางประนอม เกษทิบุตร (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 40 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อและศรัทธามากในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธมาก เพราะมีพิธีกรรมเหมือนกับประกอบพิธีทางศาสนาอย่างพุทธ ทำให้มีสมาธิและจิตใจที่สงบ สาเหตุที่ทำให้ทำการสะเดาะเคราะห์เคราะห์ เพราะจึงจกคกลงมาขวางตรงหน้าตอนออกจากบ้านซึ่งถือว่าเป็นสิ่งร้าย หลังจากทำพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้ว สบายใจ มีความสุขใจ ไม่วิตกกังวลในอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต”

นางวาสนา แป้นพยอม (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 45 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อมากกว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เนื่องจากได้ทำการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพร้อมกับการทำบุญบ้าน การทำงานที่มีปัญหาเริ่มคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น เชื่อว่ามีผลจากการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเหมือนการทำบุญทั่วไป”

นายปรีดี กัณฑ์หา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 48 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อเพราะจะทำพิธีกรรมนี้เมื่อเกิดความไม่สบายใจได้ทำบุญกวาดน้ำอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรด้วย เนื่องจากผู้ทำพิธีเป็นพระสงฆ์ เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก หลังจากทำแล้วการทำงานมีความสะดวกสบาย และเชื่อว่าสามารถขจัดสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากครอบครัวได้”

นางจิระภา เคลื่อนโรตง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 30 ปี มีความเห็นว่า “เชื่อว่าเป็นการสวดเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นอัปมงคลในครอบครัวสาเหตุที่ทำให้ทำการสะเดาะเคราะห์เพราะมีอาการป่วยที่เรื้อรัง หลังจากทำแล้วอาการดีขึ้น เชื่อว่าสิ่งไม่ดีในครอบครัวได้ถูกขจัดไปแล้ว การดำเนินชีวิตมีความสุขและสะดวกสบายขึ้น”

2.1.1.3 ประชาชนกลุ่มวัยเด็ก (อายุตั้งแต่ 15-29 ปี)

ประชากรกลุ่มวัยเด็กที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้าน โดยการเข้าร่วมในพิธีที่จัดโดยผู้ใหญ่ ได้ให้ความเห็นดังนี้ คือ

นางสาวจามจุรี งามดี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 16 ปี ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านว่า “เชื่อว่าเป็นการทำให้สิ่งที่ไม่ดีหายไปจากชีวิตและจิตใจได้อย่างดี เนื่องจากเป็นการใช้บทสวดในศาสนาขับไล่สิ่งไม่ดีให้ออกไปจากชีวิต”

นางสาวธนาชชา เกื้อเสนาะ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 16 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านว่า “มีความเชื่อว่าจะสามารถไล่ภูติ ปีศาจ และสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากตัวเราได้ เนื่องจากบทสวดในศาสนาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์”

นายธนา เอี่ยมมาลา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 21 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านว่า “มีความเชื่ออย่างยิ่งว่าการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านเป็นการขับไล่ ปีศาจควายสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้ เนื่องจากเป็นความเชื่อที่เกี่ยวพันกับการสวดในพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านนับถือและศรัทธา”

นางสาวศศิธร ปุยะโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 16 ปี ได้ให้ความเห็นในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “เชื่อว่าจะสามารถทำให้ชีวิตดีขึ้นได้และจะทำให้สิ่งอัปมงคลหายไปจากชีวิตและครอบครัวได้ เพราะเชื่อว่าพระสงฆ์ที่ทำพิธีสามารถที่จะขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้จริง”

นายภาณุภูมิ เวรุตัง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 20 ปี ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านว่า “การสะเดาะเคราะห์แบบพุทธมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการสะเดาะเคราะห์แบบอื่น ๆ เพราะขั้นตอนการทำในทำพิธีเป็นการทำพิธีในประเพณีของพุทธศาสนาและเชื่อว่าจะสามารถขจัดสิ่งชั่วร้ายให้ไปจากชีวิตได้”

นางสาวสลักจิต ม่วงทา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 22 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธว่า “เป็นพิธีกรรมที่น่าเชื่อถือและศรัทธา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ทำในพิธีและการสวดแตกต่างจากการทำพิธีอย่างอื่น คือใช้บทสวดที่พระสวดในพุทธศาสนาซึ่งเป็นบทสวดที่ชาวบ้านให้ความเคารพ เชื่อถือ และศรัทธาว่าสามารถป้องกันและขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้”

2.2 อิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้าน

จากการนับถือพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นของชาวบ้านงาน ทำให้พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมาก ซึ่งจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านไว้ ดังต่อไปนี้ คือ

นายวัชรชัย ปุยะโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี มีความเห็นว่า " การสะเดาะเคราะห์แบบพุทธเป็นพิธีกรรมที่พระสงฆ์ทำพิธีจึงมีความเชื่อและศรัทธามาก หลังจากทำการสะเดาะเคราะห์แล้วเหตุร้ายที่ประสบอยู่หายไป มีความสบายใจการดำเนินชีวิตสะดวกราบรื่นมากขึ้น"

นางคำภา สืบสารงู (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 74 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อในการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธมากเป็นการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ทำพิธีตามหลักศาสนา ที่ทำพิธีสะเดาะเคราะห์แบบพุทธเพราะเชื่อในบทสวดว่าสามารถขจัดสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้ ทำให้สบายใจ มีความสุข การดำเนินชีวิตมีความสุขไม่มีสิ่งไม่ดีเข้ามาอีก"

นางชม ดวงปัดศรี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 62 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อและศรัทธามากเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีมีการทำที่เหมือนกับการทำบุญในพุทธศาสนา เชื่อในบทสวดว่าสามารถขจัดสิ่งที่เป็นอัปมงคลให้หายไปและมีผลมากในการดำเนินชีวิต เพราะทำให้สบายใจ สุขใจ"

นางประนอม เกษทิบูล (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 40 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อและศรัทธามากในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธมาก เพราะมีพิธีกรรมเหมือนกับการประกอบพิธีทางศาสนาอย่างพุทธทำให้มีสมาธิและจิตใจที่สงบ สาเหตุที่ทำให้ทำการสะเดาะเคราะห์เคราะห์ เพราะจึงจกตกลงมาขวางตรงหน้าคอนออกจากบ้านซึ่งถือว่าเป็นกลางร้าย หลังจากทำพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้ว สบายใจ มีความสุขใจ ไม่วิตกกังวลในอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต"

นางวาสนา แป้นพยอม (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 45 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อมากว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเนื่องจากได้ทำการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธหรือกับการทำบุญบ้าน การทำงานที่มีปัญหาเริ่มคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น เชื่อว่ามีผลจากการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเหมือนการทำบุญทั่วไป"

นายปรีดี กัณฑ์หา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 48 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อมากเพราะจะทำพิธีกรรมนี้เมื่อเกิดความไม่สบายใจได้ทำบุญกวาดน้ำอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรด้วยเนื่องจากผู้ทำพิธีเป็นพระสงฆ์ เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก หลังจากทำแล้วการทำงานมีความสุขสบาย และเชื่อว่าสามารถขจัดสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากครอบครัวได้"

นายหนา เข็มมาตา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 21 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านว่า “หลังจากเข้าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แล้วมีความสุขสบายใจ มีสมาธิมากขึ้น การทำงาน การเรียนมีความสุขสบายใจ ความวิตกกังวลที่มีอยู่จะหายไป”

นางสาวศศิธร ปุระโท (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 16 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า “ทำให้เกิดความสบายใจ สิ่งที่ไม่ดีหายไปจากชีวิต การเรียนมีสมาธิมากขึ้น สภาพจิตใจที่เศร้าหมองดีขึ้น ไม่วิตกกังวล มีความสบายใจ”

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน ของชาวบ้านจาม มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ เช่น บทสวดมนต์ เครื่องบูชาในพิธีกรรมไม่ต้องมีองค์ประกอบมากอย่างเช่นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ผู้ทำทราบว่าตนเองมีเคราะห์และสามารถที่จะทำพิธีได้เอง หรือให้มีผู้ทำพิธีให้ก็ได้

จากการปฏิบัติพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านของชาวบ้านจาม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านเป็นพิธีกรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต และมีผลต่อด้านจิตใจเป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและบทสวดทางศาสนาที่นับถือ ทำให้เกิดความสบายใจและมีอิทธิพลในด้านการดำเนินชีวิต เนื่องจากจะทำให้ปลอดภัยและมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

2. บทสวดในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นบทสวดในพุทธศาสนา ทำให้มีความมั่นใจในพิธีกรรมว่าสามารถทำให้เคราะห์ถูกขจัดไปด้วยอำนาจของพุทธคุณหรือบทสวดในศาสนาพุทธ

3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านของชาวบ้านจาม มีผลต่อสภาพจิตใจ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านจามเป็นอย่างดี เป็นการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่สามารถจัดทำเองได้โดยไม่ต้องมีผู้ทำพิธีกรรมได้ โดยผู้ทำพิธีกรรมนั้น คือผู้ที่ทำการสะเดาะเคราะห์นั่นเอง

จากการทบทวนความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อทางศาสนากับความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือมนุษย์ได้อย่างกลมกลืน ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นระบบความคิดที่เกิดขึ้นกับจิตใจ โดยเฉพาะส่วนพิธีกรรมเป็นการแสดงออกให้ปรากฏทางพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ และเป็นการแสดงออกตามพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติด้วยความสัมพันธ์กับบรรดาสิ่งเคารพเหล่านั้น (Durkheim, 1967 อ้างถึงใน บุญเลิศ วันทาชนด์, 2529)

3. ความเชื่อและอิทธิพลพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง จะเหมือนกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธ ที่ในบ้านแต่ละจะมีเครื่องประกอบพิธีที่มีส่วนเพิ่มขึ้นได้แก่ ขันหมากเบ็ง และในลักษณะของพิธีกรรมจะแยกเป็นแบบ ปัจเจกบุคคล และ แบบสังฆพิธี ซึ่งจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ทำพิธีกรรมบทสวด ในแต่ละบทในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงนั้น จะเหมือนกับพิธีกรรมของการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นบทสวดในศาสนาพุทธ เครื่องบวงสรวงในพิธีกรรมประสงค์ในการบูชาแก่พระพุทธรูปเจ้ามากกว่าจะเป็นการบวงสรวงต่อผีศาจ

3.1 ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีความเห็นในความเชื่อของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและจิตใจ มีดังต่อไปนี้

3.1.1 กลุ่มประชากรที่เคยรับการสะเดาะเคราะห์

3.1.1.1 ประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป)

นางทองจันทร์ งามหาญ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 65 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “มีความเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงเพราะเป็นการสวดที่ใช้บทสวดในทุกศาสนาที่มีบทสวดเต็มบท ไม่มีการย่อในการสวด และพระสงฆ์จะเป็นผู้นำในการทำพิธี”

นายสมิต แสพนมณี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “มีความเชื่อและศรัทธาในการสะเดาะเคราะห์หลวงมาก เพราะเป็นการทำพิธีใหญ่โดยส่วนมากจะทำในระดับหมู่บ้าน และเป็นการบทสวดมนต์ในทุกศาสนาโดยมีบทสวดที่สำคัญ ๆ เช่น มงคลจักรวาลใหญ่”

นายหนูใจ เอ็นโสมย์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 67 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง เพราะพระสงฆ์จะเป็นผู้นำพิธีที่เป็นคณะสงฆ์ และจะร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์ทุกครั้งที่มีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์หลวงในระดับหมู่บ้าน”

นางทองนาค ชำนิกล้า (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 66 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เชื่อและศรัทธาในการทำการสะเดาะเคราะห์หลวงมากเนื่องจากเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ในรอบปี โดยพระสงฆ์จะสวดมนต์ที่เป็นบทเต็มไม่ย่อทศวด ซึ่งจะทำในวันที่ทำบุญบ้านหรือร่วมเจ้าพิธีในการทำพิธีกรรมในระดับหมู่บ้าน”

นางทุม เอี่ยมมาลา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 84 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เชื่อและศรัทธามาก เชื่อว่าจะสามารถกำจัดสิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้น ได้เนื่องจากได้รับทศวดทุกทศวดของพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสวดมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์”

นายชวน ทองเดชานนท์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 62 ปี ได้ให้ความเห็นในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เป็นพิธีกรรมที่นำให้ความเชื่อดีและศรัทธาเนื่องจากผู้นำพิธีเป็นพระสงฆ์ที่เป็นคณะสงฆ์ คือตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไป และเชื่อว่าทศวดสามารถขจัดเภทภัยได้”

นางเมื่อง จันทร์มา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 72 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “มีความศรัทธาและความเชื่อในการสะเดาะเคราะห์มาก เพราะผู้ประกอบพิธีกรรมจะเป็นพระสงฆ์เป็นส่วนมากทำให้เกิดความสบายใจ สาเหตุที่ทำให้สะเดาะเคราะห์เพราะคนในครอบครัวป่วยเรื้อรัง เกิดความวิตกกังวล”

นางทองตา จิมโธสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เป็นพิธีกรรมที่นำเชื่อดีศรัทธาอย่างมากเนื่องจากเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และความเชื่อในศาสนาที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในพิธีจึงทำให้เกิดความสบายใจว่า สิ่งชั่วร้ายในชีวิตจะถูกขจัดให้ออกไปได้”

นายน้อย คุ้มใหญ่รัมย์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 71 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “เชื่อในการพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงเนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดความเชื่อมาจากรุ่นที่มีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง และให้ความอบอุ่นใจ ความสบายใจ”

3.1.1.2 ประชาชนกลุ่มอายุใหญ่ (อายุตั้งแต่ 30-59 ปี)

นางสมพงษ์ บุรพันธ์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 38 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า “การสะเดาะเคราะห์หลวงสามารถที่จะขจัดปีศาจสิ่งไม่ดีที่เป็นอุปมงคลให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้ เพราะบทสวดในการประกอบพิธีเป็นบทสวดของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความศักดิ์สิทธิ์”

นายบุญทวี งามดี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 37 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นการปีติครั้งความถึงอัปมงคล เกทก้อ ให้ออกไปจากชีวิตและครอบครัวได้ เพราะเชื่อในผู้ทำพิธีที่เป็นพระสงฆ์และบพสวดที่พระสงฆ์ใช้ในการประกอบพิธี"

นายชนวีร์ สาริโส (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 43 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "มีความเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นพิธีกรรมที่เป็นก่อให้เกิดความสบายใจเนื่องจากองค์ประกอบในพิธีคือพระสงฆ์และบพสวดในการทำพิธี"

นางนวลศรี โพธิราช (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 38 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์หลวงสามารถที่จะทำให้เคราะห์ร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีพ้นไปจากชีวิตได้ และสามารถก่อให้เกิดความสบายใจขึ้น มีสมาธิในการทำงานมากขึ้น"

3.1.1.3 ประชาชนกลุ่มวัยเด็ก (อายุ ตั้งแต่ 15-29 ปี)

นายเอกภพ ถนถนุณีโชติ (2550: สัมภาษณ์) อายุ 19 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อตามที่ได้อ่านทอดให้ฟังและการเข้าร่วมพิธีว่าการสะเดาะเคราะห์สามารถช่วยขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากครอบครัวได้โดยในพิธีมีพระสงฆ์ทำและมีการประพรมน้ำมนต์และแจกทรายปลุกเสกเพื่อหว่านป้องกันภูตผี คี๊ว จึงเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์หลวงสามารถป้องกันภูตผีได้"

นายปฐมพงษ์ ดันบุญเสถียร (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 22 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์ทำให้เกิดความสบายใจและมีจิตใจที่ดีขึ้น แต่ไม่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งที่ไม่ดีที่อยู่ในตัวคนและครอบครัวจะหายไปได้"

นางสาวศุภารัตน์ อุ่นทานนท์ (2550: สัมภาษณ์) อายุ 24 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะทำให้เกิดสิ่งดี ๆ กับตนเองและครอบครัว และสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ไปจากชีวิตและครอบครัวได้ เพราะคำสวดในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์"

นางสาววิภา ทูมาโต (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 25 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "มีความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์บ้างไม่มากนักเพราะไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้แต่เชื่อว่ามีผลต่อด้านจิตใจของผู้รับการสะเดาะเคราะห์"

3.1.2 กลุ่มประชากรที่ไม่เคยเข้ารับการสะเคาะเคราะห์

นายเคิม แจบโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "มีความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมานานและใช้พระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี ทั้งเป็นพิธีที่ใหญ่"

นายอำนาจ สุวงค์มา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 68 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าการทำพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวง จะสามารถทำให้จิตใจดีขึ้น เพราะมีความศรัทธาในบทสวดที่เป็นบทสวดมนต์ของพระสงฆ์ทำให้เหมือนการทำบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา"

นางน้อย พิษิตสุริยา (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 61 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อเพราะมีบทสวดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความเชื่อว่าการสะเคาะเคราะห์หลวงจะทำให้สิ่งอัปมงคลหายไปจากชีวิตและครอบครัวได้จริง"

นางฉาตะธานี ชุมโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 42 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่มีผลต่อสภาพจิตใจเนื่องจากเป็นการทำในวิถีพุทธ ที่คนส่วนมากที่เข้าพิธีจะนับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้เป็นศูนย์กลางของจิตใจ"

นายวีระศักดิ์ เพ็ญสุข (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 48 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและการนับถือในพุทธศาสนาทำให้พิธีเกิดความน่าเชื่อถือศรัทธา และสามารถมีผลต่อสภาพจิตใจของผู้เข้าพิธีให้มีความสบายใจขึ้นได้"

นางสาวดวงใจ รัชโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 21 ปี ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวง เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่มีขั้นตอนการทำพิธีและบทสวดเช่นเดียวกับการทำบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา"

นายสมศรี สมรุด (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 37 ปี ได้ให้ความเห็นถึงความเชื่อในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์หลวงว่า "เชื่อเนื่องจากเชื่อตามบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดมา และเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา"

นายโกศักดิ์ เขาวนพุทธสาร (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 33 ปี มีความเห็นว่า "เชื่อและศรัทธาเนื่องจากผู้ทำพิธีเป็นพระสงฆ์ เป็นการทำบุญในพุทธศาสนา และเป็นพิธีกรรมที่มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา"

3.2 อิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

การสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นการสะเดาะเคราะห์ที่คล้ายคลึง หรือเหมือนกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ได้ผสมผสานจากความเชื่อคัมภีร์ของชาวบ้านงาน กับความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา และได้กลายเป็นประเพณีสืบต่อมาจวบจน

จากการศึกษาความเห็นของประชาชนชาวบ้านงาน ถึงอิทธิพลจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง มีดังต่อไปนี้ คือ

นางทองจันทร์ ชนะหาญ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 65 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "เป็นพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความสบายใจ หลังจากเข้าพิธีแล้วทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุขสบายขึ้น"

นายสมชัย แสงมณี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "หลังจากเข้าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แล้วทำให้จิตใจสบาย มีสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการดำเนินชีวิตราบรื่นขึ้น"

นายหนูใจ เอื้อนโษษฐ์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 67 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "ทำให้การค้าขายดีขึ้น และชีวิตครอบครัวมีความสุขขึ้น"

นางทองนาค จำนิกกล้า (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 66 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "ทำให้จิตใจสบายขึ้น มีสติในการดำเนินชีวิต และชีวิตในครอบครัวมีความสุขราบรื่นและมีความสุข"

นางสาวสุภารัตน์ ชุ่มทานนท์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 24 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "การทำงานมีความสุขสบายขึ้น และการดำเนินชีวิตไม่ต้องวิตกกังวลในสิ่งไม่ดีที่อาจเกิดขึ้น มีความสบายใจและสภาพจิตใจดีขึ้น"

นางสาววิภา ทูมาโต (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 25 ปี ได้ให้ความเห็นถึงอิทธิพลในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงว่า "มีผลในด้านการทำงานเนื่องจากมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้นการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความราบรื่นและมีความสุข"

จากการทบทวนความเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ตามแบบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงพบว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงนั้น เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ชาวบ้านงานได้กระทำที่กิดจากความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ ความเชื่อในภูตผี ปีศาจ เทวดาและสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ โดยได้ผสมผสานกับความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน สังเกตได้จากผู้นำพิธีในพิธีกรรมจะเป็นพระสงฆ์เท่านั้น โดยในการทำพิธีจะจัดทำเช่นเดียวกับพิธีกรรมในพุทธศาสนาและบทสวดในพิธีคือบทสวดในศาสนา ซึ่งบทสวดเป็นวิธีการแสดงออกถึงความศรัทธาและนำไปสู่ความปลื้มปิติใจให้กับผู้ร่วมพิธี (วิชาภรณ์ แสงมณี . 2525 : 1)

ประชาชนชาวบ้านงาน จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงในวาระสำคัญทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือเป็นแบบสงฆ์พิธี เนื่องจากถือว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ใหญ่ และอิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชนอย่างมาก และเป็นความเชื่อในบทสวดในพิธีกรรมที่เป็นบทสวดทางพุทธศาสนา โดยมีบทสวดที่เพิ่มขึ้นจากบทสวดของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีเครื่องบูชาที่เป็นองค์ประกอบที่สมบูรณ์กว่า ทั้งผู้ทำพิธีเป็นพระสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมของจิตใจของชาวบ้าน

การปฏิบัติพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงของชาวบ้านงาน มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน จะมีความแตกต่างในอุปกรณที่มีมากกว่าและต้องนิมนต์พระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมการทำบุญทั่วไป เป็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม และปัจเจกชนกับกลุ่มบุคคล และเป็นความเชื่อที่เหมือนกันของคนในสังคมที่เชื่อในพิธีกรรมทางศาสนา (Durkheim อ้างใน อมรา พงศาพิชญ์, 2533)

ดังนั้น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงมีผลต่อสภาพจิตใจและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านงานอย่างมาก เนื่องจากส่วนใหญ่ในการทำพิธีกรรมนั้นจะเป็นการรวมทั้งหมู่บ้าน ในส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคลจะเป็นเฉพาะผู้ที่ต้องการจะทำเป็นบางครั้งเท่านั้น

การสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ทั้งที่เป็น การสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ การสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน และการสะเดาะเคราะห์หลวง มีการทำพิธีที่เหมือนกันและแตกต่างกันในบางขั้นตอนของการทำพิธี คติความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ก็คือความเชื่อ โชคลาง และศาสนาผี ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เพราะความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานนั้นเป็นความเชื่อเรื่องวิญญาณ คือ เชื่อว่าการก่อให้เกิดเคราะห์ เกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ และสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อ โศเด็ม คือ การประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชา สักการะต่อผีบรรพบุรุษและสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ (Tylor. 1871) อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2539)

การอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

การสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจนกล่าวได้ว่าเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าความเป็นไปของการดำเนินชีวิตจะดีหรือร้ายถูกกำหนดโดยสิ่งเหนือธรรมชาติ โชคลาง ชาวบ้านจึงประกอบพิธีการเช่นสรงบวงสรวง พิธีช้อนนวง และการทำบุญทำทาน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าสามารถทำให้ทุกข์โศกโรคภัยอันตรายต่าง ๆ หมดสิ้นไปได้

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน เป็นความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับ โชค ลาง ผีสงฆ์ เทวดา สิ่งเหนือธรรมชาติกับศาสนาอย่างกลมกลืนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้อย่างเป็นเอกเทศ ความเชื่อเหล่านั้นเป็นความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพ นับถือ ก่อให้เกิดพิธีกรรมการเช่นสรงบวงสรวงเพื่อช้อนนวงขอมาในสิ่งที่ทำผิดต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเพื่อข่มขู่ ขับไล่ ปีศาจควายในสิ่งไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นโดยรู้ได้จาก ลาง ที่ได้ประสมกับตนเองหรือคนในครอบครัว ในอดีตความเชื่อของชาวบ้านเป็นความเชื่อที่สืบทอดความเชื่อจากบรรพบุรุษ ทั้งทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม ซึ่งมีผู้นำในการทำพิธีที่เป็นชาวบ้านและพระสงฆ์ ที่มีจำนวนมาก ในปัจจุบันการสืบทอดพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ได้รับจากบรรพชนกำลังจะเลือนหายไปจากสังคมชาวบ้าน เนื่องจากในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการนำวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบตะวันตกมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม จากเหตุผลดังกล่าวนี้เองที่ทำให้การสืบทอดผู้นำที่จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในสังคมบ้านจนลดน้อยลง แต่ความเชื่อดังเดิมยังคงอยู่กับสังคมบ้านจนไม่มีเสื่อมคลาย

กล่าวโดยสรุปว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในบ้านจนเป็นความเชื่อ ที่เกิดจากการถ่ายทอดจากบรรพชนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตทั้งดีและร้ายนั้นเกิดจากเคราะห์ ถ้าเป็นเรื่องที่ดีจะเรียกว่า สุกเคราะห์ หรือเคราะห์ดี ถ้าเป็นเคราะห์ร้ายจะเรียกว่า บาปพระเคราะห์ และสาเหตุของการเกิดเคราะห์ที่ต้องทำให้มีการสะเดาะเคราะห์ ได้แก่ การเกิดลางไม่ดีต่าง ๆ ที่ถือเป็นสิ่งอัปมงคล เช่น ภูเขาบ้านนึ่งข้าวเป็นสีแดง นกแสกร้องผ่านบ้าน เป็นต้น จากการสืบทอดมาอย่างยาวนานนี้ เป็นการสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่น ในปัจจุบันแม้ว่ายังเป็นที่ยึดถือศรัทธาของคนในชุมชนอยู่แต่ผู้ที่สืบทอดในการทำพิธีมีน้อยมากจากการสัมภาษณ์ถึงความเห็นของชาวบ้านจน ถึงแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป มีดังต่อไปนี้

นายบุญทัน แจบโธสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรม การสะเดาะเคราะห์ไว้ว่า “ ต้องมีการสืบทอดต่อให้แก่คนในปัจจุบัน โดยการทำให้พิธีสะเดาะเคราะห์รวม ทั้งหมู่บ้านประจำปีทุกปี พร้อมกับคัดเลือกผู้จะรับการสืบทอดในการทำให้พิธี เพื่อจะได้อนุรักษ์ไว้สืบ ทอดต่อให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป”

นายสมชัย แสนมณี (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 75 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “ ต้องทำให้ชาวบ้าน เข้าใจและเห็นถึงคุณค่าของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่ามีคุณค่าต่อทางจิตใจ และการดำเนินชีวิต โดย การรวบรวมการทำพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้วจัดพิมพ์แจกจ่ายทั่วไปในโอกาสต่าง ๆ”

นางสาวสวาสดี สถิระนาคะภูมินทร์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 64 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “พระสงฆ์ควรเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่บุคคลที่เห็นสมควรว่าจะสามารถถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป โดยการ จัดให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ และให้นำพิธีการสะเดาะเคราะห์เข้าไปเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ ศึกษาเรียนรู้และสืบทอดต่อไป”

นายหนูใจ เอื้อนโษฐ์ (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 67 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “ การอนุรักษ์พิธี กรรมการสะเดาะเคราะห์ควรจัดเป็นประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้าน ได้เห็นถึงความสำคัญ ของการสะเดาะเคราะห์ และจัดให้มีการถ่ายทอดการทำพิธีให้แก่คนในแต่ละปี”

นายวีระศักดิ์ เพิ่มสุข (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 48 ปี เสนอแนวทางไว้ว่า “ ต้องมีการถ่ายทอด ต่อให้คนอื่น ๆ เพื่อจะได้มีการอนุรักษ์ไว้และถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไปอีกได้ โดยการจัดทำหลักสูตรภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเพื่อขอให้สถานศึกษาในพื้นที่นำไปเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอน เพื่อเป็นการสร้าง จิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงความสำคัญของการสะเดาะเคราะห์”

นางฉาตะธานี ชุมโธสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 42 ปี เสนอแนวทางไว้ว่า “ การถ่ายทอดให้ คนรุ่นต่อไปต้องให้เป็นบุคคลทั่วไปโดยไม่ต้องระบุว่าต้องเป็นคนในสายโลหิตของผู้ทำพิธี และควรมี การจัดการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสืบทอดในชุมชน เพื่อให้มีการสืบทอดอย่างภูมิ ปัญญาด้านต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อย่างเป็นระบบ”

นายชัย แพงเพ็ง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 53 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “ ควรมีการจัดการให้ มีการเรียนรู้เรื่องพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในชุมชน โดยนำผู้ที่ทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มาเป็น ผู้เผยแพร่ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เห็นถึง ความสำคัญและเกิดความสนใจในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพชน”

นางคำควม เตือตโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 73 ปี ได้เสนอแนวทางว่า “ให้ถ่ายทอดกับบุคคลทั่วไปที่เป็นเด็กรุ่นใหม่หรือถูกทอดทิ้งที่มีอายุพอสมควรในการทำพิธี โดยใช้วิธีการจัดพิมพ์วิธีการสะเดาะเคราะห์แล้วแจกจ่ายให้กับชาวบ้านคนอื่น ๆ เพื่อนำไปศึกษาและประกอบพิธีกรรมได้”

นางรัตน์ ผาคโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 65 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “ควรจัดให้มีการทำบุญหมู่บ้านประจำปีพร้อมทั้งจัดให้มีการสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านในพิธีทำบุญหมู่บ้านพร้อมกัน เพื่อที่จะทำให้เป็นประเพณีของหมู่บ้านต่อไป”

นายแก้ว ผาคโรสง (2550 : สัมภาษณ์) อายุ 72 ปี ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “จัดพิมพ์หนังสือเพื่อให้ชาวบ้านได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ และให้ผู้มีประสบการณ์ได้คอยแนะนำผู้ที่เริ่มศึกษาใหม่ให้เข้าใจถึงวิธีการและขั้นตอนการทำพิธีอย่างถูกต้อง”

จากการทบทวนข้อเสนอแนะจากชาวบ้านงาน ในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เพื่อให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป สามารถสรุปแนวทางได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้าน และให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ให้สมาชิกในกลุ่มได้ศึกษาเรียนรู้ และให้ผู้มีประสบการณ์รวมทั้งพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เป็นการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
2. จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้วขอความร่วมมือจากสถานศึกษาในหมู่บ้าน เพื่อนำไปใช้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่เด็กเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการสะเดาะเคราะห์
3. จัดเป็นประเพณีทำบุญหมู่บ้านและการสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการสะเดาะเคราะห์ และให้มีการถ่ายทอดแก่คนต่อไป ในประเพณีประจำปีนี้
4. จัดรวบรวมขั้นตอนวิธีการสะเดาะเคราะห์แล้วจัดพิมพ์เพื่อแจกจ่ายให้แก่ชาวบ้านเพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้ด้วยตนเองและสามารถที่จะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้คนอื่นได้

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการอนุรักษ์ไว้ นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพชนและไม่สามารถประมาณค่าได้เนื่องจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางจิตใจของคนในชุมชนที่จะเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นคงและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมได้อย่างมั่นคงสืบไป

การนำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจน ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนอย่างยาวนานเป็นพิธีกรรมที่มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจน แม้ว่าในปัจจุบันชาวบ้านจนจะมีการรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันแต่ก็ไม่อาจจะทำให้ความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านเสื่อมคลายไป พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมเหนียวแน่นมากขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการนำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งผู้วิจัยได้มีแนวทางนำไปใช้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. การจัดให้เป็นประเพณีประจำปีของท้องถิ่น เพื่อให้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคนซึ่งจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนในสังคม และทำให้บุคคลและกลุ่มชนได้มีการแสวงหาความทรงจำของบุคคลหรือกลุ่มชนอื่น ด้วยการมีส่วนร่วมในประเพณีการอัญเชิญและประวิติศาสตร์เดียวกันและได้นำบุคคลและกลุ่มชนเหล่านั้น ไปสู่สภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน

2. การจัดให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้คนทั่วไปได้ศึกษาซึ่งจะก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการวางแผนวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ของสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ของความเชื่อกับศาสนา และการเรียนรู้ถึงพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ร่วมกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสามัคคี และยึดมั่นถือมั่นและภักดีต่อศาสนา

3. การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เพื่อเป็นการสืบทอดและให้ผู้รับการสืบทอดและผู้ศึกษาเรียนรู้การสะเดาะเคราะห์ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ที่มีต่อสังคมด้านการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อพิธีกรรมที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน และจะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณีและยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ และสังคมส่วนรวม

แนวทางการนำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เพื่อไปใช้ในการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางที่ใช้หลักการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในชุมชน เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจความต้องการของมนุษย์มี 3 ประการ กล่าวคือ

1. ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่พักอาศัย
2. ความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกสังคม และ
3. ความต้องการทางสัญลักษณ์

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธโศภ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่กล่าวถึงโดยละเอียด ได้แก่ องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ประเภทของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมที่เป็นส่วนประกอบอื่น เช่น การแก้เคราะห์ ตลอดจนคำสวดในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แต่ละประเภท ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความแตกต่างของคำสวดในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แต่ละประเภทว่ามีความแตกต่างหรือมีความคล้ายคลึงกันอย่างไร นับได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ได้ผ่านการผสมผสานทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมอย่างกลมกลืนตามยุคสมัยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปแต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนไปจากสังคมชาวบ้านคือ ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ยังยึดถืออยู่อย่างเหนียวแน่น ซึ่งจากความเชื่อดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาทางสังคมได้ เช่น การร่วมน้ำใจให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาชน ในการที่จะดำเนินชีวิตประกอบสัมมาอาชีพได้อย่างสงบสุขสืบไป

มนุษย์มีสัญชาตญาณของความกลัวภยันตรายที่จะมาทำร้ายตนให้ถึงแก่ชีวิต หรือมาทำให้เกิดความทุกข์ร้อน ดังนั้น มนุษย์จึงคิดหาวิธีป้องกันภยันตรายเหล่านั้นเพื่อไม่ให้มาทำร้ายตนได้ ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตไม่สามารถมองเห็นได้ ผสมกับความเชื่อเกี่ยวกับภูตผี ปีศาจ เทวดา ไชยธรรมา ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่บรรพกาล ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันอันตรายที่จะมาทำร้ายตนเอง ในสังคมบ้านจานก็เช่นเดียวกับสังคมชนบทอื่น ๆ ที่ได้เกิดพิธีกรรมการปัดรังควานหรือป้องกันอันตราย จากความเชื่อดั้งเดิมนั้นเป็นพิธีกรรมที่ใช้นุญต์คุ้มกันเอง เป็นสื่อการในการสื่อสารกับภูตผี ปีศาจ เทวดา และสิ่งเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาตินี้ต้องจัดทำพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อ รวมทั้งเป็นเครื่องบูชาสังเวยเพื่อทำให้สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้นพึงพอใจ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ก็เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ทำแก้ไขหรือป้องกันอันตรายไม่ให้เข้ามาในชีวิตของมนุษย์ ในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นี้จะมีการสวดเพื่ออ้อนวอนต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเพื่อเป็นการร้องขอต่อสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ให้ทำร้ายมนุษย์ในนั้นคง

ความเชื่อ การกราบไหว้ บูชา รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมเพื่อทำการสักการบูชาสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็นได้ แม้จะไม่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ว่ามีจริงหรือไม่ แต่ก็ก็เป็นประโยชน์ต่อการจัดระเบียบ การควบคุมคนในสังคม ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ในศีลศักรธรรม ขรรษาต้นตอที่สังคมได้กำหนดไว้ รวมทั้งสังคมมีถึงคิดหนึ่งใจไม่ให้อ้างอิงในความประมาทและคนในสังคมมีขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพอย่างราบรื่น

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าทางสังคมหลายประการ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างขวัญ
กำลังใจในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยแล้ว ยังเป็นการเตือนความทรงจำของบุคคลในด้านของเวลา
บทบาท หน้าที่ ของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวม อย่างไรก็ตามพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ดังกล่าว
ยังถือได้ว่ามีประโยชน์ในทางการรักษาภาวะด้านจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าการรักษา
ทางด้านร่างกายจะไม่ปรากฏเด่นชัดในการใช้พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์รักษาก็ตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บทที่ 6

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ความเชื่อองค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
- ตอนที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต
- ตอนที่ 3 อิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิต
- ตอนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ตอนที่ 1 ความเชื่อองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อของชาวบ้านจานเป็นความเชื่อที่ผูกพันกับธรรมชาติ เช่น เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกิดจากอิทธิฤทธิ์ของอำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป ความเชื่อที่เกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การประกอบอาชีพ เป็นต้น เมื่อมีความเชื่อทำให้ชาวบ้านต้องทำพิธีกรรมเพื่อเช่น สรวงบวงสรวงสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเหล่านั้น โดยพิธีกรรมต่าง ๆ ได้นำความเชื่อทางด้านศาสนาพุทธ และพราหมณ์ผสมผสาน ได้อย่างกลมกลืนงดงาม

แม้ว่าความเชื่อของชาวบ้านจานจะไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ด้วยวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อเหล่านี้ก็มีคุณประโยชน์ที่นำไปเป็นเครื่องมือควบคุมคนในสังคมให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข นับได้ว่าความเชื่อเป็นกฎหมายหรือระเบียบของสังคมประการหนึ่งที่จะควบคุมและรักษาสังคมให้ยั่งยืนต่อไป

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

สภาพแวดล้อมของชุมชนกับความเชื่อของประชาชนในชุมชน

สภาพแวดล้อมของบ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ การคมนาคมที่สะดวก ประชาชนได้รับวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนที่ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป และเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนกับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาในชุมชนอย่างกลมกลืน บทบาทหน้าที่ของคนชุมชนมีมากขึ้น

แม้ว่าชุมชนบ้านจามจะรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาในชุมชน และได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากชุมชน คือความเชื่อในเรื่อง ไชคกลาง ภูคผี ปีสาง เทวดา และพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงอยู่ในสังคมไม่มีเปลี่ยนแปลง สืบเกิดได้จากการทำบุญประเพณีของชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงผีปู่ตา ที่เป็นประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ บุญประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา บุญพระเวส และบุญกฐิน ที่เป็นความเชื่อในทางศาสนา เป็นต้น

ในปัจจุบันจากการศึกษา พบว่าวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่รับเข้ามาไม่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อของชาวบ้าน จากกลุ่มประชากรเป้าหมาย 40 คน ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ไชคกลาง ภูคผี ปีสาง เทวดา และพระภูมิเจ้าที่ ดังตารางที่แสดงต่อไปนี้

ตาราง 7 แสดงถึงความเชื่อของชาวบ้านจาม

ประเภทความเชื่อ	จำนวนคน	มีความเชื่อ (คน)	คิดเป็นร้อยละ	ไม่มีความเชื่อ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ไชคกลาง	40	37	92.5	3	7.5
ภูคผี ปีสาง	40	31	77.5	9	22.5
เทวดา	40	26	65	14	35
พระภูมิเจ้าที่	40	38	95	2	5
ศาสนา	40	40	100	-	0

จากตารางการสำรวจข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้มีการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาในชุมชน ไม่ทำให้ชาวบ้านละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมได้ โดยเฉพาะเรื่อง ไชคกลาง จากประชากรกลุ่มเป้าหมาย มีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาที่เป็นความเชื่อที่สืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนาน ความเชื่อเรื่อง ไชคกลาง จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 92.5 ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ทำให้พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ยังคงอยู่กับสังคมบ้านจามตลอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้รูปแบบพิธีกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามลักษณะของผู้ประกอบพิธีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเอง

ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวบ้าน ได้ผสมผสานเข้ากับความเชื่อทางด้านศาสนาทั้งหมด เห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ จะมีพระสงฆ์เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพิธีอยู่เสมอ

แม้ว่าจะมีการรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าสู่ชุมชนมาก ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวบ้านได้ ซึ่งชาวบ้านยังประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมและมีการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

แม้จะมีการรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตตามกระแสโลกาภิวัตน์เข้าสู่ชุมชนบท จากการศึกษาแนวความคิดของชาวบ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอบ้านจาน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าสิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงจากจิตใจของชาวบ้าน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จากการสำรวจความเชื่อเรื่องโชคลางของชาวบ้านยังมีอยู่ถึงร้อยละ 92.5 จากความเชื่อเรื่องโชคลางเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านอยู่เสมอ โชคลางที่ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อได้ประสบหรือเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งขึ้นกับตนเองและคนในครอบครัวแล้วเป็นเคราะห์จะ ต้องมีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงจะทำให้เคราะห์หมดไปหรือทุเลาเบาบางลง มีดังต่อไปนี้

1. ภูเข้าบ้าน
2. นกแสกร้องที่ชายคาบ้าน
3. การทำนายตามหลักโหราศาสตร์ ที่ตกปีคนคอขาด หรือราหูเข้าแทรก
4. มีหนอนในข้าว
5. นิ่งข้าวเป็นสีแดง
6. เจ็บป่วยเรื้อรัง
7. ตัวเขม่น

โชคลางที่เป็นความเชื่อของชาวบ้าน เป็นความเชื่อ แแต่ดั้งเดิมสืบทอดมาตั้งแต่บรรพชนและได้ถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคำว่า "ลาง" ตามพจนานุกรมภาษาดั้งเดิมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสำนักงานคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายว่า "ลาง" แปลว่า สัญญาณบอกเหตุร้าย, ขนบประเพณี ฉะนั้นพอสรุปได้ว่า "ลาง" คือ สิ่งบอกเหตุให้รู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดเคราะห์แก่คน

ลางบอกเหตุนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่า จะเกิดแก่ทุกคนและเกิดทุกวัน หากสังเกตสิ่งรอบตัวแล้ว จะมีลางเกิดขึ้นทั้งเวลาหลับและเวลาตื่น ถ้าเกิดขึ้นในขณะที่หลับก็จะรู้ได้จาก "ความฝัน" ซึ่งถ้าฝันดีก็จะเป็นลางดี ถ้าฝันร้ายก็จะเป็นลางร้าย ส่วนลางที่เกิดขึ้นขณะที่ตื่นแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1. ลางที่เกิดขึ้นส่วนบุคคล เช่น ตัวเขม่น น้ำตาไหลไม่รู้สาเหตุ หรือเงาหัวหาย
2. ลางที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมหรือเกิดจากสิ่งนอกกาย เช่น ภูเข้าบ้าน ข้าวนิ่งในหวด

เป็นสีแดง ผึ้ง ตัวต่อทำรังในบ้านเรือน นกแสกร้องที่ชายคาบ้าน เป็นต้น

จากการศึกษาความเห็นของชาวบ้านงาน ได้ความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อ ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์สรูปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้ คือ

ชาวบ้านงานมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มาก ถือเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่จะต้องทำทุกครั้งที่ประสบเหตุการณ์ที่ไม่เป็นมงคล หรือประสบกับตางที่เป็นอัปมงคล เป็นความเชื่อที่ได้รับ การถ่ายทอดจากบรรพชนมาอย่างยาวนาน ตางที่ชาวบ้านงานระบุว่าเป็นตางร้ายที่ดองทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ได้แก่ ภูเข้าบ้าน นิงข้าวเป็นสีแดง นกแสกร้องที่ชายคาบ้าน ผีนร่าช และการทำนายของหมอลูกว่าเป็นปีที่ไม่ดี และผู้ป่วยเรื้อรัง คนเองหรือคนในครอบครัวประสบกับเหตุร้ายเป็นสาเหตุ อีกรูปการหนึ่งที่ต้องทำการสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ของชาวบ้านงาน เป็นความเชื่อที่เป็น ส่วนหนึ่งของกรดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งเป็นความเชื่อ ศรัทธาในลักษณะของ พิธีกรรม บทสวดของพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ ออกจากชีวิตและจะทำให้ชีวิตดีขึ้น

ชาวบ้านงานมีความเชื่อว่า การสะเดาะเคราะห์จะทำให้สิ่งอัปมงคลและเคราะห์ร้ายต่าง ๆ ให้ ออกจากชีวิตได้ สามารถที่จะรักษาให้อาการป่วยที่เรื้อรังทุเลาหรือหายป่วย ทำให้ความเชื่อในพิธี กรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ยังคงเป็นที่เชื่อถือและศรัทธาของชาวบ้านงานจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาความเห็นความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน เปรียบเทียบ กับแนวคิด ของนักมานุษยวิทยา ผลการสรุปได้ ดังนี้

การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคนบ้านงาน ที่เชื่อว่าพิธีกรรมนี้ สามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลายที่หมายถึงความเจ็บปวด ป่วย ความทุกข์ร้อนให้ออกไปจากชีวิต ของตนเองได้

เคราะห์ คือ สิ่งที่ไม่ดีคิดอยู่ในจิตใจ โดยกันเชื่อถือกันมาตามประเพณี เคราะห์เป็นคำกลาง ส่วนที่เล็กรกว่า ทุกเคราะห์ หรือลมเคราะห์ ส่วนที่ไม่ดีเรียกว่าบาปเคราะห์

ตาง คือ สิ่งบอกเหตุที่จะให้เจ้าตัวรู้ว่า เคราะห์จะเกิดแก่ตน ตางนี้จะบอกให้เห็นทั้งเวลาคืน คือ เห็นด้วยตาตนเอง และเวลาหลับ คือ บอกเหตุทางความฝัน ตาง มีทั้งดีและไม่ดี คนที่พบตางนั้น เชื่อว่า เทวดา บอกเหตุให้ทราบล่วงหน้าเพื่อหาทางแก้ไข ตางจะเกิดเพื่อบอกเหตุของความหนักเบา

จากความเชื่อในพุทธศาสนา กุศ ติ ปิศาจ เทวดา ของชาวบ้านงาน นำไปสู่การประกอบพิธี เพื่อเช่นตรวงบวงพลี เพื่ออ้อนวอน ให้คนได้ในสิ่งที่ปรารถนาหรือมีความปลอดภัยรอดพ้นจากอันตราย ที่อาจเกิดขึ้น โดยการรับทราบจากตาง เป็นสิ่งที่บอกเหตุล่วงหน้า และความเชื่อที่ก่อให้เกิดพิธีกรรม

การสะเดาะเคราะห์ขึ้น โดยทั้งสองประการมีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ ความเชื่อกับพิธีกรรมซึ่งทั้งสองประการดังกล่าวนี้มีส่วนเกี่ยวพันซึ่งกันและกันกล่าวคือ ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมและการประกอบพิธีกรรมก่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จะนิยมทำในลักษณะที่เป็นพิธีการ คือ การที่มีบุคคลเป็นผู้นำในการทำพิธี อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธี โอกาส และสถานที่

องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

จากการศึกษาถึงองค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ของชาวบ้านจาม ประกอบด้วย

1. บุคคลที่เป็นผู้นำในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่เรียกว่า หมอสูตร หรือ พราหมณ์ และพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ จะเป็นพระสงฆ์ หรือถ้าไม่เป็นพระสงฆ์ จะเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ในการประกอบพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี

2. อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมอสูตรหรือพราหมณ์ กำหนด เช่น กระตง 9 ห้อง เมียง หมาก พลู บุหรี่ ข้าวดอก ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวขาว ข้าวเหลือง น้ำส้มป่อย รูปคน รูปสัตว์ ฯลฯ เป็นต้น

3. โอกาสในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์สามารถทำได้ตลอดทั้งปีหรือในวันที่กำหนดขึ้นมา เพื่อป้องกัน และแก้ไขให้เป็นไปตามความปรารถนาของผู้ต้องการทำพิธีการสะเดาะเคราะห์ เช่น เมื่อเจ็บป่วย เกิดกลางไม้ดี ต้องการความปลอดภัย เป็นต้น สำหรับวันที่จะทำการสะเดาะเคราะห์นั้น ชาวบ้านจามนิยมทำกันในวัน อังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

4. สถานที่ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จะนิยมประกอบพิธีกรรมที่บ้านของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์หรือที่บ้านของผู้ทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

5. พิธีกรรม หมายถึง การประกอบกิจกรรมภายหลังจากได้เตรียมสิ่งของและอุปกรณ์ในการสะเดาะเคราะห์พร้อมแล้ว หมอสูตรหรือพราหมณ์ จะเป็นผู้ทำพิธีอย่างเคร่งครัด

องค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจามที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งองค์ประกอบบางอย่างยังเป็นการแสดงออกถึงการเชื่อบวชบวชพัตคือ กูศ มี เทวคา ปีศาจ และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวขาว ข้าวเหลือง กระตงกามกล้วย รูปช้าง น้ำ คน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยเกี่ยวกับพิธีกรรมว่า ความเชื่อทางศาสนาคนแบบวิญญานนิยมทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้วิญญาน ที่เชื่อว่ามีจริง เพื่อขอความอภินิหารและความสามัคคีมีชัยในกิจกรรมที่ตนทำอยู่ในจารีกสุโขทัย ได้กล่าวถึงการบวงสรวงเทพคาที่รักษาเมืองสุโขทัย โดยกล่าวว่า หากประชาชนทำการเช่นพลี

ถูกต้องก็จะอยู่เย็นเป็นสุข แต่หาก “ชนบตี พลิบดูก” เช่น หีบ้าน หีเรือน หีปู่ย่าตายาย ในอาณาเขตบ้านแต่ละแห่งนั้นจะไม่ดูแลรักษา เป็นต้น (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. 2530 : 325-349)

อุปกรณ์ที่เตรียมไว้นั้นต้องเตรียมไว้เพื่อเช่นสรวง กูศ หี ปีกาจ เทวดา และสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย

องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ ที่ใช้เป็นเครื่องเช่นสรวงบวงสรวงพลีต่อกูศ หี ปีกาจ เทวดา และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติแทนการบอกกล่าว การสรรเสริญ การอ่อนน้อมต่อสิ่งเหล่านั้น โดยผ่านสัญลักษณ์ คือวิธีการแสดงออกวิธีหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม (Durkheim 1912 อ้างถึงใน สุเทพ สุจนทรเทศ, 2540) ดังนั้นอุปกรณ์ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ถือเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่มีความหมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อุปกรณ์ต่าง ๆ มีความหมายที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. กระทง คือ ภาชนะที่ทำด้วยกาบกล้วยเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ภายในคั่นด้วยกาบกล้วยเป็นห้อง จำนวน 9 ห้อง พื้นกระทงใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรง ฟูด้วยใบคอง กระทงนี้จะใช้สำหรับใส่เครื่องบูชาและเครื่องสังเวยสำหรับประกอบพิธี

2. เมียง คือ อาหารที่ไว้สำหรับคั้นฆ่า ตะไคร้ มาค้ำกับเครื่องปรุงอื่น ๆ ใช้ใบมะขามห่อเป็นคำ ๆ เท่ากับจำนวนอายุของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ ถือว่าเป็นเครื่องสังเวยอีกอย่างหนึ่ง แสดงให้ทราบถึงอายุของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ว่ามีอายุเท่าไรและเป็นการประกาศให้สิ่งเหนือธรรมชาติได้รับรู้

3. หมาก พลุ บุหรี่ คือ การจิบหมาก พลุ เป็นคำหมาก 4 คำ และบุหรี่ยี่ใช้กระดาษหรือใบคองมวนจำนวน 4 มวน เพื่อใช้เป็นเครื่องขันหมาก ที่อยู่ในทิศทั้ง 4 ทิศเป็นการอ่อนน้อมและทำการต้อนรับ

4. ข้าวตอก คือ ข้าวที่ได้จากการเอาข้าวเปลือกข้าวเหนียวมาคั่วในไฟร้อนจนแตกออกจากเปลือก เป็นเครื่องเช่นสรวงต่อผี เพราะข้าวตอกถือเป็นข้าวที่ดีสำหรับผี

5. ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง คือ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาผสมกับสีที่ต้องการอาจเป็นสีที่ทำได้ในท้องถิ่นหรือตามธรรมชาติ เช่น สีดำใช้ข้าวเหนียวป็นเป็นก้อนกลม ๆ คลุกกับเขม่าไฟ ข้าวแดงคลุกกับปูนที่ใช้กินกับหมาก และสีเหลือง ใช้ผสมกับขมิ้นชัน ความหมายของข้าวทั้งสามสีนั้นเป็นการทำสำหรับให้ผีกิน

6. เทียนฮอบหัวคำตั้ง คือเทียนที่ทำด้วยขี้ผึ้งที่มีความยาวเท่ากับรอบศีรษะของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 เล่ม และเทียนที่ชาวเท่าลำตัวของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 เล่ม เทียนทั้งสองอย่างนี้ จะจัดทำเองโดยนำขี้ผึ้งมาคั้นแล้วนำมาหล่อให้ยาวตามที่ต้องการ เทียนนี้ใช้แทนตัวของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ว่ามีความสูงเท่าไร

7. หลักขง หรือขงซ่งซังซ้อ ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกความยาวประมาณ 50 เซนติเมตรจำนวน 9 หลัก แต่ละหลักจะปาดให้เป็นรอยบาก 9 แห่ง เพื่อใช้เป็นที่ห้อยฝ้ายสีต่าง ๆ คือ ฝ้ายสีดำ 2 หลัก สีแดง 2 หลัก สีเหลือง 2 หลัก สีขาว 2 หลัก และดอกฝ้าย 1 หลัก นำไปเสียบไว้บนกระทงทั้ง 9 ช่อง หลักขงเป็นที่สำหรับปักธงให้เป็นเคล็ดว่าได้รับชัยชนะจากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายที่เข้ามาในชีวิต และสามารถขจัดออกไปได้

8. น้ำส้มป่อย ส้มป่อยเป็นพืชชนิดหนึ่ง ในการใช้ส้มป่อย เป็นการแก้เคล็ดคือป้องกันกับคำว่า "ปล่อย" หมายถึง การปล่อยเคราะห์ ปล่อยทุกข์ โศกโรคภัยออกจากผู้ทำการสะเดาะเคราะห์นั้น

9. ค้ายสายสิญจน์ ค้ายสายสิญจน์จะใช้โองจากกระทงมาให้ผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ถือไว้ในขณะที่ทำพิธีกรรมและผู้ที่พิธีท่องมนต์คาถาอยู่จนเสร็จพิธี เป็นเส้นทางที่จะทำให้เคราะห์ออกจากตัว ผู้รับการสะเดาะเคราะห์มาสู่กระทงเพื่อจะได้นำกระทงที่มีเคราะห์นั้น ไปทิ้งนอกหมู่บ้าน

10. รูปคน รูปสัตว์ เช่น ม้า ช้าง นิยมใช้กากบดผสมคิดเป็นรูปต่าง ๆ ที่กำหนดและจะนำรูปสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้นไปไว้ในกระทง ซึ่งหมายถึง การเช่นสรวงพาทษณะและคนรับใช้แก่ภูตผี

11. เสื้อผ้าของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ แทนตัวของผู้รับการสะเดาะเคราะห์

12. หน้อยนึ่ง หวด ถ้วยขาม และเครื่องครัว แสดงถึงเคราะห์ในครอบครัวให้ออกไปด้วย

13. ขัน 5 เป็นเครื่องบูชา ประกอบด้วย คอกไม้ รูป เทียน อย่างละ 5 คู่ สำหรับบูชาครู เนื่องจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์จึงต้องมีการบูชาครูและเทพเจ้าก่อน

14. ดัดเล็บ ดัดผมของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ใส่ลงในกระทง หมายถึงการตัดเคราะห์ตัดโศกที่อยู่ในตัวให้ออกไปจากร่างกาย เป็นเคล็ดอย่างหนึ่งจากคำว่า "ตัด"

15. อาหารหวานคาว ได้แก่ ปลาบั้ง พริก เกลือ ปลาร้า เป็นเครื่องสังวอสำหรับภูตผีและปีศาจ เพื่อใช้เป็นอาหาร

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ภายหลังจากที่เตรียมสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ครบถ้วนแล้วผู้ทำพิธีหรือหมอสวดรจะนำเอากระทงมาวางตามหลักของการทำพิธี จะนำเสื้อผ้าของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์มาวางติดกระทง หมอสวดรนำค้ายสายสิญจน์พันรอบกระทง 3 รอบ ให้ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ถือส่วนปลายไว้

เมื่อเริ่มพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมอสวดรจะให้ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์มานั่งใกล้กระทง หันหน้าไปทางทิศ "หัวใจเป็น" (ทิศใจเป็นความเชื่อของคนโบราณที่เชื่อว่าในแต่ละวันจะมีฤกษ์ดี ฤกษ์ร้ายอยู่ตามทิศต่าง ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนไปแต่ละวัน ซึ่งทิศหัวใจเป็นคือทิศที่เป็นมงคล และทิศใจ

ตาชคือทิกที่เป็นอัปมงคล) ให้หันหน้าเข้าหากระถาง หมอสูตรจะนั่งตรงข้ามกับผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ ในการหันหน้าไปทางทิศหัวใจเป็นนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลหมอสูตรจะเป็นผู้กำหนดให้

เมื่อเข้าประจำที่ตามที่ผู้ทำพิธีหรือหมอสูตรกำหนดให้แล้ว ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ถือขันห้าขึ้นจบที่ศีรษะแล้วส่งให้หมอสูตรเพื่อเป็นการบูชา จากนั้นนั่งประนมมือ หมอสูตรก็จะเริ่มกล่าวนำด้วยการประกาศต่อเทวอารักษ์ และตั้งศักดิ์สิทธิ์ให้รับรู้ถึงการกระทำ และกล่าวอัญเชิญให้ลงมาอำนวยพรให้แก่ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ให้หายจากทุกข์โศกและความเดือดร้อนทั้งหลาย และช่วยบันดาลให้มีโชคลาภตามที่ปรารถนา

ต่อจากนั้นหมอสูตรจะสวดคาถาคำสะเดาะเคราะห์เมื่อจบแล้วจะนำข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนและที่ฝ่ามือของผู้ป่วย 3 ครั้ง เพื่อเป็นการปิดดวงตาตั้งขั้วไว้ให้ออกไปจากตัวแล้วโยนก้อนข้าวปั้นทิ้งไปเด็ดเอาด้วยสายธัญญ์ผูกข้อมือให้ผู้ป่วยเพื่อเป็นสิริมงคลและป้องกันอันตราย จากนั้นก็เอาน้ำส้มป่อยมาประพรมให้ เมื่อเสร็จพิธีหมอสูตรจะให้ผู้ป่วยนำเอากระถางไปทิ้งไว้นอกหมู่บ้าน ที่เป็นทางแยก สามแยก หรือสี่แยกก็ได้

การนำเอากระถางไปทิ้งนอกหมู่บ้าน มีเคล็ดคือผู้ว่า ผู้ที่นำกระถางไปวางแล้วให้รีบเดินหนีทันที ห้ามมองกลับไปยังกระถางอีก โดยมีความเชื่อว่าการมองกลับไปถือว่ายังมีความเป็นห่วงในเคราะห์กรรมของคนอยู่ และเคราะห์นั้นจะตามมาคืนสู่ร่าง ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า "สะเดาะเคราะห์ไม่สำเร็จ" อันเป็นความเชื่อที่ตกทอดมาแต่โบราณ

ตอนที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความเชื่อกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์พบว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้มีกระทำติดต่อกันมาช้านาน โดยรับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ชาวบ้านจานมีความเป็นอยู่ภายใต้ชนบทรวมเนียบประเพณีอันดีงาม มีความเต็มใจศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องภูติ ผี ปีศาจ เทวดา เรื่องโชค ดวง เคราะห์กรรมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ในปัจจุบันชาวบ้านงานยังมีความเชื่อเช่นนี้อยู่มาก การสะเดาะเคราะห์ที่เป็นพิธีกรรมของชาวบ้านงาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือแบบพิธีการ โดยปกติคือการสะเดาะเคราะห์แบบมีผู้นำในการทำพิธีที่เรียกว่าหมอสูตรหรือพรหมณ์ มีอุปกรณ์สิ่งของในการประกอบพิธีและแบบไม่เป็นพิธีการ ได้แก่การสะเดาะเคราะห์โดยไม่มีผู้นำเป็นการทำพิธีกรรมโดยผู้ทำการสะเดาะเคราะห์เอง เช่น การปล่อยนก ปล่อยปลา หรือการรับการรดน้ำมนต์จากพระสงฆ์ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะหมายถึงความถึงการ

ตะเคาะเคราะห์แบบพิธีการ คือ มีผู้นำทำพิธีกรรม เมื่อชาวบ้านผู้ต้องการทำพิธีกรรมการตะเคาะเคราะห์ จะต้องไปหาผู้ทำพิธี คือ พราหมณ์ หรือหมอสวดรพร้อมด้วยการเตรียมตั้งของอุปกรณ์ในการประกอบพิธีตามที่หมอสวดรกำหนด เมื่อถึงขั้นตอนการทำพิธีหมอสวดรจะเป็นผู้ทำและรับการตะเคาะเคราะห์ ต้องทำตามที่หมอสวดรนั้นกำหนดให้

จากการศึกษาพบว่า การตะเคาะเคราะห์ของชาวบ้านงานเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคน เป็นผลมาจากทั้งทางด้านศาสนาและระบบความเชื่อเพื่อการปรับตัวของคนในสังคมเมื่อบุคคลต้องการความคุ้มครองจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ต้องการความปลอดภัยในชีวิตมีความเชื่อเกี่ยวกับเคราะห์ โชคลาง โดยเชื่อว่าพิธีกรรมการตะเคาะเคราะห์สามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ทั้งหลายให้ออกจากชีวิตของคนและครอบครัวได้ อันหมายถึง ความเจ็บป่วย ความทุรกันดาร ดังนั้น การตะเคาะเคราะห์จึงมีความผูกพันและสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เหมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท ตลอดจนแก้ไขความเดือดร้อนให้หายไปได้และป้องกันอันตราย ที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนและคนในครอบครัวในภายหน้าอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความเชื่อของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับผีสาร เทวดา (Animism) และคติความเชื่อเกี่ยวกับของขลังของศักดิ์สิทธิ์ (Animalism) (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ 2521 : 30 - 41) และพิธีกรรมนี้เป็นการสวดข้อนวอนและการถวายของที่มนุษย์แสดงออก ซึ่งความเชื่อว่ามีอิทธิพลเหนือธรรมชาติอาจอยู่ในรูปแบบการค้ำรองหรือการสรรเสริญบุคคลที่ปิศาจ เทพเจ้า เพื่อให้อำนาจเหล่านั้นเป็นไปตามที่ขอ (บุญลือ วิทยานันต์ 2529 : 302)

ตอนที่ 3 อิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการตะเคาะต่อวิถีการดำเนินชีวิต

โดยส่วนใหญ่ความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน (จรรยาพร ธรรมวัตร. 2533) เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ ไม่สามารถแก้ไขได้ ก็สร้างความเชื่อว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดจากอำนาจลึกลับ เช่น ภูตผี ปีศาจ เทพเจ้า ฯลฯ ดังนั้นจะต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อเช่นสรวงบูชาให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นคุ้มครองตน จนเป็นมรดกความเชื่อมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาชาวบ้านจะเชื่อในโชคลาง ฤกษ์ ความฝัน ปราภฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกิดจากการสังเกต ของคนโบราณ พิธีกรรมการตะเคาะเคราะห์เป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่ช่วยรักษาสภาพทางสังคมให้คงอยู่

พิธีกรรมการตะเคาะเคราะห์มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เหมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มิให้อยู่ในความประมาท การตะเคาะเคราะห์นอกจากจะกระทำเพื่อเป็นการแก้ไขความเดือดร้อนแล้ว ยังกระทำเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตตามความเชื่อเรื่อง โชคลางของชาวบ้านที่เชื่อว่าเป็นการบอกเหตุล่วงหน้าได้

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านจามมีความเชื่อว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมากซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาว่า ความเชื่อและตั้งอิทธิฤทธิ์ทางจิตใจของชาวบ้านจะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้าน มิให้ออกนอกจารีตประเพณีและยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม (ปราสาท อิศรปริศา. 2518 : 69) เนื่องจากความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจามว่า จากการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เคราะห์จะทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจขึ้น สามารถที่จะทำให้อัตชีวชีวิตรับรืนขึ้น อาการเจ็บป่วยทุเลา หรือหายจากอาการเจ็บป่วย ซึ่งจากความเชื่อนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจและมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ (ศรีพัชร วัลติโกคม. 2540 : 15)

อิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาม มีความเชื่อว่า มีผลทำให้เกิดความสบายใจในการประกอบกิจวัตรประจำวันและการทำงานในแต่ละวัน มีความสุขใจและเชื่อว่าเป็นการปัดรังควาญส่วนที่เป็นเคราะห์ให้หายไปจากชีวิตได้ เป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีของนักมานุษยวิทยาที่กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน ซึ่งจะต้องได้รับการตอบสนองจากสังคม ซึ่งได้แบ่งความต้องการ (Needs) ของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ (Basic Biological and Psychological Needs)
2. ความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrumental Needs) หมายถึงการทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ
3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) ความต้องการประเภทที่สามของมนุษย์คือความต้องการเชิงสัญลักษณ์ ความต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนาาระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และศิลปะ ขึ้นมาในสังคม เสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม (Malinowski 1963 อ้างถึงใน ศศ อ้นดสมบัติ, 2540)

ตอนที่ 4. แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาม ได้พัฒนาจากความเชื่อกลายมาเป็นประเพณีของชาวบ้านที่มีการสืบทอดจากบรรพชน และได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ไว้ กล่าวคือ

1. ให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้าน และให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ให้สมาชิกในกลุ่มได้ศึกษาเรียนรู้ และให้ผู้มีประสบการณ์รวมทั้งพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เป็นการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ

2. จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้วขอความร่วมมือจากสถานศึกษาในหมู่บ้าน เพื่อนำไปใช้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่เด็กเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการสะอาดสะอาด

3. จัดเป็นประเพณีทำบุญหมู่บ้านและการสะอาดสะอาดหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการสะอาดสะอาด และให้มีการถ่ายทอดกันคนต่อ ๆ ไป ในประเพณีประจำปี

4. จัดรวบรวมขั้นตอนวิธีการสะอาดสะอาดแล้วจัดพิมพ์เพื่อแจกจ่ายให้แก่ชาวบ้านเพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมการสะอาดสะอาดได้ด้วยตนเองและสามารถที่จะทำพิธีสะอาดสะอาดให้คนอื่นได้

จากแนวทางดังกล่าวเป็นการเสนอแนวทาง เพื่ออนุรักษ์ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า พิธีกรรมการสะอาดสะอาดที่ได้พัฒนาจากความเชื่อกลายเป็นประเพณี สอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการพัฒนาความเชื่อมาจนถึงศาสนาว่า เมื่อเกิดความเชื่อทำให้เกิดการเสริมสร้างพลังเพื่อวิงวอน ขอร้องให้เทพเจ้าหรือดวงวิญญาณเหล่านั้นปกป้องคุ้มครองแก่ภพภวให้ชุมชน จากความเชื่อเหล่านี้ได้พัฒนามติบ โศคตามธรรมชาติ และสภาวะทางสังคมมนุษย์ (ธวัช ปุณโณเทศ. 2534 : 67)

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา บ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธโธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูคผี ปีสาง เทวดาและยี่ตื้อปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ผู้ทำการวิจัยซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาในเขตตำบลบ้านจาม ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะสรุปผล อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. ความสำคัญของการวิจัย
3. ขอบเขตของการวิจัย
4. วิธีการดำเนินการวิจัย
5. สรุปผลการวิจัย
6. อภิปรายผลผลและข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ องค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธโธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาม
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจามอย่างไร
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ และนำไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้คงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ความสำคัญของการการวิจัย

1. ได้ทราบความเชื่อ องค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่า มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน
3. ได้ทราบอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน
4. ได้แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนและพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่
 - 1.2.1 พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในหมู่บ้านจาม จำนวน 2 รูป
 - 1.2.2 หมอหรือรวมผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจาม จำนวน 5 คน
 - 1.2.3 ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 40 คน
 - 1.2.3.1 ประชาชนที่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน
 - 1.2.3.2 ประชาชนที่ไม่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน
 รวมกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และประชาชน จำนวน 45 คน
2. พื้นที่

บ้านจาม หมู่ที่ 6, 7, 10 และ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
3. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือนเมษายน 2549 - เมษายน 2550

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง การนับถือ ศรัทธา ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่สามารถบันดาลให้ทั้งผลดี และผลร้ายต่อชีวิตของมนุษย์ได้

พิธีกรรม หมายถึง การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยอาศัยอำนาจทางไสยศาสตร์และการสวด เวทย์มนต์คาถา มีการจัดเครื่องเช่นสังเวท ฤกษ์และเทวคา

สะเดาะเคราะห์ หมายถึง องค์กรประกอบ ขั้นตอน พิธีกรรมในการทำให้เคราะห์ร้ายหลุด พ้นออกไปจากคน ในที่นี้หมายถึงพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอห้วยไร่สง จังหวัดบุรีรัมย์

องค์กรประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง บุคคล อุปกรณ์ โอกาส สถานที่ ที่จะใช้ในการดำเนินการสะเดาะเคราะห์เพื่อให้สิ่งชั่วร้ายออกไปจากคน

วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของชาวบ้านงาน ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมการ สะเดาะเคราะห์

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง หมายถึง พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีผู้นำในพิธีโดยใช้ บทสวดของพระพุทธศาสนาทั้งหมด ผู้ทำพิธีได้แก่พระสงฆ์ เป็นพิธีกรรมที่นิยมทำเป็นกลุ่มใหญ่พร้อม กัน

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมในการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง การแสดงออกจก การนับถือ ความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่อยู่ในจิตใจของชาวบ้านนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ที่เป็นเอกลักษณ์ทางสังคมที่ใช้เป็นบรรทัดฐานการกระทำของชุมชนต่อไปได้

แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง หลักวิธีในการปฏิบัติที่จะทำให้ ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ไม่ให้เสื่อมคลายไปจากจิตใจของคนในชุมชน

อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ เหนือจิตใจของชาวบ้านมีผลต่อด้านความคิดและแนวปฏิบัติ ทำให้มีการปฏิบัติต่อสิ่งเหนือ ธรรมชาตินั้นด้วยความเคารพสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้สิ่งเหนือธรรมชาติ เหล่านั้นพึงพอใจและก่อให้เกิดผลดีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนได้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมภาคสนาม โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In depth Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิควิจัยสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อศึกษาในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ โดยทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ หมอธรรม และบุคคลสำคัญของชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ชัดเจนได้ โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกหลาย ๆ ครั้ง และใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key - Information Interview) โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยเทคนิคดังกล่าวตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยโดยการพูดคุยกับคนในชุมชนหรือนอกชุมชนเพื่อหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนให้ได้มากที่สุด เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญ ๆ อีกวิธีหนึ่ง

1.2 การสังเกตจากสถานการณ์จริง แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาม

2. การบันทึกข้อมูล บริบทของชุมชน โดยบันทึกตามสาระดังต่อไปนี้

การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Ecological) ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังกล่าว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง อาณาเขต สภาพภูมิประเทศ การแบ่งเขตการปกครอง, กลุ่มชาติพันธุ์, ประวัติความเป็นมาของชุมชน คือ วัด โรงเรียน ร้านค้า ตลาด รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ เช่น อาหารการกิน และย่านต่าง ๆ ที่ชาวบ้านชุมชนคุ้นเคยเป็นประจำ และจัดการทำแผนที่ (Making Maps) ซึ่งเป็นเทคนิควิจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาในช่วงแรกของการทำวิจัยทำให้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนได้อย่างชัดเจนถูกต้อง และสะดวกในการเข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ๆ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3. เครื่องมือเทคโนโลยีในการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาผู้วิจัยใช้

3.1 เครื่องบันทึกเสียงและภาพในการเก็บข้อมูล หลังจากที่ได้รับความสะดวกไว้วางใจจากผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และมีการบันทึกภาพเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มีดังนี้

3.1.1 กล้องถ่ายรูป

3.1.2 เครื่องบันทึกเสียงและแถบบันทึกเสียง

3.1.3 แบบสัมภาษณ์

3.1.4 แบบสังเกต

3.1.5 สมุดบันทึก

3.2 การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นเทคนิคที่สำคัญมาก ในการวิจัยภาคสนามทางมนุษยวิทยาในช่วงแรกที่ยังไม่คุ้นกับผู้ใช้สัมภาษณ์ จะยังไม่สามารถจดบันทึกค่อนหน้าผู้ใช้สัมภาษณ์ได้ จะต้องจำเป็นหลัก แล้วบันทึกทันที และเมื่อสร้างความคุ้นเคยแล้วจึงสามารถย้อนกลับไปและจดบันทึกภาคสนามได้ และใช้คอมพิวเตอร์บันทึกภาพและเสียงระบบดิจิทัล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ภาษาถิ่นในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกส่วนใหญ่ ซึ่งช่วยสร้างความสนิทสนมและคุ้นเคยได้อย่างรวดเร็ว สำหรับผู้ใช้สัมภาษณ์ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้และกรณีที่ผู้ใช้สัมภาษณ์สามารถพูดภาษาไทยได้บ้างก็จะใช้ 2 ภาษาปนกัน คือใช้ภาษาไทยและภาษาถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาไว้ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของชุมชน
- 1.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความเชื่อ
- 1.1.3 ความหมายของความเชื่อ
- 1.1.4 ประเภทของความเชื่อ
- 1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
- 1.1.6 ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.2 ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- 1.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
- 1.2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
- 1.2.3 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับความเชื่อ

และพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้แนวการสร้างมาจาก วิเชียร พลหาญ (2534), และ เพชรภรณ์ ไส้ถ้ำคา (2537), สมหมาย จินนาค (2539), งามพิศ สัตย์สงวน (2545)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ที่ได้จากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ นววิเคราะห์ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ทั้ง 3 ประเด็น โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้แก่

1.1 วิเคราะห์เกี่ยวกับ ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในด้านความเชื่อองค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่บ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย

1.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.3 วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านงาน

1.4 วิเคราะห์แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่สืบไป

2. ขั้นตอนทบทวนข้อมูล ผู้วิจัยจะกำหนดเวลาตีพิมพ์ละ 1 ช่วงเวลาเพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 และข้อ 2 บางครั้งทบทวนจากสถานการณ์จริง ได้แก่ การเข้าร่วมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่บ้านงานแล้วทบทวนแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมหรือเก็บข้อมูลขั้นที่ต้องสรุปประเด็นที่น่าเชื่อถือได้

3. ขึ้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา บ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต อิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิต และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้คงอยู่ และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นของชาวบ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ และประโยชน์ของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อสังคมในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ศึกษา และการศึกษากาตตามานเป็นหลัก แล้วนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของคนไทยที่เชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูตผี ปีศาจ เทวดา ไชยกลาง นิมิต และโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพชนแบบรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถที่จะขจัดปัดเป่าเคราะห์ทั้งหลายให้หายไปจากชีวิตของตนได้

เนื่องจากมนุษย์ต้องการความปลอดภัยในชีวิต จึงได้สร้างสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ถึงใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาสนองตอบต่อความความเชื่อ กล่าวคือ เป็นการสนองตอบในความต้องการทางสัญลักษณ์นั่นเอง พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างมากเสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้ผู้อยู่ในความประมาท การสะเดาะเคราะห์นอกจากทำเพื่อแก้ไขความเลวร้ายให้หายไปแล้วยังทำเพื่อเป็นการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

เนื่องจากความเชื่อโชคลาง นิมิตบอกให้ได้ว่าล่วงหน้า ซึ่งบางสิ่งบอกเหตุที่จะให้รู้ว่าเคราะห์จะเกิดแก่ตนเอง ดังนั้น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านจันทาลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการสืบทอดมาจกบรรพชนติดต่อกันมาอย่างยาวนาน

เคราะห์ที่เกิดขึ้นมีทั้งหนัก เบา ซึ่งอาจทำให้เสียชีวิต เช่น รถชนตาย ตกหว เจ็บป่วย เป็นต้น การเกิดเคราะห์จะมีตามบอกเหตุก่อน เคราะห์จะเกิดแก่ใคร ลางจะบอกให้เห็นทั้งเวลาเดิน และเวลาหลับ ลางมีทั้งดีและไม่ดี คนที่พบลางจะมีความเชื่อว่า เทวดา หรือสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเป็นผู้บอกเหตุให้รู้เพื่อหาทางแก้ไข ลางนี้จะเกิดเพื่อจะบอกถึงเหตุหนักเบาของเคราะห์ที่จะประสบ

องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาม ตำบลบ้านจาม อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคล อุปกรณ์ โอกาสในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สถานที่ และ ลักษณะการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1. บุคคล

บุคคลในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ของชาวบ้านจาม จากการศึกษาสามารถแยกบุคคลได้ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้นำพิธี หมายถึง ผู้นำในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านมักเรียกว่าพรานหน้ หนอสุคร หรือ หมอ ส่วนใหญ่มักเป็นผู้อาวุโสที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี

1.2 ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง ผู้ป่วย ผู้ที่ประสบเคราะห์ เช่น อุบัติเหตุ หรือผู้ที่พบดวงบอกเหตุร้ายต่าง ๆ และคาดว่าตนเองจะประสบเคราะห์ร้ายในอนาคต จะให้ผู้ที่ทำพิธีเป็นผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ให้เพื่อขจัดและป้องกันเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้น ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ จะต้องปฏิบัติตามที่ผู้ทำพิธีกำหนดโดยเคร่งครัด

1.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง บุคคลทั่วไปที่อยู่ในบริเวณพิธี อาจจะเป็นญาติพี่น้องของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ ที่คอยช่วยเหลือและถือโอกาสเข้าร่วมพิธีด้วย

2. อุปกรณ์

อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในแต่ละพื้นที่ อาจมีข้อแตกต่างกันไปตามลักษณะของการรับกรถ่ายทอดจากบรรพชน ในกรณีของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน สามารถแยกได้ดังต่อไปนี้

2.1 กระทง เป็น ภาชนะที่ทำด้วยกาบของต้นกล้วยเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ภายในต้นด้วยกาบกล้วยเป็นห้อง จำนวน 9 ห้อง พื้นกระทงใช้ไม้ไผ่เขียนเป็นตะแกรงปูด้วยใบตอง

2.2 เมี่ยง เป็น อาหารที่ใช้ลำของต้นข่า ตะไคร้ มาคั่วกับเครื่องปรุงอื่น ๆ ใช้ใบมะยมห่อเป็นคำ ๆ เท่ากับจำนวนอายุของผู้รับการสะเดาะเคราะห์

2.3 หมาก พลุ บุหรี่ เป็น กรรจิบหมาก พลุ เป็นคำหมาก 4 คำ และบุหรี่ที่ใช้กระคายหรือใบตองมวนจำนวน 4 มวน

2.4 ข้าวดอก เป็น ข้าวที่ได้จากการเอาข้าวเปลือกข้ามหม้อมาคั่วในไฟร้อนจนแตกออกจากเปลือก การใช้ข้าวดอกจะใช้ในปริมาณพอสมควรเพื่อใช้โปรธในกระทงทั้ง 9 ห้อง

2.5 ข้าวคำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง เป็นข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาผสมกับสีที่ต้องการ อาจเป็นสีที่ทำได้ในท้องถิ่นหรือตามธรรมชาติ เช่น สีดำใช้ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนกลม ๆ คลุกกับเขม่าไฟ ข้าวแดงคลุกกับปูนที่ใช้กินกับหมาก และสีเหลือง ใช้ผสมกับขมิ้นชัน

2.6 เทียนอบหัวคำคิง เป็นเทียนที่ทำด้วยขี้ผึ้งที่มีความยาวเท่ากับรอบศีรษะของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 เล่ม และเทียนที่สามเท่าลำตัวของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ จำนวน 1 เล่ม เทียนทั้งสองอย่างนี้ จะจัดทำเอง โดยนำขี้ผึ้งมาคั่วแล้วนำมาหล่อให้ยาวตามที่ต้องการ

2.7 หลักรง หรือธงข่อยธงชัย ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกความยาวประมาณ 50 เซนติเมตร จำนวน 9 หลักร แต่แต่ละปลักรจะปักให้เป็นรอยบาก 9 รอย เพื่อใช้เป็นที่ห้อยฝ้ายสีต่าง ๆ คือ ฝ้ายสีดำ 2 หลักร สีแดง 2 หลักร สีเหลือง 2 หลักร และฝ้ายขาว 2 หลักร นำไปเขียนไว้มุมกระทงทั้ง 9 ช่อง

2.8 น้ำส้มป่อย ส้มป่อยเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีหนาม นิยมนำมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวอีสาน ในการใช้ส้มป่อย เป็นการแก้เคล็ดคือเสี่ยงพ้องกับคำว่า "ปล่อย" หมายถึง การปล่อยเคราะห์ ปล่อยทุกข์โสภโรคลภัยออกจากผู้ทำการสะเดาะเคราะห์นั้น

2.9 ค้ายสายสิญจน์ ค้ายสายสิญจน์จะใช้โยงจากกระทงมาให้ผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ถือไว้ในขณะที่ทำพิธีกรรมและผู้ทำพิธีต้องนุ่งผ้าขาวถุงจนเสร็จพิธี

2.10 รูปคน รูปสัตว์ เช่น ม้า ช้าง นิยมใช้กากบดแล้วมาคั้นเป็นรูปต่าง ๆ ที่กำหนด และจะนำรูปสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้นไปไว้ในกระทง

2.11 เตื่อผ้าของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์

2.12 หม้อน้ำ หวด ถ้วยชาม และเครื่องครัวทำที่ทำได้

2.13 ชั้น 5 เป็นเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ รูปเทียน อย่างละ 5 คู่

2.14 คัดเล็บ คัดผมของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ใส่ลงในกระทง

2.15 อาหารหวานคาว ได้แก่ ปลาบั้ง พริก เกลือ ปลาร้า เป็นต้น

3. โอกาสในการทำพิธีการสะเดาะเคราะห์

โอกาสในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานสามารถทำได้ตลอดปี ทุกฤดูกาล แล้วแต่โอกาสหรือการกำหนดโอกาสในการทำพิธีกรรมขึ้น หรือเพื่อป้องกัน แก้ไขที่เกิดขึ้นแล้วเพื่อให้เป็นไปตามปรารถนาของผู้ต้องการรับการสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านงานได้จัดทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในโอกาสต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 เมื่อครบรอบอายุ จะมีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นกำลังใจและเพื่อความเป็นสิริมงคลในการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

3.2 เมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือร้อง จะมีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เมื่อนิยามการเจ็บป่วยหรือร้อง เมื่อรักษาไม่หาย จุดมุ่งหมายในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์เป็นการทนต์เพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยจะได้มีกำลังใจสู้กับอาการเจ็บป่วยต่อไป

3.3 เมื่อเกิดกลางไม่ดี ชาวบ้านมีความเชื่อว่ามีภัยลางบอกเหตุว่าจะประสบกับสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งอัปมงคล ชีวิตจะมีอันเป็นไป หรือจะมีเคราะห์ร้ายเกิดขึ้นก็จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เพื่อเป็นป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ลางที่บอกเหตุว่าจะมีเคราะห์ เช่น นกแสกร้องที่ชายคาบ้าน ภูเข้าบ้าน นิ่งข้าวแล้วเป็นสีแดง เป็นต้น

3.4 เมื่อเห็นว่าดวงชะตาไม่ดี ลักษณะนี้เกิดจากการทำนายของหมอดูที่ใช้หลักโหราศาสตร์ในการทำนาช เช่น ตามคัมภีร์ 12 ราศี ถ้ารอบอายุตกที่ปี คนคอขาด ตามคำทำนายกล่าวว่าจะมีเคราะห์ ดังนั้น ถ้าเห็นว่าดวงชะตาไม่ดีชาวบ้านก็จะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เพื่อป้องกันและแก้ไขให้ชีวิตอยู่อย่างปอกคิสุข

การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นี้ จะทำได้ตลอดปี วันที่นิยมทำกันมากที่สุดคือ วัน อังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

4. สถานที่ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

สถานที่ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านงานนิยมประกอบพิธีที่บ้านของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์เอง หรือหากมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถที่จะประกอบพิธีที่บ้านของผู้รับการสะเดาะเคราะห์อาจจะใช้สถานที่ที่ผู้ทำพิธีกำหนดให้

5. พิธีกรรม

พิธีกรรม หมายถึง การประกอบกิจกรรมภายหลังที่ได้มีการจัดเตรียมอุปกรณ์และสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ครบถ้วนแล้ว และดำเนินการทำตามลำดับขั้นตอนของการสะเดาะเคราะห์โดยเคร่งครัด

ประเภทของการสะเดาะเคราะห์

การสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านจาน อำเภอทุพุทโรสง จังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้มีการสืบทอดและปฏิบัติมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธกับความเชื่อตามลัทธิพราหมณ์อย่างกลมกลืน ผู้ทำพิธีส่วนมากจะเป็นพระสงฆ์ เนื่องจากเป็นที่เคารพของบุคคลทั่วไป และองค์ประกอบในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์จะมีความแตกต่างกัน และคล้ายคลึงกันตามการถ่ายทอดของแต่ละคนที่ได้รับการถ่ายทอดมา บทสวดจะมีการสวดทั้งเป็นภาษาบาลีและภาษาท้องถิ่น

2. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อีกประเภทหนึ่งที่ได้ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ ขั้นตอนวิธีการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธนั้นเป็นความเชื่อในถึงศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาว่าจะช่วยปกป้องรักษาและขจัดความชั่วร้ายออกไปจากชีวิตได้ อุปกรณ์ และขั้นตอน ในการประกอบพิธีกรรมนั้นมุ่งที่ความศักดิ์สิทธิ์ของบทสวดในศาสนาพุทธ เป็นพิธีกรรมที่สามารถทำได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีผู้ทำพิธี

3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นพิธีกรรมที่มีการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับพิธีการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์แต่อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมมีข้อแตกต่าง เนื่องจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวงเป็นการจัดพิธีกรรมที่ใหญ่ ส่วนใหญ่จะทำเป็นกลุ่ม โดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม การประกอบพิธีกรรมนั้นสามารถทำได้ทั้งแบบปัจเจกบุคคลและแบบกลุ่มได้เช่นกัน

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาถึงความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ อภิปรายผลได้ ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อของชาวบ้านจวนในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคนซึ่งเป็นผลมาจากทั้งทางด้านศาสนา และระบบความเชื่อเพื่อการปรับตัวของคนในสังคม เมื่อบุคคลต้องการความปลอดภัยและต้องการการคุ้มครองจากอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงทำให้เกิดการอ่อนวอน ช่มชู้ถึงเหล่านั้น เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเคราะห์กรรม โชคลาง โดยเชื่อว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลายอันหมายถึงความเจ็บป่วย ความทุกข์ร้อนหรือความหายนะให้ออกไปจากชีวิตของคนได้ ดังนั้นการสะเดาะเคราะห์จึงความผูกพันต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านจวนมาก เสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท ตลอดจนแก้ไขป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับคติถือผีตาย เทวดา (Animism) และคติถือของขลังของศักดิ์สิทธิ์ (ไทเลอร์ (Tylor) 1871 อ้างถึงใน สนิท สมัยकरण, 2539) เป็นการสวดอ่อนวอนและการถวายของที่มนุษย์แสดงออกซึ่งความเชื่อว่ามีอิทธิพลต่อธรรมชาติ ยากมาในลักษณะของการต่อรอง หรือการสรรเสริญภูตผี ปีศาจ เทพเจ้า เพื่อให้อำนาจเหล่านั้นเป็นไปตามที่ขอหรือให้หยุดการทำร้ายต่อผู้ที่สวดอ่อนวอนนั้น (ศาสก์ มุขมธธา 2535 : 1-50)

2. ความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำรงชีวิตประจำวัน ปัญหาที่เกินขีดความสามารถที่จะแก้ไขได้ จึงสร้างความเชื่อว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตนเองมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2533 : 106) เมื่อเกิดเหตุร้าย เจ็บป่วยหรือประสบกับภัยธรรมชาติต่าง ๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ จะสร้างความเชื่อว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป เช่น ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ เทพเจ้า ฯลฯ ดังนั้นจะต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อเช่นสรวงบูชาให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดความพอใจและคุ้มครองตนให้ปลอดภัย จนเป็นมรดกความเชื่อสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ต่อมาชาวบ้านจะเชื่อในเรื่องโชคลาง ฤกษ์ นิมิต และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกิดจากการสังเกตหรือการจดสถิติของคนโบราณ ดังนั้น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่ช่วยรักษาสภาพสังคมให้คงอยู่

3. เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (Basic Biological and Psychological Needs) ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) และความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrumental Needs) (Malinowski, 1963 อ้างถึงใน บศ สันตสมบัติ, 2540) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านงาน ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพชนและมีการปฏิบัติมาอย่างยาวนาน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการทางด้านร่างกายจิตใจของคนเป็น ความต้องการเชิงสัญลักษณ์และแสดงออกทางสัญลักษณ์ทางสังคมที่ฝังงมอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันจะเป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ยังเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านอยู่อย่างมั่นคงและได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อกับเทคโนโลยีอย่างกลมกลืน จะเห็นได้จากการยอมรับการรักษาทั้งสองประเภททั้งทางวิทยาศาสตร์และพิธีกรรม ชาวบ้านไม่ได้ปฏิเสธวิทยาการสมัยใหม่แต่ก็ไม่ได้ทอดทิ้งศรัทธาเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชน โดยสิ้นเชิง ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผี ปีศาจ เทวดา และสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติอยู่อย่างเหนียวแน่นในปัจจุบัน

4. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีความผูกพันต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน จะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณีและยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต (ปราสาท อิศรปริศา, 2518 : 69) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิตให้ปลอดภัย ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โดยอาจจะเป็นลักษณะของการสะเดาะเคราะห์เดือน ปี อาจหมายถึงการเตือนความทรงจำของบุคคลในด้านของเวลา บทบาท หน้าที่ เพื่อให้บุคคลได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท ในความเป็นจริงแล้วพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ยังถือได้ว่ามีผลหรือมีประโยชน์ในทางการรักษาทางด้านสภาพจิตใจ เช่น โรคทางกายที่เรื้อรัง ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการรักษาค่อนข้างยาวนาน โรคที่ต้องอาศัยการฟื้นฟูสภาพที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป การทำให้มีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งมีกำลังใจพร้อมที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ สามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายของตนเองสู่สภาพปกติหรือใกล้เคียงได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ลดปัญหาภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังได้เป็นอย่างดี ส่วนผลการรักษาทางกายโดยตรงนั้นแม้ไม่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนได้ แต่ก็ยังมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นพึ่งของบุคคลจึงนับได้ว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าและมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านรอบทเป็นอย่างมาก ทั้งในสังคมอดีตและปัจจุบันอย่างไม่สามารถประเมินค่าได้

5. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้มีศูนย์รวมของจิตใจในการประกอบกิจกรรม หรือดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจและปกติสุข ความเชื่อเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (จิราภรณ์ กัทรานุกัทร, 2528 : หน้าคำนำ) การอนุรักษ์พิธีกรรม

3. เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (Basic Biological and Psychological Needs) ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) และความต้องการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrumental Needs) (Malinowski, 1963 อ้างถึงใน ชศ ต้นตมบดี, 2540) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านงาน ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพชนและมีการปฏิบัติมาอย่างยาวนาน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการทางด้านร่างกายจิตใจของคนเป็น ความต้องการเชิงสัญลักษณ์และแสดงออกทางสัญลักษณ์ทางสังคมที่ยังคงมีอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันจะเป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ก็ยังเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านอยู่อย่างมั่นคงและได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อกับเทคโนโลยีอย่างกลมกลืน จะเห็นได้จากการยอมรับการรักษาทั้งสองประเภททั้งทางวิทยาศาสตร์และพิธีกรรม ชาวบ้านไม่ได้ปฏิเสธวิทยาการสมัยใหม่แต่ก็ไม่ได้ทอดทิ้งคติความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนโดยสิ้นเชิง ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผี ปีศาจ เทวดา และสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติอยู่อย่างเหนียวแน่นในปัจจุบัน

4. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน จะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณีและยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต (ปราสาท อิศรปริศา, 2518 : 69) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิตให้ปลอดภัย ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โดยอาจจะเป็นลักษณะของการสะเดาะเคราะห์เดือน ปี อาจจะหมายถึงการเตือนความทรงจำของบุคคลในด้านของเวลา บทบาท หน้าที่ เพื่อให้บุคคลได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท ในความเป็นจริงแล้วพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ยังถือได้ว่ามีผลหรือมีประโยชน์ในทางการรักษาทางด้านสภาพจิตใจ เช่น โรคทางกายที่เรื้อรัง ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการรักษาค่อนข้างยาวนาน โรคที่ต้องอาศัยการฟื้นฟูสภาพที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป การทำให้มีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งมีกำลังใจพร้อมที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ สามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายของตนเองสู่สภาพปกติหรือใกล้เคียงได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ลดปัญหาภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังได้เป็นอย่างดี ส่วนผลการรักษาทางกายโดยตรงนั้นแม้ไม่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนได้ แต่ก็ยังมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งของบุคคลจึงนับได้ว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าและมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทเป็นอย่างมาก ทั้งในสังคมอดีตและปัจจุบันอย่างไม่สามารถประเมินค่าได้

5. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้มีศูนย์รวมของจิตใจในการประกอบกิจกรรม หรือดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจและปกติสุข ความเชื่อเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ด้านเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (จิรากรณธ์ ภักทรานุกัทร, 2528 : หน้าคำนำ) การอนุรักษ์พิธีกรรม

การสะเคาะเคราะห์ไว้ให้อยู่กับสังคมไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่ง พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์นับได้ว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมที่มีความเชื่อในสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติตามความเชื่อของตนเองความเชื่อเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของคนให้ดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นการรักษาความสมดุลและสภาพสังคมให้คงอยู่ได้ การนำพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ไปประกอบพิธีเพื่อเป็นพิธีกรรมแห่งศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมจะทำให้เกิดความผูกพันกันระหว่างคนในสังคมมากยิ่งขึ้นไป

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์มีผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลในท้องถิ่นมิให้ตกอยู่ในความประมาท เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคม จึงควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการประกอบพิธีกรรมให้มีอยู่ในสังคมต่อไป
2. ควรมีการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องและปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความเชื่อถือ ศรัทธาในพิธีกรรมของคนในสังคมอย่างไร
3. ควรมีการเผยแพร่พิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ให้ประชาชนทั่วไปมีความตระหนักถึงคุณค่าเข้าใจในวัตถุประสงค์ ความสำคัญของพิธีกรรมที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของสังคมไว้ให้คงอยู่อย่างเหมาะสมกับระเบียบแบบแผนและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น
4. ควรมีการศึกษาพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ของคนในท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในภูมิภาคนี้และภูมิภาคอื่นของประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความคล้ายคลึง ความสอดคล้อง และอิทธิพลทางจิตใจ แตกต่างกันมากน้อยอย่างไร
5. ควรมีการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่คนรุ่นปัจจุบัน เพื่อจะได้สืบสานความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าไว้และวางแนวทางในการถ่ายทอดสืบทอดพิธีกรรมไว้ให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป
6. ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์และผลกระทบของพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม อย่างไร และระบบเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อของคนในสังคมต่อพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์อย่างไร และจะสามารถอนุรักษ์ประเพณีไว้ได้อย่างไรในอนาคต

7. ในการศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ควรเป็นการศึกษาด้านประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านและพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูโพธิ์รัตนคุณ (ทองเพชร ชำนิกล้า)
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 17 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2486
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 12 บ้านน้อยกระทุ่มทอง ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดโพธิ์บ้านจาน ถนนบุรีรัมย์-พุทธไธสง ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 31120
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เจ้าคณะตำบลบ้านจาน , เจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านจาน
สถานที่ทำงาน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2498 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโพธิ์ บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2517 การศึกษาพิเศษระดับ 3 โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดบรมคงคา ตำบลบ้านแวง อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2540 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2545 ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พ.ศ. 2550 ศิปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์